

DEN DANSKE
STATSFORFATNINGSRET

AF

CARL GEORG HOLCK.

UDGIVET EFTER FORFATTERENS DØD

VED

C. GOOS OG J. NELLEMANN,

Professorer i Retsvidenskaben.

ANDEN DEL.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL F. HEGEL.

THIELES BOGTRYKKERI.

1869.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
27989
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1902 L

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Fjerde Afdeling: Om Rigsdagen.

Side.

Første Afsnit: Om Rigsdagen i Almindelighed.

- ! 75. Om Rigsdagens Karakter som Folkerepræsentation 1—6.
! 76. Om Tokammerssystemets Gjennemførelse 6—8.

Andet Afsnit: Om Dannelsen af Rigsdagen.

Første Kapitel: Om Dannelsen af Folkethinget.

Første Underafsnit: Om Medlemmernes Antal og Funktions-
tid samt om Valgret og Valgbarhed til Folkethinget.

- ! 77. Om Medlemmernes Antal 9.
! 78. Betingelserne for Valgret til Folkethinget 9—12.
! 79. Fortsættelse 12—25.
! 80. Betingelserne for Valgbarhed til Folkethinget 25—27.
! 81. Om Medlemmernes Funktionstid 27.

Andet Underafsnit: Om Valgkredse, Valgbestyrrelser og Valglistes.

- ! 82. Om Valgkredsene 28.
! 83. Om Valgbestyrrelserne 28—29.
! 84. Om Valglisterne 29—37.

Tredie Underafsnit: Om Fremgangsmaaden ved Valgene.

- ! 85. 37—40.

Andet Kapitel: Om Dannelsen af Landstinget.

- ! 86. Indledende Bemærkninger 40—48.

IV

Side.

Første Underafsnit: Om Medlemmernes Antal og Funktions- tid samt om Valgret og Valgbarhed til Landstinget.

87.	Om Medlemmernes Antal	43.
§ 88.	Om Kongevalgene	43—48.
§ 89.	Om Folkevalgene. A. Om Valgret og Valgbarhed til Landstinget	48—50.
§ 90.	Fortsættelse. B. Om Valgene i Kjøbenhavn	50—51.
§ 91.	Fortsættelse. C. Om Valgene paa Landet og i Kjøb- stæderne	51—55.
§ 92.	Fortsættelse. D. Om Medlemmernes Funktionstid	55—57.

Andet Underafsnit: Om Valgkredse, Valgbestyrelser og Valglister.

§ 93.	Om Valgkredse og Valgbestyrelser	57—58.
§ 94.	Om Valglisterne	58—61.

Tredie Underafsnit: Om Fremgangsmaaden ved Valgene.

§ 95.	Om Valgmandsvalgene	61—63.
§ 96.	Om Foretagelsen af selve Landstingsvalget	63—67.

Tredie Kapitel: Om nogle almindeligere Forhold vedrørende saavel Folke- tingets som Landstingets Dannelse.

§ 97.	Om Valgenes Anordning	67.
§ 98.	Om Straffebestemmelser med Hensyn til Valgforholdene.	67—68.
§ 99.	Om Omkostningerne ved Valgene	68—69.
§ 100.	Om Valgets Modtagelse	69—70.
§ 101.	Om Embedsmænds Valg	70—71.
§ 102.	Om Rigsdagsmandens Legitimation og Prøvelsen af Valgets Gyldighed	71—75.
§ 103.	Om Rigsdagsmandens Tiltrædelse af sine Funktioner og om hans senere Udelukkelse	75—80.
§ 104.	Om det Rigsdagsmændene tilkommende Vederlag ...	80—81.

Tredie Afsnit: Om Rigsdagens Sammentræden og Funk- tionstid m. M.

§ 105.	Om Forskjellen mellem ordentlige og overordentlige Rigsdagssamlinger	81—85.
§ 106.	Om Rigsdagens Sammentræden	85—90.
§ 107.	Om Rigsdagens Varighed	90—94.
§ 108.	Fortsættelse. Om Rigsdagens Udsættelse	94—98.
§ 109.	Om Rigsdagens Opløsning	98—104.

Fjerde Afsnit: Om Rigsdagens Rettigheder.

- { 110. Om Rigsdagens Rettigheder i Almindelighed 104—105.

Første Kapitel: Om de Rettigheder, der tilkomme Rigsdagen som saadan.**Første Underafsnit: Om Rigsdagens Deltagelse
i den lovgivende Magt.**

- { 111. 106.
{ 112. Om Rigsdagens Deltagelse i Beskatningen 106—113.

**Andet Underafsnit: Om Rigsdagens kontrollerende
Myndighed.****A. Om Rigsdagens Virksomhed med Hensyn til Finantsloven.**

- { 113. Historisk Indledning 113—116.
{ 114. Finantslovens Indhold 116—120.
{ 115. Finantslovens Behandling i formel Henseende 121—125.
{ 116. Finantslovens Varighed 125—127.
{ 117. Finantslovens Virkning 128—132.
{ 118. Fortsættelse. Om Modtagelse af Indtægter og Afholdelse
af Udgifter, som ikke have Hjemmel i Finantsloven. 132—151.
{ 119. Om Finantslovens Forhold til den øvrige Lovgivning. 151—161.

**B. Om Rigsdagens Myndighed med Hensyn til ekstraordinære
finansielle Dispositioner.**

- { 120. 162—166.

C. Om Rigsdagens Virksomhed med Hensyn til Statsregnskabet.

- { 121. 166—171.

**D. Om den Rigsdagen i Øvrigt tilkommende Kontrol med
Regeringens Førelse.**

- { 122. 171—172.

Tredie Underafsnit. Om Rigsdagens Ukrænkelighed.

- { 123. 172—175.

**Andet Kapitel: Om de Rettigheder, der tilkomme begge Thing,
hvert for sig.**

- { 124. 175—180.

**Tredie Kapitel: Om de særegne Rettigheder, der tilkomme Folkethinget
eller Landstinget.**

- { 125. 180—181.

Fjerde Kapitel: Om de Rettigheder, der tilkomme den forenede Rigsdag.

- § 126. 181—182.

Femte Kapitel: Om de enkelte Rigsdagsmedlemmers Rettigheder.

- § 127. 182—185.

Femte Afsnit: Om Forretningsgangen ved Rigsdagen.

- § 128. Indledende Bemærkninger 186—187.
 § 129. Om Thingenes Formænd, Viceformænd og Sekretairer. 187—188.
 § 130. Om Afdelinger og Udvalg 188—190.
 § 131. Om de almindelige Møder 190—193.
 § 132. Om Behandlingen af Lovforslag 193—198.
 § 133. Om Behandlingen af andre Sager 198—199.
 § 134. Om de forskjellige Maader, hvorpaa et Forslag eller en Sag kan bortfalde. 199—200.
 § 135. Om Forhandlingernes Slutning og Afslutning 201.
 § 136. Om Afstemninger 201—203.
 § 137. Om Rigsdagens lønnede Embedsmænd og Betjente m. M. 203—204.

Femte Afdeling: Om den dømmende Magt.

- § 137a. Om den dømmende Magts Stilling og dens Subjekt. 205—209.
 § 137b. Om de i Grundloven opstillede Hovedregler om den dømmende Magt 209—215.
 § 138. Om Forholdet mellem den dømmende og den udøvende Magt 215—227.
 § 139. Fortsættelse. Om Øvrighedens Uafhængighed indenfor sin egen Sphære 227—230.
 § 140. Om Forholdet mellem den dømmende og den lovgivende Magt 230—248.
 § 141. Om Rigsretten 248—252.

Sjette Afdeling: Om Statens Forhold til Kirke og Religion.**Første Afsnit: Om dette Forholds Ordning før Grundloven 1849.**

- § 142. Om Statens Forhold til de religiøse Samfund 253—256.
 § 143. Om Dissenternes borgerlige og politiske Retstilling. 256—258.

VII

Side.

Andet Afsnit: Om Statens Forhold til Kirke og Religion efter den nugældende Forfatning.

- § 144. Indledende Bemærkninger..... 258—260.

Første Kapitel: Om Statens Forhold til de enkelte Trossamfund.

- § 145. Om Folkekirkens Retsstilling..... 260—267.
 § 146. Om de fra Folkekirken afvigende Trossamfunds Rets-
 stilling..... 268—276.
 § 147. Fortsættelse. Om Forskjellen mellem anerkjendte
 og ikke anerkjendte Trossamfund..... 276—281.

Andet Kapitel: Om Statens Forhold til de enkelte Troebkjændere.

- § 148. Om de borgerlige og politiske Rettigheders og Pligters
 Uafhængighed af Troebkjændelsen..... 281—288.
 § 149. Fortsættelse. Om Gjennemførelsen af den i Grund-
 loven 1849 § 84 udtakte Grundsatning ved den senere
 Lovgivning..... 288—295.
 § 150. Om Grundlovens § 77..... 295—296.

Syvende Afdeling: Om det statsborgerlige Forhold.

Første Afsnit: Om Indfødsret.

- § 151. Indfødsrettens Begreb og Arter..... 297.
 § 152. Indfødsrettens Stiftelse. A. I Henhold til Lovgiv-
 ningens almindelige Regler..... 298—306.
 § 153. Fortsættelse. B. Om Indfødsrettens Stiftelse ved
 Naturalisation..... 306—310.
 § 154. Indfødsrettens Virkning..... 310—314.
 § 155. Om Indfødsrettens Ophør..... 315—316.

Andet Afsnit: Om det statsborgerlige Forhold i egentlig Forstand eller det undersaatlige Forhold.

- § 156. Begreberne Undersaat og Statsborger..... 316—318.
 § 157. Det statsborgerlige Forholds Stiftelse..... 318—322.
 § 158. Det statsborgerlige Forholds Ophør..... 322—324.
 § 159. Om de til det statsborgerlige Forhold knyttede
 Rettigheder..... 325—326.
 § 160. A. Om Statsborgerens Ret til at forblive i sit For-
 hold som saadan..... 326—328.
 § 161. B. Om Borgernes Ret til at beskyttes mod vilkaar-
 lige Indgreb i deres individuelle Rettigheder..... 328—335.

VIII

Side.

§ 162.	C. Om Borgernes Ret til i visse Tilfælde at erholde positiv Understøttelse af det Offentlige	335—337.
§ 163.	D. Om Borgernes Ret til positivt at indvirke paa de offentlige Forhold	337—339.
§ 164.	Fortsættelse. Om Trykkefriheden	339—343.
§ 165.	Fortsættelse. Om det Omfang, i hvilket Trykkefriheden grundlovmæssig er tilssikkert Borgerne	343—348.
§ 166.	Fortsættelse. Om den almindelige Lovgivnings Ordning af Pressens Brug	349—355.
§ 167.	Fortsættelse Om Foreningsfriheden	355—356.
§ 168.	Fortsættelse. Om Forsamlingsfriheden	356—361.
§ 169.	Om de af det statsborgerlige Forhold følgende Pligter.	361—363.

Tredie Afsnit: Om Udjevningen af Standsforskjellen mellem Statsborgerne.

§ 170.	364—368.
§ 171.	Fortsættelse. Om Ophævelsen af de til Adel, Titel og Rang knyttede Forrettigheder	368—372.
§ 172.	Fortsættelse. Om Forbudet mod Oprettelse af Len, Stamhus og Fideikommisgodser	372—374.

Tillæg.	Om Garantierne for Forfatningen	374—375.
---------	---------------------------------------	----------

Fjerde Afdeling. Om Rigsdagen.

Første Afsnit. Om Rigsdagen i Almindelighed.

§ 75. Om Rigsdagens Karakter som Folkerepræsentation.

Den Andel i Statsmagten, som i det konstitutionelle Monarki tilkommer Folket, kan under de nuværende Samfundsforhold ikke udøves af Folket umiddelbart, men kun gennem en Repræsentation. Denne Repræsentation er hos os Rigsdagen, der paa Folkets Vegne udøver de dette som en Helhed tilkommende, forfatningsmæssige Rettigheder. Disse Rettigheder bestaa dels i Udøvelsen af den lovgivende Magt i Forening med Kongen, s. Grl. § 2 og § 95, jfr. som Undtagelse Grl. § 25, dels i ogsaa udenfor dette Forhold at udøve en omfattende Indvirkning paa og Kontrol med den hele Statsstyrelse, s. Grundlovens 5te Afdeling, dels endelig endog i Retten til i visse overordentlige Tilfælde selvstændig at tage de med Hensyn til den kongelige Myndigheds Udøvelse fornødne Beslutninger, s. Grl. § 8. Folkets Deltagelse i Statsstyrelsen viser sig saaledes i det Væsentlige kun virksom ved Valget af Medlemmer til Rigsdagen; men ligesom Grundloven ved sine Bestemmelser om Valgvæsenet har draget Omsorg for, at Rigsdagen kan blive en virkelig Folkerepræsentation, saaledes har den ogsaa sørget for, at

Rigsdagen kan bevare dette Præg, idet dens Medlemmer for den aldeles overveiende Del ikke vælges paa Livstid, men paa en vis begrændset Tid, s. Grl. § 33 og § 39 3. M., jfr. som Undtagelse § 39 1. M., og idet Regeringen, naar den antager, at Rigsdagen ikke længere udtrykker Folkets Anskuelse, gennem en Opløsning af hele Rigsdagen eller en af dens Afdelinger kan appellere til Vælgerne og herigjennem tilveiebringe en ny Forsamling, s. Grl. § 22, jfr. dog § 39 og 1 midl. Bestem. En særegen Indflydelse er der tillagt Vælgerne paa Foretagelsen af Grundlovsforandringer, idet saadanne ikke endelig kunne gennemføres, før Spørgsmaalet gennem en Opløsning af Rigsdagen har været forelagt Vælgerne, s. Grl. § 95.

Ved Rigsdagens Organisation har Grundloven taget omhyggeligt Hensyn til dens Betydning som Folkerepræsentation. Skjøndt Grl. 1866 af praktiske Hensyn har anseet det for nødvendigt at foretage adskillige Modifikationer i den meget udstrakte Valgret, der fandt Sted efter Grl. 1849, har den dog ordnet Valgforholdene efter særdeles liberale Principer, og det kan endnu opstilles som almindelig Hovedgrundsætning, at Rigsdagen paa den ene Side kun repræsenterer Folket, paa den anden Side ogsaa repræsenterer hele Folket. Navnlig gjælde disse Sætninger ubetinget for Folkethingets Vedkommende; men ogsaa for Landstingets Vedkommende ere de Modifikationer, man har anseet det for nødvendigt at indføre, ikke tilstrækkelige til at rokke selve Hovedreglen.

1. En væsentlig Modifikation i den Grundsætning, at Rigsdagen kun repræsenterer Folket og ikke Andet, har Grl. 1866 foretaget ved at tillægge Kongen Ret til at udnævne et vist Antal Medlemmer af Landstinget, s. Grl. §§ 34, 39. Denne Bestemmelse, der i og for sig strider imod Begrebet om en Folkerepræsentation, har sin Grund dels i Ønsket om at bidrage til at sikre Landstingets mere konservative Karakter, dels i de ved Grundlovens Udstedelse stedfindende, historiske Forhold, idet den for

Rigets Fællesanliggender gjældende Grundlov 18. Nov. 1863 tillagde Kongen Ret til at udnævne et ikke ubetydeligt Antal Medlemmer af Landstinget, s. Grl. 1863 §§ 20, 26, jfr. den ældre Forfl. 1855 §§ 24, 25, hvorefter Kongen endog kunde vælge $\frac{1}{4}$ af hele Rigsraadets Medlemsantal, og Fdn. 26. Juli 1854 § 10. Det indskrænkede Antal Kongevalg, der fandt Sted efter Adn. 28. Mai 1831 § 3, Fdn. 15. Mai 1834 § 1, havde navnlig til Hensigt at sørge for, at den fornødne Sagkundskab var tilstede, og at de vigtigere Interesser ikke savnede Talsmænd. I Fdn. 7. Juli 1848 § 1 fremtraadte Kongevalgene derimod mere som et foreløbigt Surrogat for det konservative Element, hvis Tilstedeværelse ikke var sikkert ved det ved Fdn. fastsatte Etkammersystem med almindelig Valgret.

En anden Modifikation i den ovennævnte Grundsatning har Grl. 1866 indført derved, at der er tillagt de høist-beskattede Vælgere en særegen Ret til dels umiddelbart, dels middelbart at vælge Medlemmer til Landstinget, s. Grl. §§ 36, 37, medens efter Grl. 1849 Reglerne om Valgretten til Folkethinget og til Landstinget vare ganske de samme, s. Grl. 1849 § 39, jfr. § 35. Denne Forandring sigter ligeledes til at sikre Landstingets konservative Karakter, der ikke antoges for tilstrækkelig betrygget ved de i Grl. 1849 fastsatte Garantier med Hensyn til Valgbarhed, Valgmaade osv. Imidlertid fremtræder den anførte Regel i Grl. 1866, der, ligesom Reglen om Kongevalgene, kun har Hensyn til Landstinget, ikke som en Ophævelse af Reglen i Grl. 1849, men kun som en Modifikation af denne, idet endnu bestandig de samme Personer, der ere valgberettigede til Folkethinget, ogsaa ere valgberettigede til Landstinget, kun med en Begrænsning i Henseende til Valgrettens Udøvelse, s. Grl. 1866 §§ 35—37.

Derimod gjælder fremdeles den Regel uforandret, at Rigsdagen ikke repræsenterer de enkelte Stænder eller Klasser af Folket. De før 1660 bestaaende Rigsdage vare ikke nogen Folkerepræsentation, men kun en Stænder-

repræsentation. De enkelte Deputerede havde nærmest at varetage den Stands Interesser, af hvilken de vare valgte; de vare derfor bundne ved den dem meddelte Fuldmagt; de maatte i Tviststilfælde indhente ny Fuldmagt; og Mandanterne antoges endog for berettigede til at tilbagekalde den meddelte Fuldmagt. Derhos fremtraadte Standsadskillelsen ikke blot derved, at hver Stand for sig valgte sine Deputerede, men tillige derved, at hver Stand stemte og i Almindelighed ogsaa forhandlede for sig. Den Standsadskillelse, paa hvilken den omtalte Stænderrepræsentation hvilede, udjævnedes mere og mere under Absolutismen, og Provindsialstænderne vare trods Navnet ikke at betragte som en virkelig Stænderrepræsentation, men som en Folkerepræsentation gennem Klassevalg, idet Kjøbstæderne, de komplette Sædegaardseiere og de mindre Landeiendomsbesiddere hver sendte sine Repræsentanter til Stænderforsamlingen, der som saadan dannede en Enhed, uden at der fremtraadte nogen Adskillelse mellem de forskjellige Klasser af Medlemmerne. De senere Forfatningslove, Forfl. 1855 og Grl. 1863, have vel tillagt Formueforholdene og navnlig Indkomsten en væsentlig Indflydelse paa Valgretten, s. Forfl. 1855 § 29, Grl. 1863 § 22; men herved er der dog ikke egentlig gjort nogen Adskillelse mellem forskellige Stænder eller Klasser af Folket, og endnu mindre gjælder dette om Grl. 1866, der dels kun lægger Vægt paa Skatteydelsen, s. Grl. §§ 36, 37, dels kun yder de Høistbeskattede en begrændset Indflydelse paa Valgene til Landstinget. Dog kan det bemærkes, at Adskillelsen imellem Kjøbstad og Land paa en særegen Maade gjør sig gjældende ved Landstingsvalgene, s. Grl. § 37, hvorimod den slet ikke kommer i Betragtning ved Folkethingsvalgene, s. Grl. § 32, Valglov 12. Juli 1867 § 22 og den Loven vedføjede Fortegnelse. Om der nu end ved Grundlovens Bestemmelser er taget Hensyn til, at Kjøbstædernes og de Høistbeskattedes Interesser ikke skulle blive tilsidesatte ved Landstingsvalgene, i hvilken Henseende ogsaa kan

bemærkes, at der ved Bestemmelsen i Grl. § 40, jfr. Valglov 12. Juli 1867 §§ 82—84, er sørget for, at ogsaa Minoriteterne faae Adgang til at repræsenteres, maa Forholdet dog ingenlunde opfattes paa den Maade, at nogle af de Deputerede skulde betragtes som særlige Repræsentanter for Kjøbstæderne eller de Høistbeskattede. Urigtigheden af denne Opfattelse fremgaaer allerede deraf, at Valget af Landsthingsmænd foretages af samtlige Valgmænd og Høistbeskattede i hver Landsthingskreds i Forening, s. Grl. §§ 36, 37. Efter det Anførte kan der endnu mindre være Tale om, at Nogen ifølge Fødsel, s. Kundgj. 28. Jan. 1852, Eiendomsbesiddelse, s. Fdn. 11. Juni 1854 § 9 Nr. 1, eller Embedsstilling uden Valg skulde indtræde som Medlem af Rigsdagen.

Det kan endelig bemærkes, at Rigsdagsmedlemmerne ikke repræsenterer de enkelte Distrikter, for hvilke de ere valgte, men hele Folket. Distriktsinddelingen er kun valgt af praktiske Hensyn, og skjøndt det er naturligt, at Rigsdagsmanden paaseer, at hans Distrikts særegne, berettigede Interesser ikke krænkes, er dette dog noget mindre Væsentligt, og Grundloven har ikke engang, saaledes som Fdn. 15. Mai 1834 § 68, 3. M., paalagt ham at forelægge de fra Distriktets Beboere fremkommende Andragender og Besværinger, s. Grl. § 63. I Overensstemmelse hermed fastsætter ogsaa Grl. § 56, at Rigsdagsmændene kun ere bundne ved deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift fra deres Vælgere, jfr. Fdn. 15. Mai 1834 § 68, 2. M.

2. Paa den anden Side repræsenterer Rigsdagen hele Folket. Ved Valgene til Folkethinget fordres der aldeles ikke nogen Paavisning af en vis Indtægt, Skatteydelse, Formue eller Grundeiendomsbesiddelse, men Valgretten er kun bundet til personlige Betingelser, og Formuen kommer kun for saa vidt i Betragtning, som en vitterlig Uvederhæftighed eller Uselvstændighed er tilstede, s. Grl. § 30. Medens den samme Regel efter Grl. 1849 gjaldt med Hensyn til Landstingsvalgene, hvor Reglerne om Valgretten

vare ganske de samme, som med Hensyn til Valgretten til Folkethinget, hvorimod der var gjort forskellige Indskrænkninger i Valgbarheden, s. Grl. 1849 §§ 39—41, er der, som ovenfor antydet, ved Grl. 1866 gjort den Forandring heri, at der er givet de høistbeskattede Vælgere en særegen, fortrinlig Valgret til Landstthinget, men denne Valgret har dog kun Hensyn til en Del af Landsthingsmedlemmerne, og det er endnu bestandig den gjældende Regel, at den, der har Valgret til Folkethinget, ogsaa har Valgret til Landstthinget, omend med en særegen Begrænsning, s. Grl. §§ 35, 37.

§ 76. Om Tokammerssystemets Gjennemførelse.

Ved Rigsdagens Organisation er det saakaldte Tokammerssystem bragt til Anvendelse, idet Rigsdagen ifølge Grl. § 29 bestaaer af Folkethinget og Landstthinget. Dette System, der ikke var benyttet ved Anordningen af Provindsialstænderne og heller ikke ved den foreløbige Valglov 7. Juli 1848, blev i Grundloven 1849 lagt til Grund af praktiske Hensyn, idet Sagerne ved den dobbelte Behandling faae en grundigere Afgjørelse, medens der tillige gives Adgang til i Forfatningen at indbringe et modererende Element, som kan danne en Modvægt mod en ensidig og overilet Bevægelse og spare Kronen for en altfor hyppig Brug af dens Veto. Ved Forfl. 1855, jfr. Fdn. 26. Juli 1854, blev Etkammerssystemet atter optaget og lagt til Grund for Rigsraadets Ordning, men allerede Grl. 1863 vendte tilbage til det tidligere Tokammerssystem, der som bemærket, ogsaa er optaget i den nugældende Grundlov. Folkethinget, der svarer til, hvad man andre Steder kalder det andet Kammer, er bestemt til at repræsentere det mere demokratiske, fremadskridende Element, medens Landstthinget, der svarer til det første Kammer, mere har at varetage de konservative Interesser; men i Øvrigt er der efter vor nuværende Forfatning, ligesom efter Grl. 1849, ikke nogen særdeles udpræget Modsætning mellem de to Kamre.

Skjøndt Rigsdagen efter det Anførte er adskilt i to Afdelinger, og skjøndt hvert Thing som Følge heraf særlig for sig maa forhandle enhver Sag og tage Beslutning om samme, danner Rigsdagen dog lige fuldt en Enhed. Heraf følger, at en Rigsdagsbeslutning først foreligger, naar samme Beslutning overensstemmende er fattet i begge Thing. Fremdeles er det en Følge heraf, at kun den hele Rigsdag og ikke et enkelt Thing kan indkaldes til Møde, udsættes eller sluttes, s. Grl. §§ 19—21. Vel indeholder Grl. § 22 et Brud paa Principet om Rigsdagens Enhed, forsaavidt den tillægger Kongen Ret til at opløse en af Rigsdagens Afdelinger; men Principet er dog her saa vidt opretholdt, at det andet Thing ikke kan virke, før det opløste Thing paany er sammentraadt. Med Principet om Rigsdagens Enhed stemmer det fremdeles, at begge dens Afdelinger maa betragtes som lige berettigede Korporationer, saa at Forholdet mellem dem ikke kan opfattes paa den Maade, at den ene først skulde fatte Beslutning i en Sag, og den tagne Beslutning derefter underkastes Bedømmelse af den anden Afdeling. Tvertimod er det den almindelige Regel, at Behandlingen af Lovforslag og andre Sager kan begynde i hvilket af Thingene, man helst vil vælge, s. Grl. §§ 23, 44, 53, fra hvilken Regel dog Grl. § 48 indeholder en vigtig Undtagelse.

Som ovenfor bemærket, følger det af Tokammerssystemet, at en Rigsdagsbeslutning skal bringes i Stand ved særskilt Forhandling og Afstemning i enhver Afdeling. Denne Grundsætning er med stor Konsekvents gennemført i vor Forfatning, der ikke har anvendt de Midler, som andre Forfatninger, f. Ex. hos os Grl. 18. Novbr. 1863 § 56, have benyttet, for at fremtvinge en Afgjørelse, men kun har søgt at virke til en fri Overenskomst ved det i Grl. § 53 angivne Middel. Det er kun en tilsyneladende Undtagelse fra den nævnte Regel, at ethvert Thing for sig kan tage gyldig Beslutning om Alt, hvad der vedkommer dets egne Forhold og indre Anliggender, s. Grl. §§ 54, 60, 66

m. fl., thi dette er ligefrem begrundet i, at ethvert Thing danner en særskilt Korporation. Ei heller kan det betragtes som en virkelig Undtagelse, at ethvert Things Beslutning i de Sager, hvor der kræves Overensstemmelse, har den negative Betydning, at der ikke kan komme noget Resultat ud, saa længe det negter sit Samtykke eller dog ikke vil give det paa den Maade, som det andet Thing eller Regeringen forlanger. Derimod gives der en dobbelt Række af virkelige Undtagelser fra den angivne Hovedregel. Til den første Klasse høre de Tilfælde, hvor der er tillagt et enkelt Thing Myndighed til at tage Beslutning om en Handlen eller Virksomhed, der gaaer ud over Thingets indre Anliggender, hvilken Myndighed da atter enten kan være tillagt enhver af Rigsdagens Afdelinger, s. Grl. §§ 45, 46, 64, eller være forbeholdt et af Thingene, s. med Hensyn til Folkethinget Grl. §§ 14, 69, med Hensyn til Landstinget § 68. Den anden Klasse af Undtagelser dannes af de Tilfælde, hvor Folkethinget og Landstinget træde sammen, saa at de danne en Forsamling, den forenede Rigsdag, s. Grl. §§ 8, 67. Det følger imidlertid af den ovenfor opstillede Hovedregel, at der ikke blot til Rigsdagens Vedtagelse af Love, være sig sædvanlige Love eller Grundlove, altid udfordres en af begge Thing, hvert for sig, fattet, overensstemmende Beslutning, s. Grl. § 53, men at i Almindelighed ogsaa paa andre Steder i Grundloven Udtrykket »Rigsdagens Beslutning eller Samtykke« maa forstaaes paa lignende Maade, s. Grl. §§ 4, 10, 18, 21, 50, saa at der kun bliver Tale om Beslutninger af den forenede Rigsdag, hvor dette støttes paa en udtrykkelig Bestemmelse i Grundloven eller paa en saadan Bestemmelses Analogi eller Grundsetning, s. Grl. § 8, og ovenfor § 37 Nr. 2 og § 40 i Slutningen.

Andet Afsnit. Om Dannelsen af Rigsdagen.

Første Kapitel. Om Dannelsen af Folkethinget.

Første Underafsnit. Om Medlemmernes Antal og Funktionstid samt om Valgret og Valgbarhed til Folkethinget.

§ 77. Om Medlemmernes Antal.

Ifølge Grl. § 32, jfr. Grl. 1849 § 37, skal Antallet af Folkethingets Medlemmer omtrent være efter Forholdet af et Medlem til 16000 Indvaanere, hvorhos det bestemmes, at Valgene foregaae i Valgkredse, og at enhver Valgkreds vælger En blandt dem, der have stillet sig til Valg. Valgkredsens Fordeling bestemmes ved Valgloven. I Henhold hertil har Valgloven 12. Juli 1867, s. Valglov 16. Juni 1849 § 18, Lov 29. Dec. 1850, 9. Febr. 1866 § 22 bestemt, at der til Folkethinget vælges et Medlem i hver af de Valgkredse, som ere opførte i den Loven vedfødiede Fortegnelse, der indbefatter i Alt 102 Valgkredse. Paa Grund af det fastsatte Forholdstal mellem Antallet af Indvaanerne og Folkethingets Medlemmer vil en Omordning af Valgkredsene undertiden være nødvendig, hvilken Omordning da vil kunne skee ved sædvanlig Lov. Ligesom i Øvrigt det angivne Forhold ikke er fastholdt med Strenghed, s. den Valglov 16. Juni 1849 vedfødiede Fortegnelse, Lov 29. Dec. 1850, Departementstidende 1850. 1488, saaledes kan en Omordning heller ikke antages for nødvendig, uden hvor Forholdet i en meget væsentlig Grad afviger fra det i Grundloven Fastsatte, hvilket maa overlades til Lovgivningsmagtens nærmere Bedømmelse.

§ 78. Betingelserne for Valgret til Folkethinget.

Angivelsen af Betingelserne for Valgret til Folkethinget indeholdes i Grl. § 30, s. Grl. 1849 § 35, 1863 § 21, der ordret stemmer overens med Grl. 1866 § 30. Disse Betingelser ere dels positive, idet Mangel af dem udelukker Vedkommende fra Valgretten, dels negative, idet

Tilstødeværelsen af visse særegne Forhold har samme Virkning, selv om samtlige de positive Betingelser ere tilstede. Denne Adskillelse ligger ogsaa til Grund for Grl. § 30, jfr. Ordet «medmindre»; men i Øvrigt er den ikke fastholdt med Strenghed, idet Bestemmelsen om Uberygtethed i Virkeligheden maa henføres til de negative Betingelser, medens det Modsatte gjælder om den i § 30d opførte Betingelse.

A. Som positive Betingelser for Valgret til Folke-thinget mærkes følgende:

1) At Vedkommende er Mand, s. Grl. § 30, Valglov 1867 § 1. Herved udelukkes dels Fruentimmer, s. Ksk. 3. Juni 1834, dels juridiske Personer, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 2, Larsens saml. Skr. I 2, 102—3.

2) At han har Indfødsret, s. Grl. § 30, Valglov § 1. Det er derimod ligegyldigt, om denne er erhvervet i Henhold til de almindelige Regler i Fdn. 15. Jan. 1776 eller ved Naturalisation, der nu kun kan meddeles ved Lov, s. Grl. § 51. Det er følgelig ikke tilstrækkeligt, at Vedkommende er fast Undersaat eller endog har været det i en vis længere Tid, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 3, § 4 Nr. 4, 7. Juli 1848 § 7g, § 8. Paa den anden Side er den Omstændighed, at den Paagjældende staaer i et personligt, undersaatligt Forhold til en fremmed Stat, ikke tilstrækkelig til at udelukke ham fra Valgret, naar han dog har Indfødsret, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 4 Nr. 1, 7. Juli 1848 § 7h, Skr. 11. Aug. 1848 Nr. 3.

3) At han har fyldt sit 30te Aar, s. Grl. § 30, Valglov § 1. Denne Regel afviger fra Forskrifterne i de fleste andre Forfatningslove, der i Almindelighed tillægge den myndige Mand Valgret, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 3 Nr. 2, Forfl. 1855 § 29, Koloniall. 27. Novbr. 1863 § 18, eller dog fastsætte en lavere Aldersgrændse, s. Fdn. 11. Juni 1854 § 19 Nr. 2, men er i Øvrigt optaget i de fleste af vore nyere Forfatningslove, s. Fdn. 7. Juli 1848 § 7b, Grl. 1849 § 35, Fdn. 15. Febr. 1854 § 19 Nr. 2, Grl. 1863

§ 21. Den finder sin Forklaring derved, at Grundloven, idet den har opgivet den Garanti, som pleier at søges i Besiddelse af en vis Eiendom eller Indtægt eller i Ydelsen af et vist Skattebeløb, har anset det for nødvendigt at garantere Vælgernes Duelighed ved at fordrø en Alder, hvori Forstanden har opnaaet en større Modenhed, og Anskuelserne have vundet større Fasthed og Klarhed. Skjøndt denne Regel nu unegtelig medfører mange praktiske Besynderligheder, idet den Mand, som kan beklæde meget vigtige og ansvarsfulde Stillinger i Samfundet, og som navnlig kan vælges til Medlem af Rigsdagen, s. Grl. §§ 31, 38, udelukkes fra en Ret, som tilstaaes den mest uvidende Person, maa der dog indrømmes den det Fortrin, at den er lige for Alle, og at den ikke for bestandig udelukker Nogen.

4) At han i et Aar har havt fast Bopæl i den Valgkreds eller den Stad, hvori han opholder sig paa den Tid, Valget foregaaer, s. Grl. § 30d, Valglov § 6. Ved Stad sigtes her til Kjøbenhavn, der er delt i flere Valgkredse, s. Valglovens § 22 og den vedføjede Fortegnelse Litr. A, jfr. Fdn. 7. Juli 1848 § 7f. Den, som har fast Bopæl paa flere Steder, bestemmer selv, paa hvilket af disse han vil gjøre sin Valgret gjældende, s. Valglov § 6. Ved den omhandlede Bestemmelse har Grundloven dels villet udelukke de Personer, som flakke om fra et Sted til et andet uden at have noget blivende Hjem, dels villet forhindre Partimanoevrer og sikre den fornødne Kontrol. Imidlertid medfører Grundlovens almindelige Udtryk en noget videre gaaende Indskrænkning. Saaledes kan den, der paa Valgtiden opholder sig paa et fremmed Sted, ikke her udøve sin Valgret, om han end andetsteds har havt fast Bopæl i et Aar. Ei heller kan den, der kort før Valget har taget fast Bopæl paa et andet Sted, med Nytte begive sig tilbage til det ældre Domicil i det Øiemed at udøve Valgretten der, thi Udtrykket »opholder sig» i Grl. § 30d maa antages at betegne et Ophold af en noget fastere Karak-

ter, s. Rigsdagstidende 1848—49, 3411. Derimod er man uden Tvivl ikke berettiget til at fordre, at den Paagjældende skal have havt fast Bopæl i det sidste Aar paa det Sted, hvor han opholder sig paa Valgtiden, s. Grl. § 30d, smh. med §§ 35, 38, Grl. 1849 §§ 35d, 41, Valglov 7. Juli 1848 § 7 f, og det er endog tvivlsomt, om Opholdet skal have været uafbrudt, s. Skr. 11. Aug. 1848 Nr. 2.

Med Hensyn til de tvende sidstnævnte Betingelser er det tilstrækkeligt, at de paagjældende Terminer ere udløbne paa den Tid, Valget foregaaer. Ved særegne Tillægsliister sørges der for, at de, der ved Valglisternes Affattelse endnu ikke have opfyldt disse Betingelser, men kunne ventes at ville opfylde dem i Løbet af det Aar, for hvilket Valglisterne skulle gjælde, kunne komme til at udøve deres Valgret, saafremt de inden Valgdagen have fyldestgjort Betingelserne for samme, s. Valglov §§ 10, 21.

Valgret eller Valgbarhed er ikke betinget af, at Vedkommende bekjender sig til en særegen Religion, s. Grl. § 30, 79, s. derimod med Hensyn til Valgbarhed Fdn. 15. Mai 1834 § 4 Nr. 2, 15. Febr. 1854 § 20, 11. Juni 1854 § 20. Den Omstændighed, at ethvert nyt Medlem af Rigsdagen, naar Gyldigheden af hans Valg er anerkjendt, ifølge Grl. § 55 skal aflægge Ed paa Grundloven, kan vel bevirke, at den, der ikke kan aflægge Eden i nogen af de ved Lovgivningen foreskrevne Former, ikke kan udøve nogen Funktion som Rigsdagsmand, men Valget taber dog ikke derved sin Gyldighed, og den nærmeste Konsekvens af et saadant Tilfældes Indtræden synes kun at være den, at der fra Lovgivningens Side snarest muligt maa træffes Foranstaltninger til at afhjælpe den i Edsformularen liggende Hindring for, at den Valgte kan udøve sin Ret som Rigsdagsmand.

§ 79. Fortsættelse.

B. Som negative Betingelser for Valgretten eller saadanne Forhold, hvis Tilstedeværelse indeholde en

Hindring for Valgretten eller dens Udøvelse, kunne følgende nævnes:

1) Berygtethed, s. Grl. § 30, Valglovens § 1. Ifølge Valglovens § 2 kan Ingen ansees som uberygtet, der ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, s. Valglov 16. Juni 1849 § 2, Lov 29. Dec. 1850 § 2, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 18*). Uanseen det almindelige Udtryk «Handling» synes man at maatte fordrø, at Handlingen er strafbar, saa at den, der ved Dom frifindes, fordi hans Handling ei er strafbar, ikke falder ind under Valglovens § 2, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 3 Nr. 1, Valglov 7. Juli 1848 § 7a, hvor Udtrykkene «Handling» og «Forbrydelse» afvexle, jfr. ogsaa Departementstidende 1849, 225, Rigsdagstidende 1848—49, 3593 ff og nedenfor. Derimod kan det, naar Handlingen er strafbar, neppe ansees for nødvendigt, at Dommen gaaer ud paa Straf; saaledes vil den, som har sagsøgt en Anden paa Grund af Beskyldninger for vanærende Handlinger, uden Tvivl falde ind under Valglovens § 2, naar Injurianten ved Dom frifindes, fordi han har bevist sine Beskyldninger. At den Dom, hvorved en Person er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, appelleres til høiere Ret, kan ikke suspendere dens Virkning i den her omhandlede Henseende, og endnu mindre bortfalder denne, fordi Vedkommende benaades. Om en Handling skal betragtes som vanærende i den offentlige Mening, maa afgjøres efter de almindelige Regler, s. Scheels Personret S. 347—51.

Medens det er afgjort, at de Personer, der falde ind under Valglovens § 2, ikke kunne ansees som uberygtede og følgelig i Henhold til Grl. § 30 og Valglovens § 1 maa udelukkes fra Valgret, er det derimod mere tvivlsomt, om man igjennem en Modsætningsfortolkning af

*) Det bemærkes, at Lov 3. Apr. 1868 ikke var udkommet, da Forfatteren nedskrev dette. (Udg. Anm.)

Valglovens § 2 er berettiget til at slutte, at alle de Personer, der ikke indbefattes under denne Paragraph, maa betragtes som uberygtede og følgelig anerkjendes som valgberettigede. Et saadant Resultat ligger nu vistnok ikke med logisk Nødvendighed i Valglovens § 2. Denne kan i og for sig vel forstaaes som en Udtalelse af, at de i samme nævnte Personer i ethvert Tilfælde skulle ansees som berygtede, uden at det dermed er afgjort, om ikke tillige Andre kunne indbefattes under dette Begreb. Men en saadan Fortolkning vilde dog uden Tvivl være tvungen. Dels vilde Paragraphen under denne Forudsætning være temmelig overflødig, idet det ikke lettelig af Nogen vil blive betvivlet, at de i samme nævnte Personer ikke kunne betragtes som uberygtede, dels henviser Valglovens § 7, jfr. ogsaa § 10, ved et parenthetisk Indskud til § 2 og synes saaledes at forudsætte, at denne Paragraph indeholder en udtømmende Bestemmelse af Begrebet. Endelig støttes den Anskuelse, at Valglovens § 2 har en udtømmende Karakter, derved, at det af Regeringen forelagte Udkast til Valgloven 16. Juni 1849 foruden den saavel i Valglov 1849 § 2, som i Valglov 1867 § 2 optagne Bestemmelse indeholdt følgende Tillæg eller vitterligen har udvist et saadant Forhold, som maa stemple ham som uværdig til ære-kjære Mænds Agtelse, hvilket Tillæg ved Afstemningen blev strøget, s. Rigsdagstidende 1848—49, 3593 ff. Efter den naturlige Fortolkning af Valglovens § 2 synes det altsaa at maatte opstilles som Regel, at kun strafbare, i den offentlige Mening vanærende Handlinger udelukke fra Valgret, at det ikke er Straffens, men Handlingens Karakter, som i saa Henseende kommer i Betragtning, og at der endelig kun tages Hensyn til den fuldstændige, juridiske Vished for, at en Forbrydelse er begaaet, som indeholdes i en Dom, hvorimod den større eller mindre Sandsynlighed herfor, som ligger til Grund for en Frifindelse for videre Tiltale eller en af Øvrigheden dekretet Aktion, ikke kan komme i Betragtning, hvilket da saa meget mere maa

gjælde om de Rygter, for hvis Paalidelighed der ikke engang foreligger noget saadant juridisk Kriterium.

Hermed er Sagen imidlertid ikke afgjort, da Bestemelsen om, at kun den Uberygtede har Valgret til Folkethinget, allerede findes i Grl. § 30. Valgloven kan nemlig som simpel Lov ikke forandre eller authentisk fortolke Grundloven, s. ovfr. § 28, og selv om man vil gjøre gjældende, at ikke blot den udøvende Magt, men ogsaa Domstolene ere pligtige at respektere de Anvendelser og Forklaringer af Grundloven, som forekomme i sædvanlige Love, s. nedenfor i Afsnittet om den dømmende Magt, er denne Betragtning dog ikke afgjørende med Hensyn til det foreliggende Spørgsmaal, da den ovenfor opstillede Fortolkning af Valglovens § 2, som bemærket, vel er den naturligste, men dog ikke med absolut Nødvendighed er begrundet i Valgloven som den eneste mulige. Saafremt det derfor maatte antages, at Ordet »uberygtet« i Grl. § 30 ikke kan være brugt i den angivne vide Betydning, maa denne tilsidesættes.

Betragter man nu Grundlovens § 30 og Valglovens § 1 isolerede, ligger det nærmest at antage, at Ordet »uberygtet« saavel i disse Love, som i deres Kilder, Grl. 1849 § 35 og Valglov 1849 § 1, er brugt i samme Betydning, hvori det ellers bruges i Lovgivningen og navnlig i de ældre, politiske Love, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 3 Nr. 1, 8. Marts 1843 § 4 Nr. 1, Valglov 7. Juli 1848 § 7 a, jfr. Fdn. 28. Sept. 1849 § 3 a, i hvilke Love Udtrykket »at have et uplettet Rygte« synes at maatte betyde det Samme, som at være »uberygtet«, jfr. ogsaa Kommunalloven 24. Oct. 1837 § 6, 1. Jan. 1840 § 11, 13. Aug. 1841 § 4. De nævnte politiske Anordninger fordre nu som Betingelse for Valgret, at Vedkommende har et uplettet Rygte, og angive derefter forskjellige Klasser af Personer, som ikke kunne udøve Valgret, fordi deres Rygte ikke er uplettet, hvilken Angivelse efter sin Form synes at maatte betragtes som udtømmende.

Det Begreb om Berygtethed, som laa til Grund for de nævnte ældre Love, afveg i en dobbelt Henseende fra det, der synes forudsat i Valglovens § 2. Dels kunde nemlig Berygtethed ikke blot indtræde som Følge af de i den offentlige Mening vanærende Handlinger, men ogsaa som Følge af visse Straffe, nemlig Fortabelse af Ære, Embede eller Borgerrettighed, uden Hensyn til Beskaffenheden af den Handling, som belagdes med de nævnte Straffe, dels maatte ikke blot en domfældende Dom, men ogsaa en Dom, der lød paa Frifindelse for videre Tiltale med Hensyn til en i den offentlige Mening vanærende Forbrydelse, samt en af Øvrigheden dekretet Aktion for et saadant Forhold, stemple den Paagældende som berygtet, hvorimod en saadan Virkning ikke kunde tillægges de ikke paa saadan Maade konstaterede Rygter. Det her angivne Begreb om Berygtethed er altsaa betydelig videre, end det, der formentes at ligge til Grund for Valglovens § 2, medens det paa den anden Side er snevrere end den Betydning, hvori Ordet ikke sjelden bruges, navnlig i den ældre Lovgivning, og hvorefter ogsaa ustrafbare Handlinger eller Handlinger, for hvilke der ikke paa den angivne Maade er tilveiebragt Formodning, kunne medføre Berygtethed.

- Medens nu det nævnte, i de ældre politiske Love hjemlede Begreb om Uberygtethed uden al Tvivl ogsaa maatte lægges til Grund ved Fortolkningen af Grundlovens § 30 og Valglovens § 1, hvis disse stode isolerede, stiller Sagen sig uden Tvivl anderledes, efterat man har erholdt Valglovens § 2, fra hvilken man umulig ganske kan abstrahere ved Grundlovens Fortolkning.

Idet Grl. 1849 § 35, fra hvilken man i saa Henseende maa tage sit Udgangspunkt, indskrænkede sig til som en almindelig Betingelse for Valgret at fordre Uberygtethed uden, saaledes som de tidligere Love og navnlig dens Kilde, Valglov 7. Juli 1848 § 7, nærmere at betegne dette Begreb, kan den meget vel antages at have villet henvise den nærmere Bestemmelse af samme til Valgloven, saa

meget mere, som den har forandret det tidligere, bestemtere Udtryk »uplettet Rygte» til den noget mere vage Betegnelse »uberygtet».

At Grundloven ikke uden Videre har villet lægge det i de ældre, politiske Love hjemlede Begreb om uplettet Rygte til Grund, vinder en væsentlig Bestyrkelse derved, at allerede det af Regeringen forelagte Udkast til Valgloven 1849 § 2, som ovenfor bemærket, var ganske afvigende fra hint ældre Begreb. Overhovedet faaer Bestemmelsen i Valgloven 1849 § 2 en forøget Betydning, naar man erindrer, at Grundloven og Valgloven bleve forelagte af samme Regering omtrent paa samme Tid, behandlede af samme Rigsforsamling og endelig stadfæstede af samme Regering med faa Dages Mellemlum. Det stemmer derhos uden Tvivl ret vel med de i Grundloven nedlagte Principer, at Valgretten, der betragtes som en Borgerne i Almindelighed tilkommende Ret og ikke som en Tillidspost, hvortil særlige, fortrinlige Egenskaber skulle udkræves, ikke bør berøves Nogen paa Grund af en Straf, der i Henhold til Love, som muligvis slet ikke stemme med den almindelige Folkebevidsthed, og som for en stor Del senere ere ophævede, er paalagt en Person for Handlinger, der ikke i den offentlige Mening betragtes som vanærende, s. 6. 21. 2, Lov 3. Jan. 1851 § 9, Fdn. 17. Marts 1741 § 6, Straffelov 1866 m. fl., og at den abnorme Frifindelse for videre Tiltale, der uden fuldt, juridisk Bevis paalægger et Slags Ærestraf, og som den nyere Lovgivning viser Tendents til at afskaffe*), s. Grl. 1849 § 79, Rigsretslov 3. Marts 1852 § 79, Grl. 1866 § 74, heller ikke bør have en saadan Virkning. Forsaavidt herimod kan indvendes, at denne samme Regel efter Grl. 1849 §§ 36 og 40 og Grl. 1866 §§ 31 og 38 maa gjælde for Valgbarhed til Rigsdagen, er Grundloven uden Tvivl gaet ud fra den Antagelse, at Paagjældende, hvis han ikke almindelig

*) Her maa nu mærkes Lov 3. Apr. 1868 § 5.

(Udg. Anm.)

ansees for uskyldig, ved den offentlige Menings Tryk vil finde sig foranlediget til at trække sig tilbage.

At Valglov 28. Sept. 1849 § 3 a gjentager Bestemmelserne i Valglov 7. Juli 1848 § 7 a, dog med Udeladelse af Forskriften om dem, der ere dømte til Tab af Ære, Embede eller Borgerrettighed, er neppe synderlig afgjørende, da denne Lov er udgaaet fra en anden Lovgivningsmyndighed end den sædvanlige og derhos i flere Henseender afviger fra Grundlovens Bestemmelser, og endnu mindre kan der lægges nogen Vægt paa de videregaaende Forskrifter i Fdn. 15. Febr. 1854 § 19 Nr. 3 og 11. Juni 1854 § 19 Nr. 3. Et yderligere, positivt Datum for Rigtigheden af den ved Valglov 1849 § 2 givne Fortolkning kan uden Tvivl søges deri, at flere senere Love i Forbindelse med Fordringen om Uberygtethed uforandret gjentage sammes Bestemmelse, s. Lov 29. Dec. 1850 § 2, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 18. At man ligeledes i den nugældende Valglovs § 2 har fundet Anledning til at optage hin Bestemmelse i uforandret Skikkelse, skjøndt der, hvis man ansaae den for urigtig, var al Anledning til i Forbindelse med den i Øvrigt foretagne Revision af Valgloven ogsaa at forandre denne Bestemmelse, vilde afgive et vigtigt Datum for, at man herved vilde tiltræde Rigtigheden af den oftnævnte Fortolkning, hvis ikke Rigsdagen havde opfattet den samme med Hensyn til Valglovens Revision stillede Opgave paa en meget begrændset Maade, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67 Anhang B. 1405.

Det er uden Tvivl ved det Anførte godtgjort, at Grl. 1849 § 35 og Grl. 1866 § 30 ere gaaede ud fra et videre Begreb om Uberygtethed end den ældre Lovgivning, s. dog Scheels Personret S. 351—52, 355, 359—60, og man synes derfor at maatte følge de Resultater, som ved en naturlig Fortolkning fremgaae af Valglovens § 2, forsaavidt disse paa nogen Maade kunne forenes med den naturlige Betydning af Ordet uberygtet. Herefter synes man at kunne antage følgende Resultater:

a) At ustrafbare Handlinger aldrig udelukke fra Valgret, selv om de i den offentlige Mening maatte ansees for vanærende, og selv om de ere konstaterede ved Dom. Dette var allerede hjemlet ved den ældre Lovgivning og bestyrkes yderligere ved Valglovens § 2 og den ovenfor omtalte Afstemning, som i Rigsforsamlingen fandt Sted med Hensyn til Valgloven 1849 § 2.

b) At ikke enhver strafbar Handling, men kun den i den offentlige Mening vanærende Forbrydelse udelukker fra Valgret. Dette var allerede Hovedreglen efter den ældre Lovgivning og fremgaaer nu af Valglovens § 2.

c) At der i Almindelighed kun kan tages Hensyn til Handlingens, ikke til Straffens Karakter. I saa Henseende opstaaer der imidlertid Tvivl med Hensyn til Straf paa Æren og Straf af offentligt Arbeide, idet disse Straffe ifølge Værnepligtsloven 12. Febr. 1849 § 7, 2. Marts 1861 § 5 og Næringslov 29. Dec. 1857 § 2 Nr. 3 og § 11 udelukke den Paa-gjældende fra flere vigtige, borgerlige Rettigheder, og de tvende første Love endog betegne Vedkommende som uværdig til at tjene i Hæren eller ved Søværnet. Imidlertid kan Straf af offentligt Arbeide neppe i og for sig uden Hensyn til den Handling, for hvilken samme er paalagt, udelukke den Straffede fra Valgret. Denne Straf kan nemlig paalægges for Handlinger, som aldeles ikke røbe nogen sædelig Uværdighed, s. Straffelovens § 198, jfr. Fdn. 4. Oct. 1833 § 29, 26. Marts 1841 § 14, og den kunde allerede efter de ældre, politiske og kommunale Love ikke antages at medføre nogen ubetinget Udelukkelse; men at Grundloven skulde være strengere i sine Fordringer end disse, er der aldeles ingen Grund til at antage. Derimod stiller Sagen sig uden Tvivl anderledes med Hensyn til Ærestraffen, i hvilken Henseende i Øvrigt kan bemærkes, at Spørgsmaalet, da Ærestraffen nu i det Hele er hævet ved Straffelov 1866, og da der uden Vanskelighed gives Opreisning til dem, som efter den ældre Lovgivning vare dømte til Ærens Tab, neppe vil faae synderlig praktisk Betydning. Det maa vel indrømmes, at Ære-

straffen ogsaa kunde paalægges paa Grund af Handlinger, som i og for sig ingenlunde kunde betragtes som vanærende, hvilket navnlig gjaldt efter den i 1849 gjældende Lovgivning, s. 6. 21. 2 smh. med Lov 3. Jan. 1851 § 9, men ligesom den efter den ældre Lovgivning ubetinget udelukkede fra Valgret, saaledes er det vistnok heller ikke paa nogen Maade foreneligt med Betydningen af Ordet »uberygtet« derunder at henhøre den, som i Henhold til Lovgivningen af Domstolene er betegnet som aldeles æreløs. I dette Punkt synes saaledes Valglovens Bestemmelse at maatte vige for Grundlovens, og den Omstændighed, at Ærestraffen, som nys berørt, er afskaffet ved Straffelov 1866, kan neppe umiddelbart have gjort nogen Forandring heri. Dog vil det Anførte ikke kunne gjælde om den saakaldte, mindre, almindelige eller den mindre, særlige Vanære, og navnlig vil Fortabelse af Embede eller Borgerret ikke, saaledes som efter den ældre Lovgivning, kunne udelukke fra Valgret.

d) At den strafbare Handling maa være konstateret ved Dom. Efter det Ovenanførte synes Frifindelse for videre Tiltale med Hensyn til en i den offentlige Mening vanærende Forbrydelse ikke at burde udelukke fra Valgret, hvilket ogsaa er antaget ved en Dom i Juridisk Ugeskrift 1852. 859*). Det Samme maa vistnok antages med Hensyn til en endnu uafgjort, kriminel Aktion, skjøndt Forholdet her er af en noget anden Beskaffenhed, og skjøndt Næringslov 29. Dec. 1857 § 2 Nr. 3 synes at frembyde en særlig Tvivlsgrund herimod. Ligesom man imidlertid efter det Ovenanførte uden Tvivl i det Væsentlige maa holde sig til de af Valglovens § 2 følgende Resultater, hvor disse ikke ere ligefrem uforenelige med Grundloven, synes den opstillede Sætning ogsaa at fremgaae af Grl. § 58, smh. med § 57. Hvis nemlig en uafgjort, kriminel Aktion for en vanærende Forbrydelse skulde udelukke fra Valgret, maatte

*) Her maa nu mærkes Lov 3. Apr. 1868 § 5 (Udg. Anm.)

den i Henhold til Grl. §§ 31 og 38 ogsaa udelukke fra Valgbarhed og følgelig i Henhold til Grl. § 58 bevirke, at den gyldig valgte Rigsdagsmand definitivt mistede den af Valget flydende Ret, skjøndt det saavel efter Sagens Natur som efter Indholdet af Grl. § 57 synes at maatte antages, at den kun kan medføre en Suspension af samme.

2. Som et Forhold, der udelukker fra Valgret, nævner Grl. § 30 a og Valglovens § 3 fremdeles privat Tjenesteforhold. Herunder indbefattes ikke blot det egentlige Tyendeforhold, men ogsaa det Forhold, hvori de saakaldte høiere, tjenende Personer staae. Ligesom ogsaa det sidstnævnte Forhold indbefattes under Ordene «privat Tjenesteforhold», saaledes er Lovgrunden, der maa søges i den Afhængighed af Husbonden, som et saadant Forhold formodes at bevirke, heller ikke paa nogen Maade uanvendelig paa de høiere, tjenende Personer, hvorhos det endelig kan bemærkes, at et Forslag om at ombytte det paagjældende Udtryk med «Tyendeforhold» blev forkastet af den grundlovgivende Rigsforsamling, s. Rigsdagstidende 1848—49. 3023, 3159, s. derimod Valglov 28. Sept. 1849 § 3 e. Om et privat Tjenesteforhold i Øvrigt er tilstede, maa afgjøres efter de konkrete Omstændigheder. Saaledes vil Afgjørelsen med Hensyn til Haandværkssvende væsentlig beroe paa, om Svenden er optaget i Mesterens Husstand, samt om han faaer Dagløn eller arbejder paa Akkord, s. Skr. 27. Juli, 11. Aug. 1848.

Den anførte Udelukkelsesgrund bortfalder ifølge Grl. § 30 a og Valglovens § 3, naar Vedkommende har egen Husstand, hvorved uden Tvivl maa forstaaes egen Husholdning, s. Valglov 7. Juli 1848 § 7 e «Dug og Disk», Fdn. 15. Febr. 1854 § 19 Nr. 4 «eget Ildsted», 11. Juni 1854 § 19 Nr. 4. Man har nemlig antaget, at denne Omstændighed maatte medføre en høiere Grad af Selvstændighed, der kunde modvirke den ved Tjenesteforholdet begrundede Afhængighed af Husbonden, en Antagelse, hvis Rigtighed i Øvrigt er meget tvivlsom.

3. Som en tredie Udelukkelsesgrund nævner Grl. § 30 b, jfr. Valglovens § 4, den Omstændighed, at den Paagjældende nyder eller har nydt Understøttelse af Fattigvæsenet. I Overensstemmelse med Lovgivningens almindelige Regler, s. Fdn. 24. Jan. 1844 § 9, kan dog kun den Fattigunderstøttelse komme i Betragtning, som er oppebaaret efter det fyldte 18de Aar. Ifølge Valglovens § 4 tages der kun Hensyn til den Fattigunderstøttelse, som er ydet af det almindelige Fattigvæsen, hvilken Udtalelse vistnok ogsaa stemmer med Grundlovens Tanke. Som Følge heraf er Reglen ikke anvendelig paa den ved Lov 8. Marts 1856 hjemlede, frie Fattigunderstøttelse eller paa den af særegne Stiftelser eller Legater ydede Hjælp. Fremdeles er det ved forskellige Love fastsat, at den Understøttelse, der ydes paa Grund af extraordinaire Forhold af en mere almindelig Karakter, ikke skal medføre de sædvanlige Virkninger af oppebaaren Fattigunderstøttelse, selv om den ydes af det almindelige Fattigvæsen, see med Hensyn til extraordinair Dyrtidshjælp Lov 27. Nov. 1853 § 4, 15. Febr. 1855 § 4 og med Hensyn til den Hjælp, der under Krigen ydedes de fraværende Krigeres Familier foreløbig Lov 17. Dec. 1863, Lov 12. Marts 1864, Bekjendtgj. 1. Dec. s. A., jfr. tidligere Cirk. 29. Mai 1848, 3. Juni 1851, 23. Apr. 1852. Om Fattigunderstøttelsen endnu oppebæres eller tidligere er modtagen, selv for lang Tid siden, kommer ikke i Betragtning, s. derimod Lov 29. Dec. 1857 om Forandring i Fdn. 30. Apr. 1824.

Virkningen af Fattigunderstøttelses Modtagelse med Hensyn til Valgretten bortfalder ifølge Grl. § 30 b og Valglovens § 4, naar den eftergives eller tilbagebetales, s. derimod Valglov 7. Juli 1848 § 7 d. I denne Henseende er Grundlovens Regel afvigende fra Reglerne om Fattigunderstøttelses Virkning med Hensyn til Indgaaelsen af Ægteskab, idet denne først ophører ved en egentlig Tilbagebetaling, en Regel, der i Øvrigt har mistet den største Del af sin praktiske Betydning ved Lov 29. Dec. 1857. Derimod har

Kommunens Samtykke til Valgrettens Udøvelse selvfølgelig ingen Betydning, naar den dog ikke vil eftergive sin Fordring.

4. Endelig udelukkes ifølge Grl. § 30 c den, som er ude af Raadigheden over sit Bo, fra Valgret. Efter Fdn. 15. Mai 1834 § 3 Nr. 3 kunde Ingen udøve Valgret, der var sat under Værgemaal*), eller hvis Bo var taget under Opbuds- eller Fallitbehandling, eller som i Øvrigt var underkastet nogen Retsforfølgning, der efter Lovene betog ham Raadigheden over alt hans Gods, hvorved sigtedes til de i 5. 3. 18, Pl. 18. Jan. 1788 og Fdn. 27. Nov. 1839 m. fl. omhandlede Retsforfølgninger, forsaavidt disse ikke indskrænkede sig til en begrændset Del af Formuen. Om Udelukkelse paa Grund af Opbudsbehandling bliver der efter Fallitlov 30. Dec. 1858 § 6 ikke længere Spørgsmaal. Valglovens § 5 indskrænker sig til at bestemme, at Valgret ikke kan udøves af den, der er under Værgemaal, eller hvis Bo er under Fallitbehandling. Det er nu uden Tvivl Valglovens Mening, at kun de i § 5 nævnte Personer skulle være udelukkede fra Valgret paa Grund af manglende Raadighed over deres Bo, og at følgende de i 5. 3. 18 og dertil sig sluttende, senere Love omhandlede Retsforfølgninger ikke skulle have nogen Indflydelse paa den Paagjældendes Valgret, s. Valglovens § 7, 10, s. ogsaa Rigsdagstidende 1848—49. 3407. Denne Fortolkning bestyrkes ogsaa derved, at Grl. 1849 § 40, jfr. § 35 c, som Udelukkelsesgrund fra Valgbarhed til Landsthinget kun nævnedes den Omstændighed, at den Paagjældendes Bo var under Opbuds- eller Fallitbehandling, samt derved, at Valglov 7. Juli 1848 § 7 c, der maatte betragtes som Kilde til Grl. og Valgloven 1849, kun nævnedes det at være sat under Værgemaal samt at være under Opbuds- eller Fallitbehandling som Grund til at udelukke Vedkom-

*) Forsaavidt der tillige tales om den, der er sat under Kuratel, er dette kun en uheldig Reminiscent fra den i Slesvig og Holsten gjældende Retsforfatning.

mende fra Valgret. Det er ogsaa vel forklarligt, at man ikke har villet tillægge den i flere Henseender mislige Ret, som hjemles ved 5. 3. 18 og de dertil sig sluttende Lovbud, en saa væsentlig Virkning udenfor det formueretlige Omraade, men det er dog ikke ganske utvivlsomt, om det er foreneligt med Ordets naturlige og legale Betydning at udelukke den, der er undergivet en Retsfølgning af den omhandlede Beskaffenhed, fra Betegnelsen "den, som er ude af Raadigheden over sit Bo.", s. Scheels Personret S. 375—76, saa meget mere, som man i ethvert Fald dog neppe kan følge Valglovens § 5 efter dens bogstavelige Indhold. Det synes navnlig utvivlsomt, at Fledføringen, der aldeles intet Bo har, og hvis Uselvstændighed i formueretlig Henseende er langt større end Fallentens, maa være udelukket fra Valgret. Den ovennævnte Udelukkelsesgrund bortfalder, naar den Uraadighed, der hjemler Udelukkelsen, ophører derved, at Umyndiggjørelsesdekretet tages tilbage, at Fallitboet ekstraderes Fallenten osv.

5. Ifølge Straffelovens § 114, jfr. § 9, skal den, som sælger sin Stemme ved Valg til de lovgivende Forsamlinger, forbyrde sin Valgret, første Gang for et Tidsrum af 5 Aar, anden Gang for bestandig. Denne Forskrift kan ikke betragtes som en Bestemmelse om, at den Paagjældende ved at sælge sin Stemme bliver berygtet*), men gaaer ud paa som Straf for det nævnte Forhold at fastsætte en ligefrem Forbrydelse af Valgretten for en vis Tid eller for bestandig, s. Straffelovens § 9. Der kunde i Øvrigt vistnok reises Tvivl, om den saaledes ved Straffeloven foreskrevne Indskrænkning i Valgretten ikke maatte siges at stride mod Grundlovens Bestemmelser om Valgretten, og den Grund, der i Straffelovens Motiver anføres for at retfærdiggjøre Bestemmelsen, at en Færd af den omhandlede Beskaffenhed

*) Paa denne Maade synes dog Sagen at være opfattet i Straffelovens Motiver S. 148.

bør betragtes som en Handling, der efter sin Natur maa gjøre den Paagjældende uværdig til sine Medborgeres Agtelse og som saadan ogsaa afficere hans Valgret, s. Motiverne S. 148, er neppe i retlig Henseende afgjørende; men ligesom Bestemmelsen anbefaler sig fra et politisk Synspunkt, saaledes ligger der neppe heller i Grundloven nogen Hindring for, at Valgretten, ligesom enhver anden Rettighed, kan rammes af Straffeloven som Følge af et strafbart Forhold. Det følger af de anførte Bestemmelser, at Valgretten først mistes ved den Dom, hvorved den erklæres for forbrudt, og at saaledes den af Øvrigheden dekretede Aktion eller det under den kriminelle Sag tilveiebragte Bevis for, at den Paagjældende har solgt sin Stemme, ikke er tilstrækkelig til at berøve ham Valgretten.

Naar man hyppig taler om, at Grundloven har hjemlet almindelig Valgret til Folkethinget, er dette Udtryk ikke nøiagtigt. Til en almindelig Valgret kan det vel ikke fordres, at Kvinder, Børn og Forbrydere skulle have Valgret, thi disses Udelukkelse er begrundet i Sagens Natur, men til det nævnte Begreb synes det dog at maatte udskræves, at Valgretten tillægges enhver myndig, uberygtet Mand. Vil man nu end indrømme, at Tilføielsen af blot personlige Betingelser ikke udelukker Begrebet om almindelig Valgret, og at det Samme gjælder om de i Grl. § 30 b og c omhandlede, negative Formuebetingelser, hvis Fastsættelse væsentlig er begrundet i, at de paagjældende Forhold i Reglen ville fremkalde en personlig Uselvstændighed hos den Vedkommende, kan Grundloven dog ikke siges at have indrømmet almindelig Valgret, thi, foruden at tilføie adskillige personlige Betingelser og negative Formuebetingelser, har den tillige udelukket alle myndige Mænd mellem 25 og 30 Aar, en Indskrænkning, som nedsætter Vælgernes Antal ikke ubetydeligt, s. Rigsdagstidende 1848—49. 2184 ff. Derimod er det ubestrideligt, at Grundloven har indrømmet en overordentlig fri og omfattende Valgret til Folkethinget.

§80. Betingelserne for Valgbarhed til Folkethinget.

Ifølge Grl. § 31 og Valglovens § 7 ere de i foregaaende Paragraph omhandlede negative Betingelser for Valgret til Folkethinget ogsaa gjældende for Valgbarhed til Folkethinget. Dette synes navnlig ogsaa at maatte gjælde om Regelen i Straffelovens § 114, jfr. § 9, idet det vistnok er Grundlovens Synspunkt, at Betingelserne for Valgret og Valgbarhed til Folkethinget skulle falde sammen, forsaavidt der ikke positivt er fastsat en Afvigelse. I Øvrigt vil Spørgsmaalet ikke let faae praktisk Betydning. Derimod ere de positive Betingelser for Valgbarhed satte lavere, idet der kun fordres:

1) At Vedkommende er Mand.

2) At han har fyldt sit 25de Aar. Grundloven har nemlig ønsket saa lidet, som muligt, at indskrænke Valgets Frihed og har derfor antaget, at den Mand, der i en Alder af under 30 Aar valgtes af Vælgere over denne Alder, maatte være en fremragende Personlighed, som ikke burde undrages Folkethinget, s. Roeskilde Stændertidende 1848. 46. Denne Antagelse er dog vistnok temmelig usikker, idet netop ved Folkethingsvalgene et sieblikkeligt Indtryk i Forbindelse med Kandidatens politiske Anskuelser let vil kunne bevirke Valget af en Mand, der i Øvrigt ikke udmærker sig ved særlige Kvalifikationer. Den nævnte Regel gjaldt heller ikke med Hensyn til Provindsialstændervalgene, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 4 Nr. 5, jfr. § 3, eller efter Forfl. 1855 § 29, s. ogsaa Koloniallov 27. Nov. 1863 § 18, ligesom den enslydende Regel i Grl. 1849 § 36, jfr. § 35 ikke stemmede vel med Reglerne om Valgret og Valgbarhed til Landstinget i Grl. 1849 §§ 39 og 40, s. derimod Valglov 7. Juli 1848 § 8, jfr. § 7, Grl. 18. Nov. 1863 § 23, jfr. § 21.

3) At han har Indfødsret. Derimod er det ikke nødvendigt, at Kandidaten har Bopæl i Distriktet, og det kan end ikke fordres, at han skal have Bopæl i Riget.

I Øvrigt finde ingen Indskrænkninger i Valgbarheden Sted. Saaledes kommer Religionsbekjendelsen ikke i Be-

tragtning, s. Grl. § 79, s. derimod Fdn. 15. Mai 1834 § 4 Nr. 2, 15. Febr. 1854 § 20, 11. Juni 1854 § 20, og ei heller er der Noget til Hinder for, at Ministre kunne vælges, s. Grl. § 59. 2. M., jfr. derimod Fdn. 15. Mai 1834 § 4.

Som en Bestemmelse, der faktisk har en ikke uvæsentlig Betydning med Hensyn til Valgbarheden, kan nævnes Forskriften i Grl. § 33, jfr. Valglovens § 99, om, at Folkethingets Medlemmer erholde et Vederlag for hver Dag, Rigsdagen er samlet.

§ 81. Om Medlemmernes Funktionstid.

Medlemmerne af Folkethinget vælges ifølge Grl. § 33 paa tre Aar. Ligesom imidlertid denne Termin for samtlige Medlemmers Vedkommende kan blive forkortet derved, at Kongen i Henhold til Grl. § 22 opløser Folkethinget, kan en Afkortning ogsaa finde Sted for det enkelte Medlems Vedkommende ikke blot ved hans Død, men ogsaa ved hans frivillige Nedlæggelse af sit Mandat eller endelig derved, at han kommer i et af de Tilfælde, som udelukke fra Valgbarhed, s. Grl. § 58, smh. med § 30 og ovenfor § 79 og 80. Naar almindelige Valg til Folkethinget foregaae, gjælde samtlige Valg fra den almindelige Valgdag, selv om et enkelt Valg af stedlige Grunde eller paa Grund af andre tilfældige Omstændigheder, saasom Omvalg, ikke er foretaget paa den almindelige Valgdag. Dog regnes Tiden for Valgets Gyldighed, naar de almindelige Valg foregaae mellem 1. October og 31. Decbr., fra 1. October, s. Valglovens § 88, Skr. 19. Febr. 1853. Den sidstnævnte, hensigtsmæssige Bestemmelse sigter til at forebygge, at Valgperioden skulde udløbe paa en Tid, da Rigsdagen ikke kan antages at have tilendebragt sine Forhandlinger, hvilket Øiemed tidligere kun kunde opnaaes gjennem en Opløsning, s. Aab. Brev 4. Aug. 1852, jfr. Aab. Br. 26. Mai s. A. Bliver Valg af en enkelt Folkethingsmand nødvendigt, gjælder det nye Valg for saa lang Tid, som den, i hvis Sted den Nyvalgte indtræder, vilde have havt tilbage, s. Valglovens § 89.

Andet Underafsnit. Om Valgkredse, Valgbestyrrelser og Valglister.

§ 82. Om Valgkredsene.

Ordningen af de Valgkredse, gennem hvilke Valgene til Folkethinget skulle foregaae, er foretaget ved Valgloven i Overensstemmelse med den tidligere, s. ovenfor § 77, berørte, almindelige Grundsætning i Grl. § 32, s. Valglovens § 22 og den vedføjede Fortegnelse over samtlige Valgkredse. Denne Ordning er foretaget saaledes, at i Almindelighed ethvert Amt for sig er inddelt i et efter de stedlige Forhold og Folkemængden afpasset Antal Valgkredse. Det er fremdeles en almindelig Regel, at Kjøbstæder og Landdistrikter ikke vælge særskilt for sig, men i Forening, idet de enkelte Kjøbstæder ere forenede med saa stort et Landdistrikt, som udkræves til at supplere Kjøbstadens Befolkning til det til en Valgkreds nødvendige Folketal. For noget at bøde paa den ugunstige Stilling, hvori denne Ordning sætter de allerfleste Kjøbstæder, har Valgloven tillagt Kjøbstæderne et ikke uvigtigt Fortrin derved, at Mødestedet, der er fastsat ved selve Loven, altid er henlagt til en Kjøbstad, hvor Valgkredsen omfatter en saadan. En Afvigelse fra det Anførte finder dog Sted i Kjøbenhavn, der paa Grund af sit Folketal er inddelt i 9 Valgkredse, af hvilke ingen er forbunden med noget af det tilstødende Landdistrikt. Ligeledes finde nogle Afvigelser Sted paa Færøerne, s. Valglovens § 46, Lov 29. Dec. 1850 § 20, samt i Holbæk Amts 4de Valgkreds, s. Valglovens § 45.

§ 83. Om Valgbestyrrelserne.

For hver Valgkreds dannes en Valgbestyrrelse, bestaaende af Udsendinge fra de til Valgkredsen hørende Kommuner, s. Valglovens § 23. Valgbestyrrelsens Medlemmer vælges af Kommunalbestyrrelserne og blandt disses egne Medlemmer, s. Valglovens § 23; dog er en særegen Regel foreskrevet med Hensyn til Sættelsen af de københavnske Valgbestyrrelser, s. Valglovens § 27. Forberedel-

serne til Valget m. M. besørger udenfor Kjøbenhavn, (med Hensyn til Kjøbenhavn s. Valglovens § 27, jfr. § 19) af de for den Kommune, hvori Valghandlingen foregaaer, valgte Medlemmer af Valgbestyrelsen, s. Valglovens § 24. Hver Valgbestyrelse vælger en Formand, som forestaaer og leder Forretningerne, og hvis Stemme i Tilfælde af Stemmeligbed gjør Udslaget med Hensyn til de Beslutninger, Valgbestyrelsen har at tage, s. Valglovens §§ 24, 27, 28, 35, 36, 40, 42. Valgbestyrelsen fører en Valgbog, hvori det væsentlige Indhold af Valgforhandlingerne optegnes, og som underskrives af Valgbestyrelsen, s. Valglovens § 28, jfr. § 43. Om den særegne Ordning af Forholdet paa Færøerne henvises til Valglovens § 46 og Lov 29. Dec. 1850 §§ 8, 18, 22—27; med Hensyn til Holbæk Amts 4de Valgkreds s. Valglovens § 45.

§ 84. Om Valglisterne.

For at der ikke idelig skal opstaae Tvivl om, hvem Valgretten tilkommer, paa en Tid, da disse Tvivl ikke paa fyldestgjørende Maade kunne løses, føres der ved offentlig Foranstaltning Valglistor eller Fortegnelser over samtlige valgberettigede Borgere. Disse Lister foranstalttes optagne af vedkommende Kommunalbestyrelse, s. Valglovens § 8, i Kjøbenhavn af en af Kommunalbestyrelsen udvalgt Komite, s. Valglovens § 19; med Hensyn til Færøerne s. Valglovens § 46 og Lov 29. Dec. 1850 § 8 ff. Medens efter Valglov 7. Juli 1848 § 9 de valgberettigede, som agtede at benytte deres Valgret, selv maatte melde sig og forlange sig optagne paa Valglisterne, hvilken Regel ogsaa blev gjort gjældende med Hensyn til Rigsraadsvalgene ved Valglov 2. Oct. 1855 § 9, har den nugjældende Valglov, ligesom dens Kilde, Valglov 1849, ikke optaget denne Bestemmelse, der let kan lede til en betydelig og ubillig Indskrænkning i Valgrettens Udøvelse, men paalagt Kommunalbestyrelserne ex officio at sørge for Optagelsen, s. Valglovens § 8 ff.

Valglisterne skulle efter Bogstavfølgen indeholde Vælgernes fulde Navn, Alder, Livsstilling og Bopæl, s. Valglovens § 9. Paa en særskilt Tillægsliste opføres de Mænd, der vel endnu ikke have opfyldt de med Hensyn til Alder og Bopæl foreskrevne Betingelser, men som kunne ventes at ville opfylde dem i Løbet af det Aar, for hvilket Valglisterne skulle gjælde, med udtrykkelig Angivelse af den Dag i Aaret, da de enten fylde det 30te Aar eller ville have havt fast Bopæl i et Aar i Valgkredsen, s. Valglovens § 10. Dog ere de paa denne Liste opførte Mænd kun stemmeberettigede, dersom de inden Valgdagen have opfyldt Betingelserne med Hensyn til Alder eller Bopæl, s. Valglovens § 21. Denne Forskrift, der uden Tvivl maa forstaaes saaledes, at det paagjældende Tidsrum maa være udløbet senest Dagen før Valgdagen, s. Valglovens § 63 in fine «efter denne Dag», er i Øvrigt neppe stemmende med Grundlovens § 30, ifølge hvilken det maa være nok, at Vedkommende paa selve Valgdagen fylder sit 30te Aar eller har havt fast Bopæl i Valgkredsen i et Aar, og de praktiske Vanskeligheder, som have motiveret den trufne Bestemmelse, ere neppe af afgjørende Betydning, s. Rigsdagstidende 1848—49. 3416—19, 3612, 3614—15 og Scheel: Privatrettens almindelige Del II. S. 89—90, 91.

Valglisterne skulle aarlig fornyes og berigtiges i de sidste 14 Dage af Februar, s. Valglovens §§ 10, 11, og derefter i de første 8 Dage af Marts fremlægges til almindeligt Eftersyn paa den i Valglovens § 12 nærmere bestemte Maade. Med Hensyn til Færøerne s. Valglovens § 46 og Lov 29. Dec. 1850 §§ 11, 12. De vedkommende Kommunalbestyrelser have under Ansvar efter Valglovens § 92 af egen Drift betimelig at sørge for det Fornødne i saa Henseende, s. Valglovens § 18, jfr. Cirk. 29. Jan. 1850, Lov 10. Dec. 1852 § 4. Inden tre Dage fra Udløbet af den Tid, hvori Valglisterne fremligge, skal Enhver, som troer uden Føie at være udeladt af samme, eller som formener, at en Uberettiget derpaa er optaget, skriftlig fremsætte

sin Begjæring om Optagelse eller sin Paastand om en Andens Udslettelse, ledsaget af en kort Angivelse af de Grunde, hvorpaa Paastanden er bygget, s. Valglovens § 13. Anker over uberettigede Personers Optagelse paa Valglisterne kunne altsaa fremsættes af Enhver, hvorimod Anker over en Persons Udelukkelse kun kunne fremsættes af den Udelukkede selv. De fremsatte Indsigelser paakjendes i et offentligt Møde af Kommunalbestyrelsen, i Kjøbenhavn af den særegne Komite for Valglisterne, s. Valglovens §§ 14, 19. Disse Autoriteter kunne i dette Øiemed afhøre de af Parterne fremstillede Vidner og prøve de af dem fremlagte Dokumenter, og de afgjøre derefter Sagen ved en Kjendelse, som tilføres Forhandlingsprotokollen, hvorefter Valglisterne underskrives af Kommunalbestyrelsens Formand, s. Valglovens §§ 14, 19. Gaaer Kjendelsen ud paa, at den Paa-gjældende skal optages eller forblive paa Listerne, er den endelig og kan ikke omstødes hverken ved Paaklage til Øvrigheden eller ved at bringe Sagen for Domstolene. Saa-fremt Kjendelsen derimod gaaer ud paa at negte den Paa-gjældende Valgret, kan han fordre Sagen afgjort ved Lov og Dom efter Formerne for Gjæsteretsbehandling, s. Valglovens § 20. Sagen rettes mod Kommunalbestyrelsen, for hvilken det Offentlige beskikker en Sagfører, og begge Parter ere i første Instants fritagne for at erlægge Retsgebyrer og for Brugen af stemplet Papir, s. Valglovens § 20. Som Udtrykket «i første Instants» viser, kan Dommen ap-pelleres, hvilket kan skee, ikke blot fra Vælgerens, men ogsaa fra Kommunalbestyrelsens Side, og de almindelige Regler om Gjæsteretssagers Appel komme i saa Fald til Anvendelse, s. Juridisk Ugeskrift 1852. 859. De i Valglovens § 20 hjemlede Begunstigelser kunne ikke uden Videre komme Parterne tilgode under Appellen, men kun, naar der meddeles dem en Bevilling til fri Proces. Appellen har ikke suspensiv Virkning, idet Vælgeren skal optages paa Valglisten, naar han foreviser en Udskrift af den Dom,

hvorved han erklæres for valgberettiget, s. Valglovens § 20, jfr. § 14.

Da det tidligere jevnlig fandt Sted, at de Medlemmer af Valgbestyrelsen, der skulde medbringe Valglisten for de Kommuner, hvor Valgstedet ikke var beliggende, udebleve eller forsømte at medtage Valglisten, hvorved Vælgerne forhindredes fra at afgive deres Stemmer, er det ved Valglovens §§ 15—18 og 25—26, jfr. Lov 10. Dec. 1852, bestemt, at en bekræftet Afskrift af enhver berigtiget Valgliste for en Kommune, hvor Valgstedet ikke er beliggende, af Kommunalbestyrelsens Formand ufortøvet skal indsendes til Formanden for Valgstedets Kommunalbestyrelse, og at det paaligger Amtmanden at sørge for, at denne Forskrift efterkommes. Savnes da ved Valget nogen original Valgliste, skal den tilstedeværende, bekræftede Afskrift benyttes, men det Valgbestyrelsesmedlem, der skulde have medbragt Valglisten, er lige fuldt ansvarlig for Forsømmelse af denne Pligt.

Valglisten gjælder fra 1. April til 31. Marts i det paafølgende Aar, s. Valglovens § 21 og med Hensyn til Færøerne Lov 29. Dec. 1850 § 16, og efter dem foretages alle i Aarets Løb forefaldende Valg til Folkethinget. Der- som der i Aarets Løb gjentagne Gange foretages Valg, og Valglisten en Gang ere benyttede ved navnlig Afstemning, skal en af Kommunalbestyrelsen bekræftet Afskrift af Listen være rede til Benyttelse ved den nye Valghandling, s. Valglovens § 21.

Da Grl. § 30 paa den ene Side opstiller visse Betingelser, uden hvilke Ingen kan have Valgret, og paa den anden Side bestemmer, at den, der opfylder disse Betingelser, har Valgret, kunde det synes, at der ved Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om en Person kan udøve Valgret, bestandig kun kunde tages Hensyn til Forholdene paa den Tid, Valget foregaaer, s. Grl. § 30 d. De praktiske Vanskeligheder, som foraarsages derved, at Valglisten nødvendigvis maa affattes nogen Tid før Valget, afhjælpes

for en stor Del derved, at de Personer, som forventes i Aarets Løb at ville opfylde Betingelserne med Hensyn til Alder og Bopæl, optages paa en særskilt Tillægsliste, hvorved de berettiges til at udøve deres Valgret, saafremt de inden Valgdagen have opfyldt de foreskrevne Betingelser, s. Valglovens §§ 10, 21. Ligesom imidlertid denne Liste kun har Hensyn til Alders- og Bopælsbetingelsen og ikke til andre Forhold, som ere vanskeligere at kontrollere, saasom Indfødsret, Fattigunderstøttelse, Forbrydelser osv., saaledes ville slige Forhold ogsaa let blive oversete ved Affattelsen af den egentlige Valgliste, hvorhos der naturligvis ogsaa kan have indsneget sig Urigtigheder med Hensyn til de førstnævnte Betingelser. Der opstaaer derfor det Spørgsmaal, om man, naar Listerne oplyses at afvige fra de virkelige, paa Valgtiden bestaaende Forhold, skal tage Hensyn til disse eller ubetinget følge Listerne og altsaa paa den ene Side udelukke den, der ikke findes paa Listen, selv om det godtgjøres, at han er valgberettiget, paa den anden Side medtage den, der er optaget paa Listen, selv om han har mistet sin Valgret, saasom paa Grund af Fallit, Domfældelse for Forbrydelser osv. I Forbindelse hermed kan der fremdeles og navnlig for det Tilfælde, at Listerne antages for ubetinget bindende, spørges, om en Berigtigelse af Listerne ikke kan finde Sted efter Udløbet af den for Indsigelsernes Fremsættelse foreskrevne Frist.

Det synes nu at have Hjemmel i de ovenanførte Forskrifter i Grundloven, der ikke kunne tilsidesættes ved Valgloven, at man tager Hensyn til de virkelige Forhold, hvor disse oplyses at afvige fra Listerne. Ikke blot synes det, hvor der er Spørgsmaal om Forandringer i Valgretten, der ere foregaaede eller komne til Vedkommendes Kundskab efter Valglisternes Berigtigelse, uretfærdigt og ubilligt, at disse, som ikke tidligere have kunnet gjøres gjældende, lades ude af Betragtning; men selv hvor der er Tale om Forhold, som allerede paa hin Tid vare tilstede, kan det fremhæves, at Valgretten ikke er tilstaaet for Vælger-

nes private Tilfredsstillelses Skyld, men i Statens Interesse, see med Hensyn til Landstingsvalgene Valglovens §§ 64 og 75, hvorefter Undladelse af at deltage i Valget endog medfører Straf, og at ligeledes de foreskrevne Udelukkelsesgrunde ere fastsatte i det Offentliges Interesse. Navnlig synes det at være i høi Grad unaturligt og stødende, at et Valgs Skjæbne skal kunne afgjøres ved en Stemmegivning af Personer, som Grundloven udtrykkelig har negtet Valgret. Det er ikke tilstrækkeligt herimod at henvise til, at det paagjældende Thing ifølge Grl. § 54 afgjør Gyldigheden af sine Medlemmers Valg og saaledes vil kunne kassere et Valg, hvor Majoritet er tilveiebragt ved Hjælp af Personer, der, skjøndt de vare opførte paa Valglisterne, manglede Valgret; thi Thingets Afgjørelse er naturligvis bunden ved Grundlovens og Valglovens Forskrifter, og antages det først, at Valglisterne ere endelig afgjørende, maa det paa dem støttede Resultat ogsaa respekteres af Thinget. Det kan ikke indrømmes, at Listerne vilde tabe deres Betydning, naar der ikke tillagdes dem ubetinget afgjørende Vægt, thi det vilde naturligvis kun være fuldt Bevis, der kunde komme i Betragtning mod Listernes Udvisende, og at deres Betydning svækkes noget, kan formentlig ikke komme i Betragtning mod Grundlovens Bud, saa meget mindre, som Grundloven aldeles ikke omtaler Affattelsen af Valglistes. I alt Fald synes det ikke at være forbundet med nogen Betænkelighed, at indrømme en Retelse af Listerne efter Udløbet af den ved Valgloven foreskrevne Frist, navnlig hvor der er Tale om Forandringer i Valgretten, der ere indtraadte efter Listernes Berigtigelse.

Den nævnte Antagelse kan imidlertid ikke billiges. Det er for det Første klart, at den ikke har nogen Hjemmel i Valgloven. I dennes § 14 foreskrives det først, at efter Listernes endelige Berigtigelse kan der i Aarets Løb ikke foretages nogen Forandring i samme uden i Henhold

til Dom*), i hvilket Tilfælde den Paagjældende skal optages paa Valglisten, saasnart han foreviser en Udskrift af Dommen, s. Valglovens § 20. Ligeledes kan det bemærkes, at der vel kan tages Hensyn til de i Aarets Løb indtrædende Forandringer i Valgretten, forsaavidt angaaer Alders- og Bopælsbetingelsen, men at dette kun kan skee paa den Maade, at Vedkommende opføres paa en egen Tillægsliste, s. Valglovens §§ 10, 21. Fremdeles bestemmer Valglovens § 21, jfr. §§ 56, 57 og 63, at Valgene skulle foretages efter Listerne, fra hvilken Regel der kun gjøres den nysnævnte Undtagelse med Hensyn til de paa Tillægslisten opførte Mænd. Endvidere synes Bestemmelserne i Valglovens §§ 12—14, jfr. § 19, om Valglisternes Fremlæggelse til offentligt Eftersyn og om den bestemte Frist, inden hvilken Indsigelser mod samme skulle fremsættes, ikke fornuftigvis at kunne have anden Betydning, end at der efter Udløbet af denne Frist ikke kan fremsættes Indsigelser mod samme, selv paa Grund af senere opstaaede Forhold, hvilket ogsaa stemmer med de privatretlige Regler om Prækclusion. Ligesom det efter det Anførte har positiv Hjemmel i Valglovens § 14, at en Berigtigelse af Valglisterne ikke kan finde Sted efter Udløbet af den for Indsigelsers Fremsættelse fastsatte Frist, selv om der er Tale om senere indtraadte Forandringer i Valgretten, saaledes maa det vistnok ogsaa efter de anførte Bestemmelser i Valgloven ansees for afgjort, at der ikke kan være Tale om paa Valgdagen at tage Hensyn til fremkommende Beviser for eller imod en Persons Valgret, som stride mod Valglisternes Udvisende. Ikke blot savnes her den fornødne Tid og den Garanti, som ligger i de ved Valglovens §§ 12—14 foreskrevne Former, men Valgloven har derhos ikke tillagt Valgbestyrrelserne, men kun Kommunalbestyrrelserne Myndighed til at afgjøre de i saa Henseende opstaaende Spørgsmaal, s. Valglovens § 31.

*) Det fortjener at bemærkes, at denne Forskrift ikke fandtes i Valgloven 1849.

Skjøndt nu disse paa Valgloven støttede Betragtninger ikke ere ubetinget afgjørende ligeoverfor Grundloven, der, som berørt, ikke omtaler Valglister, have de dog saa megen Vægt, at det paa dem støttede Resultat ikke bør tilside-sættes, naar det ikke er absolut uforeneligt med Grundlovens Bud, og dette kan ikke antages. Det kan i denne Henseende erindres, at Grl. § 32 fastsætter, at Valgmaaden med en vis nærmere betegnet Begrænsning skal bestemmes ved Valgloven, og hertil høre ogsaa Bestemmelser om Affattelse af Valglister og disses Betydning. Det maa derhos betragtes som afgjort, at Grundloven har forudsat, at Valglister skulde affattes, s. Valglov 7. Juli 1848 § 9, 16. Juni 1849 § 8 ff., og den maa da ogsaa anerkjende de deraf flydende Konsekvenser. Det nævnte Resultat bestyrkes derhos ved Koloniallov 27. Nov. 1863 § 18, der som Betingelse for Valgret udtrykkelig fordrer, at Vedkommende er opført paa Listen over de Valgberettigede. Betydningen af dette Argument kan paa Grund af den eiendommelige Maade, hvorpaa Grl. 1866 slutter sig til Grl. 1849, ikke svækkes derved, at denne Tilføielse ikke er optaget i den nugældende Grundlov. Det kan derfor ikke ansees for uforeneligt med Grundlovens Bud, at den, hvem den har tillagt Valgret, paa Grund af egen Forsømmelse eller tilfældige Omstændigheder for en enkelt Gang udelukkes fra dens Udøvelse, og ligeledes maa det antages, at den, der er opført paa Valglisten, gyldig maa kunne udøve Valgret, selv om han ikke fyldestgjør de i Grl. § 30 opstillede Betingelser. Forsaavidt det særlig synes stødende, at et Valgs Skjæbne skal kunne afgjøres ved en Stemmegivning af Personer, hvem Grundloven har negtet Valgret, kan det hertil bemærkes, dels at de i denne Henseende opstaaende Spørgsmaal kunne være af meget tvivlsom Natur, dels at Grundlovens Bestemmelser om Betingelserne for Valgret dog ikke kunne antages for mere bindende, forsaavidt de udelukke en Person fra Valgret, end forsaavidt de tillægge ham samme, ligesom det endelig kan erindres, at Valgets Udfald,

hvor de modstaaende Anskuelser staae hinanden saa nær i Styrke, altid mere eller mindre vil beroe paa Tilfældigheder. Den her forsvarede Anskuelse følges ogsaa af Rigsdagens Afdelinger ved Prøvelsen af Valgbrevens Gyldighed.

Tredie Underafsnit. Om Fremgangsmaaden ved Valgene.

§ 85.

1. Valgene til Folkethinget foretages i offentlige Valgmøder, der berammes paa den i Valglovens § 90 fastsatte Maade og bekendtgjøres i Overensstemmelse med de nærmere Regler i Valglovens § 34, s. Valglovens § 33, Juridisk Ugeskrift 1855. 562. Navnlig ere ikke blot Vælgerne, men ogsaa Andre berettigede til at overvære Valget, s. Valglovens § 33. Om Valgstedet s. Skr. 13. Sept. 1849, Cirk. 17. Jan. 1853, Skr. 20. Juli, 15. Nov. 1855.

2. Ingen kan ved Valg til Folkethinget komme i Betragtning, naar han ikke selv har stillet sig, s. Grl. § 32, Valglovens § 29. Ingen maa melde sig til samtidigt Valg i mere end en Kreds; handler Nogen herimod, bliver Valget, hvis det falder paa ham, ugyldigt, s. Valglovens § 32. For at udelukke aldeles ukvalificerede Personer er det derhos foreskrevet, at Kandidaten skal anbefales af i det Mindste en Vælger som Stiller. Intet Medlem af Valgbestyrelsen kan være Stiller, s. Valglovens § 29, s. tidligere Valglov 1849 §§ 30, 34, smh. med Valglov 7. Juli 1848 § 11 c og § 13, samt Skr. 22. Oct. 1851. Saavel Kandidaten som Stilleren skulle forud være skriftlig anmeldte for Valgbestyrelsen, og de maae derhos i Mangel af lovligt Forfald personlig fremstille sig paa Valgdagen, s. Valglovens § 31. Kandidaten er ikke forpligtet til at godtgjøre sin Valgbarhed for Valgbestyrelsen, og denne kan ikke undslaae sig for at stille ham til Valg, selv om der ved Valghandlingen maatte fremkomme Beviser mod hans Valgbarhed, s. Valglovens § 31, jfr. Grl. § 54.

3. Valgforhandlingerne aabnes af den af Valgbestyrelsen udnævnte Formand, som fremstiller Valgkandidaterne og deres Stillere for Forsamlingen. Saavel Stillerne, som Valgkandidaterne, skulle have Adgang til at udtale sig for Forsamlingen og til at besvare de Spørgsmaal, som forelægges dem, hvorimod de ikke ere forpligtede dertil. Saa-danne Spørgsmaal kunne fremsættes ikke blot af Vælgerne, men af enhver Tilstedeværende. Intet af Valgbestyrelsens Medlemmer maa udtale sig for eller imod en Kandidats Valg, s. Valglovens § 35.

4. Efterat Forhandlingerne ere sluttede af Formanden. s. Valglovens § 35, sætter denne Valgkandidaterne under Afstemning, hvilken Afstemning, den saakaldte Kaaring, skeer ved Haandsoprækning, s. Valglovens § 36. Denne Kaaring er navnlig foreskrevet for at undgaae den med Navneafstemning forbundne Vidtløftighed, men den har dog ogsaa sin eiendommelige Betydning, idet Folkestemmen her udtaler sig paa en fyldigere og høitideligere Maade end ved den mere formelle, navnlige Afstemning. Den er derfor et væsentligt Moment i Valghandlingen og bør paa ingen Maade undlades. Retten til at deltage i Kaaringen er kun tillagt de tilstedeværende Vælgere, s. Valglovens § 36, jfr. Valglov 7. Juli 1848 § 11 c, dog med Undtagelse af Valgbestyrelsens Medlemmer, s. Valglovens § 36; men ligesom det faktisk ikke kan forhindres, at ogsaa Andre deltage i Kaaringen, saaledes er det heller ikke uden Betydning, at Folkemassen i det Hele faaer Leilighed til at ytre sin Mening, hvilket ikke vil faae nogen afgjørende Indflydelse paa Valgets Realitet, da navnlig Afstemning naturligvis vil blive begjæret i ethvert Tilfælde, hvor der er nogensomhelst Anledning til Tvivl. Umiddelbart efter Kaaringen bør Valgbestyrelsen afgive sit Skjøn om, hvilken Kandidat der har erholdt flere Stemmer end nogen Anden, og i Henhold hertil kundgjøre for Forsamlingen, at den Paagjældende er kaaret til Valgkredsens Rigsdagsmand, s. Valglovens § 36. Det er ved en Folkethingsbeslutning, som er bekjendtgjort ved

Skr. 25. Oct. 1851, udtalt, at Valgbestyrelsen er ubetinget forpligtet til at afgive sit Skjøn om, hvilken Kandidat der har erholdt flest Stemmer, skjøndt det kan være ikke alene subjektivt, men endogsaa objektivi umuligt med Sikkerhed at afgjøre dette Punkt; Faren for et urigtigt Skjøn faaer imidlertid ingen Betydning, da der i tvivlsomme Tilfælde altid vil blive fordret navnlig Afstemning.

5. Kaaringens Virkning ophæves, naar navnlig Afstemning inden Udløbet af et Kvarter begjæres af en Kandidat, som ikke har opnaaet Valg, eller i hans Fraværelse af en af hans Stillere. Hvor ikkun en Kandidat har stillet sig, og denne har opnaaet Valg ved Kaaring, kunne 50 Vælgere begjære navnlig Afstemning, s. Valglovens § 38; men udenfor dette Tilfælde tilkommer der ikke Vælgerne nogen Ret til at begjære Navneafstemning, da Valgloven har anseet den Kandidaten og hans Stiller indrømmede Ret til at fremsætte en saadan Begjæring for tilstrækkelig betryggende, s. derimod Valglov 7. Juli 1848 § 12. Den navnlige Afstemning finder kun Sted mellem den kaarede Kandidat og den eller de Modkandidater, som udtrykkelig fordre det, s. Valglovens § 39. Den foretages mundtlig og personlig af Vælgerne til de forskjellige Valglistes, som Formanden fordeler mellem Valgbestyrelsens Medlemmer, saaledes at det paagjældende Medlem af Valgbestyrelsen tilfører den Kandidats Navn, paa hvilken Vælgeren har stemt, ved Siden af dennes eget Navn paa Valglisten, medens den ved den paagjældende Valgliste tilforordnede Vælger paa en særskilt Stemmehste optegner Vælgerens Navn ved Siden af den Kandidats Navn, som han har givet sin Stemme, s. Valglovens §§ 9, 40, 41. Naar uagtet iden af Formanden fremsatte Opfordring Ingen mere melder sig for at deltage i Valget, tilføre Valgbestyrelsens Medlemmer og disses Medhjælpere deres egne Stemmer og underskrive Valglisten og Stemmehlisten, s. Valglovens § 42. Valgbestyrelsen sammenlægger derefter Stemmetallet, hvis Resultat tilføres Valgbogen og kundgjøres for Forsamlingen, s. Valglovens § 43.

6. Saavel ved Kaaringen, som ved den navnlig Afstemning, gjør simpel eller relativ Stemme flerhed Udslaget mellem de flere Kandidater, som have stillet sig, s. Valglovens §§ 36, 44. Have Flere ved den navnlig Afstemning lige mange Stemmer, afgjøres Valget ved Lodtrækning, s. Valglovens § 44. Har i en Valgkreds kun en Kandidat stillet sig, bør han for at ansees som valgt, have mere end Halvdelen af de Stemmende for sig, s. Valglovens §§ 37, 39. Har han ikke enten ved Kaaringen eller ved den navnlig Afstemning erholdt et saadant Stemmeantal, berammes et nyt Møde til ottende Dagen derefter. Har der da ikke fremstillet sig nogen anden Kandidat, betragtes den Første som kaaret uden ny Afstemning, s. Valglovens § 37.

7. Nogle Afvigelser fra den sædvanlige Fremgangsmaade finde Sted i Holbæk Amts 4de Valgkreds, s. Valglovens § 45, og paa Færøerne, s. Valglovens § 46, Lov 29. Dec. 1850 § 20 ff.

Andet Kapitel. Om Dannelsen af Landstinget.

§ 86. Indledende Bemærkninger.

Medens samtlige vore Grundlove, afseet fra Forfl. 1855, der er bygget paa Etkammerssystemet, have givet overensstemmende Regler om Folkethingets Sammensætning, er der stor Forskjel mellem dem med Hensyn til den Maade, hvorpaa de ved Sammensætningen af Landstinget have søgt at sikre dette Things mere konservative Karakter. Grundloven 1849 opstillede som en almindelig og ufravigelig Regel den Sætning, at Enhver, der havde Valgret til Folkethinget, ogsaa havde Valgret til Landstinget, s. Grl. § 39, og samtlige Landstingsvalg udgik derhos fra disse Vælgere, idet Grundloven ikke kjendte Kongevalg og ei heller nogen Adskillelse mellem forskjellige Klasser af Vælgere til Landstinget. Medens Grundloven saaledes opgav den Garanti for Landstingets mere konservative Præg, som ellers pleier at søges i en Indskrænkning af Valgretten, søgte den at opnaae det tilsigtede Øiemed ved at anordne en særegen Valg-

maade, idet Valgene skulde foretages i større Valgkredse og middelbart gennem Valgmænd, s. Grl. §§ 39, 41, ved at foreskrive særegne Valgbarhedsbetingelser, navnlig en højere Alder og en vis Indtægt eller Skatteydelse, s. Grl. §§ 40, 41, og ved at fastsætte en længere Funktionstid for Thingets Medlemmer, s. Grl. § 43*). Forfl. 1855, der vel ikke umiddelbart vedkommer det foreliggende Spørgsmaal, da den, som nys berørt, indførte Etkammersystemet, men som dog har en vis Interesse for Spørgsmaalet dels paa Grund af dens historiske Betydning, dels fordi Bestræbelserne for at sikre det konservative Element her fremtraadte med en særegen Styrke, gik en ganske modsat Vei. Medens den ikke gjorde nogen særegen Indskrænkning i Valgbarheden, s. Forfl. § 29, søgte den derimod Garantien for Rigsraadets konservative Karakter i Anordningen af et betydeligt Antal Kongevalg, s. Forfl. §§ 24—26, og i Fastsættelsen af en temmelig betydelig Census for Valgret til de umiddelbare Valg, der udgjorde Halvdelen af Folkevalgene s. Forfl. §§ 24, 28, 29, medens den anden Halvdel valgtes af Specialrepræsentationernes Medlemmer og saaledes fik sit Præg fra disse, s. Forfl. §§ 24, 27. Endelig fik Repræsentationen en eiendommelig Karakter derved, at Valgloven 2. Oct. 1855 §§ 18, 22, 25, 31 indførte den saakaldte Forholdstalsvalgmaade og gennem denne sikrede Minoriteterne en betydelig Indflydelse. Grl. 1863, der atter optog Tokammersystemet, skjøndt med en eiendommelig Modifikation, s. Grl. § 56, fulgte med Hensyn til Landstingets Sammensætning i det Væsentlige de samme Principer som Forfl. 1855 med Hensyn til Rigsraadets Sammensætning, dog med den Afvigelse, at de middelbare Valg bortfaldt. Med Hensyn til Valgbarheden gjaldt ingen særegen Indskrænkning, idet Enhver, der var valgbar til Folkethinget, ogsaa

*) En Forandring i Bestemmelserne om Landstingets Sammensætning blev i Øvrigt lettet ved Grl. § 44, der foreskrev, at Landstingsvalgene, naar en ny Kommunallov var givet, ved Lov kunde gaae over til de større kommunale (Amts- eller Provinds) Raad.

var valgbar til Landstinget, s. Grl. § 23. Derimod var Valgretten til Landstinget betinget af en temmelig høi Census, s. Grl. § 22, og et betydeligt Antal Valg foretoges af Kongen, s. Grl. §§ 20, 26, hvorhos endelig Valglov 4. Dec. 1863 § 17 opretholdt de i Valglov 2. Oct. 1855 givne Regler om Anvendelsen af Forholdstalsvalgmaaden.

Den nugældende Grundlov, hvis Bestemmelser om Landstingets Sammensætning bleve tilveiebragte efter en heftig Kamp mellem de modstaaende Partier og som et Kompromis mellem de af disse repræsenterede Anskuelser, maatte som Følge heraf vælge en Middelvei. De Midler, hvorved Grl. 1849 havde søgt at sikkre Landstingets konservative Karakter, havde efterhaanden vist sig ganske uskikkede til at opnaae det tilsigtede Øiemed. Valgbarhedsbetingelserne bevirkede en væsentlig Indskrænkning i Antallet af de Kandidater, om hvilke der kunde være Spørgsmaal, medens de ikke indeholdt nogen Garanti for konservative Anskuelser, og de middelbare Valg havde paa den ene Side den Virkning at sløve Vælgernes Interesse for Valgene, medens de paa den anden Side ingenlunde gave noget Værn mod de Partiagitationer, som man ved dem havde villet forebygge. Endelig bevirkede den Omstændighed, at der i de enkelte Kredse valgtes et større Antal Landstingsmænd ved sædvanlig Stemmeferhed, at Valgenes Udfald og dermed Thingets Karakter i langt høiere Grad end Folkethingsvalgene blev afhængig af rene Tilfældigheder. Den i Grl. 1849 § 44 anviste Udvei at overdrage Landstingsvalgene til de større kommunale Raad, kunde ei heller benyttes, da der ikke endnu var tilveiebragt en ny Kommunallov. Regeringen havde derfor i sit Udkast til den gennemsete Grundlov væsentlig lagt Bestemmelserne i Grl. 1863 til Grund for Udkastets Regler om Landstingets Sammensætning, men dette mødte stærk Modstand, idet man frygtede for herved at skabe en altfor skarp og principiel Modsætning mellem de to Thing. Man enedes derfor efter flere frugtesløse Forsøg om at skabe et ganske

nyt System, idet man paa den ene Side har opretholdt den i Grl. 1849 udtalte Grundsætning, at Enhver, der har Valgret til Folkethinget, ogsaa har Valgret til Landstinget, for saa vidt Ingen, der er Folkethingsvælger, er udelukket fra Ret til at deltage i Landstingsvalgene, paa den anden Side i det konservative Elements Interesse har indrømmet Kongen Ret til at udnævne et vist Antal Medlemmer, har tillagt de høist beskattede Vælgere og derigjennem indirekte navnlig de større Grundeiere en særegen, fortrinlig Valgret, har indrømmet Kjøbstæderne en meget større Indflydelse, end der var tillagt dem ved Grl. 1849, og endelig har foreskrevet Anvendelsen af Forholdstalsvalgmaaden. Der er herved fremkommet et meget indviklet System med en Blanding af Folke- og Kongevalg, af almindelig Valgret og Censusvalg, af umiddelbare og middelbare Valg og af Landvalg og Kjøbstadvalg.

Første Underafsnit. Om Medlemmernes Antal og Funktionstid samt om Valgret og Valgbarhed til Landstinget.

§ 87. Om Medlemmernes Antal.

Medens Antallet af Folkethingets Medlemmer ved Grundlovens § 32 er bestemt at skulle staae i et vist Forhold til Befolkningen, saaledes at den nærmere Bestemmelse i saa Henseende overlades til Valgloven, jfr. ovenfor § 77, er Antallet af Landstingets Medlemmer bestemt ved selve Grl. § 34, nemlig til 66. Af disse udnævnes 12 af Kongen, 7 vælges i Kjøbenhavn, 45 i større Valgkredse, omfattende Land og Kjøbstæder, 1 paa Bornholm og 1 af Færøernes Lagthing. Vi skulle i det Følgende betragte de for disse forskjellige Klasser af Medlemmer gjældende Valgregler.

§ 88. Om Kongevalgene.

Som i foregaaende Paragraph bemærket, udnævner Kongen 12 af Landstingets Medlemmer, s. Grl. § 34, hvilken Udnævnelse i Henhold til den almindelige Regel i Grl. § 13 maa skee under Medvirkning af en Minister.

Medens Spørgsmaalet om Betingelserne for Valgret her bortfalder, bliver der derimod Spørgsmaal om Betingelserne for Valgbarhed, hvilket Spørgsmaal giver Anledning til forskjellige Tvivl.

Ifølge den udtrykkelige Forskrift i Grl. § 39 kan Kongen kun udnævne saadanne Mænd til Landstingsmedlemmer, der ere eller have været valgte Medlemmer af Kongerigets tidligere eller bestaaende, repræsentative Forsamlinger, Denne Bestemmelse, der ikke fandtes i Forfl. 1855 eller Grl. 1863, s. derimod Fdn. 26. Juli 1854 § 12, og som paa en mindre heldig Maade indskrænker Kongens Valgfrihed, er truffet af politiske Grunde, da man frygtede for, at Regeringen skulde misbruge sin Myndighed til at udnævne Mænd af en ensidig politisk Retning, som maaske endog stode fjendtlig lige over for det danske Folk. I Øvrigt er den Bestemmelse, at Vedkommende skal være eller have været valgt Medlem af de paagældende Forsamlinger, ikke ganske klar, og navnlig kan der spørges, om det er tilstrækkeligt at have været kongevalgt Medlem af en af de tidligere Repræsentationer. Da Grl. § 39 udtrykkelig tilføier Ordet *•valgt•*, hvilket vilde være overflødigt, naar ikke de kongevalgte Medlemmer skulde udelukkes, og da Grl. pleier at betegne de kongevalgte Medlemmer som udnævnte og ikke som valgte, s. Grl. §§ 34, 39, 1 midl. Bestemm., jfr. Fdn. 26. Juli 1854 §§ 8, 12, 13, 14, Grl. 1863 §§ 20, 26, s. derimod Forfl. 1855 §§ 24, 25, 26, 34, 4. midl. Bestemm., Koloniallov 27. Nov. 1863 § 14, kunde Endel tale for, at der ved Udtrykket *•valgt Medlem•* sigtedes til folkevalgt i Mod-sætning til kongevalgt, s. ogsaa Valglovens § 88. Ligesom det imidlertid vilde være mindre naturligt, om de af Kongen udnævnte Medlemmer af Rigsraadets Landsting, der i Henhold til Grundlovens første midlertidige Bestemmelse, skulde tage Sæde i Rigsdagens Landsting, indtil de 12 Aar fra Udnævnelsen vare udløbne for hvert enkelt af dem, ikke skulde kunne udnævnes paany, saaledes taler det ogsaa stærkt mod den nævnte Fortolkning, at Ordet *•valgt•* efter sin naturlige

Betydning, der er anerkjendt ikke blot i den daglige Sprogbrug, men tildels ogsaa i Lovgivningen, s. de ovenfor anførte Paragrapher af Forfl. 1855, tillige omfatter det kongevalgte Medlem, og den Omstændighed, at Ordet under denne Forsudsætning kommer til at staae overflødig, er paa Grund af den særegne Maade, hvorpaa det paagjældende Afsnit af Grundloven er blevet til, neppe nogen afgjørende Grund til at fravige Ordets naturlige Betydning. Desuden understøttes denne Fortolkning derved, at Ordene *•valgbar•* og *•Valgbarhed•* i Grl. §§ 38 og 39, som nedenfor skal blive paavist, maae antages ogsaa at sigte til Kongevalgene.

Til de repræsentative Forsamlinger for Kongeriget, som Grl. § 39 omtaler, henhøre utvivlsomt Provindsialstænderne og Rigsdagen, s. Fdn. 26. Juli 1854 § 12. Dernæst maa ogsaa Rigsraadet henregnes til samme, forsaavidt den Paagjældende har været valgt for Kongeriget, s. Grl. 1. midl. Bestemm., men ellers ikke. Hertugdømmernes Provindsialstænderforsamlinger kunne naturligvis ikke medregnes, s. derimod Fdn. 26. Juli 1854 § 12, og lige saa lidt kunne de islandske, færøiske og vestindiske Repræsentationer komme i Betragtning.

Man kan fremdeles spørge, om der hos de Mænd, som af Kongen skulle udnævnes til Medlemmer af Landstinget, udkræves yderligere Betingelser, hvilket atter afhænger af, om disse Mænd kunne antages at være indbefattede under Reglen i Grl. § 38, hvor det bestemmes, at Enhver, der er valgbar til Folkethinget, ogsaa er valgbar til Landstinget, naar han i det sidste Aar har havt Bopæl i Valgkredsen, hvormed her menes Landstingskredsen, s. Grl. § 35. Ligesom den sidstnævnte Bestemmelse om Bopæl i Landstingskredsen ikke kan komme til Anvendelse paa de kongevalgte Medlemmer, der ikke vælges for nogen bestemt Kreds, saaledes har Spørgsmaalet paa Grund af den i Grl. § 39 opstillede Betingelse ikke stor praktisk Betydning; men det kan dog forekomme, idet den Paagjældende paa Grund af Forbrydelser, Fallitbehandling osv. kan have ophørt at fyl-

destgjøre de negative Betingelser for Valgbarhed. Da nu Grundloven, som ovenfor bemærket, pleier at benytte Udtrykket «udnævner» og ikke «vælger» om Kongens Valg af Landstingsmænd, og da Grl. § 38 dog ikke i sin fulde Udstrækning kan komme til Anvendelse paa de Mænd, som udnævnes af Kongen, kunde det synes, at Udtrykket «valgbar» i Grl. § 38 ikke indbefattede disse Mænd, og at der altsaa for deres Vedkommende kun blev Spørgsmaal om den i Grl. § 39 opstillede Betingelse. Ligesom det imidlertid ovenfor er antaget, at Udtrykket «valgte Medlemmer» i Grl. § 39 ogsaa maa omfatte de kongevalgte Medlemmer, saaledes taler Sammenhængen i Grl. § 39 paa en afgjørende Maade for at tillægge Udtrykket «valgbar» i Grl. § 38 en lignende, videre Betydning. Grl. § 39 tilføier nemlig i umiddelbar Forbindelse med Bestemmelsen i første Membrum om Kongens Udnævnelse af Landstingsmedlemmer «Det staaer dog hvert Medlem frit for at opgive sit Sæde i Landstinget, ligesom han udtræder af dette, naar han kommer i det Tilfælde, at han mister sin Valgbarhed.» Denne Bestemmelse indbefatter nu utvivlsomt de kongevalgte Medlemmer, og det maa endog trods det almindelige Udtryk «hvert Medlem» antages, at den kun sigter til disse. Dels fremgaaer dette af den Maade, hvorpaa Grl. § 39 er inddelt i forskjellige Stykker, samt af den umiddelbart efter tilføiede Bestemmelse om de øvrige Landstingsmænd, dels indeholder Grl. § 58 den Regel, at den gyldig Valgte, der kommer i et af de Tilfælde, der udelukke fra Valgbarhed, mister den af Valget flydende Ret. Den sidstnævnte Bestemmelse, der slutter sig til forskjellige Forskrifter om Rigsdagsmændene i Almindelighed, kan aabenbart ikke indskrænkes til Folkethingets Medlemmer, men maa handle om alle Rigsdagsmænd; men det vilde nu være besynderligt, om der allerede i Grl. § 39 skulde være givet en Regel om alle Landstingsmænd, som vilde være overflødig ved Siden af den almindelige Forskrift i Grl. § 58, hvorimod dens Udtalelse

med Hensyn til de kongevalgte Medlemmer paa Grund af disses eiendommelige Stilling har sin gode Betydning.

Efter det Anførte indeholder Grl. § 39 altsaa en klar Forudsætning om, at det kongevalgte Medlem kan miste sin Valgbarhed. Ligesom den altsaa indeholder et Exempel paa, at Grundloven benytter Udtrykket «Valgbarhed» om de kongevalgte Medlemmer, saaledes indeholder den ogsaa en nødvendig Forudsætning om, at der fordres andre Valgbarhedsbetingelser hos de kongevalgte Medlemmer end den i Grl. § 39. 1. M. nævnte Betingelse, der efter sin egen Beskaffenhed ikke kan mistes, og disse andre Betingelser kunne da ikke være andre end de almindelige, i Grl. § 38 omhandlede.

Det kan endelig bemærkes, at Kongen ikke kan antages for udelukket fra at udnævne Mænd, der allerede ved Folkevalgene ere valgte til Medlemmer af Landstinget eller Folkethinget, til kongevalgte Landstingsmedlemmer, s. Resol. 5. Novbr. 1866, Skr. s. D., Departementstidende 1866. 964, men en saadan Fremgangsmaade kan dog i Almindelighed ikke ansees for hensigtsmæssig, da den nødvendiggjør et Omvalg, som altid er forbundet med forskjellige Besværligheder og Misligheder.

De kongevalgte Medlemmer udnævnes efter Grl. § 39 paa Livstid, hvorved deres Uafhængighed af Regeringen sikkert i højere Grad, end efter de tidligere Forfatningsbestemmelser, hvorefter de kun udnævntes paa 12 Aar, s. Forfl. 1855 § 25, jfr. Fdn. 26. Juli 1854 § 13, og Grl. 1863 § 26. Deres Stilling kan dog ophøre dels ved frivillig Udtrædelse, i hvilken Henseende en Entledigelse ved kongelig Resolution neppe kan ansees for egentlig nødvendig, s. Grl. § 39, jfr. dog Resol. 29. Okt. 1866 i Departementstidende for 1866. 949, dels ved Fortabelse af Valgbarhed, s. Grl. § 39, jfr. § 38. Derimod ophører den ikke ved en Opløsning af Landstinget, idet Grl. § 39 ikke nævner en saadan som bevirkende Undtagelse fra Reglen

om, at deres Stilling er livsvarig, s. ogsaa Grl. i midl. Bestemm. og Grl. 1863 § 26.

De kongevalgte Medlemmer af det tidligere Rigsraads Landsting skulle ifølge Grundlovens første midlertidige Bestemmelse tage Sæde i Rigsdagens Landsting, indtil de 12 Aar fra Udnævnelsen ere udløbne for hvert enkelt af dem. Disse Udnævnelsers Gyldighed ophæves ikke ved Landstingets Opløsning.

§ 89. Om Folkevalgene.

A. Om Valgret og Valgbarhed til Landstinget.

Som Betingelse for Valgbarhed til Landstinget fastsætte Grl. § 38 og Valglovens § 48, at Vedkommende skal være valgbar til Folkethinget, s. Grl. § 31, jfr. § 30, og derhos i det sidste Aar have havt Bopæl i Valgkredsen, hvorved her maa forstaaes Landsthingskredsen. Ved Bopæl maa uden Tvivl forstaaes fast Bopæl, s. Grl. § 35 smh. med § 30 d. Det sidste Aar maa naturligvis forstaaes som det sidste Aar før Valget, s. Grl. § 35. Har Nogen i det sidste Aar før Valget havt Bopæl paa to Steder, maa han betragtes som valgbar begge Steder, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67, Forhandlinger paa Landstinget Sp. 15—16, 17—18, 198—211, Anhang B 9—10. Den særegne Begrænsning, der saaledes er opstillet for Valgbarhed til Landstinget, er i Øvrigt lidet stemmende med det i de senere Grundlove og navnlig ogsaa i Grl. 1866 fulgte Princip, at Garantien for Valgenes Godhed bør søges i Reglerne om Valgretten og ikke ved en Indskrænkning i Valgbarheden, s. Grl. § 31 smh. med § 30, og selve § 38 smh. med § 35, og den gaaer endog videre end Forskriften i Grl. 1849 § 41, der kun fordrede, at tre Fjerdedele af de for hver Landsthingskreds Valgte skulde have havt fast Bopæl i Valgkredsen i det sidste Aar før Valget, skjøndt en almindelig Begrænsning af den angivne Beskaffenhed langt bedre vilde have stemmet med Principet i Grl. 1849, der med Hensyn til Landstingsvalgene søgte

Garantien i Valgbarhedsbetingelserne og ikke i Valgretsreglerne, s. Grl. 1849 §§ 39—41. Grunden til den i Grl. § 38 fastsatte, særegne Begrændsning af Valgbarheden er dels Ønsket om hos den Valgte at sikre Tilstedeværelsen af Kjendskab til Valgkredsens stedlige Forhold og Interesser*), dels Frygten for, at i modsat Fald altfor mange Københavnerne skulde blive valgte til Landstingsmedlemmer, hvilken Frygt endog har givet den nærmeste Anledning til Bestemmelsen; men det kan neppe antages, at de nævnte Hensyn retfærdiggjøre en Indskrænkning, der let kan udelukke Valget af de dygtigste Kandidater. I Forbindelse med det Anførte kan erindres, at Landstingsmændene erholde samme daglige Vederlag, som Folkethingets Medlemmer, s. Grl. § 39, Valglovens § 99.

Hvad Valgretten angaaer, bortfalder Spørgsmaalet om samme paa Færøerne, hvor man af praktiske Hensyn har anset det for rigtigst at overlade Valget til Øernes stedlige Repræsentation, Lagthinget, s. Grl. § 34, Valglovens § 47, Lov 15. Apr. 1854. Men afseet herfra, vælges Landstingets Medlemmer i Øvrigt, dels umiddelbart, dels middelbart gennem Valgmænd, s. Grl. §§ 36, 37. Som almindelig Betingelse for Valgretten, hvad enten den udøves umiddelbart eller middelbart, fordre Grl. § 35 og Valglovens § 47, at Vedkommende fyldestgør de almindelige Betingelser for Valgret til Folkethinget, s. Grl. § 30, dog at der kun fordres Bopæl henholdsvis i en af Købstæderne eller i Landdistriktet i vedkommende Landstingskreds det sidste Aar før Valget. Meningen med den sidstnævnte Bestemmelse kan kun være den, at det er tilstrækkeligt, at Vedkommende i det sidste Aar har haft Bopæl i Landstingskredsen, s. Valglovens §§ 56, 57, 63, s. derimod Grl. § 30 d, saaledes at det Spørgsmaal, om han skal optræde som

*) For Opnaaelsen af dette Øiemed giver Bestemmelsen, der kun fordrer Bopæl i Valgkredsen i det sidste Aar før Valget, forresten ingenlunde nogen afgjørende Sikkerhed.

Kjøbstadvælger eller som Landvælger, bliver at afgjøre efter Hensynet til, om han paa Valgtiden har Bopæl i en Kjøbstad eller paa Landet. Det maa derfor ansees som ligegyldigt, om han i det sidste Aar har havt fast Bopæl i den samme Kjøbstad eller i det samme Landdistrikt eller i flere Kjøbstæder eller i en Kjøbstad og et Landdistrikt. Den, der har fast Bopæl i flere Kommuner, kan kun deltage i Valg til Landstinget paa det Sted, hvor han gjør sin Valgret til Folkethinget gjældende, s. Valglovens § 47, jfr. § 6. De nærmere Regler for Valgrettens Udøvelse, som ere forskjellige for Kjøbenhavn, for Kjøbstæderne og for Landet, ville blive fremstillede i de følgende Paragrafer.

§ 90. Fortsættelse.

B. Om Valgene i Kjøbenhavn.

I Kjøbenhavn vælges 7 Medlemmer af Landstinget, alle ved middelbare Valg gennem Valgmænd, s. Grl. §§ 34, 36. Der skjælnes i saa Henseende i Grl. § 36 mellem to Klasser af Vælgere, nemlig paa den ene Side de, der fyldestgjøre de almindelige Betingelser for Valgret til Landstinget, paa den anden Side de, der i det sidste Aar, hvorved maa forstaaes Kalenderaaret, have været ansatte til en Skatteindtægt af mindst 2000 Rd. Denne Adskillelse er dog ikke gennemført paa den Maade, at hver Klasse af Vælgere for sig vælger et vist Antal Landstingsmænd, men hver Klasse vælger et lige stort Antal Valgmænd, og samtlige Valgmænd foretage da i Forening Valget af Landstingsmænd for Kjøbenhavn. Antallet af Valgmænd bestemmes paa den Maade, at samtlige Valgberettigede vælge 1 Valgmand for hver 120 Vælgere, saaledes at et Overskud af 60 regnes for fulde 120, og at et lige saa stort Antal Valgmænd vælges af den høistbeskattede Vælgerklasse, s. Grl. § 36, Valglovens § 68. Antallet af de Valgmænd, som de Sidste have at vælge, fordeles paa Folkethingskredsene saa nær, som muligt, i Forhold til det Antal af Høistbeskattede, der

findes i hver Kreds, s. Valglovens § 68. Da Indkomstskatten er gennemført i Kjøbenhavn ved Lov 19. Febr. 1861, s. ogsaa Lov 25. Juli 1867, er der i Grl. § 36 kun nævnet Skatteindtægt, hvorved forstaaes den Del af Indtægten, hvoraf der svares Indkomstskat, s. Lov 19. Febr. 1861 § 11, Lov 25. Juli 1867 § 7. De Variationer, der maatte finde Sted med Hensyn til den Procent, hvormed Indkomstskatten opkræves, komme altsaa ikke i Betragtning. Den Maalestok, der saaledes er lagt til Grund, afviger fra den, der kom i Betragtning efter Grl. 1849 § 40, Forfl. 1855 § 29, Grl. 1863 § 22, idet det ikke er nødvendigt, at Indtægten skal være aarlig eller en saadan, der kan antages at ville aarlig vende tilbage med omtrent det samme Beløb, s. Valglov 1849 § 59. Paa den anden Side er det ikke ubetinget tilstrækkeligt, at Indtægten er ren, idet Skatteindtægten i flere Henseender beregnes efter særegne Regler, s. de anførte Love af 1861 og 1867. Da Begjæring om Forhøielse af Skatteansættelsen tages til Følge uden videre Undersøgelse, s. Lov 1861 § 18, jfr. § 13, Lov 1867 § 2, staaer det altsaa i Enhvers Magt, naar han vil betale Indkomstskat af 2000 Rd., at skaffe sig den heromhandlede, særegne Valgret, men ligesom den Interesse, den Paagjældende i saa Fald udviser for Valgene, i Virkeligheden gjør ham værdigere til at deltage i samme, saaledes er der heller ikke nogen Fare for, at denne Udvei vil blive benyttet i stort Omfang. Det er i Øvrigt en Selvfølge, at Medlemmerne i den høistbeskattede Vælgerklasse ogsaa ere berettigede til at deltage i det almindelige Valg, s. Grl. § 36, Valglovens § 68.

§ 91. Fortsættelse.

C. Om Valgene paa Landet og i Kjøbstæderne.

Foruden de 7 Medlemmer af Landstinget, der vælges i Kjøbenhavn, og den ene Landstingsmand, der vælges af Færøernes Lagthing, vælges 45 i større Valgkredse, om-

fattende Land og Kjøbstæder og 1 paa Bornholm, s. Grl. § 34, Valglovens § 49. Naar det særlig fremhæves, at der paa Bornholm vælges 1 Landstingsmand, har dette sin Grund i, at Bornholm ikke kan betegnes som en større Valgkreds; thi i Øvrigt maa der om Valget paa Bornholm gjælde de samme Regler, som om det øvrige Land og Kjøbstæderne, s. Grl. § 37, Bekjendtgj. 23. Juli 1867, blot med de Modifikationer, som følge af, at der her kun bliver 1 Medlem at vælge, s. Valglovens § 85.

Ved de heromhandlede Valg gjøres der ifølge Grl. § 37 en Forskjel mellem Landet og Kjøbstæderne, mellem den høistbeskattede Vælgerklasse og de øvrige Vælgere og mellem de middelbare og umiddelbare Valg; men samtlige disse Forskjelligheder gjøre sig dog ikke gjældende paa den Maade, at hver Klasse for sig vælger et vist Antal Landstingsmænd, men saaledes, at i hver Landstingskreds de umiddelbare Vælgere sammentræde med de af hver enkelt Valgklasse valgte Valgmænd og i Forening med disse vælge det Kredsen tilkommende Antal Landstingsmænd, s. Grl. §§ 34, 37.

For Landets Vedkommende udøves Valgretten dels middelbart, dels umiddelbart. De middelbare Valg foregaae paa den Maade, at samtlige efter Grl. § 35 Valgberettigede vælge 1 Valgmand i hver Sogneforstanderskabskreds, uden Hensyn til, om den er stor eller lille, s. Grl. § 37. 1. M., Valglovens § 69. Disse Valgmænd udøve for hver Landstingskreds Valgretten i Forbindelse med saa mange af de Vælgere paa Landet, der i det sidste Aar, hvorved forstaaes Kalenderaaret, have ydet det høieste Bidrag til Stat og Amtskommune, som der er Sogneforstanderskabsdistrikter i Kredsen, s. Grl. § 37. 5. M. Disse umiddelbare Vælgeres Antal bliver altsaa lige stort med Antallet af de i Kredsens Landdistrikter valgte Valgmænd. Betingelsen for at optræde som umiddelbar Vælger er dels, at Vedkommende fyldestgjør de almindelige, i Grl. § 35 opstillede Betingelser for Valgret, dels at han hører til dem, der i det sidste

Aar have svaret det høieste Bidrag til Stat og Amtskommune. De til Sognekommunen ydede Bidrag komme følgelig ikke i Betragtning.

Kjøbstæderne, hvortil henregnes Frederiksborg, Frederiksværk, Marstal, Silkeborg, Løgstør og Nørresundby, vælges altid middelbart gennem Valgmænd, s. Grl. § 37. 2. M. Antallet af Valgmænd for samtlige Kjøbstæder er ansat til halvt saamange, som der er Sogneforstanderskabskredse; hvis Valgmændenes Antal herefter ikke bliver lige, forhøies det til et lige Tal, s. Grl. § 37. 2. M., Valglovens § 70. Det synes herefter at være Grundlovens Tanke at tillægge Kjøbstæderne $\frac{1}{3}$ af det Antal Repræsentanter i Landstinget, som tilkommer Landet, og $\frac{1}{3}$ af det Antal, som tilkommer Landet og Kjøbstæderne i Forening. Da Valgene af Landstingsmænd skulle foretages efter Reglerne for Forholdstalsvalg, s. Grl. § 40, vilde der ogsaa herefter være Sandsynlighed for, at Kjøbstæderne vilde opnaae et Antal af 9 Repræsentanter i Landstinget, hvis Valgene foretoges under Et for hele Landet; men den Omstændighed, at Valgene foretages i hver Kreds for sig, og at Antallet af de hver enkelt Kreds tillagte Medlemmer kun undtagelsesvis er 5, s. Valglovens § 49, bevirker, at Sandsynligheden for det nævnte Resultat svækkes.

Fordelingen af det hele, Kjøbstæderne tilfaldende Valgmandsantal mellem de enkelte Kjøbstæder i Forhold til deres Vælgerantal bestemmes af Regeringen, hver Gang almindelige Valg til Landstinget skulle foretages, dog at hver Kjøbstad faaer mindst 2 Valgmænd, 1 af hver Vælgerklasse, s. Grl. § 37. 4. M., Valglovens § 70. Naar enkelte Valg til Landstinget skulle foretages, vælges Kjøbstæderne i den vedkommende Kreds det samme Antal Valgmænd, som har været dem tillagt ved det sidst afholdte, almindelige Valg, s. Valglovens § 70.

Den ene Halvdel af Kjøbstædernes Valgmænd vælges i hver Kjøbstad for sig af alle ifølge Grl. § 35 Valgberettede; den anden Halvdel vælges af de Vælgere i Kjøb-

staden, der i det sidste Kalenderaar have været ansatte til en Skatteindtægt af mindst 1000 Rd. eller have svaret mindst 75 Rd. i direkte Skat til Stat og Kommune, s. Grl. § 37. 3. M., Valglovens § 70. Medens der i Kjøbenhavn blot tages Hensyn til Skatteindtægten, har man i Kjøbstæderne været nødsaget til som Alternativ at opstille et vist Skattebeløb, da der paa Grundlovens Tid ikke svarede nogen Indkomstskat i Kjøbstæderne. Efterat der imidlertid ved Lov 25. Juli 1867 er paalagt en almindelig Indkomstskat for Finantsaarene 1867—69, har Bestemmelsen om Skatteindtægten faaet praktisk Betydning, saa længe denne Indkomstskat vedvarer, ligesom den ogsaa vil faae Betydning, naar en kommunal Indkomstskat maatte blive indført i Kjøbstæderne.

Bestemmelsen om Skatteindtægten vil vistnok i Reglen lede til en betydelig videre Udstrækning af Valgretten, end Bestemmelsen om Skatteydelsen, men det Omvendte kan dog ogsaa være Tilfældet, navnlig med Grundeiere. For- saavidt Bestemmelsen om Skatteydelse kommer til Anvendelse, kunne samtlige direkte Skatter til Stat og Kommune medtages i Beregningen, hvad enten Skatten er personlig eller reel, hvad enten den ydes i Penge eller Naturalpræstationer, og hvad enten den hører til de sædvanlige Skatter eller kun erlægges extraordinairt. Derimod udelukkes de indirekte Skatter, saasom Told eller Stempelafgift, ligesom det ogsaa følger af Bestemmelsen om, at Skatten skal være ydet til Stat eller Kommune, at Tienden ikke kan medregnes og heller ikke Bankhæftelsesrenten, med Undtagelse af den Del af samme, for hvilken der gives Godtgjørelse i Landskatten, og som altsaa kan betragtes som Statsskat, s. Valglov 1849 § 54, 2. Okt. 1855 § 2, 4. Dec. 1863 § 10. Ved Beregningen af Afgiftsbeløbet blive Afgifter af faste Eiendomme at betragte som udredede af Eierne, medmindre de ved selve Lovgivningen ere paa- lagte Brugere, eller de skattepligtige Eiendomme ere over- dragne til Livsfæstere eller Forpagtere i Henhold til Fdn.

15. Juni 1792 § 11. Besidder Nogen Eiendomme enten i forskjellige Landsthingskredse eller dels i en Kjøbstad, dels paa Landet, beregnes alle Statsskatter ham tilgode der, hvor han er indtegnet som Folkethingsvælger, s. Valglovens § 65. De anførte Regler om Afgiftsbeløbets Beregning komme i Øvrigt ogsaa til Anvendelse paa Beregningen af de Afgifter, der i Landdistrikterne skulle hjemle umiddelbar Valgret i de høistbeskattede Vælgeres Klasse, dog med de Modifikationer, som flyde af, at det kun er Bidrag til Stat og Amtskommune, som her komme i Betragtning.

De for Kjøbstæderne valgte Valgmænd sammentræde med de for Landdistrikterne valgte Valgmænd og med de umiddelbare Landvælgere, og i Forening med disse foretage de Valget af Landsthingsmænd for hver enkelt Kreds, s. Grl. § 37. 5. M.

§ 92. Fortsættelse.

D. Om Medlemmernes Funktionstid.

Samtlige folkevalgte Landsthingsmænd vælges paa otte Aar, dog at Halvdelen afgaaer hvert fjerde Aar, s. Grl. § 39, Valglovens § 88. Med Hensyn hertil er Landstinget delt i to Grupper efter de forskjellige Landsthingskredse, saaledes at enhver af disse Grupper vekselsvis afgaaer. Efter Udløbet af de første 4 Aar, saa vel som naar efter en foregaaet Opløsning Landstinget helt er fornyet, afgjøres det ved Lodtrækning, hvilken af disse Grupper der først skal afgaae, s. Valglovens § 50. Landsthingsmedlemmernes Funktionstid kan dog, ligesom Folkethingsmændenes, forkortes, dels for samtlige folkevalgte Medlemmers Vedkommende ved en Opløsning af Landstinget, s. Grl. § 22, dels for det enkelte Medlems Vedkommende ved hans Død eller Nedlæggelse af sit Mandat eller endelig derved, at han kommer i et af de Tilfælde, der udelukke fra Valgbarhed, s. Grl. § 58. De Grunde, der kunne bevirke Udelukkelse fra Valgbarhed til Landstinget, ville ifølge Grl. § 38 i det Hele være de samme, som bevirke For-

tabelse af Valgbarhed til Folkethinget. Imidlertid kan her det Spørgsmaal opkastes, om en Landstingsmand taber sit Sæde i Landstinget, fordi han flytter til en anden Landstingskreds. Dette Spørgsmaal er besvaret bekræftende i en af et Landstingsudvalg afgiven Betænkning, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67 Anhang B 1127—28, idet det blev gjort gjældende, at Grl. § 38 til enhver given Tid knytter Valgbarheden til Landstinget i en vis bestemt Landstingskreds til den Betingelse, at den Vedkommende skal have havt Bopæl i Kredsen i det sidste Aar, og at han følgelig ved at tage Bopæl udenfor Kredsen i Medfør af Grl. § 58 maa miste den af Valget flydende Ret. Ligesom denne Fortolkning imidlertid blev fraveget af Landstinget i det paagjældende Tilfælde, s. Landstingstidende: ordentlig Samling 1866—67. 3453 ff., saaledes fortjener den uden Tvivl heller ikke Billigelse. Naar Grl. § 38 som Betingelse for Valgbarhed fordrer, at Vedkommende det sidste Aar skal have havt Bopæl i Valgkredsen, kan Udtrykket »det sidste Aar« efter Forholdets Natur og Sammenhængen med de foregaaende Paragrapher, s. Grl. §§ 35, 36, 37 aabenbart ikke forstaaes abstrakt, i Forhold til et hvilket som helst Tidspunkt, men maa forstaaes som enstydigt med det sidste Aar før Valget, og Grunden til, at de sidstnævnte Ord ikke udtrykkelig ere tilføiede, saaledes som i Grl. § 35, er vistnok kun Ønsket om at undgaae den med Gjentagelsen forbundne Ensformighed. Anerkjendes imidlertid dette*), kan Grl. § 58 ikke bevirke, at den Paagjældende ved at flytte til en anden Landstingskreds mister sit Sæde i Landstinget, thi den Egenskab i det sidste Aar før Valget at have havt Bopæl i Valgkredsen kan ikke mistes, førend der bliver Spørgsmaal om et nyt Valg. Mod denne Fortolkning kan det ikke med Føie ind-

*) En udtrykkelig Anerkjendelse af denne Fortolkning findes i en anden Udvalgsbetænkning, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67 Anhang B 9.

vendes, at Grl. 1849 i den tilsvarende, omend noget forskjellig Bestemmelse i § 41, efter Ordene „det sidste Aar tilføiede „før Valget“, og at den til den nugældende Grundlovs § 58 svarende § 62 udtrykkelig bestemte, at Ingen skulde tabe sit Sæde i Landstinget, fordi han i Løbet af den Tid, for hvilken han var valgt, flyttede til en anden Valgkreds, hvilke Tilføielser ere udeladte i den nugældende Grundlov; thi foruden at Grunden til disse Udeladelser simpelt hen kan være den, at Bestemmelserne fandtes overflødige, kan det erindres, at Domicilforskriften slet ikke fandtes i Grundlovsudkastet, men først blev indsat under Forhandlingerne. Om Beregningen af den Tid, for hvilken Valget gjælder, komme lignende Regler til Anvendelse, som med Hensyn til Folkethinget, s. Valglovens §§ 88, 89 og ovenfor § 81.

Andet Underafsnit. Om Valgkredse, Valgbestyrelser og Valglistor.

§ 93. Om Valgkredse og Valgbestyrelser.

1. Ifølge Valglovens § 49 vælges de folkevalgte Medlemmer i 12 Landstingskredse. Kjøbenhavn danner en Landstingskreds for sig, men i Øvrigt ere i Overensstemmelse med Reglen i Grl. § 34 Kjøbstæder og Landdistrikter forenede. Inddelingen i Valgkredse er dels bestemt efter visse Landsdeles afsluttede, naturlige Grændser, saasom med Hensyn til Fyn, Lolland-Falster, Bornholm og Færøerne, der hver for sig danne en Landstingskreds, dels i Øvrigt efter Hensyn til de enkelte Amters og Distrikters Beliggenhed og Forbindelser indbyrdes. Som Følge heraf ere Landstingskredsene af meget forskjellig Størrelse og Folkemængde, og ligeledes er det Antal Mænd, som enhver af dem har at vælge, meget forskjelligt, s. nærmere Valglovens § 49. Valgstedet er ikke her, saaledes som med Hensyn til Folkethingsvalgene, bestemt i Valgloven, men bestemmes af Kongen eller ved et enkelt Valgs Foretagelse af vedkommende Minister, s. Valglovens § 79; kun med

Hensyn til Færøerne, hvor Valget foretages af Lagthinget, er Valgstedet dettes sædvanlige Forsamlingssted, s. Lov 15. April 1854 § 10.

2. Valgbestyrelserne for de enkelte Landstingskredse dannes af en af Kongen udnævnt Formand samt af et vist Antal Medlemmer af Kjøbstadkommunalbestyrelserne og Amsraadene i Landstingskredsen, som aarlig udnævnes af disse Autoriteter, s. Valglovens §§ 51, 52. Forskjellige fra disse Valgbestyrelser, der have at lede Valget af selve Landstingsmændene, s. Valglovens § 79 ff., ere Valgbestyrelserne for de enkelte Valgmandskredse, der bestaae af de vedkommende Kommunalbestyrelser og i Kjøbenhavn af de for hver enkelt Folkethingskreds beskikkede Valgbestyrelser, og som have at lede Valget af Valgmændene, s. Valglovens § 66 ff.

§ 94. Om Valglisterne.

Der bliver lige saa lidt ved Landstingsvalgene, som ved Folkethingsvalgene, Spørgsmaal om Affattelse af særegne Valgbarhedslistes, s. derimod Valglov 1849 § 53 ff. Forsaavidt angaaer de Valgmandsvalg, som foretages af samtlige i Henhold til Grl. § 35 Valgberettigede, blive de i Henhold til Valgloven berigtigede Valgretslistes til Folkethinget at lægge til Grund, s. Valglovens §§ 54, 66. Dog bliver der desuden at affatte en Tillægsliste over de Valgberettigede, som uden at have havt Bopæl i et Aar i den Valgkreds eller i den Stad, hvori de opholde sig paa den Tid, Valget foregaaer, s. Grl. § 30 d, dog i det sidste Aar før Valget have havt Bopæl i vedkommende Landstingskreds, s. Valglovens § 54, jfr. Grl. § 35. Disse Tillægslistes affattes efter de samme Regler, som Valglisterne til Folkethinget, og gjælde, ligesom disse, fra 1. April til 31. Marts i det efter Affattelsen følgende Aar, s. Valglovens § 55.

Derimod bliver det med Hensyn til de Valg, som foretages af den høistbeskattede Vælgerklasse, nødvendigt at affatte særegne, selvstændige Valglistes over de i denne

Klasse valgberettigede Personer. Som Grundlag for Affattelsen af disse Valglister har vedkommende Minister inden hvert Aars 15de Januar at bekendtgjøre Antallet af Sogneforstanderskabskredsene i hele Landet og i hver Landsthingskreds ved det foregaaende Aars Slutning, s. Valglovens § 53, Bekjendtgj. 23. Juli 1867, jfr. Grl. § 37. De i Aarets Løb foregaaende Forandringer heri erholde først Indflydelse ved Affattelsen af det paafølgende Aars Valglister, s. Valglovens § 53.

I Kjøbenhavn affattes der for hver af Stadens Folkethingskredse af det i Valglovens § 19 ommeldte Udvalg en Liste over de Valgberettigede, som i det sidste Aar have været ansatte til en Skatteindtægt af mindst 2000 Rd., s. Grl. § 36, samt en Tillægsliste over de Vælgere, som have været ansatte til en saadan Skatteindtægt, men som først ville opnaae Betingelserne med Hensyn til Alder eller Bopæl i Løbet af det Aar, for hvilket Valglisterne skulle gjælde. Disse Lister fremlægges paa lignende Maade, som Folkethingsvalglisterne, til almindeligt Eftersyn, og med Hensyn til Fremsettelsen af Erindringer mod dem og Paa kjendelsen af disse Erindringer gjælde lignende Regler, som med Hensyn til Folkethingslisterne. Listerne gjælde for det paafølgende Aar fra 1. April til 31. Marts; dog ere de paa Tillægslisterne opførte Mænd kun stemmeberettigede, dersom de inden Valgdagen have opfyldt Betingelserne med Hensyn til Alder eller Bopæl i Landsthingskredsen, s. Valglovens § 56. I Tilfælde af Valgrets Negtelse kan Spørgsmaalet indbringes til Afgjørelse ved Lov og Dom efter lignende Regler, som med Hensyn til Folkethinget, s. Valglovens § 58.

Paa lignende Maade affattes der i Kjøbstæderne og de i Grl. § 37 med dem lige stillede Byer af Kommunalbestyrelsen en Fortegnelse over de Valgberettigede, som i det sidste Aar have været ansatte til en Skatteindtægt af mindst 1000 Rd. eller have svaret mindst 75 Rd. i direkte Skat til Stat og Kommune, samt en særskilt Tillægsliste over

de Vælgere, der have været ansatte til den nævnte Skatteindtægt eller have svaret den nævnte Skat, men som først i Løbet af det Aar, for hvilket Valglisterne skulle gjælde, kunne ventes at ville opnaae Betingelserne med Hensyn til Alder eller Bopæl. Om Listernes Fremlæggelse til almindeligt Eftersyn, om Fremsættelse af Indsigelser mod dem og disse Indsigelsers Paakjendelse, om Tiden for Valglisternes Gyldighed og om Afgjørelse af Spørgsmaal om negtet Valgret, gjælde, ligesom i Kjøbenhavn, lignende Regler, som med Hensyn til Folkethingslisterne, s. Valglovens §§ 57, 58.

Listerne over de høistbeskattede Vælgere paa Landet, som ere berettigede til umiddelbar Deltagelse i Landstingsvalgene, affattes af Bestyrelserne for vedkommende Landstingskredse, s. Valglovens § 59. Paa Grundlag af de af Amtstuerne indgivne Fortegnelser, s. Valglovens § 60, har vedkommende Valgbestyrelse inden den 1. Februar at affatte en Liste over dobbelt saamange Personer, som der er Sogneforstanderskabskredse i Landstingskredsen, og som efter Grl. § 35 kunne deltage i Landstingsvalget. Trykte Exemplarer af denne Liste fremlægges i hver Sogneforstanderskabskreds til almindeligt Eftersyn paa lignende Maade, som Folkethingslisterne. Indsigelser mod Listerne anmeldes for Sogneforstanderskabet og indberettes af dette til Valgbestyrelsen, tillige med Oplysning om, hvorvidt det i Øvrigt maatte være Forstanderskabet vitterligt, at nogen af de i Forstanderskabskredsen boende, paa Listerne opførte Mænd ikke fyldestgør de i Grl. § 35 fordrede Betingelser. De fremkomne Indsigelser afgjøres efter Tilsigelse til Vedkommende af Valgbestyrelsen i et offentlig Møde, s. Valglovens § 61. Dog kan den, hvem Valgret er negtet ved Valgbestyrelsens Kjendelse, fordrø Spørgsmaalet afgjort ved Domstolene, s. Valglovens § 62. Valgbestyrelsen affatter derefter den endelige, for Aaret fra 1. April til 31. Marts gjældende Liste over saa mange af de høistbeskattede Valgberettigede, som der er Sogneforstanderskaber i Kredsen,

hvorhos der til Brug ved mulig indtrædende Forfald affattes en efter Skattebeløbet ordnet Liste over halvt saa mange af de derefter følgende, høistbeskattede Vælgere, som der er Sogneforstanderskabskredse i Landsthingskredsen. Paa denne Tillægsliste kunne desuden de Skatteydere begjære sig optagne, som svare høiere Skat end de paa Hovedlisten sidst opførte Vælgere, men som først i Aarets Løb ville fyldestgjøre Alders- eller Bopælsbetingelsen, og disse komme da i Betragtning efter deres Bidrags Størrelse, forsaavidt Valget indtræffer efter den Dag, paa hvilken de opfylde Valgrets-betingelserne, og ingen af de paa Hovedlisten opførte Vælgere anmelder Forfald, s. Valglovens § 63. Valgbestyrelsen har, saa snart der er udskrevet Valg til Landstinget, skriftlig at underrette de paa Hovedlisten opførte Høistbeskattede om deres Egenskab som umiddelbare Vælgere, og naar Nogen af disse anmelder Forfald, at rette en lignende Meddelelse til de øverst paa Tillægslisten Opførte, saa at Listerne kunne være endelig berigtigede senest 8 Dage før den til Valg af Valgmænd fastsatte Dag, s. Valglovens § 64.

Om Betydningen af Valgretslisterne til Landstinget gjælde de samme Regler, som om Folkethingsvalglisterne, s. ovenfor § 84.

Tredie Underafsnit. Om Fremgangsmaaden ved Valgene.

§ 95. Om Valgmandsvalgene.

Valgmandsvalgene foretages i Valgmandskredse, der udenfor Kjøbenhavn falde sammen med Kommunerne, i Kjøbenhavn med Folkethingskredsene, s. Valglov § 66. Om det Antal Valgmænd, der tilfalder hver Valgmandskreds, s. Grl. §§ 36, 37, Valglovens §§ 68-70 og ovenfor §§ 90, 91.

Betingelsen for at kunne vælges til Valgmand er, at Vedkommende har Valgret til Landstinget og har Bopæl i Valgmandskredsen, s. Valglovens § 66. Derhos kunne de Mænd, der i Landdistrikterne som hørende til de høist-

beskattede Vælgere ere berettigede til at udøve umiddelbar Valgret til Landstinget, ikke modtage Valg som Valgmænd, s. Valglovens § 69, ligesom der ved det Valg, der i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne foretages af den høistbeskattede Vælgerklasse, ikke kan stemmes paa de Mænd, der ved det forudgaaede, almindelige Valg ere blevene valgte til Valgmænd, s. Valglovens §§ 68, 70. Derimod ere de høistbeskattede Vælgere ikke bundne til at vælge Valgmænd af deres egen Midte, s. Valglovens § 66, og ei heller kunne Medlemmerne af Landstingskredsens Valgbestyrrelse antages for udelukkede fra at modtage Valg som Valgmænd, s. Skr. 14. Jan. 1850.

Valgene ledes af Kommunalbestyrelserne, i Kjøbenhavn af Folkethingsvalgbestyrrelserne, s. Valglovens § 66, og foretages i et forud kundgjort, offentligt Møde, s. Valglovens §§ 67, 71. I Kjøbenhavn og Kjøbstæderne fastsættes de Valgmandsvalg, der skulle foretages af samtlige, ifølge Grl. § 35 Valgberettigede, mindst 4 Dage forinden de Valgmandsvalg, der skulle foretages af den høistbeskattede Vælgerklasse, s. Valglovens § 67.

Stemmegivningen skeer mundtlig og personlig af Vælgerne, idet et af Valgbestyrelsens Medlemmer paa Valglisten ved Siden af Vælgerens Navn tilføier dens eller deres Navne, paa hvilke han stemmer, medens et andet Medlem paa en særskilt Stemmeliste optegner den eller dem, paa hvilke Stemmer afgives, og ved Siden deraf Vælgerens Navn, s. Valglovens §§ 70, 71. Sempel Stemmeferhed gjør Udslaget, s. Valglovens § 72, da Reglen i Grl. § 40, at Valgene af Landstingsmænd foretages efter Reglerne for Forholdstalsvalg, kun gjælder det umiddelbare Valg af Landstingsmænd og ikke Valgmandsvalgene. Naar Valget er fuldbyrdet, indføres Navnet paa den eller de Valgte i en af Kommunalbestyrelsen stadfæstet Valgbog, s. Valglovens § 73.

Enhver er pligtig at modtage Valg som Valgmand og at udføre det ham overdragne Hverv, medmindre han kan oplyse lovligt Forfald. Særlige Undskyldningsgrunde maa,

hvis den Valgte er tilstede ved Valghandlingen, fremføres strax og ellers inden to Dage, efterat han af Valgbestyrelsens Formand har modtaget Underretning om Valget. Undskyldningsgrundens Tilstrækkelighed paakjendes af Bestyrelsen for Valgmandsvalget. Naar den findes antagelig, berammer Kommunalbestyrelsen et nyt Valg. Naar Valgene ere endelig berigtigede, gjøres derom Indberetning til Landstingskredsens Valgbestyrelse. Valgmanden erhoder et af vedkommende Valgbestyrelse udfærdiget, efter en af Ministeren foreskreven Form affattet Valgbrev, s. Valglovens § 74.

Valgmændene kunne ikke af Vælgerne bindes ved nogen Instrux eller Forpligtelse, Valget vedkommende, s. Valglovens § 77. Deres Hverv ophører med Fuldførelsen af det forestaaende Landstingsvalg, dog saaledes, at de Omvalg, som blive fornødne, fordi en Plads bliver ledig, inden Valget er godkjendt af Landstinget, eller fordi Valget af Landstinget erklæres for ugyldigt, foretages af de samme Valgmænd. Ligger imidlertid Grunden til, at Valget erklæres for ugyldigt, i væsentlige, selve Valgmændene vedkommende Mangler, bestemmer Landstinget tillige, hvorvidt nye Valgmænd skulle udnævnes til Omvalgets Foretagelse, s. Valglovens § 76. Valgmændene erholde ingen Diæter, men en Reisegodtgjørelse for hver Mil, de have at reise mellem deres Bopæl og Landstingsvalgstedet, s. Valglovens §§ 74, 78.

§ 96. Om Foretagelsen af selve Landstingsvalget.

Valget af selve Landstingsmændene foretages i hver Landstingskreds for sig af samtlige Kredsens Valgmænd og udenfor Kjøbenhavn tillige af de umiddelbare Landvælgere, s. Grl. §§ 36, 37. Det foregaaer i offentlige Møder, der forud behørig maae bekjendtgjøres af Valgbestyrelsen, s. Valglovens §§ 79, 81. Saavel Valgmændene, som de høistbeskattede, umiddelbare Landvælgere, ere pligtige at indfinde sig paa Valgstedet til den af Valgbestyrelsen be-

rammede Tid, s. Valglovens § 81. Hvis nogen Valgmand udebliver eller indfinder sig for silde til Deltagelse i Valget eller undlader at deltage i dette uden at oplyse lovligt Forfald, ansees han af Landstingsvalgbestyrelsen med en Bøde af 20 Rd., s. Valglovens § 75, Skr. 7. Dec. 1849, hvorefter det maa betragtes som en Udeblivelse fra Valget, at sende skriftlig Stemmeseddel i Stedet for at møde personlig, s. Valgloven 1849 § 66, jfr. ogsaa Valgloven 1867 § 81. En lignende Bøde bliver at paalægge den umiddelbare Vælger, som udebliver uden lovligt Forfald, hvorimod det ikke udtrykkelig er paalagt disse at deltage i Afstemningen, s. Valglovens § 64.

Der bliver ikke ved Landstingsvalgene, saaledes som ved Folkethingsvalgene, Spørgsmaal om, at Nogen stiller sig til Valg, og der maa efter Valglovens § 81 ikke engang paa Valgmødet finde nogen Forhandling Sted om, hvo der ønskes valgt, hvilket dog naturligvis ikke er til Hinder for, at en saadan Forhandling, til hvilken der paa Grund af den her anordnede, særegne Valgmaade er megen Anledning, finder Sted forinden Valgmødet. Som Følge heraf kan den samme Mand samtidig vælges i flere Landstingskredse, men dette vil paa Grund af den særegne, i Grl. § 38 opstillede Valgbarhedsbetingelse kun undtagelsesvis kunne blive Tilfældet, nemlig kun, hvis han har Bopæl i flere Kredse.

Afstemningen er ved Landstingsvalgene ikke, som ved Folkethingsvalgene, offentlig og mundtlig, men hemmelig og skriftlig, idet den skeer ved Navnenes Opskrivning paa de Valgmændene og de umiddelbare Vælgere af Valgbestyrelsens Formand overleverede Stemmesedler, s. Valglovens §§ 81, 82. I Overensstemmelse med Grl. § 40 foretages Valgene efter Reglerne for Forholdstalsvalg, hvorved der gives Minoriteterne en særegen Adgang til Repræsentation. Fremgangsmaaden herved er den, at det hele Antal af de afgivne Stemmesedler deles med Antallet af de Landstingsmænd, som skulle vælges for Kredsen, og det derved frem-

komne Forholdstal, med Bortkastelse af Brøken, lægges til Grund for Valget. Skal der f. Ex. i en Landstingskreds vælges 5 Landstingsmænd, og det afgivne Antal Stemmesedler er 250, bliver Forholdstallet 50. Efterat Stemmesedlerne ere nedlagte og blandede i en Urne, fremtages de en for en af Formanden, der oplæser det første, paa enhver af dem anførte Navn, hvilket samtidig nedskrives af to andre af Valgbestyrelsens Medlemmer. Naar et Navn er forekommet saa ofte, at de derpaa faldne Stemmer have naaet det fornødne Forholdstal, og naar en Eftertælling af Stemmesedlerne har godtgjort Rigtigheden af det nedskrevne Stemmeantal, erklæres den Paagældende for valgt. Derpaa fortsættes Oplæsningen af de tilbagestaaende Stemmesedler, dog saaledes, at hvor paa nogen af disse den allerede Valgtes Navn findes som det første, udslettes dette, og det næste Navn betragtes som det først skrevne. Fremkommer paany det fornødne Forholdstal for Nogen, erklæres han for valgt, og Oplæsningen fortsættes derefter paa samme Maade, saaledes at Navnene paa de allerede Valgte, hvor de ere først anførte, udslettes, indtil samtlige Stemmesedler ere gennemgaaede, s. Valglovens § 82.

Saafernt der ad denne Vei ikke opnaaes noget Valg eller dog ikke det hele Antal, der skal have for Kredsen, undersøges det, hvem der derefter har naaet det største Antal af de oplæste Stemmer, og efter den saaledes fundne Stemme flerhed afgjøres de tilbagestaaende Valg, dog at Ingen kan erkjendes for valgt, som ikke har erholdt flere Stemmer end Halvdelen af det ovenfor omhandlede Forholdstal af Stemmer, s. Valglovens § 83.

Forsaavidt endnu ikke alle Valg herved ere opnaaede, foretages en fornyet Oplæsning af samtlige afgivne Stemmesedler, saaledes at der af de paa hver af disse øverst anførte Mænd, som ikke allerede have opnaaet Valg, medtages saa mange, som der staaer Valg tilbage. Valget bestemmes da ved simpel Flerhed af de saaledes afgivne Stemmer, s. Valglovens § 84.

Hvor kun en Landstingsmand skal vælges, saasom paa Bornholm og Færøerne, saavel som ellers, hvor i en Kreds kun et Valg er udskrevet, er den ovenfor anførte Fremgangsmaade uanvendelig, og i slige Tilfælde udkræves over Halvdelen af Stemmerne for at blive valgt. Opnaaer Ingen ved den første Afstemning dette Stemmetal, foretages en ny, fri Stemmegivning; bliver ei heller herved Nogen valgt, skeer der tredie Gang bundet Valg mellem de To, som ved anden Afstemning havde de fleste Stemmer, s. Valglovens § 85.

Den ovenfor beskrevne Valgmaade er meget vel skikket til at opnaae sit Formaal, Minoriteternes Repræsentation i Forhold til deres Styrke; kun forudsætter den hos Vælgerne Kjendskab til Methoden eller i alt Fald en omhyggelig Organisation, og det er derfor med fuld Føie, at Valgloven ikke har anvendt den ved Valgmandsvalgene. Det er nemlig af den største Vigtighed at iagttage, at de Mænd, paa hvilke man stemmer, anføres paa Stemmesedlerne netop i den Orden, hvori man ønsker dem valgte. De paa Stemmesedlerne sidst anførte Navne ville kun komme i Betragtning, naar alle eller dog de allerfleste Vælgere ere enige og have stemt paa de samme Mænd i samme Rækkefølge. Er der lige saa mange Minoriteter, som der skal vælges Landstingsmænd, og disse Minoriteter ere lige stærke, vil hele Valget endog kunne afgjøres ved Oplæsning af det første Navn paa samtlige Sedler. Den Minoritet, hvis Styrke svarer til Forholdstallet, er sikker paa at kunne sætte en Kandidat igjennem; men en saadan Styrke er dog ikke ubetinget nødvendig, idet, naar ikke alle Valg afgjøres med et til Forholdstallet svarende Antal Stemmer, hvad meget sjelden vil være Tilfældet, simpel Stemmefflerhed er afgjørende, naar den Paagjældende har naaet ikke blot Halvdelen af Forholdstallet, men mere end dette, s. Valglovens § 83. Den her tilføiede Begrændsning har den Fordel, at ganske smaa Minoriteter udelukkes fra at gjøre deres Indflydelse gjældende, hvilket i Øvrigt tildels allerede opnaaes

derved, at Forholdstalsvalgmaaden ikke anvendes ved Valgmandsvalgene.

Valgbestyrelsen kan ikke forkaste Stemmer, fordi disse falde paa Mænd, om hvis Valgbarhed der kan reises Tvivl, men har at overlade slige Spørgsmaal til Landstingets Afgjørelse, s. Valglovens § 86, Grl. § 54. Over Alt, hvad der foregaaer ved Valgmødet, holdes en af Valgbestyrelsens Formand stadfæstet Bog. Valgbestyrelsens Formand skal uopholdelig underrette enhver af de Valgte om hans Valg, med Opfordring til ham om at erklære, hvorvidt han modtager Valget. Hvis han ikke inden 8 Dage herefter fraser sig Valget, ansees han for at have modtaget det. Senest 8 Dage efter Udløbet af denne Frist skal Formanden tilstille Ministeren en af ham bekræftet Afskrift af Valgbogen, s. Valglovens § 87.

Tredie Kapitel. Om nogle almindeligere Forhold, vedrørende saavel Folkethingets, som Landstingets Dannelse.

§ 97. Om Valgenes Anordning.

Naar almindelige Valg skulle foretages, enten fordi Valgtiden er udløben, eller fordi hele Rigsdagen eller et af Thingene er opløst, berammer Kongen ved et aabent Brev Valgenes Afholdelse til en bestemt Dag over hele Riget. Skal der foretages almindelige Valg baade til Folkethinget og til Landstinget, bør Folkethingsvalgene berammes først. Skulle enkelte Valg foretages, udgaaer Anordningen af samme fra vedkommende Minister, s. Valglovens § 90, Bekjendtgj. 27. Marts 1865 Nr. 9. Paa Færøerne kan det dog overlades Amtmanden at beramme en anden Dag til Valgets Foretagelse end den almindelig bestemte, s. Valglovens § 90.

§ 98. Om Straffebestemmelser med Hensyn til Valgforholdene.

Den, der viser Forsømmelighed i Udførelsen af de ham efter Valgloven paahvilende Forretninger, bliver, forsaavidt han ikke efter Lovgivningens Bestemmelser har gjort sig

skyldig til en større Straf, at ansee med en Bøde fra 10 til 200 Rd., s. Valglovens § 92. En særskilt Bøde af 20 Rd. er dog fastsat for de Valgmænd eller umiddelbare Vælgere, der udeblive fra Landstingsvalget, s. Valglovens §§ 64, 75.

Efter Straffelovens § 87 straffes den, der ved Vold, Trusel om Vold eller paa anden ulovlig Maade søger at forhindre Foretagelsen af de forfatningsmæssige Valg, uden at en Kuldkastelse af Forfatningen tilsigtes, med Strafarbejde eller Statsfængsel indtil 8 Aar. Den, som ved Vold eller Trusel om Vold antaster Valgfriheden, enten ved at forhindre Nogen i at udøve sin Valgret til Rigsdagen, eller ved at tvinge ham til at stemme paa en vis Maade, straffes med Forbedringshusarbejde eller Fængsel, s. Straffelovens § 113. 1. M. Den, der ved Foretagelsen af de forfatningsmæssige Valg gjør sig skyldig i forsætlige Forvanskninger, eller som kjøber en Andens Stemme, straffes med Fængsel, s. Straffelovens § 113. 2. M.

Den, som sælger sin Stemme ved Rigsdagsvalg, ansees med Bøder og forbryder sin Valgret, første Gang for et Tidsrum af 5 Aar, anden Gang for bestandig, s. Straffelovens § 114, jfr. ovenfor § 79 Nr. 5.

§ 99. Om Omkostningerne ved Valgene.

Omkostningerne ved Folkethingsvalgene udredes i Kjøbenhavn af Kommunens Kasse; udenfor Kjøbenhavn blive de, forsaavidt de ikke udredes af hver enkelt Kommune, forskudsvis at afholde af Valgstedets Kommunalkasse og derefter af Valgbestyrelsens Formand at fordele mellem Valgkredsens Kommuner i Forhold til deres Folketal, s. Valglovens § 93.

Til Omkostninger ved Landstingsvalg regnes dels de Reisegodtgjørelser, der tilkomme Valgmændene og Valgbestyrelsens Medlemmer, dels de til Avertissementer, Valglisternes Trykning m. m. medgaaende Udgifter, hvorimod der ikke tilkommer de høistbeskattede, umiddelbare Vælgere

nogen Befordrings- eller anden Godtgjørelse i Anledning af Valget, s. Valglovens § 94. Samtlige Omkostninger ved Landstingsvalg udbetales af Valgbestyrelsens Formand, der har at affatte et Regnskab over samme, som gennemgaaes af Amdsraadet paa det Sted, hvor Valget foregaaer, og i Udtog, tillige med de dertil gjorte Bemærkninger, offentliggjøres ved Trykken, s. Valglovens § 95. I Kjøbenhavn udredes Omkostningerne af Kommunens Kasse, paa Færserne af Amdsrepartitionsfonden, s. Valglovens § 98. Udenfor disse Steder afholdes de forskudsvis af Amdsrepartitionsfonden i det Distrikt, hvor Valget foregaaer, s. Valglovens § 97, og fordeles derefter af Valgbestyrelsens Formand blandt alle de under Landstingskredsen hørende Kommuner i Forhold til det Antal Valgmænd, hver enkelt Kommune har at vælge, s. Valglovens § 96.

§ 100. Om Valgets Modtagelse.

Da Ingen kan vælges til Medlem af Folkethinget, medmindre han selv har stillet sig til Valg, s. Grl. § 32, Valglovens § 29, bliver der ved disse Valg ikke Spørgsmaal om nogen særegen Erklæring fra den Valgte om, at han modtager Valget. En saadan maa derimod indhentes ved Landstingsvalgene, men behøver ikke at afgives udtrykkelig, s. Valglovens § 87. Det er antaget, at den, der er valgt til Medlem af Folkethinget, senere kan modtage et paa ham faldet Valg til Landstinget, endog i det Tilfælde, hvor Folkethingsvalget er gaaet umiddelbart forud for Landstingsvalget, s. Landstingstidende 1. Session 134 ff., skjøndt han derved gjør Brud paa den Forpligtelse, han ved sin Fremstilling som Kandidat i Forbindelse med det derpaa følgende Valg har overtaget ligeoverfor Vælgerne, og skjøndt den nævnte Antagelse ikke vel stemmer med Principet i Valglovens § 32, hvorefter Ingen samtidig maa melde sig til Folkethingsvalg i flere Kredse. Ligeledes er det antaget, at en Mand, der først havde negtet at modtage et paa ham faldet Valg til Landstinget, senere gyldig kunde mod-

tage det, førend et nyt Valg var foranstaltet, s. Landstings-tidende 1. Session 265 ff*).

Ingen er forpligtet til at modtage Valg som Rigsdagsmand eller til at vedblive at fungere længere som saadan, end han selv ønsker det. Den sidstnævnte Sætning kan vel ikke støttes paa Grl. § 39, der kun taler om de kongevalgte Landstingsmedlemmer, s. ovenfor § 88, men er tilstrækkelig begrundet i Sagens Natur. I alle Tilfælde, hvor den valgte Rigsdagsmand ikke modtager Valget, eller hvor hans Valg erklæres for ugyldigt, eller hvor han frivillig eller fordi han er kommet i et Tilfælde, der udelukker fra Valgbarhed, udtræder af Rigsdagen, maa et nyt Valg foranstaltes, s. Valglovens §§ 76, 87, 89, 90, Skr. 15. Jan. 1850, da vor Grundlov ikke har benyttet det i flere Henseender mislige Suppleantinstitut, s. derimod Fdn. 15. Mai 1834 § 5, 15. Febr. 1854 § 22, 11. Juni 1854 § 22.

§ 101. Om Embedsmænds Valg.

Ifølge Grl. § 56**) behøve Embedsmænd, som vælges til Rigsdagsmænd, ikke Regeringens Tilladelse til at modtage Valget. Denne Bestemmelse har det Fortrin, paa den ene Side at sikre Embedsmændenes Uafhængighed, paa den anden Side at give Regeringen en friere Stilling og navnlig sikre samme mod den Mistydning, som en Negtelse af Tilladelsen i Reglen vilde blive udsat for. Ligesom imidlertid Embedsmanden maa sørge for, at Embedet i hans Fraværelse bliver forsvarlig besørget paa hans egen Bekostning, hvortil han i Reglen vil behøve en Tilladelse af sine Foresatte, s. Skr. 31. Okt. 1849, Cirk. 19. Febr. 1851, saaledes indskrænkes Regeringen naturligvis heller ikke ved

*) At den, der er valgt til Medlem af Folkethinget eller Landstinget, af Kongen kan udnævnes til kongevalgt Landstingsmand, er allerede bemærket ovenfor i § 88.

**) See Grl. 1849 § 60, Forfl. 1855 § 43, Grl. 1863 § 32, s. derimod Adn. 28. Mai 1831 § 2, Fdn. 15. Febr. 1854 § 21, 11. Juni 1854 § 21.

Embedsmandens Modtagelse af Valget i sin Ret til, naar det findes nødvendigt, at forlange hans Nærværelse og i dette Øiemed at forelægge ham Valget mellem at nedlægge sit Embede eller sit Mandat som Rigsdagsmand, en Ret, som dog naturligvis bør benyttes med megen Varsomhed.

§ 102. Om Rigsdagsmandens Legitimation og Prøvelsen af Valgets Gyldighed.

Enhver, som vælges til Rigsdagsmand, erholder til sin Legitimation af Valgbestyrelsen et Valgbrev, som udfærdiges efter en af vedkommende Minister foreskreven Form og undertegnes af Valgbestyrelsen, s. Valglovens § 91.

Hos de kongevalgte Landstingsmedlemmer træder det Reskript, hvorved de udnævnes, i Stedet for Valgbrev. Den valgte Rigsdagsmand kan hverken ved Valgbrevet eller paa anden Maade bindes ved nogen Forskrift af Vælgerne, men er kun bunden ved sin Overbevisning, s. Grl. § 56.

Forinden den Valgte kan tiltræde sin Funktion som Rigsdagsmand, maa Gyldigheden af hans Valg være anerkjendt. Ethvert af Thingene afgjør ifølge Grl. § 54 selv Gyldigheden af sine Medlemmers Valg, hvilken Myndighed navnlig ogsaa tilkommer Landstinget med Hensyn til de kongevalgte Medlemmer.

Da Gyldigheden af Medlemmernes Valg er en Betingelse for Thingenes Funktion, er Valgbrevenes Prøvelse disses første Forretning, naar de træde sammen efter en fuldstændig eller partiel Fornyelse. Ved en fuldstændig Fornyelse af et Thing forberedes Afgjørelsen ved en Prøvelse i Afdelinger, i Folkethinget 4, i Landstinget 2; ved en partiel Fornyelse prøves Valgbrevene foreløbig ved særegne Udvalg, der ligeledes undersøge saadanne Valg, hvis Anerkjendelse paa Grund af opstaaede Tvivl er udsat, s. Folkethingets Forretningsorden §§ 1, 4. De kongevalgte Medlemmers Valg prøves foreløbig af de ældre, kongevalgte Medlemmer, s. Landstingstidende: ordentlig Samling 1866—67. 13. Den endelige Afgjørelse tilkommer imidlertid

i ethvert Fald vedkommende Thing. Det synes i og for sig modsigende, at Valgbrevenes Gyldighed afgjøres af Medlemmer, om hvilke det ikke er konstateret, at de selv ere gyldig valgte, men ligesom den praktiske Nødvendighed kræver en saadan Afgjørelsesmaade, saaledes taler ogsaa en overveiende Formodning for, at Flertallet af Medlemmerne ere gyldig valgte.

Den Afgjørelse af Valgenes Gyldighed, som efter Grl. § 54 tilkommer det paagjældende Thing*), skeer naturligvis ikke efter et vilkaarligt Skjøn, men er bunden ved visse Regler. Imidlertid ligger det i Forholdets Natur, at der i saa Henseende ikke kan opstilles aldeles faste Normer, men at Afgjørelsen ikke sjelden vil afhænge af et umiddelbart Skjøn. Som veiledende Sætninger kunne følgende mærkes:

Ved Bedømmelsen af Valgbrevene tages der vel et væsentligt Hensyn til, om der er indkommet Protest mod Valgets Gyldighed eller ikke, samt om denne Protest hidrører fra en beseiret Kandidat eller fra Vælgerne, men ligesom Thinget er berettiget og forpligtet til at prøve Gyldigheden af samtlige nye Medlemmers Valg, s. Grl. § 54, saaledes kan et Valg ogsaa meget vel erklæres for ugyldigt, uagtet ingen Protest er indkommen, naar det oplyses, at der er saadanne Mangler ved Valget, der efter almindelige Regler maae bevirke dets Ugyldighed.

Et Valg kan erklæres ugyldigt, ikke blot paa Grund af Mangler, der vedkomme den Valgtes Person og hans eget Forhold med Hensyn til Valget, s. Valglovens § 32, men ogsaa paa Grund af Valgbestyrelsens urigtige Fremgangsmaade eller andre Forhold, der kunne have haft Indflydelse paa Valgets Paalidelighed, selv om dette maatte

*) Som Materialier til Afgjørelsen tjene dels selve Valgbrevene, dels de Udskrifter af Valgbøgerne, som Ministeren ved Rigsdagens Sammentræden skal forelægge henholdsvis Folkethinget og Landstinget, tillige med de Oplysninger, han har fundet Anledning til at erhverve, s. Valglovens §§ 28, 87.

være den Valgte personlig ganske utilregneligt, s. Valglovens § 76. Imidlertid bør et Valg dog ikke erklæres ugyldigt paa Grund af enhver Til sidesættelse af den lovbestedte Fremgangsmaade, men der bør tages billigt Hensyn til Beskaffenheden af den indløbne Formfeil og navnlig til, om den er en saadan, der kan antages at gjøre Valget upaalideligt i Realiteten. Ligesom det overhovedet ikke er nogen almindelig Regel, at enhver Til sidesættelse af de i Lovgivningen foreskrevne Former medfører den paagjældende Retshandels Ugyldighed, saaledes vilde en saadan Antagelse med Hensyn til Rigsdagsvalg være overordentlig mislig, idet den vilde foranledige en Mængde Omvalg, der foraarsage Bekostninger for det Offentlige og Tidsspilde for Vælgerne og som derhos svække Interessen for Valgene. Det synes ogsaa forudsat i Valglovens § 76, at kun væsentligere Mangler ville bevirke Valgets Ugyldighed. Man maa derfor tage Hensyn, dels til den begaaede Feils Grovhed, dels til, om den kan antages at have gjort Valgets Udfald upaalideligt. Naar saaledes Bekjendtgjørelsen om Valget er skeet efter den lovbefalede Tid, maa hele Valget være ugyldigt, s. Rigsdagstidende 10. Session: Forhandlinger paa Folkethinget Sp. 3981, Anhang B Sp. 286—87. Naar ved navnlig Afstemning kun den i Valglovens § 41 omhandlede Stemmehæft, men ikke selve Valglisten er ført, maa alle ved denne Liste afgivne Stemmer lades ude af Betragtning, uden Hensyn til, om denne Omstændighed kan antages i Realiteten at have havt Indflydelse paa Protokollationens Nøjagtighed, s. Folkethingstidende 10. Session Sp. 1078, Anhang B 1—6., Folkethingstidende 11. Session 4488, Anhang B 627—32. Forsaavidt Personer, der ikke vare opførte paa Valglisten, have stemt, maa deres Stemmer lades ude af Betragtning, selv om det maatte oplyses, at de Paagjældende virkelig vare valgberettigede, hvorimod Stemmer, som ere afgivne af Personer, der vare opførte paa Listerne, ikke kunne forkastes, fordi det viser sig, at de Paagjældende manglede Betingelserne for Valgret, s. ovenfor § 84, jfr.

§ 94 og Rigsdagstidende 13. Session, Anhang B Sp. 5. At valberettigede Personer ikke maatte være opførte paa Valglisterne og saaledes udelukkes fra at udøve deres Valgret, kan ikke komme i Betragtning, hvorimod der maa tages Hensyn til, om Personer, der vare opførte paa Valglisterne, ere blevne afviste, i alt Fald, hvor dette maa tilskrives en Feil af Valgbestyrelsen, s. Folkethingstidende 10. Session Sp. 40—83. At Afslutning af Afstemningen ved nogle Lister er skeet tidligere end ved andre, maa vistnok ligeledes kunne svække Valgets Gyldighed, s. Valglovens § 42, s. ogsaa Folkethingstidende 10. Session Sp. 1078, Anhang B 4—6. Ved Kaaring synes den Omstændighed, at ingen Kontraprøve er foretagen, hvor kun en Kandidat har stillet sig, at maatte gjøre Valget ugyldigt, s. Valglovens § 37, jfr. § 39, s. dog Folkethingstidende 13. Session Sp. 10—21; derimod ville Mangler ved Valglisterne ikke komme i Betragtning, hvor Kandidaten vælges ved Kaaring.

Hvad Bestikkelse angaaer, s. Straffelovens §§ 113 og 114, maa det antages, at en saadan ubetinget gjør Valget ugyldigt, naar den er udgaaet fra den valgte Kandidat selv, eller dog er foretagen med hans Billigelse. Er den udgaaet fra Andre, uden at den Valgte har nogen Del deri, maa i ethvert Fald de paa denne Maade vundne Stemmer tilsidesættes, men i Øvrigt vil denne Omstændighed ikke i og for sig være tilstrækkelig til at bevirke Valgets Ugyldighed, s. Rigsdagstidende 13. Session, Anhang B Sp. 3. Herfor taler Analogien fra Privatretten, hvorefter en fra Trediemand udgaaet Svig, ved hvilken en Retshandel er kommen i Stand, ikke er tilstrækkelig til at svække Retshandelens Gyldighed, naar Parterne ikke have nogen Del deri. Derhos vilde en modsat Antagelse gjøre det muligt at forhindre en Kandidats Valg ved at bestikke Vælgere til at stemme paa ham og bagefter oplyse det Skete. Bestikkelse kan i Øvrigt kun siges at foreligge, naar der ydes eller loves Vælgerne Vederlag for at stemme paa en bestemt Kandidat, hvorimod det neppe kan henføres hertil at betale Vælgerne for at

møde, i alt Fald ikke, naar Betalingen nærmest kun fremtræder som Vederlag for havte Udgifter eller lidt Nærings-tab, s. ogsaa Straffelovens §§ 113 og 114, hvor Strafbarheden er betinget af, at Vedkommende køber eller sælger sin Stemme. Dog er det naturligvis ikke nødvendigt, at Overenskomsten om at stemme paa en bestemt Kandidat udtrykkelig udtales, naar den med tilstrækkelig Sikkerhed fremgaaer af de foreliggende Omstændigheder.

Om det end findes, at et Valg uagtet en eller anden Tilsidesættelse af de befalede Regler kan opretholdes, kan det dog lige fuldt besluttes, at Vedkommende, der maatte være skyldige i den begaaede Lovovertrædelse, skulle drages til Ansvar efter Valglovens § 92.

§ 103. Om Rigsdagsmandens Tiltrædelse af sine Funktioner og om hans senere Udelukkelse.

Ifølge Grl. § 55 aflægges ethvert nyt Medlem Ed paa Grundloven, naar Gyldigheden af hans Valg er anerkjendt. Udtrykket »nyt Medlem« forstaaes i Praxis om Enhver, der er nyvalgt, uden Hensyn til, om han tidligere har været Medlem af Rigsdagen eller ikke. Eden aflægges skriftlig i den sædvanlige Form og vil saaledes ikke kunne aflægges af den, hvis Trosbekjendelse er uforenelig med den almindelige Ed, og som heller ikke hører til et Samfund, for hvilket Lovgivningen har anerkjendt en særegen Edsformular. For- saavidt en Saadan maatte blive valgt til Rigsdagsmand, følger det dog uden Tvivl af Grl. § 79, at der ad Lovgivningsveien maatte raades Bod paa denne Mangel, s. ovenfor § 80. Vægrer den Valgte sig ved at aflægge Eden, maa hermed uden Tvivl hans Valg bortfalde, s. Grl. 1863 § 35, jfr. Valglov 4. Dec. 1863 § 4. Først efter Edens Aflæggelse kan Rigsdagsmanden fuldstændig tiltræde sin Funktion som saadan, og da Eden først kan aflægges, naar Gyldigheden af hans Valg er anerkjendt, s. Grl. § 55, er det klart, at Thinget, naar det paa Grund af manglende Oplysninger

udsætter Valgets Anerkjendelse, ikke kan tilstede den Paagjældende midlertidig at fungere som Rigsdagsmand.

Da Thingets Beslutning ifølge Grl. §§ 54 og 55 gaaer ud paa at afgjøre Valgets Gyldighed, og Grl. § 58 kun taler om den gyldig Valgtes Udelukkelse paa Grund af senere indtrufne Omstændigheder, synes Valget, naar det først er anerkjendt som gyldigt, ikke at kunne omstødes paa Grund af senere modtagne Oplysninger om Forhold, der allerede vare tilstede paa den Tid, Valget anerkjendtes, s. ogsaa Fdn. 15. Mai 1834 § 56. Dog synes en Undtagelse herfra at maatte gjøres, naar der er Tale om en Kandidaten tilregnelig Brøde, saasom Bestikkelse, navnlig naar han tillige har virket til, at det paagjældende Faktum ikke skulde komme til Thingets Kundskab. Saafremt en saadan Omstødelse af Valget paa Grund af senere oplyste Omstændigheder erkjendes at kunne finde Sted, maa den uden Tvivl skee ved Thingets Beslutning, s. Grl. § 54 og nedenfor.

I Grl. § 58 bestemmes det, at den gyldig valgte Rigsdagsmand, der kommer i et af de Tilfælde, som udelukke fra Valgbarhed, mister den af Valget flydende Ret. Det maa vistnok ansees som afgjort, at en Rigsdagsmand ikke vil kunne udelukkes af andre Grunde*), om end vedkommende Thing maa antages for berettiget til foreløbig at udelukke ham fra sine Møder, naar han sættes under Tiltale for en i den offentlige Mening vanærende Handling, jfr. Grundsætningen i Grl. § 57.

Derimod kan det omtvistet, paa hvilken Maade den Paagjældendes definitive Udelukkelse skal skee, forsaavidt han ikke frivillig nedlægger sit Mandat. Man kan saaledes spørge, om Udelukkelsen skal skee ved en Beslutning af

*) Et ganske eiendommeligt Forhold fandt Sted ved Stadfæstelsen af den nugjældende Grundlov 28. Juli 1866, idet denne, skjøndt Grundlovens Valgregler for Folkethingets Vedkommende vare ganske overensstemmende med Reglerne i Grl. 1849, antoges at bevirke, at de hidtilværende Rigsdagsmænds Mandater uden Videre ophørte, s. Aab. Brev 3. Aug. 1866, jfr. Aab. Br. 28. Juli s. A.

Thinget, eller paa anden Maade, navnlig ved en Afgjørelse af Domstolene.

At det ikke kommer i Betragtning, hvilken Autoritet Spørgsmaalet først kommer til at foreligge, saasom de judicielle Autoriteter eller Aktionsmyndigheden efter Grl. § 57, Regeringen med Hensyn til Spørgsmaalet om Udskrivningen af nyt Valg, Thinget med Hensyn til Spørgsmaalet om den Paagjældendes Ret til at deltage i dets Forhandlinger o. s. v., behøver ikke nærmere at paavises.

Imod at indrømme Thinget den definitive Afgjørelse af Spørgsmaalet om Rigsdagsmandens Udelukkelse kan nu anføres, at Grl. § 54 ikke angaaer dette Tilfælde, i hvilket det netop forudsættes, at Rigsdagsmanden er gyldig valgt, og at Grl. § 58 ved sin Taushed synes at vise, at Afgjørelsen ikke skal skee paa samme Maade, som efter Grl. § 54. Til en forskjellig Behandling af de to, i Grl. §§ 54 og 58 omhandlede Tilfælde synes der at være saa meget mere Anledning, som der her er Tale om en Rigsdagsmanden tilkommende, anerkjendt Ret, der ikke bør berøves ham gennem en Majoritetsbeslutning af Thinget, ved hvilken politiske Hensyn let kunne gjøre sig gjældende. Det kan ogsaa bemærkes, at Forfl. 1855 § 25 foreskrev, at et Medlem af Rigsraadet kun kunde udelukkes af samme, naar Beslutningen herom fattedes af Rigsraadet med kvalificeret Majoritet og billigedes af Kongen, hvilke Garantier vilde savnes, naar man i Overensstemmelse med Grl. § 54 overlod Spørgsmaalet til Thingets Afgjørelse. Endelig kan erindres, at det af Folkethingets Formand er udtalt, at Thinget ikke kan erklære et Medlem, hvis Valg er anerkjendt som gyldigt, for udtraadt af samme, men at dette maa skee under en anden Form, s. Folkethingstidende 13. Session Sp. 269—70, hvorved uden Tvivl kun kan være sigtet til en Afgjørelse af Domstolene.

Imidlertid tale vistnok overveiende Grunde for, at Myndigheden til endelig at afgjøre Spørgsmaalet om en Rigsdagsmands Udelukkelse maa tilkomme det paagjældende Thing, s. ogsaa Larsens samlede Skrifter I 3 § 86, og dettes

Beslutning maa da i Mangel af anden Bestemmelse tages med sædvanlig Stemmefflerhed. Herfor taler først og fremmest Hensynet til den selvstændige Stilling, der saavel efter Forholdets Natur som efter Grundlovens Forskrifter tilkommer Thinget i dets egne indre Anliggender, hvortil navnlig ogsaa Spørgsmaalet om dets Medlemmers Stilling til samme maa henregnes, s. Grl. §§ 54, 57, og mod hvilken det i høieste Grad vilde stride, om et Medlem fuldstændig skulde kunne berøves Thinget ved en af en anden Myndighed fattet Beslutning. Naar derfor Grl. § 58, idet den fastsætter, at Rigsdagsmanden ved at komme i et Tilfælde, der udelukker fra Valgbarhed, mister den af Valget flydende Ret, ikke udtaler sig om den Maade, hvorpaa Spørgsmaalet om Udelukkelsen skal afgjøres, maa dens Taushed i dette Punkt suppleres ved en Overførelse af Reglen i Grl. § 54. Vel indbefattes dette Tilfælde ikke under Bogstaven i Grl. § 54, men en analogisk Anvendelse af sammes Bestemmelse er vistnok tilstrækkelig hjemlet. Der er i det foreliggende Tilfælde ikke Tale om vilkaarlig at berøve et Medlem en erhvervet Ret, men kun om at afgjøre, hvorvidt han ved visse Fakta har mistet denne Ret, en Afgjørelse, der er af en ganske lignende Beskaffenhed, som den, der finder Sted efter Grl. § 54, idet den gyldig valgte Rigsdagsmand ogsaa har en selvstændig Ret til at anerkjendes som saadan. I begge Tilfælde kunne Misbrug finde Sted, men mod disse maa Thingets Hensyn til sin egen Værdighed og Anseelse i den offentlige Mening antages at afgive et tilstrækkeligt Værn. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at en lignende Myndighed efter Fdn. 15. Mai 1834 § 64 tilkom Provindsialstænderne, skjøndt disses Stilling i det Hele taget var mindre selvstændig end den, der tilkommer Rigsdagen og dennes enkelte Afdelinger. Fra Bestemmelsen i den ophævede Forfl. 1855 § 25 kan der paa Grund af denne Forskrifts rent positive Karakter og den mindre selvstændige Stilling, som Rigsraadet indtog, aabenbart ikke drages nogen Slutning, og navnlig kan den i ethvert Fald ikke paaberaabes til Fordel for Domstolenes

Kompetence. At der endelig ikke til Fordel for Domstolenes Myndighed kan hentes nogen Analogi fra Bestemmelserne i Valglovens §§ 20, 58, 62, jfr. Valgloven 1849 §§ 16, 63, behøver ikke nærmere at paavises, og det er derfor ikke engang nødvendigt at dvæle ved de processuelle Vanskeligheder, hvortil et Søgmaal af den angivne Beskaffenhed vilde give Anledning, idet det synes anomalt baade at lade Thinget gennem sin Formand anlægge Sag mod det paagjældende Medlem til Fortabelse af hans Stilling som Rigsdagsmand, og at lade Thinget foreløbig udelukke den Vedkommende og denne derefter gjøre sin Ret gjældende ved Domstolene.

Den omhandlede Myndighed maa ogsaa tilkomme Landsthinget lige over for de kongevalgte Medlemmer af samme, s. Grl. § 39, jfr. § 58, og der kan ikke være Tale om, at Kongen skulde kunne tilbagekalde sin Udnævnelse med den Virkning, at Paagjældende derved mistede sit Sæde i Landstinget.

Grl. § 58 tilføier i Forbindelse med sin Hovedbestemmelse om, i hvilke Tilfælde en Rigsdagsmand mister den af Valget flydende Ret, at det nærmere ved Lov skal bestemmes, i hvilke Tilfælde en Rigsdagsmand, der befordres til et lønnet Statsemede, skal underkastes Gjenvalg. En saadan Lov er dog endnu ikke udkommet, s. en Interpellation desangaaende i Folkethingstidende 3. Session Sp. 3098 ff. Ved den nævnte Bestemmelse har man dels villet forebygge den Indflydelse, som Regeringen gennem Befordringer kunde udøve paa Rigsdagsmændenes politiske Optræden, dels villet raade Bod paa den mislige Stilling, hvori paagjældende Rigsdagsmand selv kunde komme, idet Befordringen, muligvis ganske uden Grund, kunde tilskrives hans politiske Færd. Imidlertid har Grl. ikke anset det for nødvendigt ubetinget at kræve Gjenvalg, hvilket vilde medføre en uforholdsmæssig Vidtløftighed og i mange Tilfælde, saasom ved Befordring efter vedtagne Anciennitetsregler, være ganske uforment, men den har forbeholdt en

nærmere Bestemmelse heraf ved Lov. Forskriften er anvendelig ikke blot paa nye Udnævnelser, men ogsaa paa Befordringer til et andet Embede, men angaaer i Øvrigt kun egentlige Statsemeder, der ere forbundne med Løn. Den er uanvendelig paa Meddelelsen af Titler og Ordens-tegn, paa Tilstaaelsen af Gagetillæg og pekuniaire Understøttelser, samt paa blotte Konstitutioner som Embedsmand.

§ 104. Om det Rigsdagsmændene tilkommende Vederlag.

Ifølge Grl. §§ 33 og 39*) erholde Medlemmerne saavel af Folkethinget, som af Landstinget, et lige stort, dagligt Vederlag, uden at det kommer i Betragtning, om de boe paa Rigsdagens Forsamlingssted eller ikke. Dette Vederlag er ved Valglovens § 99 bestemt til 3 Rd. for hver Dag, Rigsdagen er samlet. Derhos erstattes der de Medlemmer, som ikke boe paa Forsamlingsstedet, Reiseomkostninger efter indgiven Regning, der bifaldes og anvises af vedkommende Things Formand. Enhver Rigsdagsmand er forpligtet til at modtage den fastsatte, daglige Godtgjørelse, s. Valglovens § 99**). Denne ved første Øiekast noget

*) Herved kan mærkes Grl. 1849 §§ 35, 43, Grl. 1863 § 33, s. derimod Fdn. 26. Juli 1854 § 15, Forfl. 1855 § 36, hvorved der var tillagt Rigsraadets Medlemmer et ikke ubetydeligt, fast, aarligt Vederlag. Jfr. ogsaa Udkastet til Grl. 1849 § 36, hvorefter kun Folkethingets, men ikke Landstingets Medlemmer skulde erholde et dagligt Vederlag, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 35, hvilket Forslag i den endelige Grundlov 1849 ombyttedes med middelbare Valg og Valgbarheds-census.

**) Da Rigsdagen og Rigsraadet i sin Tid vare samlede paa samme Tid, og det syntes ubilligt, at de Mænd, som vare Medlemmer af begge Forsamlinger, herfor skulde oppebære dobbelt Vederlag, renuncerede den største Del af disse paa et saa stort Beløb af Rigsraadsdiæterne, med Hensyn til hvilke ingen saadan indskrænkende Bestemmelse var truffet, at det tilbageblevne i Forbindelse med Rigsdagsdiæterne udgjorde det samme Beløb, som Rigsraadsdiæterne.

besynderlige Bestemmelse er begrundet i Frygten for, at de mere formuende Rigsdagsmænd skulde forene sig om at afslaae Diæterne og derved stille dem, som ikke vare i Stand hertil, i et ubehageligt Lys. Diæter og Reiseomkostninger udredes af Statskassen og ikke af vedkommende Valgkreds.

Tredie Afsnit. Om Rigsdagens Sammentræden og Funktionstid m. M.

§ 105. Om Forskjellen mellem ordentlige og overordentlige Rigsdagssamlinger.

Ved Ordet Rigsdag kan vel forstaaes Indbegrebet af de enkelte Rigsdagsmedlemmer, s. Grl. 1849 § 13, men denne Betydning af Ordet er dog ikke den sædvanlige. I Almindelighed forstaaes ved Udtrykket »Rigsdagen« den enkelte Samling af Rigsdagen, s. f. Ex. Udtrykket »den ordentlige Rigsdag« i Grl. §§ 19, 21, 41, 48, 95, jfr. fremdeles Grl. §§ 23, 50 mfl., og det er denne Betydning af Ordet, der vedkommer os her. I saa Henseende møde vi den vigtige Adskillelse mellem ordentlige og overordentlige Rigsdage eller Rigsdagssamlinger.

Ved den ordentlige eller, som den undertiden ogsaa betegnes, den aarlige Rigsdag, s. Grl. 1849 § 45, forstaaes den, der aarlig skal sammentræde for at behandle de almindelige, regelmæssige Sager, navnlig Finantsloven, s. Grl. § 48, hvorimod den overordentlige Rigsdag kun undtagelsesvis sammentræder, nærmest for at behandle enkelte vigtige Anliggender, s. Grl. §§ 20, 95, jfr. § 8. Som ydre Kriterier mærkes, at den Rigsdag, der i Henhold til Grl. § 41 af egen Drift sammentræder den første Mandag i Oktober, altid er ordentlig. Forsaavidt Samlingen, hvad i Almindelighed vil være Tilfældet, er sammenkaldt af Regeringen, vil dens Karakter som ordentlig eller overordentlig nærmest

afhænge af den Maade, hvorpaa Regeringen ved Indkaldelsen betegner den, s. Aab. Brev 26. Okt. 1866, 21. Sept. 1867, Aab. Brev 22. Juni 1866, jfr. Reskr. 3. Juli s. A. i Departementstidende 1866. 698, mfl. Regeringen er imidlertid i denne Henseende indskrænket ved Bestemmelserne i Grl. §§ 19 og 41, hvorefter der hvert Aar skal sammentræde en ordentlig Rigsdag, som senest skal sammentræde i Oktober, ligesom der paa den anden Side i det samme Aar kun kan sammentræde en ordentlig Rigsdag. Skulde Regeringen hverken ved Indkaldelsen eller ved Rigsdagens Aabning have betegnet Samlingens Karakter i den omspurgte Henseende, maa denne bedømmes efter de foreliggende Omstændigheder, saasom om den ordentlige Rigsdag allerede har været samlet, om Rigsdagens Sammentræden finder Sted kort før den ordentlige Rigsdags almindelige Mødetid, s. Grl. § 41 o. s. v.; saafremt heller ikke disse give nogen bestemt Veiledning, synes Rigsdagen kun at kunne betragtes som overordentlig, idet der da mangler tilstrækkelig Retsgrund til at tillægge samme de betydeligere Rettigheder, som tilkomme den ordentlige Rigsdag. Tiden, paa hvilken Rigsdagen sammentræder, kan vel være veiledende, men ikke ubetinget afgjørende, da den ordentlige Rigsdag efter Grl. § 41 kan indkaldes til at møde forinden Oktober. Ei heller kan der lægges afgjørende Vægt paa den Omstændighed, at Finantsloven behandles i samme, thi dels kan den overordentlige Rigsdag neppe ansees som ubetinget udelukket fra Finantslovens Behandling, dels er i alt Fald Finantslovens Behandling en Følge af Rigsdagens Karakter som ordentlig, ikke en Betingelse for denne, s. nedenfor. Hvorledes Forholdet stiller sig ved en Udsættelse eller Op-løsning af Rigsdagen, vil nedenfor blive omhandlet.

Til Forskjellen mellem ordentlige og overordentlige Rigsdage knytter der sig forskjellige, vigtige Retsvirkninger. Disse angaae navnlig Regeringens Indflydelse paa Forsamlingens Sammentræden og Varighed, s. Grl. §§ 19, 20, 21, 41, i hvilken Henseende den ordentlige Rigsdag indtager

en langt selvstændigere Stilling end den overordentlige, s. nedenfor. Derimod er det, forsaauidt angaaer Beskaffenheden af de Sager, hvormed Rigsdagen kan beskjæftige sig, Hovedreglen, at den ordentlige og overordentlige Rigsdag have samme Rettigheder. Ikke blot maae de saakaldte Kollegialrettigheder, der tilkomme Rigsdagen eller dennes enkelte Afdelinger som Korporationer, saasom Ret til at prøve Valgenes Gyldighed, vælge Formand, vedtage Forretningsordenen o. s. v., s. Grl. §§ 54, 60, 66, kunne udøves saavel paa overordentlige, som paa ordentlige Rigsdage, men dette gjælder i Almindelighed ogsaa om de egentlige Repræsentativrettigheder. Den overordentlige Rigsdag er navnlig ikke indskrænket til at behandle de Sager, som forelægges den af Regeringen, men kan selvstændig fremkomme med Lovforslag, Adresser, Interpellationer, Ministeranklager o. s. v. Ligesom dette indirekte antydes ved Grl. § 20, efter hvilken den overordentlige Rigsdagssamlings Varighed ikke beroer paa Tilendebbringelsen af de forelagte Sager, men paa Kongens Bestemmelse, saaledes skjælnes Grundloven, naar den taler om Rigsdagens Rettigheder, i Almindelighed ikke mellem ordentlige og overordentlige Rigsdage, men nævner simpelthen Rigsdagen. Den Undtagelse herfra, der tidligere bestod efter Grl. 1849 § 100, idet de to første Behandlinger af Forslag til Grundlovsforandringer alene kunde foretages paa ordentlige Rigsdage, er bortfalden ved Grl. 1866 § 95, jfr. ovenfor § 29.

Derimod finder endnu en vigtig Undtagelse fra den opstillede Hovedregel Sted med Hensyn til Finantsloven, idet den ordentlige Rigsdag ifølge Grl. § 48 har Ret til at fordre, at Finantslovsforslaget forelægges samme strax, efterat den er sat, hvilken Ret derimod ikke tilkommer den overordentlige Rigsdag. Ligesom der imidlertid Intet er til Hinder for, at denne kan beskjæftige sig med andre finansielle Sager, saasom Tillægs- og Efterbevillinger, s. Grl. §§ 48, 49, Optagelse af Statslaan, s. Grl. § 47, Behandlingen af Statsregnskabet, s. Grl. § 50, saaledes kan den overordent-

lige Rigsdag heller ikke ubetinget ansees for udelukket fra at kunne behandle Finantsloven, see ogsaa Larsen Saml. Skr. I. 3. 128. Dette vil vistnok kun undtagelsesvis blive Tilfældet, og navnlig vil Regeringen ikke ved at forelægge Finantsloven paa en overordentlig Rigsdag kunne berøve den ordentlige Rigsdag dens i Grl. § 48 hjemlede Ret til strax at fordre Finantsloven fremlagt, hvorfor ogsaa en af Regeringen som overordentlig betegnet Rigsdag, der indkaldes før den ordentlige, maa afvise alle Forhandlinger om dette Punkt. Derimod vil, naar den ordentlige Rigsdag har været samlet i to Maaneder uden at tilendebringe Finantslovens Behandling, og den derefter af Regeringen sluttes, s. Grl. § 19, den nødvendige Tilendebringelse af Finantsloven kun kunne skee paa en overordentlig Rigsdags-samling, idet der ikke kan samles mere end en ordentlig Rigsdag om Aaret. Vilde man her negte den overordentlige Rigsdag Beføielse til at behandle Finantsloven, maatte man ogsaa negte Regeringen Ret til at slutte den ordentlige Rigsdag, inden Finantsloven var vedtagen; men skjøndt denne Antagelse vel kunde understøttes ved den Betragtning, at den overordentlige Rigsdag ikke i den Grad, som den ordentlige, har den ved Finantslovens Behandling saa ønskelige Selvstændighed*), s. Grl. § 20, og skjøndt det i det angivne Tilfælde vilde være rigtigere at indskrænke sig til en Udsættelse af Rigsdagen, kan man dog i Mangel af positiv Hjemmel ikke være berettiget til at gjøre en saa væsentlig Indskrænkning i Regeringens Ret til efter to Maaneders Forløb at slutte den ordentlige Rigsdag, s. Grl. § 19. Man synes end ikke at kunne tillægge en overordentlig Samling af den angivne Karakter den i Grl. § 48 hjemlede Ret til strax at fordre Finantsloven fremlagt, hvorimod det er en Selvfølge, at Regeringen efter almindelige, kon-

*) Det er uden Tvivl netop den ordentlige Rigsdags større Selvstændighed, der har motiveret Reglen i Grl. § 48.

stitutionelle Regler maa være ansvarlig for, at Finantsloven betimelig tilveiebringes.

Mod det Anførte kan man ikke med Føie gjøre gjældende, at den Rigsdag, der ved sin Sammentræden er overordentlig, ved Finantslovens Forelæggelse bliver ordentlig og erholder de den ordentlige Rigsdag tillagte Forrettigheder. Ikke blot kan denne Opfattelse ikke gennemføres, hvor den ordentlige Rigsdag for det paagjældende Aar allerede har været samlet, men selv udenfor dette Tilfælde kan den ikke billiges. Grundloven forudsætter stadig, at det ved Rigsdagens Sammentræden er afgjort, om den er ordentlig eller overordentlig, s. navnlig Grl. § 48, og den indeholder ikke mindste Vink om, at et senere Faktum skulde kunne bevirke nogen Forandring heri. Det vilde ogsaa blive vanskeligt at afgjøre, om Finantslovens Forelæggelse til en hvilkenksomhelst Tid skulde medføre den angivne Virkning, og i benegtende Fald, inden hvilken Tid den da skulde fremlægges, ligesom der ogsaa vilde opstaae Tvivl om, fra hvilken Tid de to Maaneder, i hvilke den ordentlige Rigsdag har en selvstændig Ret til at være samlet, skulde regnes.

Den overordentlige Rigsdag nyder med Hensyn til Forhandlingsgjenstandene intet særeget Fortrin for den ordentlige, s. Grl. § 95. Den Rigsdag, som efter Grl. § 8 skal indkaldes af Statsraadet i det i Paragraphen omhandlede Tilfælde, vil vel i Reglen være overordentlig, men dette er dog ingenlunde nødvendigt.

§ 106. Om Rigsdagens Sammentræden.

1. Hvad Rigsdagssamlingernes Hyppighed angaaer, skal den ordentlige Rigsdag sammentræde hvert Aar, s. Grl. §§ 19, 41. Paa den anden Side fremgaaer det af de nævnte Bestemmelser, jfr. navnlig Udtrykket »den ordentlige» eller »aarlige Rigsdag«, s. Grl. 1849 § 45, samt af Reglen i Grl. § 48, at der i hvert Aar kun kan sammen-

træde en ordentlig Rigsdag*), hvorved dog ikke udelukkes Muligheden af, at den ordentlige Rigsdagssamling for det ene Aar paa Grund af Forretningernes Mængde eller stød-funden Udsættelse kan komme til at gaae ind i det næste. Naar derfor Grl. § 41 omtaler, at Kongen kan indkalde den ordentlige Rigsdag til at møde forinden Oktober, maa dette forstaaes med den i Grl. § 19 givne Begrændsning, saa at den ordentlige Rigsdag ikke kan indkaldes til at møde inden Aarets Begyndelse. Paa den anden Side indeholder Grl. § 41 et Værn mod, at Indkaldelsen udsættes længere end til Begyndelsen af Oktober.

Det kan omtvistes, om Udtrykket »hvert Aar« i Grl. § 19 skal betegne Kalenderaaret fra 1. Januar til 31. December eller Finantsaaret fra 1. April til 31. Marts, s. Aab. Brev 5. Juni 1849. Det synes i og for sig naturligt, at den ordentlige Rigsdags Funktionsperiode beregnes paa samme Maade, som den Tid, for hvilken den regelmæssig tilbagevendende Hovedgjenstand for dens Virksomhed, Fi-nantsloven, gjælder, og dette bestyrkes ogsaa ved Bestem-melsen i Grl. § 48 om Fremlæggelse af Forslag til Finants-loven for det »følgende Finantsaar«, hvilket Udtryk, der naturligst forstaaes om det Finantsaar, der følger efter det indeværende, under en modsat Forudsætning ikke vilde være ganske korrekt. Imidlertid maa det erin-dres, at den naturlige Betydning af »hvert Aar« er »hvert Kalenderaar«, og det er altid betænkeligt uden bestemt, positiv Hjemmel at fravige denne, saa meget mere, som Bestemmelsen om, at Finantsaaret beregnes paa en anden Maade end Kalenderaaret, ikke findes i selve Grundloven, men i det ovennævnte aabne Brev 5. Juni 1849. De anførte Udtryk i Grl. § 48 »det følgende

*) Naar der i 1866 var sammenkaldt to ordentlige Rigsdage, s. Aab. Brev 6. Apr. og 26. Okt. 1866, hidrørte dette fra, at der i Mellem-tiden var tilvelebragt en ny Grundlov.

Finantsaar• kunne formentlig ogsaa forstaaes som det Aar, der følger efter det Finantsaar, for hvilket Finantsloven allerede er vedtaget. I Øvrigt ville de praktiske Vanskeligheder ved saa lang Tid forud at affatte Budgettet bevirke, at der ikke let vil blive Tale om at sammenkalde den ordentlige Rigsdag før Finantsaarets Begyndelse, navnlig da den Grund, der tidligere kunde gjøre det ønskeligt at indkalde den ordentlige Rigsdag saa tidlig, som muligt, Vigtigheden af at fremme en Grundlovsforandring, s. Grl. 1849 § 100, er bortfalden ved Grl. § 95.

Bestemmelsen i Grl. § 19, at Kongen hvert Aar sammenkalder en ordentlig Rigsdag, kan efter Paragraphens Slutning forandres ved sædvanlig Lov*). Meningen hermed er imidlertid kun, at det ved sædvanlig Lov kan bestemmes, at Rigsdagens ordentlige Samling fremtidig kun skal finde Sted hvert andet eller tredie Aar, s. Forfl. 1855 § 31, Grl. 1863 § 27, hvorimod det vilde være aldeles stridende mod Paragraphens Hensigt, at Rigsdagen ved simpel Lov skulde kunne erklæres permanent, eller at Kongens Ret til at sammenkalde den paa denne Maade skulde kunne ophæves, s. ogsaa Grl. § 41 i Slutningen.

De overordentlige Rigsdagssamlinger kunne indkaldes saa hyppig eller sjelden, som dertil findes Anledning, s. Grl. § 20, naar det kun iagttages, at de ikke komme i Kollision med den ordentlige Rigsdag.

2. Rigsdagens Sammentræden foranlediges i Almindelighed ved en Indkaldelse af Kongen, s. Aab. Brev 6. Apr., 22. Juni, 26. Okt. 1866, 21. Sept. 1867 mfl. For den overordentlige Rigsdags Vedkommende er en saadan Indkaldelse ubetinget nødvendig, idet Bestemmelsen i Grl. 1849 § 13, hvorefter en overordentlig Rigsdag i Tilfælde af Kongens Død

*) Spørgsmaalet, om en saadan Forandring kan foretages ved foreløbig Lov, er undersøgt ovenfor § 51. En Forandring i Grl. § 19 vilde i Øvrigt ogsaa medføre en Forandring i Grl. §§ 41 og 48, jfr. § 21.

kunde sammentræde uden Indkaldelse, blev hævet ved Grlbest. 29. Aug. 1855 § 6 og ikke er optaget i den nugældende Grundlov. For den ordentlige Rigsdags Vedkommende er det ogsaa Hovedreglen, at den sammenkaldes af Kongen, og det maa efter Grl. § 19 ansees som Regeringens Pligt at sammenkalde den hvert Aar. Imidlertid har Grl. § 41 anseet det for nødvendigt at værne mod mulige Misbrug ved at tillægge den ordentlige Rigsdag Ret og Pligt til af egen Drift at sammentræde den første Mandag i Oktober, hvis Kongen ikke har indkaldt den til at møde forinden*). Det er efter de anførte Udtryk ikke tilstrækkeligt til at udelukke den ordentlige Rigsdags Sammentræden af egen Drift, at Kongen inden Oktober Maanedes Begyndelse har indkaldt den til at møde til en senere Tid, men Indkaldelsen maa gaae ud paa at møde senest den første Mandag i Oktober. Ligeledes er det en Selvfølge, at Rigsdagens Indkaldelse til en overordentlig Samling ikke gjør nogen Forandring i den ordentlige Rigsdags Sammentræden.

Den Ret til at indkalde Rigsdagen, som ifølge Grl. §§ 19 og 20 tilkommer Kongen, maa ogsaa tilkomme den Myndighed, der i hans Sted fører Regeringen, s. Grl. §§ 7, 8 og ifølge Grl. § 8 er det endog Statsraadets Pligt strax at indkalde Rigsdagen, naar det i Paragraphen nævnte Tilfælde indtræder.

3. Hvad Mødetiden angaaer, vil den ordentlige Rigsdag efter det Ovenanførte kunne indkaldes til Møde fra Aarets (Kalenderaarets) Begyndelse indtil den første Mandag i Oktober, men ikke senere, s. dog med Hensyn til de første ordentlige Rigsdagssamlinger efter Grl. 1849 og Grl. 1866, Aab. Br. 3. Jan. 1850, 26. Okt. 1866. Den overordentlige

*) Fra Bestemmelsen i Grl. § 41 fandt i Øvrigt, paa Grund af den til Valgforberedelserne medgaaende Tid, en Aftigelse Sted ved den første Indkaldelse af Rigsdagen efter Grundlovens Vedtagelse, s. Aab. Brev 26. Okt. 1866, jfr. Grundlovens femte midlertidige Bestemmelse i Slutningen; s. ogsaa Aab. Brev 3. Jan. 1850, Bekjendtgj. 26. og 29. Januar s. A.

Rigsdag kan indkaldes til hvilkenksomhelst Tid, naar den kun ikke kolliderer med den ordentlige.

4. Mødestedet for Rigsdagen er efter Grl. § 42 Regeringens Sæde, altsaa for Tiden Kjøbenhavn, s. Kundgjørelse 28. Jan. 1852, Forfl. 1855 § 35, Grl. 1863 § 34. I overordentlige Tilfælde kan Kongen dog sammenkalde Rigsdagen paa et andet Sted i Riget, s. Grl. § 42. Den sidstnævnte Bestemmelse vil maaskee faktisk fortrinsvis komme til Anvendelse paa overordentlige Rigsdage, men gjælder i Øvrigt lige saa fuldt for de ordentlige.

5. Om Formen for Indkaldelsen er Intet bestemt i Grundloven. Den pleier at skee ved et af Kongen udstedt, aabent Brev, s. Aab. Br. 26. Okt. 1866, 21. Sept. 1867 mfl., der kundgjøres paa sædvanlig Maade og særskilt tilstilles de enkelte Rigsdagsmænd.

6. Naar Rigsdagens Medlemmer ere mødte til den fastsatte Tid, skrives der til Rigsdagens Sættelse eller Konstituering, s. Grl. § 48, hvortil udfordres, at hvert Thing har det til at tage Beslutning fornødne Antal Medlemmer tilstede, s. Grl. § 61. Er dette Tilfældet, foretages i hvert Thing for sig under Ledelse af det ældste Medlem som Aldersformand eller af en paa Aldersformandens Foranstaltning valgt, midlertidig Formand, s. Folkethingets Forretningsorden § 1, Prøvelsen og Afgjørelsen af Valgbrevenes Gyldighed og Edfæstelsen af de nye Medlemmer og først derefter Valg af Thingets Formand, s. Grl. § 60, som derpaa lader foretage Valg af Viceformænd og Sekretairer. Først naar dette er iværksat i hvert Thing, er Rigsdagen sat eller konstitueret.

Grundloven foreskriver ikke nogen særegen Aabning af Rigsdagen ved Kongen eller en Befuldmægtiget paa hans Vegne, og en saadan Aabning kan derfor ikke ansees som en nødvendig Betingelse for, at Rigsdagen kan konstituere sig og begynde sin Virksomhed. Imidlertid har hidtil altid en saadan Aabning fundet Sted, og den har da bestaaet i, at samtlige Rigsdagsmedlemmer, efter at have bivaanet en

Gudstjeneste i Slotskirken, have samlet sig i Folkethingets Sal, hvor da enten Kongen har holdt en kort Throntale og derefter erklæret Rigsdagen for aabnet, s. Kongens Throntale 12. Nov. 1866 i Departementstidende 1866. 965, eller en Minister, nu Konseilspræsidenten, har oplæst et kongeligt Reskript, s. f. Ex. Reskr. 4. Okt. 1867 i Departementstidende 1867. 1079, der bemyndiger ham til at aabne Rigsdagen, og i Henhold dertil erklæret denne for aabnet.

§ 107. Om Rigsdagens Varighed.

1. Den ordentlige Rigsdag har ifølge Grl. § 19 en selvstændig, af Regeringens Vilkaarlighed uafhængig Ret til at være samlet i to Maaneder, hvorimod dens længere Samværen er afhængig af Kongens Samtykke. Den nævnte Ret tilkommer ikke blot den af Kongen sammenkaldte, ordentlige Rigsdag, til hvilken Ordene i Grl. § 19 nærmest sigte, men ogsaa den, som i Henhold til Grl. § 41 er sammentraadt uden Indkaldelse.

Det er tvivlsomt, om der ved Ordet »Samtykke« i Grl. § 19 kun sigtes til det udtrykkelige Samtykke, eller om det skal antages tillige at indbefatte det stiltiende Samtykke. Efter sin naturlige Betydning synes Ordet »Samtykke« at maatte omfatte ogsaa det stiltiende Samtykke, hvor ikke Sammenhængen viser det Modsatte, og et stiltiende Samtykke til Rigsdagens forlængede Samværen kan meget vel fremgaae af Regeringens Handlemaade, saasom naar den kort før de to Maaneders Udløb forelægger nye Lovforslag. Grundloven pleier nu vel ved Samtykke kun at forstaae det udtrykkelige Samtykke, s. Grl. §§ 4, 10, 18, 21, 24, 26, 57, 69, men ligesom de anførte Bestemmelser ere mindre afgjørende, fordi Sammenhængen tilstrækkelig viser, at der kun kan være sigtet til det udtrykkelige Samtykke, saaledes frembyder Grundloven ogsaa Exempel paa en mere omfattende Betydning af Ordet, s. Grl. § 62, smh. med Forretningsordenerne, for Folkethinget § 23, for Landstinget § 27, efter hvilke Afstemning kun finder Sted, naar det forlanges. Ifølge

Forfl. 1855 § 31 og Grl. 1863 § 27 var Reglen ogsaa givet paa den Maade, at Kongen efter to Maaneders Forløb kunde slutte Rigsraadets Møder, hvorimod Forsamlingen fortsatte sine Forhandlinger, saa længe en saadan udtrykkelig Slutning ikke fandt Sted, og den Omstændighed, at denne Affattelse ikke er valgt i den nugældende Grundlov, kan paa Grund af den særegne Maade, hvorpaa denne slutter sig til Grl. 1849, ikke i nogen væsentlig Grad svække det fra de nævnte Bestemmelser hentede Argument. Det synes derfor naturligst at antage, at Grl. § 19 under Ordet »Samtykke» ogsaa indbefatter det stiltiende, og under denne Forudsætning synes endog Regeringens blotte Passivitet lige over for Rigsdagens fortsatte Samværen at indeholde et saadant, s. Forfl. 1855 § 31, Grl. 1863 § 27. Rigsdagen maa derfor uden Tvivl være berettiget og forpligtet til at fortsætte sine Forhandlinger, saa længe indtil den sluttes af Kongen. Hvad Praxis angaaer, meddelte Regeringen i Rigsdagens første Sessioner stadig et udtrykkeligt Samtykke til, at Rigsdagen forblev samlet ud over de i Grundloven bestemte to Maaneder, s. Departementstidende 1850. 526, 1851. 1044, 1852. 987, 1853. 1006, men i de senere Aar har en saadan Tilkjendegivelse i Reglen ikke fundet Sted, s. som Undtagelse Folkethingstidende 12. Session 3101.

Efter det Anførte kan Kongen ikke retsgyldig slutte Rigsdagens Virksomhed inden de to Maaneders Udløb, hvorimod der efter denne Tid ikke paahviler ham nogen særegen Indskrænkning i denne Henseende, ikke engang, naar Finantslovens Behandling ikke er tilendebragt, s. ovenfor § 105. Derimod kan Rigsdagens Ret til at være samlet i to Maaneder afficeret ved Kongens Benyttelse af Retten til at opløse Rigsdagen eller udsætte dens Møder, s. Grl. §§ 21, 22, idet denne Ret i Mangel af positiv Indskrænkning ogsaa maa kunne benyttes i de to første Maaneder af Rigsdagens Samlingstid, men i saa Fald vil Rigsdagen, naar den paany træder sammen, kunne gjøre Krav paa den resterende Tid. Ogsaa den her omhandlede Regel i Grl. § 19

kan forandres ved sædvanlig Lov, men en saadan Forandring kan, ligesom den ovenfor § 106 Nr. 1 berørte, kun strække sig til en Forandring af Tidsbestemmelsen, ikke til at ophæve Rigsdagens Ret til uafhængig af Regeringens Vilkaarlighed at være samlet en vis Tid.

Den overordentlige Rigsdag har ingen selvstændig Ret til at være samlet en vis Tid, idet dens Varighed beroer paa Kongens Bestemmelse, s. Grl. § 20. Skulde en overordentlig Rigsdag være samlet umiddelbart før den ordentlige Rigsdags Sammentræden, maa den uden Videre betragtes som sluttet, naar den ordentlige Rigsdag træder sammen.

2. Medens Rigsdagens Slutning ikke som saadan har nogen Indflydelse paa Medlemmernes Funktionstid, bevirker den derimod, at alle Rigsdagens Arbejder standse. Forsaavidt der er Tale om en ordentlig Rigsdag, bevirker dens Slutning fremdeles, at der ikke mere i det paagældende Aar kan sammentræde nogen ordentlig Rigsdag, s. ovenfor § 106 Nr. 1, hvorimod der vel kan indkaldes overordentlige Rigsdagssamlinger.

Tvivlsommere kunde det være, om der ikke mellem de forskellige Rigsdagssamlinger maatte antages at være en retlig Kontinuitet, saaledes at den paafølgende Samling umiddelbart kunde bygge videre paa de i den foregaaende Samling tilveiebragte Arbejder, idet den optog disse paa det Punkt, hvorpaa de i den foregaaende Samling vare standsede. Vi skulle her kun betragte Spørgsmaalet, forsaavidt angaaer Forholdet mellem den sluttede Rigsdagssamling og den derefter følgende Samling, hvorimod det nedenfor vil blive undersøgt, om en saadan Kontinuitet finder Sted i Tilfælde af Rigsdagens Udsættelse eller Opløsning.

For i Tilfælde af Rigsdagens Slutning at statuere en retlig Kontinuitet mellem denne og den følgende Rigsdag kunde navnlig paaberaabes det praktiske Hensyn, at forskellige Sager vilde kunne fremmes hurtigere, naar man kunde fortsætte deres Behandling paa det Punkt, hvor den

standsede i den foregaaende Samling, end naar man maa begynde helt forfra, selv om Sagen var sin Tilendebringelse nær. Denne Betragtning er dog ikke tilstrækkelig til at støtte Antagelsen af en retlig Kontinuitet mellem de forskjellige Rigsdagssamlinger; men saavel paa Grund af Forholdets Natur, som ifølge Grundlovens Forskrifter maa en saadan Kontinuitet forkastes, ikke blot i det Tilfælde, hvor der i Mellemtiden mellem Sessionerne er foregaaet nye almindelige Valg, men ogsaa, hvor ingen saadan Fornyelse har fundet Sted. I Grundlovens Bestemmelser om Rigsdagens Sessioner, navnlig i dens tredie og femte Afsnit, behandles ikke det ene Aars Session som en Fortsættelse af samme Rigsdags Virksomhed i en anden Session, men hvert Aars Rigsdag betragtes i Almindelighed som bestaaende og afsluttet for sig, s. f. Ex. Grl. §§ 19, 25, 41, 48 mfl. Fremdeles vilde det, selv om ingen Personalforandring er foregaaet i Mellemtiden mellem Sessionerne, stride mod Forholdets Natur at paalægge nogen Del af den lovgivende Magt det Baand, at en ikke tilendebragt Sag skulde eller kunde optages og fortsættes paa en følgende Rigsdag i den Skikkelse og paa det Standpunkt, hvori den forelaa ved den tidligere Sessions Slutning, uagtet Forholdene, eller i alt Fald Anskuelserne om disse, i Mellemtiden kunne have forandret sig betydelig. Det Anførte gjælder endog i de Tilfælde, hvor Behandlingen af en Sag, f. Ex. et Lovforslag, er bleven tilendebragt i det ene Thing, men ikke i det andet, idet Sagen selv i dette Tilfælde maa begynde forfra i næste Samling. Det stedfundne Arbejde kan heller ikke siges at være spildt, da den foregaaede Behandling vil afgive et vigtigt Materiale, naar Sagen paany kommer for, s. en Udvalgsbetænkning i Landstingstidende 1. Session Sp. 3934—36.

Det kan ikke betragtes som nogen virkelig Undtagelse fra den opstillede Hovedregel, at de af Thingene vedtagne Forretningsordener som Love for Thingenes indre Anliggender vedblive at gjælde, indtil de blive ophævede, eller

at de af Rigsdagen ansatte, lønnede Embedsmænd vedblive at fungere i den nye Samling, uden at der bliver Spørgsmaal om nogen ny Udnævnelse. I disse Tilfælde respekteres kun de i den foregaaende Samling truffne, endelige Beslutninger, men der er ikke Spørgsmaal om at bygge videre paa det ved dem tilveiebragte Grundlag. Derimod indeholdes et mærkeligt Exempel paa en retlig Kontinuitet mellem de forskjellige Rigsdagssamlinger, endog i forskjellige Valgperioder, i Grl. § 95, idet en Grundlovsforandrings Tilveiebringelse netop er betinget af, at den nye Rigsdags-samling slutter sig til og bygger videre paa det af den tidligere tilveiebragte Grundlag, men denne paa ganske eiendommelige Hensyn grundede Forskrift, som derhos efter den nugældende Grundlov ikke angaaer Forholdet mellem den sluttede Rigsdag og den paafølgende Rigsdags-samling, s. derimod Grl. 1849 § 100, kan naturligvis ikke svække Rigtigheden af den opstillede Hovedregel.

§ 108. Fortsættelse. Om Rigsdagens Udsættelse.

Medens Rigsdagen ikke er berettiget til paa egen Haand at udsætte sine Møder*), tillægger Grl. § 21 Kongen Ret til under visse Betingelser at udsætte den ordentlige Rigsdags Møder. Disse Betingelser eller Begrænsninger af Kongens Ret ere følgende:

1. Grundloven forudsætter uden Tvivl, at Rigsdagen er samlet paa den Tid, Udsættelsen finder Sted, s. Grl. § 21, »den ordentlige Rigsdags Møder» og Grl. § 41. Denne Opfattelse følges ogsaa i Praxis, idet man i de Tilfælde, hvor Rigsdagen ikke allerede var samlet paa den Tid, da der blev Spørgsmaal om Udsættelsen, stadig har iagttaget den Fremgangsmaade at lade Rigsdagen træde sammen og konstituere sig og først derefter udsætte dens Møder, s. Aab.

*) Hermed er det naturligvis ikke udelukket, at Formændene i de enkelte Thing paa Grund af manglende Forhandlingsgjenstande, Helligdage eller deslige kunne udsætte Thingets Møder en kort Tid.

Br. 25. Sept. 1855, 2. Okt. 1856, 23. Sept. 1859, 5. Aug. 1864, 25. Sept. 1865, 4. Okt. 1867, jfr. dog Bekjendtgj. 26. og 29. Jan. 1850.

2. Udsættelsen maa skee paa bestemt Tid, s. dog den ovenanførte Bekjendtgj. 26. Jan. 1850, hvorved Rigsdagens allerede berammede Aabningsmøde, paa Grund af Vanskelighederne ved Beltpassagen, blev udsat i nogle faa Dage.

Medens Nødvendigheden af de nævnte to Betingelser ikke bortfalder ved Rigsdagens Samtykke, kan dette derimod hjemle Afgivelse fra de to andre i Grundlovens § 21 foreskrevne Betingelser, nemlig:

3. At Udsættelsen ikke maa overskride to Maaneder, og

4. At den kun kan skee en Gang i Aaret indtil Rigsdagens næste, ordentlige Sammenkomst. Meningen af disse Udtryk er ikke ganske klar, men de synes at maatte forstaaes saaledes, at der ved »Aaret« hverken tænkes paa Kalenderaaret eller Finantsaaret, men paa den Tid, der forløber indtil Rigsdagens næste ordentlige Sammenkomst, hvilken efter Omstændighederne kan være snart kortere, snart længere end et Aar, s. ogsaa Grl. 1863 § 28.

Det til en Afgivelse fra de to sidstnævnte Betingelser fornødne Samtykke af Rigsdagen maa meddeles ved en af begge Thing vedtagen, overensstemmende Rigsdagsbeslutning, s. Grl. § 23, Aab. Brev 4. Nov. 1864.

Andre Betingelser end de ovennævnte kunne ikke fordres; navnlig er der Intet til Hinder for, at Udsættelsen kan skee i de to Maaneder, inden hvis Udløb Kongen ikke kan slutte den ordentlige Rigsdag, s. Grl. § 19 og ovenfor § 107 Nr. 1.

Grl. § 21 taler kun om den ordentlige Rigsdag, og man kan derfor spørge, om Udsættelsesretten ogsaa tilkommer Kongen med Hensyn til den overordentlige Rigsdag. For en benegtende Besvarelse heraf kan navnlig anføres, at denne Myndighed savner positiv Hjemmel, og at der ved den overordentlige Rigsdag, som Kongen kan slutte, naar han vil, er mindre Trang til en Udsættelse. Ligesom der

imidlertid meget vel kan være en praktisk Trang til at udsætte den overordentlige Rigsdags Møder, for efter Udsættelsen at bygge videre paa de forinden denne vundne Resultater, s. nedenfor, saaledes maa den fornødne Hjemmel for Kongens Myndighed til at udsætte den overordentlige Rigsdag siges at ligge i Grl. § 20, hvorefter den overordentlige Rigsdags Varighed beroer paa Kongens Bestemmelse. Nogen Indvending herimod kan neppe hentes derfra, at Grl. § 20 er sat foran § 21, jfr. den forandrede Paragraphfølge i Forfl. 1855 §§ 31—33, Grl. 1863 §§ 27—29. Det vilde ogsaa være mindre naturligt at antage, at den overordentlige Rigsdag i denne enkelte Henseende skulde indtage en selvstændigere Stilling, end den ordentlige. Efter det Anførte finder den Omstændighed, at Grl. § 21 ikke omtaler den overordentlige Rigsdag, en fyldestgørende Forklaring derved, at Kongens Ret til at udsætte dennes Møder allerede maatte siges at være hjemlet ved Grl. § 20. Den praktiske Konsekvens af denne Opfattelse bliver da den, at Kongens Ret til at udsætte den overordentlige Rigsdags Møder ikke er underkastet de positive Begrænsninger, som Grl. § 21 har opstillet med Hensyn til den ordentlige Rigsdag.

Da Rigsdagen, som tidligere bemærket, s. ovenfor § 76, maa betragtes som en Enhed, vil i Reglen kun hele Rigsdagen, ikke et enkelt Thing kunne udsættes. En Undtagelse finder imidlertid Sted efter Grl. § 22, idet, naar det ene Thing opløses, det andet Things Møder skulde udsættes, indtil hele Rigsdagen atter kan samles. Denne Paragraph frembyder ogsaa i en anden Henseende en Eiendommelighed, forsaavidt den Udsættelse, der efter samme finder Sted, er nødvendig eller lovbestemt, medens Udsættelsen ellers beroer paa Kongens frie Bestemmelse.

Virksomheden af Udsættelsen er den, at Rigsdagens Virksomhed foreløbig standses. Naar Rigsdagens Møder efter Udsættelsen igjen begynde, maa Forholdet opfattes, som om den mellemliggende Tid slet ikke havde existeret. Den

efter Udsættelsen stedfindende Samling bliver ikke en selvstændig, ny Rigsdagssamling, men en simpel Fortsættelse af den tidligere og beholder dennes Karakter som ordentlig eller overordentlig*). Ved Rigsdagens fornyede Sammentræden behøves ingen ny Konstituering; de før Udsættelsen valgte Embedsmænd vedblive at fungere i saa lang Tid, efterat Rigsdagen paany er sammentraadt, som de før Udsættelsen endnu havde tilbage, s. dog Folkethingstidende 11. Session, Sp. 12; Dagsordenen for det nye Møde bliver den samme, som for det Møde, hvori Udsættelsen fandt Sted, forsaavidt den ikke i dette er udtømt; de for Fremlæggelsen af Udvalgsbetænkninger, Indgivelse af Ændringsforslag o. desl. foreskrevne Frister kunne ikke løbe, og overhovedet fortsættes enhver Sag paa det Punkt, hvor den standsede før Udsættelsen, s. Landstingstidende 4. Session, Sp. 905—7, 1. Session Sp. 3934. Disse Sætninger følge ligefrem deraf, at selve Rigsdagen eller det paagjældende Thing ikke undergaaer nogen Forandring ved Udsættelsen; det er kun Rigsdagens eller Thingets Møder, der udsættes, men selve Rigsdagen eller Thinget vedbliver at være uforandret, s. Grl. §§ 21, 22**). Man kan efter det Anførte vel sige, at der hersker en retlig Kontinuitet mellem Rigsdagens Forhandlinger før og efter Udsættelsen, men der er

*) Paa Grund heraf maatte tidligere Reglen i Grl. 1849 § 56 komme til Anvendelse paa et før Udsættelsen forkaastet Lovforslag

***) Man kan dog neppe af Udtrykkene i Grl. § 22: „indtil hele Rigsdagen atter kan samles“ udlede, at det ikke opløste Thing maa betragtes som samlet, s. Landstingstidende 4. Session Sp. 907, hvoraf konsekvent maatte følge, at i Tilfælde af begge Things Udsættelse hele Rigsdagen maatte betragtes som samlet. Det kan saaledes ikke betvivles, at Rigsdagens Medlemmer ikke ere berettigede til under Udsættelsen at fordrø det dem ved Valglovens § 99 tillagte Vederlag, ligesom det ogsaa bør antages, at Regeringen under Udsættelsen maa kunne udstede foreløbige Love, s. Grl. § 25 og ovenfor § 50.

her ikke Tale om en Kontinuitet mellem to forskellige Rigsdagssamlinger; det er den samme Rigsdagssamling, der fortsættes, som om ingen Afbrydelse havde fundet Sted.

§ 109. Om Rigsdagens Opløsning.

Ifølge Grl. § 22 kan Kongen under Iagttagelse af visse nærmere Bestemmelser opløse Rigsdagen eller en af dens Afdelinger. I saa Henseende mærkes Følgende:

1. Hvad angaaer Betydningen af Opløsningen, finder den især Anvendelse, naar Regeringen med Hensyn til vigtige Spørgsmaal staaer i skarp Modsætning til Rigsdagen, og navnlig, naar den ønsker en Sag fremmet, som Rigsdagen ikke vil gaae ind paa. Regeringen kan da, idet den gaaer ud fra, at Rigsdagens Anskuelse om de omtvistede Punkter ikke stemmer med Vælgernes, gjennem en Opløsning appellere til disse og give dem Leilighed til ved nye Valg at gjøre deres Mening gjældende. Skjøndt Opløsningsretten i Grundloven er tillagt Kongen, følger det saavel af Opløsningens konstitutionelle Betydning, som af de almindelige Principer om Ministrenes Ansvarlighed og Kongens Ansvarsfrihed, s. Grl. §§ 12, 13, at den i Virkeligheden maa betragtes som udgaaende fra Ministeriet. Det strider derfor mod Grundlovens Grundsætninger at indblande Kongens Navn i Sagens Realitet og fremstille Forholdet for Vælgerne, som om den omtvistede Foranstaltnings Gjennemførelse var Kongens personlige Villie, saaledes som Tilfældet var med det aabne Brev 20. Okt. 1854.

Undtagelsesvis kommer Opløsningen dog til Anvendelse i Tilfælde, hvor den ikke har den angivne, eiendommelige Betydning. Dette gjælder navnlig efter Grl. § 95, hvor der netop forudsættes Enighed mellem Regering og Rigsdag, og hvor Opløsningen kun, ved at give Vælgerne Leilighed til at gjøre deres Stemme gjældende, skal afgive en yderligere Garanti for, at Grundlovsforandringen nyder almindelig Tilslutning, s. Aab. Br. 20. Juni 1855, 12. Mai 1866. Som et andet Tilfælde, hvor Opløsningen ikke havde den alminde-

lige, konstitutionelle Betydning, kan nævnes Aab. Br. 4. Aug. 1852, 4. Juni 1864, der kun havde til Hensigt at regulere Folkethingets Valgperiode.

2. Gjenstand for Opløsningen er saavel den overordentlige, som den ordentlige Rigsdag, s. Grl. § 22, smh. med § 21, og begge ere i saa Henseende undergivne de samme Regler. Fremdeles kan ikke blot hele Rigsdagen, men ogsaa et enkelt Thing opløses. Naar kun et af Thingene opløses, kan det andet Thing ikke fungere, men dets Møder skulle udsættes, indtil hele Rigsdagen atter kan samles, s. Grl. § 22. Paa Opløsning af et enkelt Thing haves ikke faa Exempler, s. Aab. Br. 4. Aug. 1852, 13. Jan. 1853, 20. Okt. 1854, 4. Juni 1864.

3. Med Hensyn til Betingelserne for Opløsningsretten kan der først spørges, om det er nødvendigt, at Rigsdagen skal være samlet. Grl. § 22 forudsætter efter sine Udtryk, at Rigsdagen er samlet, og den under Nr. 1 angivne Betydning af Opløsningen tæler ogsaa for, at dette Middel ikke bør anvendes, uden hvor der ikke er nogen Udsigt til, at Konflikten kan bilægges i Mindelighed, hvorom der i Almindelighed ikke kan haves nogen fuldkommen Vished, saa længe Rigsdagen ikke har været samlet. Ligesom denne Betragtning imidlertid ikke kan gjøres gjældende i de Tilfælde, hvor Opløsningen ikke har den almindelige, konstitutionelle Betydning, s. Aab. Br. 4. Aug. 1852, 20. Juni 1855, og ligesom Forholdene ogsaa udenfor disse Tilfælde undtagelsesvis kunne stille sig saaledes, at det med Sikkerhed lader sig forudsee, at en yderligere Forhandling med den nuværende Rigsdag ikke vil føre til noget Resultat, saaledes er den omtalte Forudsætning i Grl. § 22 ogsaa mindre afgjørende, da denne Paragraphs Bestemmelse om Udsættelse af det ene Things Møder, naar det andet opløses, kun kan faae Betydning, naar Rigsdagen er samlet. Man kan derfor i Mangel af bestemt, positiv Hjemmel neppe indskrænke Kongens Opløsningsret paa den omhandlede Maade, s. ogsaa Larsens samlede Skrifter I. 3. 125.

Med Hensyn til Antallet af Opløsninger har Grl. § 22 ikke foreskrevet nogen bestemt Grændse, s. derimod Forfl. 1855 § 34, Grl. 1863 § 30. Dog maa det ansees som stridende mod Opløsningens Hensigt og Grundlovens Aand at gjentage den hyppig og navnlig at anvende den i Tilfælde, hvor der ikke er rimelig Udsigt til derved at vinde Majoritet for Regeringens Anskuelse.

Det maa fremdeles antages, at Opløsningsretten ogsaa kan bringes til Anvendelse i de to Maaneder, i hvilke den ordentlige Rigsdag ifølge Grl. § 19 har en selvstændig Ret til at være samlet, s. Aab. Br. 20. Okt. 1854, 12. Mai 1866; kun maa Rigsdagen i saa Fald ved sin fornyede Sammentræden kunne gjøre Krav paa den resterende Tid af de to Maaneder, hvilket dog ikke blev iagttaget med Hensyn til den ved Aab. Br. 6. April 1866 sammenkaldte ordentlige Rigsdag, s. Aab. Br. 12. Mai, 22. Juni 1866, Reskr. 3. Juli s. A. i D. T. 1866. 698. Ei heller er det nødvendigt, at nye Valg skulle anordnes ved selve Opløsningsbrevet, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3251, eller at dette skal indeholde Bestemmelse om den nye Rigsdags Sammentræden, hvilket heller ikke pleier at skee i Praxis. Imidlertid skulle efter Grl. § 22 nye Valg udskrives saa betimelig, at Rigsdagen atter kan samles inden to Maaneders Forløb efter Opløsningen, for at den Mislighed, at Landet er uden Repræsentation, ikke skal vare længere end fornødent. Overtrædelse af denne Bestemmelse vil paadrage vedkommende Minister et alvorligt Ansvar, hvorimod det ikke kan antages, at den opløste Rigsdag paa Grund heraf skulde blive berettiget til at træde sammen af sig selv, s. Grl. 1849 § 13, hvorefter Medlemmerne af den opløste Rigsdag under en vis Eventualitet kunde blive berettigede til at træde sammen uden Indkaldelse.

4. Virkningen af Opløsningen er for det Første, at samtlige Medlemmer af Rigsdagen eller det opløste Thing tabe deres Sæde i samme og kun ved nyt Valg igjen kunne opnaae et saadant, s. Grl. § 22, jfr. Valglovens §§ 88, 90.

En Undtagelse finder dog Sted med Hensyn til de kongevalgte Medlemmer af Landstinget, s. Grl. § 39, 1. midl. Bestemm. Tillige bevirker Landstingets Opløsning, at de af dette Thing valgte Medlemmer af Rigsretten miste deres Sæde i denne Ret, medmindre Opløsningen først finder Sted, efterat der er reist Sag for Rigsretten, i hvilket Tilfælde de Paagjældende beholde deres Sæde i Rigsretten for denne Sags Vedkommende, s. Grl. § 68, jfr. den afvigende Regel i Rigsretslov 3. Marts 1852 § 6. Fremdeles medfører Opløsningen, forsaavidt Rigsdagen er samlet, at dens Forhandlinger ophøre, og at derhos, ligesom ved Rigsdagens Slutning, alt det Forhandlede taber sin Betydning og maa begyndes forfra i den nye Samling.

Eiendommelige Vanskeligheder frembyder Forholdet mellem den efter Opløsningen sammentrædende Rigsdags-samling og den tidligere Samling. Da efter det nys Bemærkede ved Opløsningen alt det i den tidligere Samling Forhandlede, forsaavidt det ikke har ført til et endeligt Resultat, bliver ugyldigt og maa begyndes forfra, og da der ved Rigsdagens nye Sammentræden maa finde en ny Konstituering Sted, kunde Meget tale for at betragte den nye Samling som aldeles selvstændig og uafhængig af den tidligere, hvilket navnlig vilde have til Følge, at den nye Samling altid maatte betragtes som overordentlig, idet efter det tidligere Bemærkede kun en ordentlig Rigsdag kan samles i et Aar. Denne Betragtning kan imidlertid, i alt Fald i denne Almindelighed, ikke billiges. Forsaavidt kun det ene Thing er opløst, er det klart, at den nye Samling i det Væsentlige maa betragtes som en Fortsættelse af den tidligere, s. nedenfor, og det Samme gjælder, naar hele den ordentlige Rigsdag opløses inden Udløbet af de i Grl. § 19 omhandlede to Maaneder, idet den nye Samling i saa Fald i Kraft af den ældres Ret maa kunne gjøre Krav paa den resterende Tid af de to Maaneder, s. dog ovenfor Nr. 3. Opløses hele Rigsdagen efter Udløbet af de to Maaneder, eller er det en overordentlig Samling, som opløses, maa

Regeringen kunne betegne den nye Samling som en selvstændig, overordentlig Samling, hvorom der navnlig kan være Spørgsmaal, naar Rigsdagen ikke var samlet ved Opløsningen, s. Grl. § 95, Reskr. 9. Aug. 1855 i D. T. 1855. 649. Skeer dette imidlertid ikke, synes det naturligt, at den nye Samling, der i Reglen vil være bestemt til at gjenoptage de af den ældre Samling behandlede Arbejder, og som navnlig, forsaavidt denne var ordentlig, vil kunne komme til at behandle Finantsloven, betragtes som en Fortsættelse af den ældre og saaledes beholder dennes Karakter som ordentlig eller overordentlig*), om den end efter det ovenfor Bemærkede i mange Henseender maa beholde en selvstændig Karakter. En Ret til at være samlet en vis Tid har den nye Rigsdags-samling kun, forsaavidt den tidligere Samling var ordentlig, og de to Maaneder ikke vare udløbne ved Opløsningen. I modsat Fald maa Regeringen strax kunne hjemsende Rigsdagen, uden at Slutningen af Grl. § 22, der nærmest kun sigter til at betrygge den betimelige Udskrivning af nye Valg, kan komme i Betragtning herimod.

Endnu mere forviklet bliver Forholdet, naar kun det ene Thing opløses. I saa Fald skulle efter Grl. § 22 det andet Things Møder udsættes, indtil hele Rigsdagen atter kan samles. Af de anførte Udtryk fremgaaer, at det andet Thing ikke kan betragtes som opløst, men kun som udsat**), og at derfor ikke blot dets Medlemmer beholde deres Sæde i samme, men at ogsaa Thinget, naar det paany samles, maa gjenoptage sine Forhandlinger paa det Punkt, hvor de standsede før Opløsningen, ganske i Overensstemmelse med de ovenfor i § 108 udviklede Regler om

*) Dette Spørgsmaal, der tidligere var af stor Vigtighed paa Grund af Bestemmelsen i Grl. 1849 § 100, har i Øvrigt nu, efterat Grl. § 95 har ophævet Nødvendigheden af Grundlovsforandrings Behandling paa ordentlige Rigsdage, ikke megen praktisk Betydning.

**) For Kortheds Skyld benyttes Udtrykket «udsat» om det Thing, hvis Møder ere udsatte.

Udsættelsens Virkning. Naar derfor et før Opløsningen paabegyndt Lovforslag endelig vedtages i det udsatte Thing, efterat Rigsdagen atter er sammentraadt, gaaer det som et Forslag fra dette Thing til det nyvalgte Thing og bliver i Tilfælde af dettes Tilslutning at forelægge Kongen til Stadfæstelse. Forsaavidt Forslaget allerede før Opløsningen var vedtaget og tilstillet det opløste Thing, kan dette vel ikke bygge videre paa den Behandling, som forinden Opløsningen maatte have fundet Sted i dette Thing selv, men den i det udsatte Thing forinden Opløsningen stedfundne Behandling mister ikke sin Gyldighed ved Opløsningen.

Naar imidlertid det udsatte Thing efter Opløsningen vedtager et Lovforslag eller en Beslutning, som tidligere i samme Skikkelse er vedtaget af det opløste Thing, ytrer Opløsningen sin Virkning derved, at der nu ikke kan siges at foreligge nogen Rigsdagsbeslutning, men at Sagen paa ny maa behandles i det nyvalgte Thing. Det opløste Thing er nemlig ved Opløsningen tilintetgjort tillige med Alt, hvad det har forhandlet, forsaavidt dette ikke forinden Opløsningen er bragt til endelig Afgjørelse, og dets Beslutning kan derfor ikke i Forening med den af det udsatte Thing efter Rigsdagens nye Sammentræden tage Beslutning danne en Rigsdagsbeslutning. Rigsdagen bestaaer nemlig paa den Tid, Beslutningen fattes, ikke af det udsatte Thing og det opløste Thing, men af det udsatte og det nyvalgte Thing. Ligesom derhos en modsat Antagelse vilde lægge et ubeføiet Baand paa det nyvalgte Things Beslutningsfrihed, saaledes vilde den ogsaa stride mod Opløsningens Hensigt, der netop gaaer ud paa at undergive de Forslag, der i det opløste Thing ere blevne forkastede eller vedtagne paa en anden Maade, end Regeringen ønskede det, en ny Prøvelse af det nyvalgte Thing. Den vedtagne Beslutning maa derfor sendes til det nyvalgte Thing som et Forslag fra det udsatte Thing, derimod ikke, forsaavidt det er et Lovforslag, til Konseilspræsidenten til Forelæggelse for Kongen; og forsaavidt det udsatte Thing har gjort Forandringer i den i

det opløste Thing vedtagne Beslutning, kommer den første og ikke den anden Passus i Grl. § 53 til Anvendelse.

En Undtagelse fra de anførte Regler danne dog Finantsloven og Tillægsbevillingsloven, hvilke efter Grl. § 48 skulle behandles først i Folkethinget og følgelig ikke kunne behandles som Landstingsforslag. Saafremt Landstinget derfor allerede før Udsættelsen har behandlet en i det opløste Folkething vedtagen Finantslov, maae de tidligere Forhandlinger tabe deres Gyldighed, og Lovforslaget paany forelægges i Folkethinget. See om disse Spørgsmaal Landstingstidende 4. Session Sp. 905—7, 909—48, Folkethingstidende 4. Session 2. Samling Sp. 105—6, 128—29, mfl.

Fjerde Afsnit. Om Rigsdagens Rettigheder.

§ 110. Om Rigsdagens Rettigheder i Almindelighed.

Man pleier at inddele Rigsdagens Rettigheder i Kollegialrettigheder og Repræsentativrettigheder. De kollegiale Rettigheder ere de, som tilkomme Rigsdagen og dens enkelte Afdelinger som Korporationer. Paa Grund af Rigsdagens Deling i Folkethinget og Landstinget finder det imidlertid kun undtagelsesvis Sted, at kollegiale Rettigheder udøves af Rigsdagen som saadan, s. Folkethingets Forretningsorden § 45, Landstingets Forretningsorden, Tillæg § 2, hvorimod de i Reglen udøves af de enkelte Thing, hvert for sig, eller af den forenede Rigsdag. Som saadanne Kollegialrettigheder kunne især nævnes Retten til at prøve og afgjøre Gyldigheden af Medlemmernes Valg, s. Grl. § 54, Retten til at vælge Formænd og andre Bestillingsmænd, s. Grl. §§ 60, 67, og Retten til at fastsætte de nærmere Bestemmelser, som vedkomme Forretningsgangen og Ordenens Opretholdelse, s. Grl. §§ 66, 67, jfr. ogsaa Grl. §§ 21, 57, 65. Til denne Klasse af Rettigheder maa uden Tvivl ogsaa henregnes den særegne Ukrænkelighed, som ved Grl. § 43,

jfr. Straffelovens § 95, er tillagt Rigsdagen. Om de enkelte Things Ret til at prøve Gyldigheden af deres Medlemmers Valg er handlet ovenfor i §§ 102 og 103; de øvrige kollegiale Rettigheder ville blive omhandlede nedenfor, navnlig i Forbindelse med Fremstillingen af Forretningsgangen ved Rigsdagen.

Repræsentativrettighederne ere de, der tilkomme Rigsdagen som Organ for Folkevillien. Disse Rettigheder udøves i Reglen af Rigsdagen som en Enhed gennem Rigsdagsbeslutninger, der tilveiebringes derved, at begge Thing, hvert for sig, vedtage overensstemmende Beslutninger om den paagjældende Gjenstand. Imidlertid gives der fra denne Regel adskillige Undtagelser, idet visse Repræsentativrettigheder kunne udøves af de enkelte Thing og da atter enten af begge Thing, hvert for sig, eller kun af et af dem, og andre udøves af den forenede Rigsdag.

Med Hensyn til Indholdet og Beskaffenheden af de repræsentative Rettigheder kan man skjelne mellem Rigsdagens Ret til i Forening med Kongen at udøve lovgivende Myndighed, Rigsdagens Ret til at føre Kontrol med hele Statsstyrelsen og endelig dens Ret til i visse overordentlige Tilfælde selvstændig at fatte de fornødne Beslutninger med Hensyn til Udøvelsen af den kongelige Magt, hvilken sidste Myndighed dog udøves gennem den forenede Rigsdag, s. Grl. § 8. Rigsdagens kontrollerende Myndighed bestaaer atter dels deri, at dens Samtykke udfordres til visse efter deres Natur administrative Foranstaltninger, hvilket Samtykke da enten kan blive at meddele i Lovsform, s. Grl. §§ 47, 48, 49 eller som simpel Rigsdagsbeslutning, s. Grl. §§ 4, 10, 18, 23, eller endog som Beslutning af et enkelt Thing, s. Grl. §§ 26, 69, dels i Rigsdagens Ret til en selvstændig Virksomhed for at kontrollere Regeringens Handlemaade, hvilken Virksomhed atter kan udøves enten af Rigsdagen som Helhed, s. Grl. § 50, eller af et enkelt Thing, s. Grl. §§ 14, 45, 62.

Første Kapitel. Om de Rettigheder, der tilkomme Rigsdagen som saadan.

Første Underafsnit. Om Rigsdagens Deltagelse i den lovgivende Magt.

§ 111.

Om Rigsdagens Deltagelse i Lovgivningsmagten i Almindelighed kan i det Hele henvises til det ovenfor i §§ 46 og 47, jfr. §§ 48—53 Udviklede om Kongens Deltagelse i Lovgivningsmagten. Det er der bemærket, at Rigsdagen med Hensyn til den almindelige og normale Udøvelse af Lovgivningsmagten er i formel Henseende lige stillet med Kongen, idet der paa den ene Side tilkommer den Initiativ, s. Grl. § 44, paa den anden Side Ret til at billige eller forkaste de af Regeringen forelagte Lovforslag, s. Grl. §§ 23, 24, jfr. § 2, og at den i Virkeligheden endog har større Myndighed end Kongen, idet den bestemmer, i hvilken Form Lovforslaget skal forelægges for Kongen til Stadfæstelse eller Forkastelse som Helhed. Det vil fremdeles erindres, at Kongen vel er berettiget til under visse nærmere Betingelser paa egen Haand at udstede foreløbige Love, s. Grl. § 25, men at Rigsdagens Myndighed dog for saa vidt er opretholdt, som disse altid skulle forelægges den følgende Rigsdag og uden Videre maae bortfalde, naar dette ikke skeer, eller naar de forkastes af Rigsdagen.

§ 112. Om Rigsdagens Deltagelse i Beskatningen.

En særlig Omtale fortjener Rigsdagens Deltagelse i Beskatningen, der ifølge Grl. § 47 maa skee ved Lov, idet ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lov*). Denne Regel gjælder utvivlsomt om alle Statskatter, hvad enten Skatten er direkte eller indirekte, s. to Love 20. Juni 1850, Lov om Arveafgift 19. Febr. 1861, Stempellov s. D., Toldlov 4. Juli 1863, jfr. Forfl. 1855 § 48,

*) Med Hensyn til Spørgsmaalet, om en foreløbig Lov her kan anvendes, henvises til § 51 ovenfor.

hvad enten den bestaaer i Penge eller Naturalpræstationer, s. Lov om Indkvartering 4. Juli 1850, Lov om Hesteudredning 16. Marts 1851, hvad enten den er personlig eller reel, vedvarende eller midlertidig, s. Lov om Krigsskat 15. Mai 1850, 27. Jan. 1851, 21. Marts 1864, Lov om Indkomstskat 25. Juli 1867. Fremdeles kunne personlige Byrder kun paalægges eller forandres ved Lov, s. Grl. § 90, Værnepligtslov 2. Marts 1861, Lov om Snekastning 30. Dec. 1858, jfr. Adn. 28. Mai 1831 § 4. Ligeledes maa Sportler og Gebyrer fastsættes ved Lov, ikke blot, hvor den Private er nødsaget til at benytte Embedsmandens Medvirkning, men uden Tvivl ogsaa, hvor det beroer paa den Private, om han vil lade Forretningen foretage eller ikke, naar han dog i første Fald er forpligtet til at lade den udføre ved Embedsmanden, hvorimod Lov ikke kan antages for nødvendig, naar Embedsmandens Benyttelse er aldeles frivillig, s. Lov om Nedsættelse af Gebyrer 8. Marts 1856, Lov om Brandforsikkring 4. Marts 1857 § 19, Lov om Sportler paa Færøerne 29. Dec. 1857, Bygningslov 30. Dec. 1858 § 35, Lov om Konsulatgebyrer 1. Febr. 1867, Skr. 27. Dec. 1858, jfr. dog Skr. 27. Marts 1858. Om Sportler eller andre Afgifter umiddelbart indflyde i Statskassen, s. Lønningslov 19. Febr. 1861, eller anvendes til Lønning af Embedsmænd, s. Rgl. 22. Marts 1814, gjør ingen Forskjel i saa Henseende. Taxter kunne derimod i Almindelighed fastsættes ad administrativ Vei, f. Ex. Bekjendtgj. 14. Apr. 1860, Skr. 19. Mai 1857, s. nærmere Scheel: Privatrettens alm. Del I. 73—74. Forsaa-vidt den Private imidlertid er forpligtet til at benytte de Paagjældendes Bistand, saasom hvor Lodstvang foreskrives, maa denne Forpligtelse hjemles ved Lov, s. Lov 24. Apr. 1850, 17. Dec. 1851, 8. Dec. 1859. Endelig maa ogsaa Undtagelser og Befrielser fra de bestaaende Skattelove, hvad enten de have en almindeligere Karakter eller kun angaae Enkelte, fastsættes ved Lov, forsaavidt de ikke have Hjemmel i Regeringens grundlovmæssige Bevillingsret, s.

Gr. § 27, Stempellov 19. Febr. 1861 §§ 75, 76, Toldlov 4. Juli 1863 §§ 18, 25, jfr. Værnepligtslov § 50.

Efter Gr. § 47 udfordres Lov ikke alene til Paa-læggelse af Skatter, men ogsaa til Forandring i eller Op-hævelse af samme, s. Love om Bygningsafgift 4. Marts 1857, 23. Dec. 1861, 16. Febr. 1866, Lov om Gebyr for Ka-rantainepasse 12. Jan. 1858, Lov om Betaling for Mægler-bevillinger 11. Nov. 1860, jfr. dog Plakat 18. Sept. 1850.

Medens efter det Anførte en Statsskat kun kan paa-lægges, ophæves eller forandres ved Lov, er det tvivlsomt, om det Samme gjælder om kommunale Afgifter. Det maa nu vistnok ansees for afgjort, at en bekræftende Besvarelse af Spørgsmaalet ikke kan støttes paa Gr. § 47. Vel tages Ordet »Skat« i Lovsproget og navnlig ogsaa efter Grund-lovens Sprogbrug jevnlig i en saa vid Betydning, at det ogsaa indbefatter Kommuneskatter, s. Gr. § 37, Valglovens §§ 57, 59—61, 63—65, Lov om Kjøbenhavns Kommune-skatter 19. Febr. 1861, Landkommunallov 6. Juli 1867 §§ 20-23 mfl. Ligesom denne Sprogbrug imidlertid ikke er kon-stant, s. den anførte Lov 19. Febr. 1861 § 9 i Slutningen, Skattelov 25. Juli 1867 § 3 i Slutningen, saaledes maa det efter Forbindelsen mellem Gr. § 47 og §§ 48 og 49, hvilke sidste Paragrapher utvivlsomt kun handle om Statens Ind-tægter og Udgifter og om Statsskatterne*), antages, at Gr. § 47 ikke omfatter de kommunale Afgifter, hvis hele Ka-rakter er væsentlig forskjellig fra Statsskatternes, s. dog Landstingstidende 14. Session Sp. 228 ff.

Hermed er det imidlertid ikke afgjort, om ikke et lig-nende Resultat i det Hele eller tildels følger af de almin-delige Regler om den lovgivende Magts Omraade. For at klare dette Spørgsmaal er det nødvendigt at lægge Mærke

*) Et i Udkastet til den med Gr. §§ 48 og 49 i det Væsentlige stem-mende § 52 i Gr. 1849 optaget Forbehold af nærmere Bestemmelse med Hensyn til Kommunalafgifterne blev ved Afstemningen strøget s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp 3285.

til Forskjellen mellem Statsbeskatningen og den kommunale Beskatning. Ved hin paalægges der i Almindelighed den beskattede Gjenstand eller Person et bestemt Pengebeløb, som ikke kan overskrides eller nedsættes. En Afvigelse herfra er dog skeet ved Krigsskatlov 21. Marts 1864 og Lov om en overordentlig Skat 25. Juli 1867, men ved disse Love er Skatten lagt paa Kommunerne, s. Lov 1864 §§ 2—4, Lov 1867 § 1, og bliver indenfor disses Omraade atter at fordele paa de Skattepligtige. Den Afvigelse, der efter Fdn. 29. Sept. 1841 § 17 c og d fandt Sted med Hensyn til Veiskatten, hvis Størrelse blot var begrændset ved et vist Maximum og i Øvrigt overlodes til Bestemmelse ved Finansloven efter Hensyn til de Udgifter, som derved skulde bestrides, er bortfalden ved Lov 21. Juni 1867 § 16. Derimod stiller Forholdet sig anderledes med Hensyn til Kommuneskatterne, idet Kommunernes Udgifter ikke blot kunne variere betydeligt efter de faktiske Forhold, af hvilke de ere afhængige, men derhos for en stor Del ere af den Beskaffenhed, at Kommunerne ved Lovgivningen ere forpligtede til at sørge for deres Afholdelse, s. Kommunallove 4. Marts 1857 § 4, 23. Jan. 1862 § 2, 6. Juli 1867 §§ 47, 51, hvorefter atter følger, at de Indtægter, som skulle tilveiebringes, navnlig ved Beskatning, kunne være af forskjellig Størrelse. Skjøndt nu den senere Lovgivning, s. Skattelove 19. Febr. 1861 § 1, 11. Febr. 1863 § 11, har søgt saa vidt muligt at fixere de paa de faste Eiendomme hvilende Kommuneafgifter, er det en naturlig Følge af de antydende Forhold, at en stor Del af Kommuneskatterne ikke ere fastsatte med noget bestemt Beløb, men at faste Regler kun ere givne med Hensyn til den Maalestok, hvorefter Skatten svares, den saakaldte Ligningsbasis, og det Forhold, hvorefter Skatten fordeles paa de forskjellige Ligningsbaser, hvorimod Størrelsen af den Sum, som hvert Aar bliver at udrede, afhænger af Udgifternes Beløb og i Henhold til Kommunens Budget bestemmes ved de aarlige Ligninger. Dog foreskriver Staten undertiden ved Lov et Maximum, som den paalignede Skat

ikke maa overstige, s. Skolelov 8. Marts 1856 § 7 c, Skattelov 19. Febr. 1861 § 16. Forsaavidt saaledes intet bestemt Beløb er fastsat, skeer den fornødne Fastsættelse af den paa den Enkelte faldende Skat uden den lovgivende Magts Medvirkning ved de kommunale Autoriteter, som fastsætte Ligningen; men da denne skeer i Henhold til de ved Lov eller paa anden gyldig Maade foreskrevne Regler for Skattens Fordeling, kan heri ikke siges at ligge en Paalæggelse eller Forandring af Skat.

Afseet herfra synes der at være Grund til at skjelve mellem Foranstaltninger, der gaae ud paa at paalægge nye Skatter eller forhøje de ældre eller forandre Ligningsbasis eller det Forhold, hvori de forskjellige Ligningsbaser bære Skattebyrden, paa den ene Side, og blotte Nedsættelser eller Ophævelser af ældre Skatter paa den anden Side.

A. Til den første Klasse af Foranstaltninger synes en Lov at maatte udkræves, idet de paa det Stærkeste berøre Borgernes Retsforhold og saaledes efter deres Natur henhøre under den lovgivende Magts Omraade. Imidlertid har man reist Indvendinger herimod fra et dobbelt Synspunkt, s. Larsens saml. Skr. I 3. 130—31:

1) Fra den ældre Ret, hvorefter slige Foranstaltninger formentlig vare uddragne Provindsialstændernes Kompetence. Skjøndt nu Bestemmelser om de kommunale Afgifter i og for sig vel kunde indbefattes under Udtrykkene i Adn. 28. Mai 1831 § 4, skal det ikke negtes, at Adn. § 6 gjør det tvivlsomt, om § 4 har tænkt paa disse Afgifter, ligesom kommunale Skattelove heller ikke findes forelagte Stænderne, uden forsaavidt enkelte Love, der allerede af andre Grunde maatte forelægges, indeholde Bestemmelser desangaaende, s. f. Ex. Fdn. 29. Sept. 1841. Imidlertid er dette mindre afgjørende, dels paa Grund af Stændernes indskrænkede Kompetence, der ikke udstrakte sig til alle Love, dels fordi Forandringer i Kommunalafgifterne af større Betydning overhovedet ikke findes foretagne. At Plakaterne 17. Mai 1836, 18. Apr. 1843 og 4. Apr. 1848 ikke ere fore-

lagte Stænderne, kommer ikke i Betragtning, da de kun gaae ud paa en Ophævelse af eller Nedsættelse i kommunale Afgifter, som ovenikjøbet vare af en særegen Natur, og lige saa lidt kan Noget sluttes af Fdn. 1. Jan. 1840 §§ 31, 38. Derimod synes Regeringen rigtignok at have anseet sig for berettiget til ad administrativ Vei at gjøre Forandring i Forholdet mellem de forskjellige Ligningsbaser i de enkelte Kjøbstæder, s. D. T. 1862. 835ff., om dette end paa Grund af den uregelmæssige Beskaffenhed af Kjøbstædernes Beskatningsforhold i det Hele taget ikke kan være ubetinget afgjørende, s. D. T. paa anførte Sted.

2) Fra det i Grl. § 91 anerkjendte Princip om Kommunernes Selvtændighed. Heraf følger nu vistnok, at Forandringer af den omhandlede Beskaffenhed ikke bør finde Sted uden Kommunalbestyrelsens Medvirkning, men dens Samtykke kan dog ikke ubetinget udkræves, navnlig hvor der er Spørgsmaal om Foranstaltninger af en mere indgribende og almindelig Karakter, s. f. Ex. Skattelov 19. Febr. 1861, smh. med D. T. 1860. 1180—81 og Kommunallov 4. Marts 1857 §§ 14, 19, Skattelov 11. Febr. 1863, smh. med Fdn. 24. Okt. 1837 §§ 17, 18. Derimod medfører Grl. § 91 ikke, at Kommunerne skulde have Ret til paa egen Haand, uden Medvirkning af Andre, at ordne deres Beskatningsforhold, thi Kommunernes Ret til selvstændig at ordne deres Anliggender er kun tillagt dem under Statens Tilsyn, og den nærmere Ordning heraf er netop henvist til Lovgivningsmagten. Til de siden Grundloven 1849 foretagne Forandringer i de kommunale Skatteforhold er ogsaa, forsaavidt de høre til den under nærværende Litra omhandlede Klasse af Foranstaltninger, stadig indhentet Lovgivningsmagtens Bestemmelse, kun maaske med Undtagelse af lokale, mindre betydelige Forandringer af Ligningsbasis, s. Lov om Hartkornsudjevningen 20. Juni 1850 § 14, Lov om Ligningsskatten s. D. § 4, Lov om den københavnske Akcise 29. Dec. 1850, de københavnske Skattelove 14. Apr.

1855, 21. Dec. 1858, 17. Marts 1860, 19. Febr. 1861, Lov om Kjøbenhavns Vandforsyning 30. Nov. 1857 § 2, jfr. § 5, Lov om Kjøbenhavns udenbys Grundtaxt 14. Dec. 1857, Lov om Næringskattens Ophævelse 23. Jan. 1862, Lov om Kjøbstædernes kommunale Beskatning 11. Febr. 1863, Skattelov 8. Marts 1856 § 7c, Lov om Bornholms Amtsfond 21. Jan. 1857, Næringslov 29. Dec. 1857 §§ 12, 13, 70, 72, Lov om Mæglerbevillinger 11. Nov. 1860, Landkommunallov 6. Juli 1867. Et Andet er, at Lovgivningen i Overensstemmelse med Principet i Grl. § 91 bør arbeide paa at udvikle Kommunernes Selvstændighed ved at foreskrive visse almindelige Regler og indenfor disses Omraade indrømme Kommunerne Ret til, under Tilsyn af Administrationen eller det høiere Kommunalraad, selvstændig at foretage den nærmere Anordning. I denne Retning gaae Lov om Kjøbstædernes kommunale Beskatning 11. Febr. 1863 §§ 11, 12, 13, 15 og Landkommunallov 6. Juli 1867 §§ 18, 50.

B. Til en Ophævelse eller Nedsættelse af Kommunalafgifterne synes hverken efter Sagens Natur eller Lovgivningens Grundsætninger en Lov at være nødvendig, forsaavidt der ikke tillige er Spørgsmaal om en Forandring af den under A omhandlede Beskaffenhed. Dog maa en Lov udkræves, saafremt den paagjældende Afgift er paalagt ved en efter Grundloven 1849 udstedt Lov, i hvilken der ved Afgiftens Ophævelse vilde skee Forandring. I Mangel heraf maae slige Foranstaltninger kunne træffes af Kommunalbestyrelsen med Regeringens Sanktion eller af Regeringen efter indhentet Erklæring fra Kommunalbestyrelsen, s. Plakat 8. Dec. 1849, 30. Aug. 1852, 8. Aug. 1853, jfr. Pl. 22. Dec. 1860 Nr. 4, s. dog Lov om Kjøbenhavns udenbys Grundtaxt 14. Dec. 1857 § 15.

Tiende, Bankhæftelse og lignende Byrder kunne ikke antages at være indbefattede under Ordet *•Skat•* i Grl. § 47. Imidlertid vil ifølge disse Forholds Beskaffenhed i Almindelighed en Lov udkræves saavel til deres Paalæggelse, som til deres Forandring eller Ophævelse.

Undertiden overlades det ved Lov Regeringen nærmere at fordele en vis Skat i Overensstemmelse med de i selve Loven fastsatte Regler, s. f. Ex. Lov om Ligningsskatten 20. Juni 1850 § 3, Lov om en overordentlig Skat 25. Juli 1867 § 2, mfl.

Forholdet mellem Skattelovene og Finantsloven og denne Lovs Betydning med Hensyn til Skatternes Opkrævning vil blive omhandlet nedenfor i Læren om Finantsloven.

Andet Underafsnit. Om Rigsdagens kontrollerende Myndighed.

A. Om Rigsdagens Virksomhed med Hensyn til Finantsloven.

§ 113. Historisk Indledning.

Fastsættelsen af Statens Indtægter og Udgifter er efter sin Natur et Forvaltningsanliggende og henhører ikke under Lovgivningsområdet. Dette var ogsaa Reglen under den før Grl. 1849 bestaaende Forfatningstilstand, s. Reskr. 11. Apr. 1841*). Ved det nævnte Reskript offentliggjordes et Normalreglement, der indeholdt en Sammenstilling af samtlige Statens Indtægter og Udgifter, saaledes som disse under almindelige Omstændigheder burde være. Til dette Normalreglement skulde de aarlige Finantsbudgetter, der approberedes af Kongen, saa vidt muligt slutte sig. Udenfor det approberede Budget maatte ingen Udgift finde Sted, uden at den nøieste Overveielse med Finantsbestyrelsen havde fundet Sted, og Kongens Approbation derpaa var erhvervet. Ligeledes skulde Statsregnskabet approberes af Kongen, og endelig skulde saavel Budgettet, som Regnskabet offentliggjøres ved Trykken, s. nærmere Reskr. 11. Apr. 1841. Derimod lod Kongen sig ikke bevæge til at gaae ind paa Provindsialstændernes Andragende om, at toaarige Budgetter stedse maatte forelægges Stænderne til Betsækning, inden de endelig approberedes, hvilket ei heller

*) Findes i Schous Udtog af Forordninger.

kunde antages for hjemlet ved Adn. 28. Mai 1831 § 4, s. Bkg. 4. Juli 1842 III 3, 7. Okt. 1842 III 5.

Da den konstitutionelle Forfatning indførtes ved Grl. 1849, maatte det imidlertid fremtræde som naturligt, at der indrømmedes Repræsentationen besluttende Medvirking ved Finantsforvaltningen og Statsregnskabet, og dette skete i fuldt Maal ved Grl. 1849 §§ 52 og 53. Ifølge disse Bestemmelser, der i det Væsentlige stemme med Reglerne i den nugældende Grundlov, skulde der paa enhver ordentlig Rigsdag, strax efterat samme var sat, fremlægges Forslag til Finantsloven for det følgende Finantsaar, hvilket Forslag skulde behandles først i Folkethinget. Forinden Finantslovens Vedtagelse maatte Skatterne ikke opkræves, og ingen Udgift maatte afholdes, der ikke havde Hjemmel i den, s. Grl. 1849 § 52. Det aarlige Statsregnskab skulde gennemgaaes af lønnede Revisorer, som udnævntes af begge Rigsdagens Thing, hvert for sig, og derefter decideres ved Rigsdagens Beslutning, s. Grl. 1849 § 53.

De anførte Bestemmelser, der paa Grund af, at Forfatningsforholdene havde udviklet sig paa en anden Maade, end Grundlovens Tanke var, faktisk havde lidt en ikke ubetydelig Indskrænkning, s. ovenfor §§ 14 og 15, bleve ved Grundlovsbestemmelsen 29. Aug. 1855 §§ 4 og 6 definitivt indskrænkede til at gjælde for Kongeriget Danmarks særlige Indtægter og Udgifter, medens der for de fælles Indtægters og Udgifters Vedkommende blev givet nye, væsentlig afvigende Regler ved Forfl. 1855 §§ 52—55. Herefter skulde der ved Lov fastsættes et Normalbudget, indeholdende et Overslag over de ordinaire Fællesindtægter og Fællesudgifter, hvilket kun kunde forandres ved Lov. Paa de i Normalbudgettet fastsatte Indtægter og Udgifter havde Rigsraadet aldeles ingen Indflydelse, hvorimod de extraordinaire Indtægter og Udgifter for hver toaarig Finantsperiode skulde bevilges ved særegne Tillægslove, s. Forfl. § 52. I Almindelighed maatte ingen Udgift afholdes, som ikke havde Hjemmel i de nævnte, finantsielle Love, men

der var dog under visse nærmere Betingelser tillagt Kongen Ret til at beslutte Afholdelsen af ikke bevilgede Udgifter, dog saaledes, at Beslutningen stedse skulde forelægges Rigsraadet, s. Forfl. § 54. En særegen Regnskabsret, der vilde være at oprette ved Lov, skulde vaage over, at ingen Udgift afholdtes uden i Henhold til Bestemmelserne i Forfl. § 54, og skulde tillige afgive Betænkning over Statsregnskabet, der blev at approbere ved Lov, s. Forfl. § 55. Disse Bestemmelser skærpedes yderligere ved Forfl.s 7de og 8de midlertidige Bestemmelse, efter hvilke Normalbudgettet foreløbig skulde bestemmes af Kongen, s. foreløbigt Normalbudget 28. Febr. 1856, og Statsregnskabet indtil Videre kun forelægges Rigsraadet til Betænkning, inden det endelig approberedes af Kongen.

De anførte Regler undergik adskillige Forandringer ved Grl. 1863, der, ligesom Forfl. 1855, kun gjaldt for de fælles Anliggender. Normalbudgettet blev vel opretholdt, men det bestemtes, at det ikke blot kunde forandres, men ogsaa ganske eller tildels hæves ved Lov, s. Grl. 1863 § 54. I Henhold til denne Bestemmelse blev ved Grundlovsbestemmelse 23. Dec. 1864 § 3 det foreløbige Normalbudget 28. Febr. 1856 ophævet fra 31. Marts 1866 at regne. De extraordinaire Indtægter og Udgifter skulde for hver toaarig Finantsperiode bevilges ved særegne Tillægslove. Uden Hjemmel i disse finantsielle Love maatte i Reglen ingen Udgift afholdes; dog var der fremdeles tillagt Kongen Myndighed til at fatte Beslutning om Afholdelsen af ikke bevilgede Udgifter, hvilken Beslutning skulde forelægges for Rigsraadets Folkething i dets første Samling, s. Grl. 1863 §§ 54, 58. Tillægslovene kunde forelægges saavel for Landsthinget, som for Folkethinget, og skulde endog fordeles mellem begge i et, saa vidt muligt, ligeligt Forhold. Opstod der Uenighed mellem Rigsraadets to Afdelinger om en Tillægslov, og Enighed ikke kunde opnaaes ved Sagens fornyede Behandling i hvert Thing, skulde der nedsættes et Fællesudvalg, til hvilket hvert Thing valgte et lige stort

Antal Medlemmer efter Reglerne for Forholdstalsvalgmaaden, og dette Fællesudvalg skulde da for Rigsraadets Vedkommende tage den endelige Beslutning, s. Grl. 1863 § 56. Statsregnskabet's endelige Afslutning skulde skee ved Lov, til hvilken Forslaget først blev at forelægge Folkethinget. Ved Lov skulde der oprettes en Regnskabsret, der havde at vaage over, at ingen Udgift afholdtes uden tilstrækkelig Hjemmel, og skulde afgive Betænkning over Statsregnskabet. Indtil Regnskabsretten var oprettet, skulde denne Betænkning afgives af lønede, af hvert Thing udnævnte Revisorer og forelægges Rigsraadet, tillige med Lovforslaget om Statsregnskabet's Afslutning, s. Grl. 1863 § 57.

Ved den nugældende Grundlov, der er traadt i Stedet for saavel Grl. 1849, som Grl. 1863, er i det Væsentlige den samme Ordning af Finantsforvaltningen og Statsregnskabet lagt til Grund, som i Grl. 1849. Denne Ordning vil blive fremstillet i de følgende Paragrafer.

§ 114. Finantslovens Indhold.

Ifølge Grl. § 48 skal Finantsloven indeholde et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter i et Finantsaar, hvorimod den Intet har at gjøre med Kommunernes Indtægter og Udgifter, hvilke for hver enkelt Kommunes Vedkommende fastsættes ved dennes særskilte Budget, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2354, 3281, 9. Session Anhang A Sp. 40, jfr. Fdn. 24. Okt. 1837 § 20, Kommunallov 4. Marts 1857 § 16, 6. Juli 1867 §§ 24, 52. Paa den anden Side skal Finantsloven indeholde et Overslag over samtlige Statens Indtægter og Udgifter, jfr. Udtrykket *Finantsloven* i Grl. §§ 48 og 49 samt derhos Grl. § 50, hvorefter Revisorerne skulle paasee, at samtlige Statens Indtægter ere opførte i Statsregnskabet, og at ingen Udgift udenfor Finantsloven har fundet Sted. Der haves altsaa ikke noget Normalbudget over de ordinaire Indtægter og Udgifter, s. derimod Forfl. 1855 § 52, Grl. 1863 § 54, men samtlige Indtægter og Udgifter undergives Rigsdagens Beslutning ved Finantslovens Forhandling.

Fremdeles er den tidligere bestaaende Adskillelse mellem fælles og særlige Indtægter og Udgifter, s. Grundlovsbestemmelse 29. Aug. 1855 § 4, Forfl. 1855 §§ 52—55, Grl. 1863 §§ 54—58, bortfalden ved den nugældende Grundlov, saa at alle Statens Indtægter og Udgifter blive at behandle efter samme Regler. Endelig voteres alle Statens Indtægter og Udgifter ved en og samme Finantslov, og ikke, saaledes som efter Forfl. 1855 § 52 og Grl. 1863 § 54, ved særskilte Love for de forskjellige Ministerier.

Af den anførte Regel følger, at der selv i de Tilfælde, hvor en Udgift er fastsat ved en sædvanlig Lov, maa sørges for, at der ved Finantsloven meddeles Bemyndigelse til Udgiftens Afholdelse, s. Grl. § 49, Finantslov 21. Mai 1867 § 27.

Det kan ikke betragtes som nogen virkelig Undtagelse fra den opstillede Hovedregel, at en Udgifts Afholdelse ifølge Grl. § 49 er tilstrækkelig hjemlet, naar den har Hjemmel i en Tillægsbevillingslov; thi en saadan Lov maa betragtes som et Tillæg til eller en Bestanddel af Finantsloven, s. Grl. § 50, og maa behandles efter lignende Regler, som denne, s. Grl. § 48. Derimod finder en i Forholdenes Natur begrundet Undtagelse Sted, forsaavidt forskjellige Statsindtægter og Statsudgifter, som slet ikke passere de offentlige Kasser, udelukkes fra Finantsloven, hvilket navnlig gjælder om de Sportler, der tilfalde forskjellige Embedsmænd, og om de med disse Embeders Bestyrelse forbundne Udgifter. Denne Lønningsmaade er i Øvrigt bleven betydelig indskrænket ved Lov om Retsbetjentes Lønning 19. Febr. 1861.

Som ovenfor berørt, skal Finantsloven dog kun indeholde et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter i det paa-gjældende Finantsaar, s. Grl. § 48. Finantsaaret regnes i Henhold til Aab. Brev 5. Juni 1849 fra 1. April til 31. Marts. Af den angivne Regel følger den Sætning, at en ved Finantsloven bevilget Sum, der ikke er kommet til Anvendelse i Finantsaaret, ikke i Henhold til den givne

Bevilling kan anvendes i det følgende Finantsaar, men maa gjøres til Gjenstand for ny Bevilgelse ved det næste Aars Finantslov, s. Kundgj. 30. Marts 1863 Art. 2, Cirkulaire 27. Marts 1861 i D. T. 1861. 501. Jfr. ogsaa Landstings-tidende 14. Session Sp. 1287, 1293, 1295, Finantslov 21. Mai 1867 § 20 VII B.

Medens Finantsloven efter det Anførte skal indeholde et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter, er dens Opgave ogsaa begrændset hertil, og den bør ikke indlade sig paa at foreskrive egentlige Lovgivningsregler eller administrative Bestemmelser. Vistnok er Rigsdagen berettiget til at bevilge eller negte de i Finantslovsforslaget opførte Summer, paa hvilken Maade den kan udøve en betydelig Indflydelse paa Administrationen, og den kan heller ikke ansees for udelukket fra at tilføie saadanne Betingelser og Anmærkninger, der gaae ud paa at sikkre de bevilgede Summers forsvarlige Anvendelse, s. f. Ex. Finantslov 21. Mai 1867 § 19 II D 4, § 20 VII B, § 21 VI 12, mfl. Ligesom det imidlertid betragtes som mindre konstitutionelt at bevilge Udgifter, paa hvis Bevilgelse Regeringen ikke har andraget, saaledes maa Rigsdagen ogsaa ansees for uberettiget til at knytte sine Bevillinger til Betingelser*), som indeholde en positiv Indblanding i Administrationen, eller tilføie Anmærkninger af anden Beskaffenhed end den ovennævnte. Det er navnlig Landstingets Opgave at vaage over Finantslovens Renhed ved at fjerne alle Betingelser og Anmærkninger, der efter det Anførte maa betragtes som utilstedelige, hvorimod Kongen paa Grund af den paa-trængende Nødvendighed for Finantslovens Udstedelse, som i Almindelighed er tilstede, vanskeligere vil være i Stand til at negte det af Rigsdagen vedtagne Lovforslag

*) Exempel paa en Betingelse af ganske elendommelig Natur indeholdes i Lov om Udgifter 27. Marts 1866 § 11, Lov om Indtægter 11. Mai 1866 § 11, og de øvrige, dertil sig sluttende Tillægslove, jfr. Grl. 1863 § 54.

sin Sanktion og gjennem en Opløsning af Rigsdagen søge at tilveiebringe en anden Affattelse af Finantsloven. Er imidlertid en Bestemmelse af den omhandlede Beskaffenhed kommen ind i Finantsloven, vil man, da Finantsloven fremtræder i Form af en Lov og i Hovedsagen vedtages efter lignende Regler, som en saadan, s. Grl. § 8, dog neppe kunne negte Gyldigheden af det Vedtagne.

Af de anførte Grundlovsbestemmelser følger det, at Finantsloven falder i en Indtægtsside og en Udgiftsside. Det ligger nu vel i Sagens Natur, at Indtægter og Udgifter ikke altid strengt kunne sondres fra hinanden, s. Larsens saml. Skr. I 3. 133—34, men det synes dog i og for sig hensigtsmæssigst, s. Rigsdagstidende 14. Session Anhang B Sp. 197—200, navnlig ved Indtægter af Beskatningen, som Hovedregel at anvende den saakaldte Bruttopostering, hvorefter Indtægterne særlig optages paa Indtægtsiden, Udgifterne særlig paa Udgiftssiden, selv om Udgifterne medgaae til Indtægternes Tilveiebringelse, eller Indtægterne forlods anvendes til Udgifternes Afholdelse. Denne Posteringsmaade, som navnlig har fundet Forsvarere i Folkethinget, er dog ikke bleven gennemført i vore Finantslove, men ved deres Affattelse har man i det Væsentlige benyttet den saakaldte Nettopostering, hvorefter de til Indtægternes Tilveiebringelse medgaaende Udgifter opføres paa Indtægtssiden, og de Indtægter, der forlods anvendes til Udgifternes Afholdelse, paa Udgiftssiden.

Særegne Regler angaaende Finantslovens Affattelse findes ikke foreskrevne, s. et Forslag om Fastsættelsen af saadanne Regler i Rigsdagstidende 9. Session Anhang A Sp. 35 ff. Efter den nu brugelige Fremgangsmaade, s. Finantslov 21. Mai 1867, opføres paa Indtægtssiden Overskuddet af Domaineindtægter, Renter og Kapitaltilskud af Statsaktiverne, direkte Skatter, indirekte Afgifter, Overskuddet af Post- og Telegraphvæsenets Indtægter samt af Klasselotteriet, de islandske, færøiske og vestindiske Intrader samt adskillige Indtægter af blandet Natur. Paa Udgiftssiden opføres dels

de ordentlige, dels de overordentlige Udgifter. Til de ordentlige Udgifter høre Udgifterne til Civillisten, Appanagerne, Rigsdagen og Statsraadet, fremdeles til Statsgjældens Forrentning og Afbetaling og til Pensionsvæsenet og endelig Udgifterne til de forskjellige Ministerier. Under Justitsministeriet opføres Udgifterne for Islands og Færøernes Vedkommende, under Kirke- og Undervisningsministeriet Udgifterne til det kongelige Theater og Kapel, der erholder et Tilskud af Staten, men hvis Udgifter i Øvrigt fastsættes ved et af Ministeriet approberet Budget, med Hensyn til hvilket Finantsloven kun indeholder visse almindelige Regler. I Forbindelse med Kultusministeriet fremtræde i Finantsloven adskillige Instituter med særegne Fonds, hvis Budgetter optages og bevilges ved Finantsloven, saasom Universitetet, Sorø Akademi, det lærde Skolevæsen mfl. Derimod vandt et af Regeringen i Rigsdagens 12te Session fremsat Forslag om, at Folkekirken paa samme Maade skulde opføres paa Finantsloven som et Institut med særegne Fonds, ikke Rigsdagens Bifald, og paa Finantsloven opføres derfor kun de i Statskassen umiddelbart indflydende, kirkelige Indtægter, samt de fornødne Tilskud af Statskassen til kirkelige Øiemed. I Forbindelse med Finantsministeriet opføres endelig den almindelige Enkekasse og Livrente- og Forsørgelsesanstalten af 1842 samt Livsforsikringsanstalten i Kjøbenhavn.

Derefter opføres andre og overordentlige Statsudgifter. Disse bevilges dog kun til en bestemt Anvendelse, og der opføres ikke paa Finantsloven nogen almindelig Sum til uforudsete Udgifter, hvorimod der under enkelte specielle Branker bevilges mindre betydelige Beløb til dette Øiemed.

Til Slutning følger den saakaldte Bevillingsparagraph, som bemyndiger Regeringen til Afholdelsen af de Udgifter, som flyde af de i samme Rigsdagssamling vedtagne Love, jfr. herom nærmere nedenfor, og endelig en Paragraph, der indeholder nogle særegne Forbehold.

§ 115. Finantslovens Behandling i formel
Henseende.

Skjøndt det af de i § 114 fremsatte Bemærkninger om Finantslovens Indhold fremgaaer, at dette ikke efter sin Natur henhører under den lovgivende Magts Omraade, s. ovenfor § 113 i Begyndelsen, have Grl. §§ 48 og 49 dog ikke indskrænket sig til at fordre Rigsdagens Samtykke til Fastsættelsen af Statens Indtægter og Udgifter, men have tillige foreskrevet, at dette Samtykke skal meddeles i Lovsform. De om Behandlingen af sædvanlige Love i Grl. §§ 52 og 53 foreskrevne Regler ere i Hovedsagen ogsaa anvendelige paa Finantsloven, og navnlig er Tokammer-systemet ogsaa opretholdt for dette Tilfælde, s. derimod det paa den grundlovgivende Rigsforsamling af Udvalget stillede Forslag om, at Finantsloven skulde behandles i og afgjøres af den forenede Rigsdag, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 1516—17. Ligeledes danne de mangfoldige enkelte Poster, af hvilke Finantsloven bestaaer, ligesom de enkelte Paragrapher i en anden Lov, en Enhed, og Virkningen af, at de forskellige Lovgivningsfaktorer ikke kunne enes om en enkelt Post, bliver derfor ikke den, at den omtvistede Post udgaaer, eller at Afgjørelsen overdrages en særegen Autoritet, s. Grl. 1863 § 56, men at hele Finantsloven ikke kommer i Stand. Kun faaer denne Regel paa Grund af Finantslovens overordentlige Vigtighed for Statslivet her en ganske anden Betydning, end ved sædvanlige Love.

Den normale Maade, hvorpaa Finantsloven tilveiebringes, er efter det Anførte den, at begge Thing, hvert for sig, fatte overensstemmende Beslutninger om dens Indhold, og at den saaledes tilveiebragte Rigsdagsbeslutning stadfæstes af Kongen. Forsaavidt der spørges, om Finantsloven ikke retsgyldig kan udstedes som foreløbig Lov, maa dette Spørgsmaal uden Tvivl besvares benegtende. Vel synes det, da Finantsloven vedtages i Lovsform, ikke at kunne bestrides, at den kan indbefattes under Udtrykket «foreløbige Love» i Grl. § 25, om det end maa indrømmes,

at den med Hensyn til Indhold, Varighed, Virkning og hele sin Karakter væsentlig afviger fra sædvanlige Love, men det maa i alt Fald fastholdes, at de i Grl § 25 foreskrevne Betingelser for foreløbige Loves Udstedelse mangle med Hensyn til Finantsloven. Ligesom der ikke let vil være Tale om en paatrængende Nødvendighed for Finantslovens Udstedelse som foreløbig Lov, uden hvor Regeringen selv har foranlediget saadant ved at opløse Rigsdagen, og ligesom Oieblikkets Trang i det Høieste vil kunne berettige til Udstedelsen af en foreløbig Lov om en forlænget Indtægts- og Udgiftsbevilling i Henhold til den sidst vedtagne Finantslov*), saaledes mangler med Hensyn til Finantsloven navnlig den i Grl. § 25 foreskrevne Betingelse, at den foreløbige Lov ikke maa stride mod Grundloven, idet Udstedelsen af en foreløbig Finantslov maa antages for udelukket ved Grl. §§ 48 og 49. Grl. § 48 foreskriver med Hensyn til Tilveiebringelsen af Finantsloven en bestemt Fremgangsmaade, der aldeles ikke passer paa foreløbige Love, idet den fastsætter, at Finantsforslaget skal fremlægges paa enhver ordentlig Rigsdag og behandles først i Folkethinget, og Grl. § 49 fastsætter, at Skatterne ei maae opkræves, forinden Finantsloven er vedtagen, hvilket Udtryk efter Grundlovens Sprogbrug, s. Grl. §§ 44, 52, 53, 95, og Sammenhængen med de foregaaende Bestemmelser kun kan forstaaes om Rigsdagens Samtykke til Finantsloven og ikke om Kongens Udstedelse af denne som foreløbig Lov. Forsaavidt man herimod vil indvende, at Udtrykket »vedtagen« i saa Fald ikke er korrekt, idet Rigsdagens Beslutning først ved Kongens Samtykke erholder Lovskraft, s. Grl. § 24, kunde denne Indvending i det Høieste berettige til at forstaae Ordet »vedtagen« om Kongens Samtykke til Rigsdagens Beslutning og ikke om en ensidig Akt af Kongen, men i Øvrigt er hin Unøiagtighed vel for-

*) Om en saadan Lov retsgyldig kan udstedes som foreløbig Lov, vil blive undersøgt nedenfor.

klarlig, da der efter Finantslovens særegne Beskaffenhed ikke let vil blive Spørgsmaal om, at Kongen skulde negte det af Rigsdagen vedtagne Lovforslag sin Stadfæstelse. Saa fremt man herimod vilde gjøre gjældende, at Bestemmelserne i Grl. §§ 48 og 49 kun sigte til de almindelige Forhold og følgelig ikke udelukke Anvendelsen af den Myndighed, som i særdeles paatrængende Tilfælde er tillagt Kongen ved Grl. § 25, kan en saadan Afgang fra de klare Ord i Grl. §§ 48 og 49 saa meget mindre tilstedes, som Udstedelsen af en foreløbig Finantslov i høieste Grad vilde stride mod Grundlovens Aand og Hensigt. Bevillingsmyndigheden er Hjørnestenen for den konstitutionelle Forfatning, men saafremt man indrømmede Gyldigheden af en foreløbig Finantslov, vilde den nævnte Myndighed ved Udstedelsen af saadanne, i Forbindelse med gjentagne Rigsdagsopløsninger, paa det Letteste kunne eluderes. Efter det Anførte maa en foreløbig Finantslov betragtes som aldeles ugyldig, saa at ikke blot dens Udstedelse paadrager de kontrasignerende Ministre Ansvar for Rigsretten, men tillige Loven maa kunne tilsidesættes af de almindelige Domstole, s. ovenfor § 51 i Slutningen, forsaavidt Spørgsmaalet maatte blive reist for disse, saasom ved Udpantning for Skatter, s. Grl. § 49.

Skjøndt de almindelige Regler om Lovforslags Behandling og Vedtagelse, som ovenfor bemærket, i det Hele taget ogsaa gjælde om Forslaget til Finantsloven, findes der dog ved sammes Behandling adskillige Afdigelser fra de sædvanlige Regler. Medens andre Love saavel kunne foreslaaes af de enkelte Rigsdagsmænd, s. Grl. § 44, som af Kongen, s. Grl. § 23, er det begrundet i Forholdets Natur og Bestemmelsen i Grl. § 48 om, at Finantslovforslaget skal fremlægges strax, efterat Rigsdagen er sat, at dette Forslag kun kan fremlægges af Regeringen. Fremdeles bestemmer Grl. § 48, at Finantslovforslaget skal fremlægges paa enhver ordentlig Rigsdag. Som Følge heraf har den ordentlige Rigsdag et Retskrav paa, at Finantsloven strax forelægges

for samme, hvilket Krav ikke tilkommer den overordentlige Rigsdag; men i Øvrigt er det ovenfor paavist, s. § 105, at den anførte Grundlovsbestemmelse ikke kan antages at indeholde nogen ubetinget Hindring for, at Finantsloven behandles og vedtages paa en overordentlig Rigsdag. Det bestemmes endvidere i Grl. § 48, at Finantsloven skal forelægges strax, efterat den ordentlige Rigsdag er sat*), medens andre Sager kunne forelægges paa den Tid, Regeringen selv maatte bestemme. Finantsloven bør derfor være den første Sag, der forelægges, efterat Rigsdagens Konstituering har fundet Sted; men i Øvrigt er denne Bestemmelse ikke overholdt med Strengthed. Det har navnlig flere Gange fundet Sted, at Finantsloven, naar Rigsdagen strax efter dens Sammentræden er bleven udsat, først er forelagt, naar Rigsdagen samledes efter Udsættelsens Udløb. Endelig betaler Grl. § 48, at Finantslovsforslaget først skal behandles i Folkethinget. Herved er der indrømmet Folkethinget, som formodes at ville vise den største Sparsommelighed med Statens Midler, en overveiende Indflydelse paa Finantslovens Detail, idet det dels er en umiddelbar Følge af den nævnte Forskrift, at Landstinget ikke faaer Leilighed til en minutieus Prøvelse af alle enkelte Detailsummer, dels vilde det heller ikke stemme med Grundsætningen i Grl. § 48, om Landstinget vilde indlade sig paa en saadan. Derimod er det ingenlunde Meningen med den anførte Forskrift, at Landstinget skulde indskrænke sig til at antage eller forkaste Finantsloven en bloc. Ikke blot har Landstinget en formel Ret til at antage eller forkaste hver enkelt Post, men dets Opgave med Hensyn til Finantsloven er ogsaa i Virkeligheden ingenlunde betydningsløs. Saaledes har Landstinget lige saa vel som Folkethinget Adgang til at influere paa Regeringens Politik dels ved en fuldstændig Forkastelse af Finantsloven, dels ved Bevilgelsen eller Negtelsen af de enkelte Pengesummer. Fremdeles bør Landstinget prøve

*) Om Betydningen af dette Udtryk er talt ovenfor § 106 Nr. 6.

de Summer, hvis Bevilgelse staaer i Forbindelse med vigtige Principspørgsmaal, eller med Hensyn til hvilke Regeringen og Folkethinget have staaet skarpt ligeoverfor hinanden. Men navnlig er det Landstingets Opgave at vaage over Finantslovens Renhed ved at fjerne alle saadanne Betingelser og Anmærkninger, der vilde indeholde en utilbørlig Indgriben i Lovgivningen eller Administrationen, s. Landstingstidende 7. Session Sp. 751—57. Faktisk har ogsaa Landstingets Indflydelse paa Finantsloven ingenlunde været uden Betydning, og navnlig skyldes den i Slutningen af de senere Finantslove tilføiede, saakaldte Bevillingsparagraph væsentlig Landstingets Optræden.

§ 116. Finantslovens Varighed.

Efter det i § 114 Bemærkede skal Finantsloven fastsætte Statens Indtægter og Udgifter i det paagjældende Finantsaar*), som regnes fra 1. April til 31. Marts, s. Grl. § 48, Aab. Brev 5. Juni 1849. Den er derfor kun gyldig for det bestemte Finantsaar, for hvilket den er vedtaget, og ved dettes Udløb bortfalder den uden Videre. Selv om Finantsloven for det følgende Finantsaar ikke betimelig maatte være vedtaget, berettiger dette dog lige saa lidt til at forlænge den ældre Finantslovs Gyldighed, som Udløbet af den Tid, for hvilken en anden temporair Lov er givet, berettiger til at udstrække dennes Gyldighed ud over den oprindelig fastsatte Tid, s. Grl. § 49. Det er denne Om-

*) Det fremgaaer klart af Grl. § 48, at der ikke kan være Spørgsmaal om at fastsætte Finantsloven for et længere Tidsrum end et Finantsaar, s. derimod Mohl: die Verantwortlichkeit der Minister S. 207. Vel vil ifølge Grl. § 19 en Forandring i Bestemmelsen om den ordentlige Rigsdags aarlige Sammenkomster og hermed ogsaa en Forandring i Finantsperioden kunne skee ved Lov, men saa længe en saadan Forandring ikke er skeet, hvilket allerede paa Grund af Finantslovens begrænsede Varighed ikke kan skee ved denne, vilde en Forlængelse af den Tid, for hvilken Finantsloven skal gjælde, stride mod Grl. § 48.

stændighed, som i Forbindelse med den overordentlige Betydning, Finantsloven paa Grund af sit Indhold har for hele Statslivet, gjør det til en ubetinget Nødvendighed, at Finantsloven betimelig tilveiebringes, og som giver det enkelte Thing, der med Bestemthed fastholder sin Beslutning om at bevilge eller negte en omtvistet Post, Leilighed til at udøve et Tryk paa de andre Lovgivningsfaktorer, der gjør det dobbelt nødvendigt af Finantsloven at fjerne Alt, hvad der ikke hører til dens egentlige Indhold.

Naar det viser sig umuligt betimelig at faae Finantsloven i Stand, maa der altsaa, for at Statsmaskineriet ikke skal gaae i Staa, drages Omsorg for at tilveiebringe en Hjæmmel for Regeringen til foreløbig at oppebære de fornødne Indtægter og afholde de fornødne Udgifter. Denne Hjæmmel kan, som i § 115 bemærket, ikke tilveiebringes ved en foreløbig Finantslov, men maa gives ved en paa sædvanlig Maade af Rigsdagen vedtaget og af Kongen stadfæstet Lov, der bemyndiger Regeringen til foreløbig, indtil Finantsloven kan blive tilveiebragt, at afholde de nødvendige, løbende Udgifter samt at opkræve de bestaaende Skatter og Afgifter, s. Lov 26. Marts 1850, 28. Marts, 17. Juli 1853, 29. Marts 1867, 28. Marts 1868, jfr. for Rigsraadets Vedkommende Lov 27. Marts 1866. Det er vel noget tvivlsomt, om Udstedelsen af en saadan Lov, der naturligvis ikke maa forvexles med en foreløbig Lov, stemmer med Forskrifterne i Grl. §§ 48 og 49, da den ikke indeholder noget Overslag over Statens Indtægter og Udgifter og saaledes ikke kan betegnes som en Finantslov, lige saa lidt, som den kan betragtes som en Tillægsbevillingslov, s. Grl. § 49. Imidlertid er en saadan Bemyndigelse, som det fremgaar af de anførte Love, gjentagne Gange bleven meddelt. Til Forsvar herfor kan ogsaa anføres, at Grundlovens Hensigt med Begrænsningen af Tiden for Finantslovens Gyldighed kun er den at sikre Rigsdagens stadige Indflydelse paa Finantsforvaltningen, og at det umulig kan være dens Mening, at Statsstyrelsen af Mangel paa de fornødne Penge

skulde gaae i Staa, fordi tilfældige Omstændigheder gjøre det umuligt betimelig at faae Finantsloven vedtaget. Naar den paagjældende Lov vedtages af Rigsdagen, opnaaes ogsaa herved al den Garanti, som efter Omstændighederne kan tilveiebringes. Skjøndt en Lov af den anførte Beskaffenhed efter det ovenfor Bemærkede ikke kan betragtes som en Finantslov, bør den dog, da den midlertidig træder i Stedet for Finantsloven, uden Tvivl i formel Henseende behandles efter lignende Regler, som denne; navnlig bør Initiativet udgaae fra Regeringen, s. dog Landstingstidende 1. Session Sp. 1743—49, og den bør behandles først i Folkethinget.

Tvivlsommere er det, om en saadan Lov kan udstedes som foreløbig Lov. Det er indlysende, at denne Form ingenlunde yder den samme Garanti, som en med Rigsdagens Samtykke tilveiebragt Lov, og det kan ikke nægtes, at Anerkjendelsen af Regeringens Ret til at udstede foreløbige Love af denne Beskaffenhed kan blive temmelig farlig for Rigsdagens Bevillingsmyndighed. Da en Lov af den omspurgte Beskaffenhed imidlertid ikke er nogen Finantslov, kan dens Udstedelse, naar man først anerkjender, at en saadan Bemyndigelse kan gives ved sædvanlig Lov, neppe siges at stride mod Grl. §§ 48 og 49. Derimod vil en paatrængende Nødvendighed for Udstedelsen af en saadan foreløbig Lov ikke let indtræde, medmindre Regeringen selv har fremkaldt den ved at opløse Rigsdagen uden at drage Omsorg for, at Finantsloven eller i alt Fald en med Rigsdagens Samtykke vedtagen Bevillingslov betimelig tilveiebringes. Dens Udstedelse vil derfor kunne paadrage vedkommende Minister Ansvar for Rigsretten, men derimod vil Loven neppe kunne tilsidesættes af de almindelige Domstole. Exempel paa en saadan foreløbig Lov haves i foreløbig Lov 12. Mai 1853, hvis Gyldighed blev stærkt anfægtet paa Rigsdagen. Den endelige Lov 17. Juli 1853 ignorerede ganske den foreløbige Lov, idet den valgte den Form at forlænge den tidligere Bevillingslov 28. Marts 1853, uden at omtale den ved den foreløbige Lov skete Forlængelse af samme.

§ 117. Finantslovens Virkning.

Virkingen af Finantslovens Vedtagelse og Stadfæstelse er den, at Regeringen berettiges og efter Omstændighederne forpligtes til at oppebære de bevilgede Indtægter og afholde de bevilgede Udgifter, medens den paa den anden Side er uberettiget til at modtage Indtægter eller foretage Udgifter, som ikke ere bevilgede ved Finantsloven. Selv om Indtægten eller Udgiften er hjemlet ved en sædvanlig Lov, maa Finantsloven dog indeholde den fornødne Hjemmel for dens Modtagelse eller Afholdelse i det paagjældende Finantsaar, og mangler denne Hjemmel, maa Indtægten eller Udgiften ikke finde Sted. For Udgifternes Vedkommende have de anførte Sætninger ligefrem Hjemmel i Grl. § 49, forsaavidt det her bestemmes, at ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i Finantsloven*), jfr. Grl. § 50 og Grl. 1863 § 54.

Tvivilsommere er det, om det Samme gjælder om Indtægterne. Grl. § 49 bestemmer i saa Henseende, at forinden Finantsloven er vedtaget**), maa Skatterne ikke opkræves. Ved Skatterne er her naturligvis kun tænkt paa Statskatterne og ikke paa de kommunale Afgifter, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2356, 3285; derimod er Bestemmelsen anvendelig saavel paa de indirekte, som paa de direkte Statsskatter, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2375—76. I Øvrigt bortfalde hverken Skattelovene eller den ved disse begrundede Skatteforpligtelse derved, at Finantsloven ved Finantsaarets Begyndelse ikke er tilveiebragt, eller at den ikke indeholder Hjemmel for Skatternes Opkrævning, og Skatterne kunne derfor senere inddrives, naar den manglende Hjemmel tilveiebringes, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp.

*) Forsaavidt det efter Grl. § 49 er tilstrækkeligt, at Udgiften har Hjemmel i en Tillægsbevillingslov, vil Betydningen heraf blive omhandlet nedenfor.

**) Det er allerede ovenfor bemærket, at det ifølge Grl. § 24 tillige maa fordres, at den er stadfæstet af Kongen.

3274 ff, 3282. Det er derfor mindre korrekt, naar Repræsentationens Myndighed til at fastsætte Budgettet jevnlig betegnes som Skattebevillingsret.

Paa Grund af den forskjellige Maade, hvorpaa Bestemmelserne i Grl. § 49 om Skatternes Opkrævning og om Udgifternes Afholdelse ere affattede, kunde det synes at være Grundlovens Mening, at det blotte Faktum, at Finantsloven var vedtaget, afgav tilstrækkelig Hjemmel til Opkrævning af samtlige Skatter, selv for deres Vedkommende, med Hensyn til hvilke Finantsloven ikke indeholdt nogen Bevilgelse. Dette synes navnlig at vinde Bestyrkelse, naar man sammenligner den med Grl. § 49 stemmende Kilde til samme, Grl. 1849 § 52, med Grundlovsudkastets § 44, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 1547, der lød saaledes: «Ingen Skat tør oppebæres, forinden dens Opkrævning er bevilget ved Finantsloven,» og naar man lægger Mærke til, at Statsrevisorerne efter Grl. § 50 skulle paasee, at ingen Udgift udenfor Finantsloven har fundet Sted, medens det med Hensyn til Indtægterne kun paalægges dem at paasee, at samtlige Statens Indtægter ere opførte i Statsregnskabet.

Den nævnte Antagelse kan dog neppe billiges. Naar Grl. § 48 bestemmer, at Finantsloven skal indeholde et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter, synes dette ikke fornuftigvis at kunne have anden Mening, end at dette Overslag, forsaavidt det efter sin Natur egner sig dertil, maa være bindende, saa at ikke blot de bevilgede Indtægter og Udgifter bør finde Sted, men at tillige de ikke bevilgede ikke maae finde Sted. Denne Regel følger allerede af Grl. § 48 og behøver derfor ikke særlig at hjemles ved § 49. Vel maa det ansees for Rigsdagens Pligt ved Voteringen over Finantsloven at lægge de bestaaende Love til Grund og navnlig ogsaa bevilge Opkrævningen af de af de almindelige Skattelove flydende Skatter; men da der ikke bestaaer noget Normalbudget for nogen Del af Statens Indtægter og Udgifter, hvorimod alle disse forelægges Rigsdagen til Votering, følger det heraf, at Rigsdagen har en formel

Ret til at negte hver enkelt Indtægts- eller Udgiftspost. Saafremt nu Rigsdagen negter Indtægten af en i Finantslovsforslaget opført Skat, har dette ganske vist ikke den Virkning, at Skatteloven eller den ved samme begrundede Skatteforpligtelse ophæves eller forandres; men Negtelsen har dog den Følge, at Skattens Optrævning ikke kan skee i det paagjældende Finantsaar, medmindre særlig Hjemmel dertil erhverves. Hensigten med den forskjellige Maade, hvorpaa Bestemmelserne i Grl. § 49, 1. og 2. M. ere affattede, har vistnok ogsaa kun været at fremhæve den Forskjel, der i Virkeligheden bør være mellem Rigsdagens Behandling af Indtægtssiden og Udgiftssiden, idet hin for den aldeles overveiende Del hviler paa Love og navnlig paa Skattelove, som ved Finantslovens Behandling ligefrem bør lægges til Grund. Det synes derfor at burde antages, at saafremt Rigsdagen maatte negte at opføre Indtægten af en i en bestaaende Skattelov hjemlet Skat paa Finantsloven, vil denne Skat ikke kunne opkræves, men Regeringen maa da søge at tilveiebringe den fornødne Hjemmel ved en Tillægsbevillingslov eller efter Omstændighederne ved at opløse Rigsdagen og paany forelægge Finantsloven. Efter det Anførte kan der uden Tvivl heller ikke af den Omstændighed, at Grl. § 49 kun taler om Skatter, udledes, at en modsat Regel skulde gjælde om andre Indtægter. Grl. § 49 har ikke til Hensigt særlig at hjemle den Sætning, at ingen Indtægt maa modtages uden Hjemmel i Finantsloven*), en Sætning, der efter det ovenfor Bemærkede allerede maa antages hjemlet ved Grl. § 48, men har særlig fremhævet Skatterne, fordi disse danne den vigtigste Indtægt. Det maa derfor vistnok antages, at heller ikke nogen

*) Naar den tilsvarende Sætning udtrykkelig udtales med Hensyn til Udgifterne, er dette uden Tvivl begrundet i, at der langt hyppigere vil blive Spørgsmaal om Udgifter udenfor Finantsloven end om Indtægter, og at Faren ved Afholdelsen af uhjemlede Udgifter er langt større end ved Modtagelsen af uhjemlede Indtægter.

anden Indtægt bør modtages, medmindre den er hjemlet ved Finantsloven eller en særlig Tillægsbevillingslov. At Grl. § 49 kun omtaler en saadan med Hensyn til Udgifter og ikke med Hensyn til Skatter eller andre Indtægter, finder sin Forklaring i, at der langt hyppigere vil blive Spørgsmaal om dens Anvendelse med Hensyn til Udgifterne end med Hensyn til Indtægterne. I Praxis pleier man imidlertid kun at søge Tillægs- eller Efterbevilling paa Indtægter, der ikke have Hjemmel i Finantsloven, naar der er Tvivl om den konstitutionelle Bemyndigelse til at tage den paa-gjældende Sum til Indtægt, eller om den Konto, paa hvilken den bør tages til Indtægt, s. Landstingstidende 14. Session Sp. 1295.

Med Hensyn til Finantslovens bindende Karakter kommer den Specialitet, hvormed den er affattet, i væsentlig Betragtning. Ved Finantslovens Specialitet forstaaes, at den ikke indskrænker sig til at opføre visse Hovedsummer, men at navnlig Udgifterne under hver Forvaltningsgren sondres fra hverandre efter deres Art og Beskaffenhed, og de saaledes fremkomne Summer efter foregaaende Prøvelse bevilges til en bestemt Anvendelse. Dog bør denne Sondring af Udgifterne ikke drives til den yderste Konsekvents, for at Administrationens Frihed ikke skal blive altfor stærkt indskrænket.

Det følger af det Anførte, at det ikke blot er de til en vis Forvaltningsgren opførte Hovedsummer, der ikke maae overskrides, men at dette gjælder om enhver enkelt bevilget Post. Heraf flyder atter den Sætning, at hvad der er bevilget paa en Konto, ikke uden særlig Hjemmel kan anvendes paa en anden Konto, selv om der paa hin maatte vise sig et Overskud, s. Rigsdagstidende 2. Session Anhang B Sp. 318. Dog maa det i ethvert Tilfælde nærmere undersøges, om det virkelig er de enkelte Poster, som ere bevilgede, eller om disse kun ere de Addender, hvorved den Hovedsum er udfundet, som er Bevilgelsens egentlige Gjenstand, s. Rigsdagstidende 6. Session Anhang

B Sp. 107, 119. Om Underbilagene ere bindende, kan neppe afgjøres ved nogen ganske almindelig Regel, s. dog Larsens saml. Skr. I 3, 136, men maa beroe paa de nærmere Omstændigheder, navnlig paa den Udførlighed, hvormed selve Finantslovens Konti ere affattede, samt paa den Detail, hvori Underbilagene selv gaae. At de ere bindende, hvor Finantsloven udtrykkelig henviser til dem, er en Selvfølge, s. Folkethingstidende 14. Session Sp. 2889—90, Landstingstidende 14. Session Sp. 971—72.

At den Omstændighed, at en Indtægt eller Udgift er bevilget ved en tidligere Finantslov, ikke berettiger til uden særlig Hjemmel at modtage eller afholde den i det følgende Finantsaar, er allerede bemærket ovenfor § 114.

§ 118. Fortsættelse. Om Modtagelse af Indtægter og Afholdelse af Udgifter, som ikke have Hjemmel i Finantsloven.

Det er i § 117 paavist, at Finantsloven er bindende i en dobbelt Retning, positivt, forsaavidt de bevilgede Indtægter og Udgifter bør finde Sted, negativt, forsaavidt ingen Indtægt eller Udgift bør finde Sted uden Hjemmel i Finantsloven. I førstnævnte Henseende opstaaer der ikke synderlig Tvivl. Regeringen er naturligvis forpligtet til at drage Omsorg for, at de bevilgede Indtægter indkomme, s. Grl. § 50, og kan paa Grund af Forsømmelse i saa Henseende drages til Ansvar, men behøver ikke at søge særlig Hjemmel, fordi der paa Grund af Forhold, over hvilke den ikke er Herre, indkommer Mindre, end paaregnet. De bevilgede Udgifter bør vel i Reglen ogsaa afholdes, men ligesom de bør undlades, naar de vise sig skadelige eller unyttige, saaledes maa Bedømmelsen heraf i det Hele overlades Regeringen, og Bevillingen fremtræder derfor nærmest som givende denne en Berettigelse.

Den anden Regel, at ingen Indtægt eller Udgift bør finde Sted uden Hjemmel i Finantsloven, giver derimod Anledning til forskellige, tvivlsomme Spørgsmaal. Vanske-

ligheden opstaaer fornemmelig med Hensyn til Udgifterne, idet de Spørgsmaal, der kunne reises med Hensyn til Indtægterne, dels forekomme langt sjeldnere, dels i det Væsentlige kunne besvares efter lignende Regler, som de, der gjælde med Hensyn til Udgifterne. Vi skulle derfor i det Følgende kun beskæftige os med de sidstnævnte.

1. Grl. § 49 bestemmer, at ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i Finantsloven*) eller en Tillægsbevillingslov. Med Hensyn til det sidstnævnte Udtryk kan bemærkes, at det kan indtræffe, at der paa en Tid, da Rigsdagen er samlet, viser sig Trang til Afholdelsen af nye Udgifter, der ikke ere hjemlede ved Finantsloven, og som, fordi denne allerede er vedtaget eller dog sin Tilendebringelse nær, ikke kunne optages i samme. I saa Fald kan der vedtages en Tillægsbevillingslov eller et Tillæg til Finantsloven, der bemyndiger Regeringen til at afholde slige Udgifter. Forskjellen mellem disse egentlige Tillægsbevillingslove og Efterbevillingslove, der gaae ud paa at billige allerede afholdte Udgifter, vil blive udviklet nedenfor. En saadan Tillægsbevillingslov maa da betragtes som en Del af Finantsloven, s. Grl. § 50, smh. med § 49, og behandles efter lignende Regler, som denne. Navnlig skal den behandles først i Folkethinget, s. Grl. § 48, hvorimod der naturligvis ikke bliver Spørgsmaal om noget Retskrav for den ordentlige Rigsdag paa, strax efterat samme er sat, at fordre en saadan Lov forelagt.

Der opstaaer nu det Spørgsmaal, hvilke Udgifter der have Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov. Da efter det i § 117 Udviklede ikke blot Finantslovens Hovedsummer, men ogsaa de mere specielle Poster og efter Omstændighederne endog Underbilagene ere bindende, er

*) Den Undtagelse fra den tilsvarende Regel i Grl. 1849 § 52, som efter Grundlovsbest. 29. Aug. 1855 § 4 fandt Sted med Hensyn til Kongerigets Tilskud til Monarkiets eller Danmark-Slesvigs Deficit, er bortfalden ved Grundlovsbest. 28. Juli 1866.

den første Betingelse for, at Udgiften kan siges at være hjemlet ved Finantsloven, at der paa en enkelt, bestemt Konto i samme er bevilget Penge til det paagjældende Øiemed. Hvorvidt man i saa Henseende skal gaae i sine Fordringer, afhænger af den Specialitet, hvormed Finantsloven er affattet, i hvilken Henseende der kan være betydelig Forskjel mellem de forskjellige Klasser af Udgifter. Navnlig vil der under overordentlige Forhold, især Krigsforhold, være Grund til at bevilge en større, samlet Sum til et vist Fællesøiemed, s. f. Ex. Lov om Bevilling af overordentlige Udgifter 21. Dec. 1863, Lov om overordentlige Indtægter og Udgifter 12. Sept. 1864. I saadanne Tilfælde kunne de til det paagjældende Fællesøiemed anvendte Udgifter ikke negtes at have Hjemmel i Finantsloven; men ligesom Regeringen ikke ved denne Form af Bevillingen fritages for sin Forpligtelse til at aflægge forsvarligt Regnskab, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67 A nhang B Sp. 1084—85, saaledes bliver Regeringen naturligvis ogsaa ansvarlig, forsaavidt de bevilgede Pengemidler have været anvendte paa en ødsel og uforsvarlig Maade. For saavidt da den bevilgede Sum ikke er overskreden, vil Udgiften i Almindelighed være tilstrækkelig hjemlet. Vel vil den selv i dette Tilfælde kunne mangle Hjemmel i Finantsloven, naar nemlig de for Summens Anvendelse fastsatte Regler ere fravegne, f. Ex. naar den Plan, i Henhold til hvilken et Bygningsarbejde er bevilget, i væsentlig Grad er forandret, men i Reglen vil det dog ikke være nødvendigt at søge nogen særlig, efterfølgende Hjemmel i Anledning af slige Afvigelser, hvorimod de ville være at afgjøre ved Rigsdagens Beslutning med Hensyn til Statsregnskabet, s. Grl. § 50.

Paa den anden Side vil Udgiften ofte kunne siges at være hjemlet ved Finantsloven, selv om den bevilgede Sum er overskreden. Finantsloven skal nemlig efter Grl. § 48 kun indeholde et Overslag, og det kan derfor ikke opstilles som nogen ubetinget Regel, at de i samme opførte Beløb

ere bindende; om dette er Tilfældet, vil beroe paa en Undersøgelse af den paagjældende Bevillings Karakter.

For det Første maa Udgiften siges at være hjemlet ved Finantsloven, naar Bevillingen udtrykkelig er betegnet som kalkulatorisk, s. Finantslov 21. Mai 1867 § 22 mod Slutningen. Det Samme gjælder, naar Udgiften har Hjemmel i en almindelig Lov, f. Ex. en Pension, eller i en lovlig afsluttet Overenskomst, f. Ex. Renter og Afdrag paa Statsgjælden, eller i faststaaende, reglementariske Bestemmelser, som begrunde en retlig Adkomst for Trediemand til at fordrø en vis Udbetaling, f. Ex. Reglerne om Præsters Pensionering, s. Lov 5. Jan. 1851 § 12, forsaavidt Finantsloven, saaledes som den bør gjøre, til det paagjældende Øiemed har bevilget et vist Beløb. Da Udgiften her har sin egentlige Hjemmel i den paagjældende Lov, Overenskomst eller Regel, kan den i Finantsloven hertil opførte Sum nemlig kun betragtes som kalkulatorisk, s. Finantslov 21. Mai 1867 § 17, Rigsdagstidende 6. Session Anhang B Sp. 116—17. Skulde imidlertid Finantsloven ikke have bevilget noget Beløb til det omspurgte Øiemed, maa Udgiften ikke afholdes uden særlig Tillægsbevilling, thi den har i saa Fald ikke Hjemmel i Finantsloven, s. Grl. § 49. Endelig maa den samme Regel anvendes, naar Bevillingen, skjøndt den lyder paa, at en bestemt Sum maa anvendes til et vist Øiemed, dog i Virkeligheden maa siges at bevilge selve den paagjældende Ting, saa at den angivne Sum kun betegner den Pris, for hvilken Tingen ventes at kunne tilveiebringes, uden i saa Henseende at indeholde en bestemt Begrænsning, f. Ex. naar et vist Beløb bevilges til Anskaffelse af Brød eller Klæder til Soldater eller Straffanger, s. Finantslov 21. Mai 1867 § 22 mod Slutningen, Rigsdagstidende 6. Session Anhang B Sp. 118—19, D. T. 1861. 1155—56, Landkommunallov 6. Juli 1867 § 51. Gaaer Bevillingen derimod kun ud paa at bevilge Tingen, forsaavidt denne kan erholdes for den bevilgede Sum, er Tingens Anskaffelse kun hjemlet, naar Summen

er tilstrækkelig hertil, hvilket navnlig hyppig vil gjælde med Hensyn til Opførelsen af nye Bygninger. Ligeledes er det klart, at Overskridelsen i intet Tilfælde kan ansees som hjemlet ved Finantsloven, naar den har sin Grund i en Afgang fra de ved denne foreskrevne eller forudsatte Regler for Gjenstandens Tilveiebringelse, saasom at denne ikke er anskaffet ved Licitation, eller at Bygningsplanen er fraveget.

2. Naar en Udgift efter det Ovenanførte ikke har Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, bliver det et Spørgsmaal, om den desuagtet gyldig kan afholdes, og i bekræftende Fald, under hvilke Betingelser. Efter Affattelsen af Grl. § 49 kunde det nu synes, at Afholdelsen af slige Udgifter var ubetinget udelukket, men dette kan aabenbart ikke være Grundlovens Mening og er i alt Fald aldrig antaget for at være dens Mening. Grl. § 48 betegner selv Finantsloven som et Overslag, og skjøndt dette Overslag vel i det Hele taget maa være bindende, ligger det dog uden Tvivl i det brugte Udtryk, at Afgangser maae kunne finde Sted ikke blot med Hensyn til de bevilgede Udgifters Størrelse, men ogsaa med Hensyn til nye Udgifter. Denne Antagelse er saa meget naturligere, som der ikke paa Finantsloven opføres nogen Sum til uforudsete Udgifter i Almindelighed, men selv hvor en saadan Sum bevilges, ville Forholdene let kunne bevirke, at den viser sig utilstrækkelig. Det Anførte bestyrkes yderligere derved, at Grl. § 50, skjøndt den forudsætter, at der i Statsregnskabet kan forefindes Udgifter, som ere afholdte uden Hjemmel i Finantsloven, overlader Afgjørelsen til Rigsdagens Beslutning, uden ubetinget at foreskrive Ansvar for vedkommende Minister, s. ogsaa Koloniallov 27. Nov. 1863 § 60*). Da det

*) Forsaavidt denne Lov erklærer Tillægsbevilling for unødvendig, naar Udgiften er hjemlet ved bestaaende Love eller lignende Regler, der maae ansees for gjældende, indtil de forandres ad Lovgivningsveien, afviger den derimod fra den kongerigske Statsret.

nu heller ikke kan være Meningen med de i Grl. § 49 tilføjede Udtryk „eller en Tillægsbevillingslov“, at der i ethvert Tilfælde, hvor Trang opstod til Afholdelsen af en i Finantsloven uhjemlet Udgift, forinden dennes Afholdelse skulde indhentes en særlig Tillægsbevilling, maa Betydningen af den i Grl. § 49 2. M. opstillede Regel indskrænkes dertil, at Udgifter, som ikke have Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, kun kunne afholdes undtagelsesvis under særegne Betingelser, og at de, selv hvor disse Betingelser ere tilstede, ikke i sig selv ere retsgyldige, men udkræve en efterfølgende Hjemmel.

Hvad nu angaaer Betingelserne for Afholdelsen af uhjemlede Udgifter, kunde den Omstændighed, at Finantsbudgettet og Tillægsbevillingerne affattes i Lovsform, synes at tale for, at Beslutningen om Udgiftens Afholdelse skulde tages i Form af en foreløbig Lov, der da i Overensstemmelse med Grl. § 25 maatte forelægges den næste Rigsdag til Beslutning, og i saa Fald maatte altsaa Reglerne i Grl. § 25 om Betingelserne for Udstedelsen af foreløbige Love ligefrem være anvendelige. Ligesom denne Form imidlertid for saa vidt vilde være mindre hensigtsmæssig, som den vilde give Udgiften en tilsyneladende Fasthed, som i Virkeligheden ikke tilkommer den, s. ovenfor § 53 Nr. 4, saaledes indeholder Grundloven i Øvrigt intet Spor til, at man har tænkt sig denne Udvei. Vi have allerede ovenfor, s. § 115, seet, at Reglen i Grl. § 25 ikke er anvendelig paa Finantsloven, og ei heller kan den Antagelse, at Kongen i Overensstemmelse med Grl. § 25 skulde have en ligefrem Ret til at udstede foreløbige Love om Afholdelsen af uhjemlede Udgifter, forenes med det ubetingede Forbud i Grl. § 49. Den nævnte Form har heller ikke været anvendt i Praxis. De positive Forskrifter i Forfl. 1855 § 54 og Grl. 1863 § 58 kunne naturligvis heller ikke ligefrem overføres paa de nuværende Forfatningsforhold, og navnlig er Forskriften om den særegne Maade, hvorpaa Beslutningen om Udgiftens Afholdelse skal forberedes og fattes, af rent positiv Na-

tur. Imidlertid bestyrke de dog den Sætning, at Beslutningen om Afholdelse af uhjemlede Udgifter i det Væsentlige maa være knyttet til lignende Betingelser, som Udstedelsen af en foreløbig Lov, med hvilken samme ogsaa har den vigtige Eiendommelighed tilfælles, at den hviler paa Formodningen om Rigsdagens Samtykke. Man synes herefter at maatte fordrø:

a) At Beslutningen fattes af Kongen, forsaavidt der ikke i saa Henseende er overladt vedkommende Minister en særegen Myndighed, s. Lov om Retsbetjentes Lønning 19. Febr. 1861 § 6. Analogien af Grl. § 25 er vel ikke ubetinget bindende, da Kongen ikke i det foreliggende Tilfælde optræder som Lovgiver. Ligesom den nævnte Fordring imidlertid vistnok er grundet i Sagens Natur, saaledes gjaldt den allerede efter den ældre Ret, s. Reskr. 11. April 1841, og var ligeledes gjort gjældende i Forfl. 1855 § 54 og Grl. 1863 § 58. At Rigsretsdommen 28. Febr. 1856 har forkastet denne Betingelses Nødvendighed, s. Beretning om Rigsrettens Forhandlinger S. 1004—7, jfr. S. 803 ff., kan herefter neppe komme i Betragtning.

b) At Tilfældet er paatrængende, navnlig at Udgiften ikke uden væsentlig Skade kan opsættes, indtil Rigsdagen atter kommer sammen, s. Forfl. 1855 § 54, Grl. 1863 § 58 og ovenfor § 50. At sammenkalde Rigsdagen for at tage Beslutning om Udgiften vil vel være den rigtigste Fremgangsmaade, hvor der er Tale om meget betydelige Summer, men kan ingenlunde i Almindelighed fordres eller endog ansees for rigtigt.

c) At de Forhold, der foranledige Udgiften, ere uforudsete og navnlig ikke have foreligget Rigsdagen ved dens Votering over Finantsloven, s. ovenfor § 50. Herved udelukkes altsaa de Tilfælde, hvor Udgiften har sin Oprindelse fra de sædvanlige, ved Finantslovens Vedtagelse bekjendte Forhold, idet disse maae formodes at være tagne i Betragtning ved Rigsdagens Beslutning over Finantsloven. Fremdeles udelukkes de Tilfælde, hvor Udgiften foranlediges ved

extraordinaire Forhold, som ved Finantslovens Vedtagelse forelaae Rigsdagen. Der vil derfor ikke gyldig kunne tages Beslutning om Afholdelse af en ved Finantsloven negtet Udgift, medmindre Forholdene have forandret sig, siden Rigsdagens Beslutning blev taget. Naar saaledes Rigsdagen har negtet en Bevilling til Foranstaltninger i Anledning af en befrygtet Koleraepidemi, fordi den anseer Frygten for ugrundet, vil den paagjældende Udgift trods Negtelsen kunne afholdes, saafremt Sygdommen virkelig maatte indtræde. Har det Tilfælde, der foranlediger Udgiften, vel været forudseet af Regeringen, men denne desuagtet ikke har begjæret nogen Bevilling af Rigsdagen, vil en saadan Fremgangsmaade vel kunne paadrage vedkommende Minister Ansvar, men selve Beslutningen om Udgiftens Afholdelse kan, saafremt virkelig en paatrængende Nødvendighed har været tilstede, neppe ansees for ulovlig.

d) At Rigsdagen ikke er samlet. Denne Fordring er vistnok begrundet i Sagens Natur, idet det, naar Rigsdagen er samlet, er Regeringens Pligt at søge den fornødne Bevilling hos denne*), ligesom den ogsaa bestyrkes ved Forfl. 1855 § 54 og Grl. 1863 § 58, jfr. Grl. 1866 § 25, men i Øvrigt er denne Fordring ikke med Strenghed fastholdt fra Rigsdagens Side, s. Folkethingstidende 8. Session Sp. 3043.

e) Om end alle de nævnte Betingelser ere tilstede, er Udgiftens Afholdelse dog endnu ikke retfærdiggjort. Da Grl. § 49 ganske almindelig foreskriver, at ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, indeholder Beslutningen om den uhjemlede Udgift, selv om denne er nok saa vel begrundet i Realiteten, og selv om det efter de foreliggende Forhold maa ansees for Regeringens ubetingede Pligt at foretage den, en formel Ulovlighed. Den er i saa Henseende for-

*) De Betænkkeligheder, som kunne fremkaldes ved den dermed forbundne Offentlighed, kunne, i alt Fald tildels, fjernes ved at lade Sagen behandle i et hemmeligt Møde, s. Grl. § 65.

skjellig fra den foreløbige Lov, til hvis Udstedelse Kongen under de i Grl. § 25 foreskrevne Betingelser har en ligefrem Berettigelse. For at hæve hin formelle Ulovlighed, for at tilveiebringe den manglende Hjemmel maa derfor fordres et nyt Faktum, og dette kan, da Beslutningen om Foretagelsen af den uhjemlede Udgift søger sin, om end ufuldstændige, Begrundelse i Formodningen om Rigsdagens Samtykke, ikke være Andet end en efterfølgende Billigelse af Rigsdagen. Da det nu væsentlig beroer paa Rigsdagens Bedømmelse, om de fornødne Betingelser for Udgiftens Lovlighed, og navnlig de under b og c omhandlede ere tilstede, vil Rigsdagens Billigelse fremtræde som den efterfølgende Hovedbetingelse for Udgiftens Lovlighed.

3. Vi have i det Foregaaende seet, at Beslutningen om at afholde en Udgift, som ikke har Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, formelt indeholder en Ulovlighed, at den derfor trænger til en efterfølgende Hjemmel, og at denne Hjemmel maa søges i en Beslutning af Rigsdagen, der gaaer ud paa at billige Udgiftens Afholdelse. Det bliver nu et Spørgsmaal, paa hvilken Maade og i hvilken Form denne Beslutning skal tilveiebringes.

Det er klart, at den manglende Hjemmel ikke kan tilveiebringes ved en Bevilling paa den næste Finantslov, da denne kun angaaer Statens Indtægter og Udgifter i det bestemte, paafølgende Finantsaar, s. ovenfor § 114*). Mere kunde tale for, at Grundlovens Mening havde været den, at Bestemmelse om Udgiftens Billigelse eller Forkastelse skulde tages ved den Beslutning, der efter Grl. § 50 af Rigsdagen skal fattes med Hensyn til Statsregnskabet. Ifølge

*) Naar det i Finantslov 26. Marts 1852 § 28, til hvis Bestemmelser de senere Finantslove og navnlig Finantslov 21. Mai 1867 § 28 henviser, foreskrives, at enhver i Aarets Løb indtraadt Gage eller Gagel forbedring, som ikke har sin Grund i særlig Gagelov, forbeholdes Stadfæstelse ved den paafølgende Finantslov, sigtes herved vistnok ikke til en Billigelse af den allerede afholdte Udgift, men til en Billigelse af samme for Fremtiden.

Grl § 50 skal nemlig Statsregnskabets Behandling af Rigsdagen forberedes ved en forudgaaende Prøvelse af de af begge Thing valgte Statsrevisorer, og til disses Opgave hører det navnlig at paasee, at ingen Udgift udenfor Finantsloven har fundet Sted. Da Regnskabets Aflæggelse og Gjennemsyn imidlertid medtager længere Tid, og det er uhensigtsmæssigt, at Overskridelser af Finantsloven, navnlig naar de ere af større Betydenhed, henstaae uberrigtigede i længere Tid, har der i Praxis udviklet sig den Regel, at Spørgsmaalet om slige Udgifter bringes for Rigsdagen ved et Forslag til en særegen, saakaldet Tillægsbevillingslov, s. Finantslov 23. Jan. 1862 § 16. En saadan Lov, der korrekttere betegnes som en Efterbevillingslov, er væsentlig forskjellig saavel fra selve Finantsloven, som fra de tidligere omhandlede, egentlige Tillægsbevillingslove, skjøndt den, som bemærket, hyppig betegnes med samme Navn, som disse, og Udgifter, der foreligge til Efterbevilling, jevnlig opføres i samme Lov, som Udgifter, paa hvilke der skal erhverves egentlig Tillægsbevilling, s. f. Ex. Lov om Tillægsbevilling 3. Mai 1867. Ved den egentlige Tillægsbevillingslov er den omspurgte Udgift endnu ikke afholdt; den fremtræder derfor kun som Overslag, og Rigsdagen kan fuldstændig frit atgjøre, om den vil bevilge eller negte Beløbet. Bevilger den Udgiften, foreligger der et Tillæg til Finantsloven, i Medfør af hvilket Udgiften fuldstændig gyldig kan afholdes; negter den Udgiften, er det hermed afgjort, at Udgiften ikke maa afholdes, og videre Skridt ere ikke fornødne. Ved Efterbevillingsloven er Udgiften derimod allerede afholdt, og heraf følger, dels at den ikke fremtræder som Overslag, men som bestemt angiven Udgift, dels at Rigsdagens Beslutningsmyndighed, skjøndt formelt ubegrændset, reelt er væsentlig indskrænket, ligesom selve Beslutningen faaer en anden Karakter end ved Tillægsbevillingsloven. Bevilges Udgiften, foreligger der ikke en Bevilling i sædvanlig Forstand, nemlig en Bemyndigelse til den paagjældende Udgifts Afholdelse, men

Beslutningen har mere Karakteren af en Indemnitet i Anledning af det begaaede, formelle Grundlovsbrud, en Fra-faldelse af det Krav, som paa Grund heraf kunde reises. Negtes Udgiften, er Sagen ikke hermed bragt tilende, men der maa gjøres positive Skridt for at restituere den tidligere Tilstand. Efterbevillingsloven kunde maaskee snarere betragtes som en anteciperet Regnskabsdecision, men adskiller sig i Øvrigt ogsaa fra denne i flere væsentlige Henseender. Den fremtræder saaledes som Lov, medens Decisionen fremtræder som Rigsdagsbeslutning, den gaaer ud paa at bevilge en i Finantsloven uhjemlet Udgift, medens Statsregnskabets Behandling nærmest har til Formaal at kontrollere de bevilgede Summers forsvarlige Anvendelse, og endelig gaaer den ikkun ud paa at hjemle Udgiften i det Hele taget, og udelukker derfor ikke en senere Decision om Summerens Anvendelse.

Det kunde ved første Øiekast synes, at den omhandlede Praxis, at de uden Hjemmel i Finantsloven afholdte Udgifter senere hjemles ved en særlig Tillægs- eller Efterbevillingslov, havde faaet en udtrykkelig, grundlovmæssig Stadfæstelse ved Grl. § 49, idet denne, efter at have bestemt, at ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i Finantsloven, tilføjer «eller i en Tillægsbevillingslov», hvilke Ord ikke fandtes i Bestemmelsens Kilde, Grl. 1849 § 52. Skjøndt det nu vilde have været ret naturligt, om Grundloven havde givet en udtrykkelig Stadfæstelse af den omhandlede Praxis, kan en saadan dog ikke søges i Grl. § 49. Denne Paragraph indeholder nemlig et Forbud mod Afholdelsen af Udgifter, som ikke ere hjemlede paa den i samme angivne Maade, men da Efterbevillingsloven gaaer ud paa at billige Udgifter, som allerede ere afholdte, vilde det være meningsløst at forbyde Afholdelsen af Udgifter, som ikke have Hjemmel i en saadan, eller at tillade Afholdelsen af Udgifter, som have Hjemmel i Efterbevillingsloven. Grl. § 49 kan derfor kun sigte til Tillægsbevillings-

love i egentlig Forstand*), der gaae ud paa at bevilge Udgifter, som endnu ikke ere afholdte, og som Følge heraf kan Reglen i Grl. § 48, at Forslag til Tillægsbevillingslovene behandles først i Folkethinget, ogsaa kun sigte til disse.

Forslaget til Efterbevillingsloven bliver i det Hele at behandle paa samme Maade, som andre Lovforslag. Da den positive Bestemmelse i Grl. § 48 efter det nys Bemærkede ikke kan antages at sigte til Efterbevillingslove, og disse derhos efter det tidligere Udviklede ere saa forskjellige fra Finantsloven og Tillægsbevillingsloven, at en analogisk Anvendelse ikke er berettiget, maa Forslaget til disse Love kunne behandles først saavel i Landstinget, som i Folkethinget. Imidlertid maa Reglen i Grl. § 48. 2. M. ligefrem komme til Anvendelse, hvor det samme Lovforslag omfatter baade afholdte og ikke afholdte Udgifter, og navnlig ogsaa, hvor den enkelte Udgift, som Lovforslaget angaaer, kun tildels er afholdt**). Derimod maa det uden Tvivl fordres, at Efterbevillingslovforslaget saa snart som muligt bringes for Rigsdagen, s. Lov om Retsbetjentes Lønning 19. Febr. 1861 § 6, og der haves neppe Føie til i Mangel af positiv Bestemmelse at udsætte Afgjørelsen til Rigsdagens næste ordentlige Samling, s. som Undtagelse Finantslöv 23. Jan. 1862 § 16.

4. Der bliver endelig Spørgsmaal om Betydningen og Virkningen af den af Rigsdagen fattede Beslutning med Hensyn til den i Finantsloven uhjemlede Udgift. Forsaa-vidt denne Beslutning fattes ved Behandlingen af Statsregnskabet, s. Grl. § 50, bliver den at omhandle nedenfor, og vi skulle derfor her kun beskæftige os med samme, forsaavidt den tages med Hensyn til et indbragt Lovforslag om Efter-

*) Et Andet er, at det maa siges at stemme med Grundsætningen i Grl. § 49, at den efterfølgende Hjemmel for den allerede afholdte Udgift tilvebringes af samme Statsmyndighed som den forudgaaende.

**) I Praxis samles sædvanlig Udgifter af begge Slags i en Lov.

bevilling. Saafremt dette nu vedtages af Rigsdagen og stadfæstes af Kongen, maa Udgiften ansees som tilstrækkelig hjemlet paa samme Maade, som om den var bevilget ved Finantsloven eller en egentlig Tillægsbevillingslov. Herved udelukkes altsaa ikke, at Rigsdagen ved den senere Behandling af Statsregnskabet kan negte at lade Udgiften passere, fordi det oplyses, at Summen ikke har været anvendt paa tilbørlig Maade; thi dette er ikke Andet, end hvad der ogsaa kan skee med Hensyn til de ved Finantsloven bevilgede Summer. Forkastes derimod Efterbevillingen, behøver dette ikke nødvendigvis at have sin Grund i, at Rigsdagen vil negte sin Billigelse af den afholdte Udgift, men kan hidrøre fra, at den anseer Efterbevillingen for ufornøden, idet Udgiften allerede maa antages for hjemlet ved Finantsloven, eller at den ikke finder Forholdene saa tilstrækkelig oplyste, at den nu vil tage Beslutning i Sagen og derfor foretrækker at udsætte den til Statsregnskabets Behandling. I disse Tilfælde har Sagen altsaa ingen Vanskelighed.

Derimod opstaaer der betydelige Tvivl, naar Efterbevillingen ligefrem forkastes af Rigsdagen, i hvilken Henseende den i et af Rigsdagens Thing skete Forkastelse er tilstrækkelig. I dette Tilfælde er saa Meget klart, at Udgiften ikke har opnaaet den fornødne Hjemmel, og forsaa vidt den for en Del ikke maatte være afholdt, er det afgjort, at den ikke maa afholdes, idet Efterbevillingsloven da for denne Dels Vedkommende har Karakteren af en virkelig Tillægsbevillingslov. Fremdeles er det indlysende, at den tagne Beslutning ikke umiddelbart kan exekveres, men maa søges gennemført ved Domstolene og navnlig ved Rigsretten. Derimod er det tvivlsomt, hvilken Betydning Rigsdagens Afgjørelse i dette Tilfælde har for Rigsretten.

Betragter man Grundlovens Bestemmelser i og for sig, synes det efter disse, der ikke omtale noget Efterbevillingssystem, at være den nærmest liggende Opfattelse, at Udgiften paa den ene Side betragtes som uhjemlet, men paa

den anden Side den stedfundne Forkastelse ikke betragtes som definitivt afgjørende, idet den endelige Beslutning om, hvad der i saa Henseende skal foretages, udsættes til Behandlingen af Statsregnskabet for det paagjældende Aar, hvoraf da vilde følge, at et Erstatningsansvar ikke for Tiden med Nytte kunde gjøres gjældende. Herfor kan navnlig anføres, at Grl. § 50 forudsætter, at der i Statsregnskabet forefindes Udgifter, som ikke ere hjemlede ved Finantsloven, og at Spørgsmaalet om disse afgjøres ved Rigsdagens Beslutning med Hensyn til Statsregnskabet. Vilde man nu end i Øvrigt betragte Efterbevillingen som en anteciperet Decision, kan denne Betragtningssmaade dog ikke fastholdes i Tilfælde af dens Forkastelse, da denne ikke skeer ved en Beslutning af Rigsdagen som saadan, men ved Beslutning af et enkelt Thing. Ligesom der nu efter den modsatte Anskuelse vilde fremkomme en besynderlig Forskjel mellem de Tilfælde, der afgjordes ved Behandlingen af et Efterbevillingslovforslag, og dem, der udsattes til Behandlingen af Statsregnskabet, idet i første Tilfælde det enkelte Things Beslutning blev afgjørende, medens i det andet Afgjørelsen kun kunde skee ved en af begge Rigsdagens Afdelinger vedtagen, overensstemmende Beslutning, saaledes vilde hin Antagelse endog medføre ligefremme, praktiske Vanskeligheder, nemlig i det Tilfælde, at Landstinget negtede en Efterbevilling, som billigedes af Folkethinget, idet Landstinget i saa Fald vilde være ude af Stand til at fremtvinge en Ministeranklage, s. Grl. § 14.

Imidlertid kunne Grundlovens Bestemmelser ogsaa forstaaes paa den Maade, at Spørgsmaalet om de uden Hjemmel i Finantsloven afholdte Udgifter kun da bliver at afgjøre ved Rigsdagens Beslutning med Hensyn til Statsregnskabet, naar de ikke allerede tidligere ere bragte for Rigsdagen og her have fundet deres Afgjørelse. Denne Opfattelse synes saa meget mere retfærdiggjort, som den ved Statsregnskabets Behandling stedfindende Afgjørelse efter sin Natur nærmest maa angaae det Spørgsmaal, om de ved

Finantsloven bevilgede Summer have været anvendte paa rette Maade, medens en Bevilling af Summer, der ikke have Hjemmel i Finantsloven, efter Grundsætningerne i Grl. §§ 48 og 49 maa tilkomme den lovgivende Magt. Det vilde derhos være meget uhensigtsmæssigt, om Ansvarret for Afholdelsen af uhjemlede Udgifter først skulde kunne gjøres gjældende mod Ministeren efter længere Tids Forløb, eller om en Adskillelse af Erstatnings- og Strafansvaret skulde finde Sted. Efterat Praxis, støttet paa de anførte Betragtninger, har indført Efterbevillingssystemet, vil en negtet Efterbevilling i Reglen blive ledsaget af en Ministeranklage, og Retten vil da ikke kunne udskyde Spørgsmaalet om Erstatningsansvaret til Afgjørelse ved Statsregnskabet. Den Forskjel, som herefter opstaaer mellem de Tilfælde, hvor Spørgsmaalet afgjøres ved Forkastelse af Efterbevillingen, og dem, hvor det udsættes til Afgjørelse ved Statsregnskabet, er vel noget anomal, men finder dog sin Forklaring deri, at det paagjældende Thing eller begge Thing i sidstnævnte Tilfælde give Afkald paa deres Ret til strax ensidig at afgjøre Spørgsmaalet. Kun i det ovennævnte Tilfælde, hvor Landstinget negter en Efterbevilling, som Folkethinget billiger, opstaaer der en virkelig Anomali, idet man her neppe kan antage Spørgsmaalet for afgjort ved Landstingets Negtelse, hvorimod man maa udsætte dets Afgjørelse til Behandlingen af Statsregnskabet; men denne Anomali har sin Grund i, at Anklagemyndigheden kun er tillagt Kongen og Folkethinget, ikke Landstinget, s. Grl. § 14*).

Forsaavidt nu Spørgsmaalet om den Udgift, hvis Efterbevilling er negtet, bringes for Rigsretten i Form af en Ministeranklage, vil Rigsretten, hvad Strafansvaret angaaer.

*) Forsaavidt Kongen efter at have skiftet Ministre lod de tidligere Ministre anklage for Rigsretten paa Grund af de uhjemlede Udgifter, som Folkethinget havde billiget, men Landstinget negtet, kan der derfor spørges, om ikke Landstingets Negtelse maatte være afgjørende med Hensyn til Erstatningsspørgsmaalet.

i det Hele taget have selvstændig at paakjende de foreliggende Fakta. Med Hensyn til Erstatningsansvaret vil Rigsretten ligeledes selvstændig have at paakjende, om der foreligger en formel Lovovertrædelse, navnlig om Udgiften har Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, og om den i benægtende Fald senere er bleven hjemlet. Endelig maa Rigsretten ogsaa kunne afgjøre, om Betingelserne for Udgiftens Lovlighed ere tilstede, forsaavidt disse beroe paa, at Beslutningen er fattet af Kongen, og at Rigsdagen ikke har været samlet*).

Derimod synes Rigsretten ikke selvstændig at kunne bedømme, om der har været en paatrængende Nødvendighed for Udgiftens Afholdelse eller endog, om denne har været hensigtsmæssig**), men i saa Henseende maa den uden Tvivl betragte Spørgsmaalet som afgjort ved Rigsdagens Negtelse af Efterbevillingen***). Den omspurgte Udgift er nemlig efter Forudsætningen uden Hjemmel i Finantsloven eller Tillægsbevillingsloven, og slige Udgifter maae efter Grl. § 49 ikke afholdes. Kan det nu end indrømmes, at saadanne Udgifter under visse Omstændigheder maae kunne foretages, og at det endog kan være Regeringens Pligt at foretage dem, saa synes dette dog kun at kunne støttes paa Formodningen om et Samtykke fra Rigsdagen, hvem Bevillingsmyndigheden tilkommer med Hensyn til alle Statens Udgifter, og som derfor ogsaa maa være udelukkende kom-

*) Saafernt man antager, at Rigsretten er bunden ved Rigsdagens Negtelse af Efterbevillingen, vil det nævnte Spørgsmaal i Øvrigt ikke faae nogen praktisk Betydning med Hensyn til Erstatningsansvaret.

***) Se dog Rigsretsdom 28. Febr. 1856 i Beretning om Rigsrettens Forhandlinger, Sp. 1004—7.

****) Anderledes stillede Sagen sig efter Grl. 1863 § 58, hvorefter den af Kongen tagne Beslutning om Afholdelsen af uhjemlede Udgifter alene skulde forelægges Folkethinget, og dettes Afgjørelse alene gaae ud paa, om der for Rigsretten skulde gøres noget Ansvar gjældende mod de Ministre, der havde medunderskrevet Beslutningen.

petent til at bedømme, om de foreliggende Omstændigheder indeholdt tilstrækkelig Grund for Regeringen til paa egen Haand at tage Beslutning om Udgiftens Afholdelse. Svinger denne Formodning, og dertil er det tilstrækkeligt, at et enkelt Thing siger Nei til Efterbevillingen, bortfalder hermed den absolute Betingelse for Udgiftens Lovlighed; den maa da betragtes som ikke skeet, og den ved dens Foretagelse forandrede Tilstand bør saa vidt muligt restitueres. Forskjellen mellem det Tilfælde, hvor Udgiften endnu ikke er afholdt, i hvilket Fald Negtelsen utvivlsomt har den Virkning, at den ikke maa afholdes, og det nærværende Tilfælde er kun den, at Rollerne ere ombyttede, saaledes at Rigsdagen, som før paastod den bestaaende Tilstand opretholdt, nu fordrer den restitueret, og den stedfundne Forandring i de faktiske Forhold synes ikke at kunne medføre en saa væsentlig Omskiftning af Retsforholdets Karakter, at det nu skulde tilkomme en anden Autoritet at træffe den Afgørelse, som tidligere tilkom Rigsdagen. Grundlovens Regel er, at ingen Udgift maa afholdes uden Rigsdagens Bevilling; men vilde man indrømme Rigsretten Myndighed til selvstændig at afgjøre Spørgsmaalet om Udgiftens Nødvendighed, kom man herved i Virkeligheden til at tillægge denne Ret en bevilgende Myndighed ikke blot ved Siden af, men endog over Rigsdagen, s. Rigsdagstidende 8. Session Anhang B Sp. 224. Forsaavidt man imod den her forsvarede Anskuelse har paaberaabt sig Analogien af de privatretlige Regler om Fuldmagt og negotiorum gestio, s. Rigsdagstidende 8. Session Anhang B Sp. 228—29, kan man, selv afseet fra, at en Overførelse af Reglerne om privatretlige Forhold paa det foreliggende, ganske eiendommelige, statsretlige Forhold ingenlunde ubetinget kan tilstedes, hertil bemærke, at der i nærværende Tilfælde ved den i Grl. § 49 udtalte Regel foreligger et ubetinget Forbud fra Mandantens Side mod Udgiftens Afholdelse. Ligesaa lidt kommer det i Betragtning, at Rigsretten ifølge Grl. §§ 14 og 69 paakjender de mod Ministrene for deres Embedsførelse anlagte Sager.

medens Folkethinget kun har Ret til at tiltale Ministrene, s. Rigsdagstidende paa ovenanførte Sted Sp. 230, thi herved udelukkes ikke, at Rigsretten i visse Henseender kan være bunden til at bygge sin Dom paa et givet Grundlag.

Efter det Anførte maa det derfor uden Tvivl statueres, at Rigsretten med Hensyn til Spørgsmaalet om Udgiftens Nødvendighed ligefrem maa lægge den stedfundne Forkastelse til Grund. Det synes end ikke foreneligt med Grl. § 49, at Rigsretten, medens den maa ansee Udgiftens objektive Unødvendighed for godtgjort ved Rigsdagens Forkastelse, selvstændig undersøger det Spørgsmaal, om denne Unødvendighed har været vedkommende Minister indlysende, om altsaa Handlingen har været ham tilregnelig. Grundloven opstiller nemlig ikke den Regel, at Regeringen har Ret til uden Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov at foretage nødvendige Udgifter, men den forbyder Afholdelsen af enhver Udgift, som ikke er hjemlet paa den angivne Maade. Det er altsaa bestandig den Minister, der foretager en saadan Udgift, indlysende, at han begaaer en formel Ulovlighed, og at den eneste Maade, hvorpaa denne kan blive legaliseret, er ved en efterfølgende Bevilling fra Rigsdagens Side, og for saa vidt er Handlingen ham stedse tilregnelig.

Det kan ganske vist omtvistes, om den her opstillede Regel i politisk Henseende er hensigtsmæssig, og det maa indrømmes, at den paagældende Minister, naar Rigsdagen misbruger sin Myndighed, kan komme i en meget uheldig Stilling, s. Rigsdagstidende 8. Session Anhang B Sp. 229—32; men ligesom Rigsdagens Hensyn til sin egen Værdighed vil yde Garanti mod slige Misbrug, saaledes kunne Hensyn af denne Art ikke komme i Betragtning mod Grundlovens positive Regel. At denne ikke kan forstaaes paa anden Maade end den her angivne, bestyrkes i høi Grad derved, at den nu-gældende Grl. § 49 gjentager Reglen i Grl. 1849 § 52 uden, saaledes som Forfl. 1855 § 54 og Grl. 1863 § 58, at modificere den ved at tillægge Kongen en forfatningsmæssig Ret til

under visse Betingelser at beslutte Afholdelsen af Udgifter, der ikke have Hjemmel i de finansielle Love.

Selv om man imidlertid maatte nære Betænelighed ved at lade de ovenanførte Betragtninger ganske i Almindelighed være afgjørende, maa dog i alt Fald saa Meget staae fast, at Afholdelsen af Udgifter, som Rigsdagen har negtet, paafører et ubetinget Erstatningsansvar, s. dog Rigsrettsdommen 28. Febr. 1856, i Beretning om Rigsrettens Forhandling Sp. 1004—7.

Paa den anden Side maa den opstillede Hovedregel uden Tvivl undergives enkelte Modifikationer. Saaledes synes Afholdelsen af Udgifter, der vare hjemlede ved en Lov, Overenskomst eller faststaaende, reglementarisk Bestemmelse, som gav vedkommende Private en ligefrem Retsfordring paa Statskassen, ikke at kunne paadrage Ministeren Erstatningsansvar*), om end det hertil begjærede Beløb er bleven negtet paa Finantsloven, thi ved Afholdelsen af slige Udgifter kan der ikke antages at være paaført Statskassen nogen virkelig Skade. Derhos vil det mod Ministeren reiste Erstatnings-søgsmaal efter Omstændighederne kunne mødes med den Indsigelse, at Statskassen for de afholdte Udgifter har erholdt et Vederlag, der maa afdrages i Erstatningsfordringen eller endog kan bringe denne til at bortfalde.

Noget tvivlsommere stiller Forholdet sig ligeoverfor den Private, til hvem Penge ere udbetalte uden Hjemmel i de finansielle Love. Er Udbetalingen udtrykkelig knyttet til den Forudsætning, at det fornødne Beløb bevilges af Rigsdagen, er det øiensynligt, at Pengene maa kunne søges tilbage**), naar denne Forudsætning slaaer feil. I modsat Fald kunde vel Endel tale for at antage Udbetalingen for stiltiende knyttet til hin Forudsætning, men dette Synspunkt

*) Om en saadan Fremgangsmaade kan paadrage Ministrene Strafansvar, er et andet Spørgsmaal.

**) At Søgsmaalet til Tilbagebetaling maa anlægges ved den Sagsøgte sædvanlige Værneting, og ikke ved Rigsretten, er en Selvfølge.

vil dog vistnok kun undtagelsesvis kunne gjøres gjældende. I Almindelighed synes den Private at maatte kunne møde det mod ham anlagte Tilbagebetalingssøgsmaal med den Indsigelse, at han, der har forhandlet med Finantsernes lovlige Bestyrelse, ikke kan være pligtig at undersøge det ofte tvivlsomme Spørgsmaal om Regeringens Competence. I alt Fald vil en Tilbagesøgning ikke kunne finde Sted, hvor den Paagjældende var i Besiddelse af en Ret, der støttede sig paa en Lov eller lignende fast Bestemmelse. Derhos vil han, selv om en Tilbagesøgning admitteres, jevnlige kunne fremsætte den ovennævnte Indsigelse om, at Staten har erholdt Vederlag for Udgifterne og derfor, hvis Tilbagesøgningen indrømmedes, vilde berige sig paa hans Bekostning.

Anm. I Rigsdagens 8de Session indbragte en Folkethingsmand et Lovforslag om Ministrenes Ansvarlighed med Hensyn til Overskridelser af Finantsloven, der gik ud paa at ordne de omhandlede, forviklede Forhold ved faste Regler, men som, skjøndt det blev vedtaget i Folkethinget, ikke førte til noget endeligt Resultat. Jfr. nærmere Forhandlingerne om dette Lovforslag i Folkethingstidende 8. Session Sp. 413—46, 2992—3080, 3211—48, Landstingstidende Sp. 1110—26, Anhang A Sp. 725—28, Anhang B Sp. 223—32.

§ 119. Om Finantslovens Forhold til den øvrige Lovgivning.

Af det Ovenanførte fremgaaer det, at Finantsloven, skjøndt den i Formen fremtræder som Lov, i mange væsentlige Henseender er forskjellig fra andre Love. Vi have saaledes seet, at dens Indhold i og for sig ikke hører til Lovgivningens Omraade, at den i formel Henseende har ikke uvæsentlige Eiendommeligheder, og at den navnlig ikke kan gives som foreløbig Lov, at dens Varighed er begrændset til en kort Tid, ved hvis Udløb den af sig selv bortfalder, og at endelig dens Betydning for Statslivet og dens Virkninger ere af ganske eiendommelig Natur. Denne

Omstændighed er af væsentlig Betydning, naar der spørges om Finantslovens Forhold til andre Love.

Paa Grund af Finantslovens Karakter som indeholdende et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter vil den paa mange Maader komme i Berøring med den øvrige Lovgivning, idet en stor Del af denne gaaer ud paa at bestemme Statens Indtægter og Udgifter. Forholdet mellem disse Love og Finantsloven maa da opfattes paa den Maade, at Lovgivningsmagten ved hine har udtalt som sin Villie, at de paagjældende Indtægter skulle tilkomme og de paagjældende Udgifter paahvile Statskassen, medens Finantsloven skal give den formelle Bemyndigelse til at oppebære Indtægterne og afholde Udgifterne i det bestemte Finantsaar.

Der kan imidlertid spørges, om den lovgivende Magt ikke er berettiget til, forsaavidt en særlig Trang dertil maatte vise sig, ved Finantsloven at gjøre Forandring i hine Love eller de i dem grundede Rettigheder eller Forpligtelser. Herfor lader sig anføre, at enhver Lov kan forandres eller ophæves ved en anden Lov, hvilket ifølge Grl. § 47 navnlig ogsaa gjælder om Skattelovene, og at Finantsloven ikke blot i Grundloven er betegnet som Lov, men derhos bliver til ved en Samvirken mellem de samme tre Faktorer, der deltage i Lovgivningen overhovedet. Under en modsat Forudsætning vil Finantslovens Behandling for en meget stor Del blive betydningsløs, hvilket navnlig gjælder om næsten hele Indtægtssiden, og man vil i Virkeligheden tvertimod Grundlovens Ord og Hensigt for en væsentlig Del af Statsindtægternes og Statsudgifternes Vedkommende faae et Normalbudget.

Det reiste Spørgsmaal indbefatter i Virkeligheden to forskjellige. Man kan for det Første spørge, om Finantsloven gyldig kan negte en Indtægts- eller Udgifts-post, som er begrundet i en sædvanlig Lov, og hvilken Betydning der maa tillægges en saadan Negtelse, og dernæst kan man spørge, om en udtrykkelig Bestemmelse i Finantsloven, hvorved en ældre Indtægts- eller Udgiftslov

eller en i samme begrundet Ret eller Forpligtelse forandres eller ophæves, kan ansees for gyldig.

Hvad det første Spørgsmaal angaaer, maa den Omstændighed, at vor Grundlov ikke anerkjender noget faststaaende Normalbudget, men at hver enkelt Indtægts- og Udgiftspost forelægges Rigsdagen til Votering, have til Følge, at ethvert Thing har en formel Ret til at negte saavel hele Finantsloven, som hver enkelt Post i samme. Ligesom imidlertid den Fremgangsmaade at forkaste hele Finantsloven ikke bør anvendes, uden hvor Konflikten mellem Rigsdagen og Regeringen er naaet til en saadan Høide, at en Udsoning ikke længere er mulig, og selv i dette Tilfælde er et Middel af meget tvivlsomt Værd, saaledes maa en Negtelse af saadanne Indtægts- eller Udgiftsposter, der utvivlsomt flyde af de bestaaende Indtægts- eller Udgiftslove, i det Væsentlige betragtes fra samme Synspunkt. Er det tvivlsomt, om den foreslaaede Indtægts- eller Udgiftspost har Hjemmel i den paagjældende Lov, stiller Sagen sig anderledes, idet Rigsdagen i saa Fald er fuldstændig berettiget til at give sin Anskuelse om, at den paagjældende Post mangler Hjemmel i Loven, Udtryk ved at negte samme. Negtelsen har i disse Tilfælde den Virkning, at de negtede Indtægter ikke maa modtages og de negtede Udgifter ikke afholdes, medmindre særlig Hjemmel dertil erhverves. Derimod har den ingenlunde den Virkning, at de Love, paa hvilke Indtægten eller Udgiften støttes, eller de paa disse Love grundede Rettigheder eller Forpligtelser skulde falde bort. For Skatternes Vedkommende følger det vel af Grl. § 49, at Regeringen ikke maa foretage noget Skridt til deres Inddrivelse, før Finantsloven er vedtaget, men selve Skattelovene blive bestaaende, og de af samme flydende Skatteforpligtelser vedblive ligeledes og kunne senere gjøres gjældende, naar fornøden Hjemmel erholdes, s. ovenfor § 117. Angaaer Negtelsen et Udgiftsbeløb, til hvilket en Privat mener at have en lovbestemt Ret, afskæres denne ikke heller ved Negtelsen fra at gjøre sin formentlige Ret gjældende ved Domstolene,

ligesaa lidt som disse derved udelukkes fra at give Dom over Statskassen, s. Juridisk Ugeskrift 1864. 549, Høiesteretstidende 1865. 137, 1866. 172. Dog pleie Domstolene ikke at forsyne en saadan Dom med Exekutionstermin og Tvangsklausul, og Dommen vil derfor ikke kunne exekveres i Statskassen, s. ovenfor § 72 i Slutningen. Har da den Private erholdt Dom over Statskassen, maa Lovgivningsmagten ansees for pligtig at bevilge det fornødne Beløb ved Finantsloven, men ligesom Lovgivningsmagten naturligvis ikke ved Dom kan tvinges hertil, saaledes synes ogsaa efter Grl. § 49 den ifølge Dommen fornødne Udbetaling ikke at burde finde Sted, før Udgiften er bevilget ved den nye Finantslov eller en Tillægsbevillingslov. Er der ingen Tvivl om, at den foreslaaede Indtægts- eller Udgiftspost har Hjemmel i Lovgivningen, maa Rigsdagen ansees for ligefrem forpligtet til at bevilge samme. Rigsdagen kan vel benytte sin formelle Ret til at negte hver enkelt Post i Finantsloven, men en Benyttelse af denne Ret med Hensyn til lovbestemte Indtægter eller Udgifter maa betragtes som en partiel Negtelse af Finantsloven, der i Almindelighed vil medføre Rigsdagens Opløsning og en ny Forelæggelse af Finantsloven.

De anførte Sætninger have deres Hjemmel i Finantslovens eiendommelige Natur. Finantsloven har nemlig ifølge Grl. §§ 48 og 49 sin bestemt begrænsede Opgave, som bestaaer i at fastsætte et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter og derved give Regeringen Hjemmel til Skatternes Opkrævning og Udgifternes Afholdelse, og den er aldeles ikke bestemt til at forandre de bestaaende, almindelige eller særlige Love, s. Juridisk Ugeskrift 1864 S. 552—53. Hjemmelen for de omspurgte Rettigheder og Forpligtelser ligger ikke i Finantsloven, men i den sædvanlige, vedvarende Lov, og ligesom deres Gyldighed ikke er betinget ved en Stadfæstelse paa Finantsloven, saaledes kan den ved samme skete Negtelse ikke heller antages at afficere samme. En saadan Antagelse har saa meget Mere

imod sig, som man, skjøndt Finantsloven udgaar fra de samme Lovgivningsfaktorer, som de sædvanlige Love, ingenlunde med Hensyn til de ved samme behandlede Spørgsmaal har den samme Garanti for en rolig og grundig Overveielse, som ved de sædvanlige Love. Finantsloven maa nemlig nødvendigvis bringes til Veie inden en kort, begrændset Tid, og det enkelte Thing, navnlig Folkethinget, hvor den først behandles, kan derfor ved en ensidig Fastholden af sine Fordringer udøve et overordentlig stærkt Tryk paa de andre Lovgivningsfaktorer, saa at den for Lovgivningens heldige Virksomhed saa nødvendige Ligevægt og Ro gaar tabt. At Finantslovens og navnlig Indtægtssidens Behandling skulde blive betydningsløs, og at man i Virkeligheden vilde faae et Normalbudget, naar Rigsdagen ved Finantslovens Behandling ansees for pligtig at lægge de bestaaende Indtægts- og Udgiftslove til Grund, kan ingenlunde indrømmes. Foruden at ethvert Thing, som ovenfor berørt, har en formel Ret til at negte hver enkelt Post i Finantsloven, giver denne Lovs Behandling Rigsdagen Leilighed til at blive opmærksom paa de Forandringer i Indtægts- og Udgiftslovgivningen, der kunde være ønskelige, og disse kunne da foretages gennem sædvanlige Love, paa hvis Resultater Finantsloven kan bygge. At i Øvrigt en meget stor Del af Finantslovens Indhold maa betragtes som noget Faststaaende, der ikke fornuftigvis kan negtes, er ganske begrundet i Forholdets Natur.

Betydelig tvivlsommere er det Spørgsmaal, om Finantsloven ved en udtrykkelig Bestemmelse kan ophæve eller forandre bestaaende Love om Statens Indtægter eller Udgifter eller de i dem grundede Rettigheder og Forpligtelser. At den ikke bør gjøre det, er vistnok temmelig klart. De samme Betragtninger om Finantslovens begrændsede Opgave og det Tryk, som ved dens Tilveiebringelse hviler paa de enkelte Lovgivningsfaktorer, tale i ligesaa høi eller høiere Grad mod en udtrykkelig Forandring af sædvanlige Love, som mod en middelbar Lammelse af deres Virksomhed.

Derimod er det tvivlsommere, om Finantsloven overhovedet kan foretage en Forandring af den omhandlede Beskaffenhed. Det maa nemlig erindres, at man ikke uden Videre fra den Omstændighed, at en Lov kan forandres eller ophæves ved en anden Lov, er beføiet til at slutte, at det ogsaa kan skee ved Finantsloven. Finantsloven er nemlig, skjøndt den efter Grundlovens positive Bestemmelse fremtræder i Lovsform, i Virkeligheden saa forskjellig fra andre Love, at man ingenlunde ligefrem kan overføre de om disse gjældende Regler paa Finantsloven, og navnlig ikke uden Videre kan antage Finantsloven for indbefattet under Ordet Lov, naar det, saaledes som i Grl. § 47, bestemmes, at et vist Forhold skal ordnes ved Lov. Hvad særlig Skattelove angaaer, blev det ogsaa paa den grundlovgivende Rigsforsamling skarpt udtalt af Udvalgets Ordfører, at disse ikke kunde forandres ved den aarlige Finantslov, og det var endog med særligt Hensyn hertil, at der til Udkastets Bestemmelse om, at ingen Skat kunde paalægges uden ved Lov, i Grl. 1849 § 51 blev tilføjet, at den heller ikke kunde forandres eller ophæves uden ved Lov, ligesom ogsaa Udkastets Bestemmelse om Finantslovens Betydning med Hensyn til Skatternes Opkrævning fik en forandret Affattelse, s. Rigsdagstidende 1848—49. Sp. 3274—75, jfr. 3282—83.

Det er dog tvivlsomt, om de anførte Grunde ere ganske afgjørende. Det kan dog ikke negtes, at Finantsloven, der vedtages af de samme Faktorer, som medvirke ved Tilveiebringelsen af sædvanlige Love, er en Lov, om den end i mange Retninger er forskjellig fra sædvanlige Love, og den maa derfor kunne indbefattes under Udtrykket Lov, naar der ikke paavises afgjørende Grunde for at udelukke den fra samme*). Det maa nu vistnok ansees for godtgjort,

*) Det kan i saa Henseende erindres, at Grunden til, at Finantsloven ikke kan udstedes som foreløbig Lov, ikke ligger i, at den ikke kan indbefattes under Udtrykket «Love» i Grl. § 25, men at en saadan Fremgangsmaade vilde stride mod Grundloven, navnlig Grl. §§ 48, 49, s. ovenfor § 115.

at det er urigtigt og uhensigtsmæssigt at benytte Finantsloven til at forandre almindelige Love, og at en saadan Fremgangsmaade derfor ikke bør anvendes, men videre synes man heller ikke at kunne gaae. Værnet mod hin urigtige Fremgangsmaade maa søges deri, at Landstinget forkaster alle Bestemmelser, der indeholde en Forandring i de bestaaende Love eller paa anden Maade gaae udenfor Finantslovens Opgave, og at Regeringen i fornødent Fald opløser Rigsdagen og forelægger Finantsloven paany; men der synes ikke at være tilstrækkelig Grund til at betegne en Bestemmelse af omhandlede Beskaffenhed, naar den først engang er kommet ind i Loven, som ligefrem ugyldig og navnlig at tillægge Domstolene Myndighed til at tilside-sætte den, forsaavidt Spørgsmaalet kan komme under deres Paakjendelse*). Til i den omhandlede Henseende at gjøre Forskjel paa Skattelove og andre Indtægts- eller Udgiftslove er der vistnok ikke tilstrækkelig Grund.

Forskjelligt fra det hidtil omhandlede Spørgsmaal er det, om en sædvanlig Lov kan tilstede, at der ved Finantsloven gjøres Forandring i sammes Bestemmelser, eller overlade det til Finantsloven at træffe en eller anden Bestemmelse, som er nødvendig til Fuldstændiggjørelse af Lovens Forskrifter. Ligesom man ikke kan betvivle Gyldigheden af en saadan Fremgangsmaade, saaledes er den ogsaa forbunden med langt mindre Betænkelighed end den ovenfor omhandlede, s. Lov om Retsbetjentes Lønning 19. Febr. 1861 § 8. 2. M. Dog bør den benyttes med Varsomhed, og navnlig kan det ikke antages for rigtigt, at en Skattelov overlader det til Finantsloven aarlig at bestemme, med hvor stort et Beløb Skatten skal opkræves, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67, Anhang B Sp. 945—46. Jfr.

*) Saafremt man antager, at Domstolene overhovedet ikke kunne bedømme Spørgsmaal om sædvanlige Loves Forenelighed med Grundloven, er det en Selvfølge, at der heller ikke i dette Tilfælde kan tillægges dem en saadan Myndighed.

ogsaa Fdn. 29. Sept. 1841 § 17 c og d, som er bortfalden ved Lov 21. Juni 1867 § 16.

De opstillede Regler om Finantslovens Forhold til sædvanlige Love om Statens Indtægter og Udgifter komme i det Væsentlige ogsaa til Anvendelse paa dens Forhold til lovlig afsluttede Overenskomster, f. Ex. om Statsgjældens Forrentning og Afbetaling, og faststaaende, reglementariske Bestemmelser, der give Trediemand et Retskrav paa Statskassen. Ogsaa disse bør uforandrede lægges til Grund for Behandlingen af Finantsloven, og den blotte Negtelse af det paagjældende Beløb afskærer ikke den Private fra at gjøre sin formentlige Ret mod Statskassen gjældende ved Domstolene; men ligesom Beløbet dog ikke maa afholdes, forinden det har faaet Hjemmel ved Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, saaledes kan, da vor Grundlov ikke giver nogen almindelig Beskyttelse for velerhvervede Rettigheder, en udtrykkelig Bestemmelse i Finantsloven, der tiltetgør den paagjældende Ret, ikke erklæres for ugyldig, om den end maa betegnes som uretfærdig.

Medens Finantsloven efter det Anførte med Hensyn til de ældre Love, der angaae Statens Indtægter og Udgifter, simpelthen har at opføre de deri hjemlede Summer, opstaaer Vanskelighed med Hensyn til de Lovforslag, der forelægges og vedtages i samme Session, som Finantsloven, idet det ved Finantslovens Affattelse ikke kan vides, om og i hvilken Skikkelse de ville blive vedtagne og stadfæstede, og man saaledes for disse Indtægters og Udgifters Vedkommende kommer til at savne den ifølge Grl. § 49 fornødne Hjemmel i Finantsloven.

Den paapegede Ulempe søgte Folkethinget i sin Tid at afhjælpe ved til de paagjældende Love at føie en Paragraph, der udtrykkelig bevilgede de med Loven forbundne Udgifter*) for det vedkommende Finantsaar. Herved formentes det, at Loven blev betegnet som en Del af Finants-

*) Om Indtægter bliver der sjældnere Spørgsmaal.

loven, og at Grundlovens Forskrift saaledes fyldestgjordes, og herpaa støttedes da atter den Paastand, at alle Love, der medførte Udgifter, skulde behandles efter samme Regler, som den egentlige Finantslov, og navnlig forelægges først i Folkethinget. Forsaaavidt de desuagtet forelagdes først i Landstinget, hævdede Folkethinget sin formentlige Ret ved at tilføie den omtalte Bevillingsparagraph og derved nødvendiggjøre Lovens Tilbagesendelse til Landstinget, s. Grl. 1849 § 57, jfr. Grl. 1866 § 53. Den omtalte Fremgangsmaade iagttoges temmelig regelmæssig med Hensyn til de i Aarene 1857 og 1858 udkomne Udgiftslove, s. Lovsamlingen.

De anførte Sætninger kunne imidlertid ikke billiges. Naar Grl. §§ 48 og 49 tale om Finantsloven, tænke de herved, som deres Indhold tydelig viser, kun paa den ene, store Lov, der indeholder et Overslag over samtlige Statens Indtægter og Udgifter. Ved Tillægsbevillingslove*) tænkes paa saadanne Love, der slutte sig til Finantsloven og gaae ud paa at bevilge saadanne Indtægter og Udgifter, som af en eller anden Grund ikke have faaet Hjemmel i Finantsloven; men da disse Love fremtræde som et Tillæg til eller en Del af Finantsloven, maa der om dem gjælde det Samme, som om denne Lov, nemlig at det ikke er deres Bestemmelse at give Forskrifter af almindeligt Lovgivningsindhold eller administrative Forskrifter, men kun at fastsætte et Overslag over de Statsindtægter og Statsudgifter, der ikke ere bleve hjemlede ved Finantsloven. Ligesom man derfor ikke kan antage de ovenfor omhandlede Udgiftslove for umiddelbart indbefattede under Grl. §§ 48 og 49, saaledes foreligger der heller ikke tilstrækkelig Grund til en udvidende Fortolkning eller analogisk Anvendelse af disse Bestemmelser og navnlig af Forskriften i Grl. § 48. 2. M. Det fremgaaer tilstrækkelig klart af Grl. §§ 47 og 50, smh. med § 48. 2. M., at det ingenlunde er Grundlovens Regel,

*) Om disse fandtes i Øvrigt ingen udtrykkelig Bestemmelse i Grl. 1849 § 52.

at enhver Sag, der vedrører Indtægter eller Udgifter, skal behandles først i Folkethinget; og ligesom Bestemmelsen i Grl. § 23 om Kongens Ret til at fremsætte Forslag til Love for Rigsdagen, altsaa saavel for Landstinget, som for Folkethinget, ikke kan indskrænkes yderligere, end den positive Bestemmelse i Grl. § 48. 2. M. medfører, kan man heller ikke uden Vilkaarlighed erklære den ved Grl. § 44 ogsaa Landstinget tillagte Ret til at foreslaae Love for uanvendelig med Hensyn til Love, der angaae et maaske i Forhold til Lovens øvrige Betydning ganske underordnet Udgiftsspørgsmaal. Konsekvensen af den omspurgte Ordning vilde være den, at Folkethinget tvertimod Grundlovens Hensigt fik en overveiende Indflydelse paa en Mængde Love. hvis finansielle Betydning maaskee var overmaade ringe, og at Landstinget i Slutningen af Sessionen vilde blive overlæst med Arbejde, medens det i Begyndelsen havde været næsten uden Beskjæftigelse. Endelig vilde Forskriften i Grl. § 49, at ingen Udgift maa afholdes uden Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, neppe kunne ansees for fyldstgjort ved en Udgiftslov af den omtalte Beskaffenhed, medmindre det i alt Fald godtgjordes, at det var umuligt, umiddelbart at fyldstgjøre den nævnte Forskrift, men en saadan Umulighed foreligger, som strax vil sees, ikke.

Efterat Landstinget nemlig havde begyndt i den oftnævnte Fremgangsmaade at see et Overgreb fra Folkethingets Side og paa Grund heraf stadig forkastet den af Folkethinget i Udgiftslove tilføiede Bevillingsparagraph, kom det til en Overenskomst mellem begge Rigsdagens Afdelinger, som uden Tvivl hviler paa en korrekt Opfattelse af Forholdets Beskaffenhed. I Finantslovudkastet indsættes nemlig en Paragraph, Bevillingsparagraphen i egentlig Forstand, der bevilger de med de forelagte Lovforslag forbundne Udgifter under Forudsætning af, at Forslagene erholde Lovskraft for det paagjældende Finantsaar,

og under Finantslovens Behandling udfyldes da de ved de enkelte Loves Behandling vedtagne Summer og henføres til de paagjældende Konti i Finantsloven. Opnaaes dette fuldstændig, er der intet Videre at foretage, idet Udgifterne da have erholdt Hjemmel i Finantsloven, og ligesaa lidt bliver der Spørgsmaal om yderligere Skridt, naar Lovforslagene ikke erholde Lovskraft, s. Finantslove 17. Marts 1865 § 14, 16. Febr. 1866 § 13, 21. Mai 1867 § 27. Opnaaes den omspurgte Udfydning derimod ikke fuldstændig, bliver der paa de vedkommende Beløb at erhverve Tillægs- eller Efterbevilling, hvortil Forslag forelægges den næste ordentlige Rigsdag, s. Finantslove 19. Febr. 1861 § 16, 23. Jan. 1862 § 16.

Forsaavidt en foreløbig Lov medfører Udgifter, er naturligtvis Bestemmelsen i selve den foreløbige Lov ikke tilstrækkelig til at skaffe Udgifterne den efter Grl. § 49 fornødne Hjemmel. Forsaavidt de derfor ikke forinden deres Afholdelse erholde Hjemmel i Finantsloven eller en Tillægsbevillingslov, maa der paa samme erhverves Efterbevilling, som vil kunne gives i Forbindelse med den foreløbige Lovs Stadfæstelse. At Udgiften, saa længe den ikke har opnaaet saadan Hjemmel, ikke kan antages ved den benyttede Lovs form at have erholdt større Fasthed, end om Bestemmelsen om dens Afholdelse var taget ved en simpel Beslutning af den udøvende Magt, og at navnlig Ministeriets Ansvar i Tilfælde af Efterbevillingens Negtelse vil blive det samme, som i det sidstnævnte Tilfælde, er allerede tidligere bemærket, s. ovenfor § 53 Nr. 4 og § 118 Nr. 4.

Saafermt der ved Bevillinger, som Regeringen efter Grl. § 27 er berettiget til at meddele, foraarsages Udgifter, synes Forholdet at maatte behandles paa samme Maade, som om Udgiften var hjemlet ved Lov eller anden faststaaende Bestemmelse, saa at Efterbevilling bliver unødvendig, saafremt Finantsloven til det omspurgte Øiemed har bevilget en vis Sum, men ellers maa udkræves.

B. Om Rigsdagens Myndighed med Hensyn til **extraordinaire finansielle Dispositioner.**

§ 120.

Efter det tidligere Udviklede, s. navnlig § 117, maa intet Foretagende, der medfører Indtægt eller Udgift for Statskassen, finde Sted, medmindre det for saa vidt har Hjemmel i Finantsloven. Reglen er altsaa ikke, at ethvert Foretagende af finansiell Betydning kræver Rigsdagens Samtykke gennem Finantsloven, men kun, at den med samme forbundne Indtægt eller Udgift maa bevilges ved Finantsloven. Ved Siden heraf tilkommer der imidlertid Rigsdagen en Medvirkning ved **extraordinaire finansielle Dispositioner**, og i mange Tilfælde vil endog en særskilt Lov være nødvendig for at hjemle en saadan.

1. Ifølge Grl. § 47, s. Grl. 1849 § 51, Forfl. 1855 § 50, Grl. 1863 § 52, kan ingen Staten tilhørende **Domaine** afhændes uden ifølge Lov, hvorved maa antages tænkt paa en sædvanlig, af Rigsdagen vedtagen og af Kongen stadfæstet Lov, saa at en Bemyndigelse til Afhændelsen gennem Finantsloven ikke er tilstrækkelig. Begrebet om en **Domaine** er ikke let at bestemme. Som væsentlige Momenter i samme maa man uden Tvivl fordre, at den paa-gjældende Eiendom er en fast Landeiendom, samt at dens Erhvervelse er foregaaet under saadanne Omstændigheder, at den maa antages for bestemt til at udgjøre en vedvarende Del af Statsformuen. Til **Domainer** kunne derfor ikke henregnes Kjøbstadbygninger, ei heller saadanne Jordegodser, som Staten har maattet overtage for Gjæld, og som derfor ikke kunne antages for bestemte til at udgjøre en vedvarende Del af Statsformuen, s. Lov om Tillægsbevilling 3. Mai 1867 § 3. Ei heller antages saadanne mindre Eien-domme, som ere indkjøbte til Embedsboliger eller Embedsjord, at burde henregnes til **Domainer**. Man synes herefter til **Domainer** at maatte henregne saadanne Jordegodser, Skove og andre Landeiendomme, som fra ældre Tid have været

ansete for eller senere udtrykkelig ere erklærede for Domainier, s. Resol. 7. Dec. 1840, Bkg. 30. Apr. 1842, 11. Dec. 1847, 10. Apr. 1852, jfr. Pl. 26. Juli 1837 A., Larsens saml. Skr. I 3. 140. At en Eiendom er henlagt under Domainiebestyrelsen, kan vel tjene til Veiledning, men ikke ubetinget være afgjørende, s. Bkg. 25. Sept. 1849, smh. med Kundgj. 30. Mai 1849. I Praxis har man i Øvrigt været tilbøielig til at give Begrebet om Domainier en temmelig vid Udstrækning, s. f. Ex. to Love 27. Nov. 1863 og 10. Mai 1867. At det kun er en Del af en Domainie, der afhændes, kan neppe gjøre Reglen i Grl. § 47 uanvendelig, s. f. Ex. Lov 30. Mai 1856 om Salg af et Overførstersted og flere Love 24. Febr. 1858*). Det er ligeledes indlysende, at det ikke gjør nogen Forskjel, om Domainierne afhændes med eller uden Vederlag, eller om dette Vederlag bestaaer i Penge eller Jord, s. f. Ex. Lov 8. Dec. 1859 om Mageskifte af nogle Skovpartier. Til Pantsættelse af en Domainie synes ligeledes en Lov at maatte udkræves, naar Pantsættelsen skeer fra nyt af, selv om dette ikke grunder sig paa et optaget Statslaan, s. Grl. § 47, hvorimod den blotte Overførelse af en paa en Domainieeiendom hvilende Behæftelse paa en anden Eiendom af lignende Art synes at maatte betragtes som et rent administrativt Spørgsmaal, s. Skr. 25. Nov. 1852 med Anm., 4. Dec. 1852. Til Erhvervelsen af en Domainie skulde der ifølge Forfl. 1855 § 50 og Grl. 1863 § 52 ligeledes udkræves Lov, men denne Bestemmelse er ikke gjentagen i Grl. 1866 § 47. En særlig Lov vil altsaa kun være nødvendig, naar der i dette Øiemed skal optages et Statslaan, eller naar Erhvervelsen skeer ved et Mageskifte af en Domainieeiendom, s. Grl. § 47, hvorimod det i modsat Fald

*) Afhændelsen til Selveiendom af enkelte Fæstesteder paa Domainierne kunde dog allerede tidligere ikke antages for berørt ved Grl. 1849 § 51, men maatte fremdeles følge Reglerne i Resol. 1. Juli 1846 og flere ældre Resolutioner, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3280, men i Øvrigt ere disse Regler senere bortfaldne ved Lov 8. Apr. 1851.

er tilstrækkeligt, at det til Erhvervelsen fornødne Pengebeløb bevilges ved Finantsloven.

Til Afhændelsen af Eiendomme, der ikke kunne henregnes til Domainer, behøves ingen Lov. Forsaavidt den Eiendom, om hvis Afhændelse der er Spørgsmaal, er mindre betydelig, synes Afhændelsen endog at maatte betragtes som et rent administrativt Foretagende, saa at der kun bliver Spørgsmaal om at bevilge den ved Afhændelsen erhvervede Indtægt paa Finantsloven, s. Skr. 30. Apr. 1852. Er den derimod af større Betydning, saa at dens Afhændelse maa siges at gaae ud over den lovlige Bestyrelse af Statsformuen, bør uden Tvivl et Samtykke af Rigsdagen erhverves, navnlig gennem en Bemyndigelse ved Finantsloven, s. Finantslov 21. Mai 1867 § 3 A 2, § 23 i Slutningen. Ved betydeligere Afhændelser er dog jevnlig en Lov bleven anvendt, s. Landstingstidende 14. Session Sp. 118, uden at noget fast Princip kan siges at have gjort sig gjældende.

De ovenfor opstillede Regler om Afhændelsen af Statens faste Eiendomme ville i Almindelighed ogsaa være anvendelige med Hensyn til faste Eiendomme, der tilhøre de offentlige Stiftelser, hvis Indtægter og Udgifter bestemmes ved Finantsloven, s. Lov om Selveiendoms Indførelse 3. Marts 1852, Lov om Hellestrup Hovedgaard's Afhændelse 10. Marts 1852.

2. Grl. § 47 bestemmer fremdeles, at intet Statslaan maa optages uden ifølge Lov, hvorved ligeledes tænkes paa en sædvanlig, af Rigsdagen vedtaget og af Kongen stadfæstet Lov, saa at en ved Finantsloven given Hjemmel ikke er tilstrækkelig. Herunder indbefattes ikke blot Statslaan i strengeste Forstand, s. Lov 9. Marts 1850, 21. Dec. 1863, Lov om Tilveiebringelse af extraordinaire Midler 12. Sept. 1864*),

*) Som de anførte Exempler vise, pleier Loven kun at bemyndige Regeringen til at optage et Statslaan af en vis Størrelse paa billigste Maade, idet Forbehold af Approbation vilde vanskeliggjøre Handelen. og Fastsættelsen af et Maximum opskrue Prisen.

men ogsaa Overtagelsen af saadanne Forpligtelser, for hvilke der udstedes egentlige Statsobligationer, s. Lov om Hartkornsudjevning 20. Juni 1850 § 5, Lov om Krigsskadeerstatning 17. Nov. 1865 § 2. I Klasse med Optagelse af Statslaan synes man derhos at maatte sætte Udstedelsen af Kreditbeviser, s. Lov 26. Aug. 1864, 27. Marts 1866, mfl., samt Stiftelsen af svævende Statsgjæld, s. Lov 4. Nov. 1859 og flere tidligere Love, smh. med Bkg. 29. Marts 1862, foreløbig Lov 4. Juni 1864, Lov 18. Aug. 1864. Derimod er det klart, at ingenlunde Stiftelsen af enhver Gjæld for Staten kan betragtes som et Statslaan og som saadant udkræve Hjemmel ved Lov. Forsaavidt Stiftelsen af Gjælden imidlertid maa betragtes som et Foretagende af mere extraordinair Natur, der ikke kan ansees som en Følge af Statsformuens lovlige Bestyrelse, synes Sagens Natur at kræve, at den hjemles ved Lov, s. Skr. 25. Nov. 1852 med Anm., 4. Dec. 1852 og nedenfor Nr. 3.

3. Det synes endelig stemmende med Forholdets Natur og den hidtil fulgte Praxis, at ogsaa andre finansielle Dispositioner af en extraordinair Karakter bør hjemles ved Lov. Navnlig synes det at maatte antages, at ingen Forpligtelse, som ikke er en Følge af den lovlige Bestyrelse af Statsformuen, kan paadrages denne, og ei heller den Sikkerhed for Statsformuen, der med Hensyn til de offentlige Oppebørsler eller i Øvrigt er bestemt, kan formindskes uden i Kraft af en Lov, s. Lov 29. Dec. 1857 om Udvidelse til Færøerne af Kassefdn. 8. Juli 1840 og Scheel: Privatrettens alm. Del. I 75. Som Exempler paa Dispositioner, hvortil herefter en Lov vil være fornøden, kan nævnes: Eftergivelse af Statens Gjældsfordringer, s. f. Ex. Lov 16. Apr. 1862, 17. Dec. 1863, jfr. Finantslov 21. Mai 1867 § 3 i Slutningen, Eftergivelse af offentlige Afgifter, forsaavidt en saadan ikke har Hjemmel i Regeringens Bevillingsmyndighed, s. Stempellov 19. Febr. 1861 § 75 og ovenfor § 56, Overtagelse af Rentegaranti for et Jernbaneanlæg, s. Lov 27. Febr. 1852, 31. Juli 1853, Overtagelse af en Jernbanes Drift, s. Lov 14.

Marts 1867, Overtagelse af Livrenter paa Statskassen, s. Lov 27. Jan. 1852 § 1, Fastsættelse af extraordinaire Pensioner eller Understøttelser, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 2 i Slutningen og § 6, 24. Febr. 1858 § 2 i Slutningen og § 8, Lov 11. Mai 1866, 24. Marts 1865, 14. Juni 1867, mfl. Ligeledes kan det her erindres, at Civillisten og Appanager ifølge Grl. §§ 9 og 10 blive at fastsætte ved Lov, s. ogsaa Love om Brudeudstyr 26. Mai 1863, 18. Dec. 1866. Nogen ganske bestemt Regel for, i hvilke Tilfælde en særlig Lov er fornøden, kan i Øvrigt ikke opstilles, og Praxis er tilbøielig til i temmelig vidt Omfang at anvende en saadan, s. f. Ex. to Love 24. Febr. 1858 om Udbetaling til Kapitain Sødring og General Krogh.

C. Om Rigsdagens Virksomhed med Hensyn til Statsregnskabet.

§ 121.

Kontrollen med Finantslovens Overholdelse og Finantsernes forsvarlige Bestyrelse finder navnlig Sted ved Prøvelsen af Statsregnskabet, der ligesom Finantsloven er aarligt. Denne Prøvelse er ved Grl. § 50 udelukkende overladt Rigsdagen, s. derimod Forfl. 1855 § 55, Grl. 1863 § 57. Rigsdagens Behandling af Statsregnskabet forberedes ved en detailleret Prøvelse af særegne, lønnede Revisorer, s. Grl. § 50, og indskrænker sig derefter væsentlig til at prøve de fra disse fremkomne Indstillinger, skjøndt saadanne naturligvis ogsaa selvstændig kunne gjøres af det nedsatte Udvalg eller enkelte Rigsdagsmænd.

1. Hvert Thing udnævner to Revisorer, s. Grl. § 50, ved hvilket Valg Thinget ikke er indskrænket til sine egne Medlemmer. Udnævnelsen pleier at skee paa et Aar, men der er i Øvrigt efter Grundloven Intet til Hinder for, at den kan skee paa længere Tid. Ifølge Grl. § 50 skulle Revisorerne have en Løn, hvis Størrelse fastsættes af Thinget, og som derefter maa opføres paa Finantsloven. Skjøndt Revisorerne udvælges af hvert Thing for sig, danne de en

Enhed, vælge en Formand og arbeide i Forening efter en ved Overenskomst fastsat Plan.

Reglerne for deres Virksomhed indeholdes dels i Grl. § 50, dels i deres Instrux, der er fastsat ved en overensstemmende Beslutning af begge Thing af 16. Dec. 1858, s. Rigsdagstidende 10. Session Anhang A Sp. 935—40. De skulle efter Grl. § 50 paasee, at samtlige Statens Indtægter ere opførte i Regnskabet, og efter det tidligere Udviklede, s. ovenfor § 117, uden Tvivl ogsaa, at ingen Indtægt er medtaget uden Hjemmel i Finantsloven. Fremdeles skulle de paasee, at ingen Udgift udenfor Finantsloven har fundet Sted, s. Grl. § 50, jfr. derimod Forfl. 1855 § 55, Grl. 1863 § 57. Da der efter det ovenfor Udviklede, s. ovenfor § 118, bliver at erhverve Tillægs- eller Efterbevilling paa de Udgifter, som ikke have Hjemmel i Finantsloven, vil det navnlig blive Revisionens Sag at prøve, om de Udgifter, der formelt overskride den i Finantsloven eller Tillægsbevillingslovene bevilgede Sum, desuagtet maatte være hjemlede i Bevillingen paa Grund af dennes Karakter eller Betegnelse som kalkulatorisk. Paa den anden Side maa det undersøges, om ikke Anvendelsen af den bevilgede Sum, selv om denne ikke er overskreden, er uden Hjemmel i Finantsloven, idet de i denne foreskrevne eller forudsatte Regler, f. Ex. med Hensyn til Bygningsoverslag, Licitation o. s. v. ere fravegne. I det Hele har Statsrevisionen at undersøge, om Statens Pengemidler have været anvendte paa forsvarlig Maade, hvilken Undersøgelse, som tidligere bemærket, ikke udelukkes derved, at det anvendte Totalbeløb er bevilget ved en Efterbevillingslov. Endelig maae de Poster prøves, paa hvilke der er søgt Efterbevilling, men som paa Grund af manglende Oplysninger ere henviste til Afgjørelse ved Statsregnskabet.

Revisorerne kunne fordre sig meddelt alle fornødne Oplysninger og Aktstykker, s. Grl. § 50. De gjorte Udsættelser tilstilles Finantsministeren, som indhenter Besvarelse, hvorpaa der udfærdiges endelig Vedtegning ved enhver

Udsættelsespost, indeholdende et bestemt Forslag til den Beslutning, som Rigsdagen formentlig bør tage, s. Instr. 1858 § 4. Efter endt Arbejde indsende Revisorerne en Beretning til Rigsdagen, ledsaget af et Udtog af Statsregnskabet, der viser Statskassens virkelige Indtægter og Udgifter, Tilgodehavender og Beholdninger, samt, saa vidt muligt, en Sammenligning ved enhver Indtægts- og Udgiftspost med det i Finantsloven bestemte Beløb, s. Instr. 1858 § 5, jfr. Lov om Krigskadeerstatning 17. Nov. 1865 § 8. I Reglen bør Beretningen forelægges den næste ordentlige Rigsdag ved dens Sammentræden, s. Grl. § 50, Instr. 1858 § 4.

2. Hvad dernæst angaaer selve Rigsdagens Behandling af Statsregnskabet, adskiller denne sig fra Behandlingen af Finantsloven deri, at Afgjørelsen ikke skeer i Lovsform, s. derimod Forfl. 1855 § 55, Grl. 1863 § 57, men i Form af en Rigsdagsbeslutning, der ikke bliver at stadfæste af Kongen. Et Andet er, at Ministrene muligvis kunne ønske ogsaa af Kongen at erholde Decharge med Hensyn til Regnskabet, s. Grl. § 14, jfr. Forfl. 1855 8. midl. Best., men en saadan er ikke grundlovmæssig nødvendig.

De særegne Regler i Grl. § 48 om Finantslovens formelle Behandling ere ikke anvendelige med Hensyn til Statsregnskabet. Navnlig er det ikke nødvendigt, at det behandles først i Folkethinget, s. derimod Grl. 1863 § 57, skjøndt dets Sammenhæng med Finantsloven vel kunde afgive nogen Grund til at vælge denne Fremgangsmaade. Faktisk er Statsregnskabet ogsaa, navnlig af Hensyn til en mere ligelig Forretningsfordeling mellem Thingene, jevnlig behandlet først i Landstinget. Heller ikke har den ordentlige Rigsdag noget grundlovmæssigt Krav paa strax at faae Statsregnskabet forelagt, om dette end, saa vidt muligt, bør skee, s. Instr. 1858 § 4. Lige saa lidt er der Noget til Hinder for, at Statsregnskabet behandles paa en overordentlig Rigsdag, hvorefter der dog sjeldnere vil blive Spørgsmaal.

Hvad angaaer Betydningen og Virkningen af Rigsdagens Beslutning, gaaer den ikke ud paa en Bevilling, men

paa en regnskabsmæssig Afgjørelse. Forsaavidt der derhos i Statsregnskabet maatte forekomme Poster, som ikke have Hjemmel i Finantsloven, kunde det synes rettest at henvise dem til Erhvervelse af Efterbevilling, men da en saadan Fremgangsmaade vilde forsinke Sagen og desuden medføre adskillige praktiske Vanskeligheder, s. Rigsdagstidende 6. Session Anhang B Sp. 120—21, har man i Praxis foretrukket at afgjøre de paagjældende Poster ved selve Regnskabet.

Hvilken Betydning der i Øvrigt maa tillægges Rigsdagens Beslutning med Hensyn til Statsregnskabet, er tvivlsomt. Da Grl. § 50 bruger Udtrykket „Beslutning“, og da Landstinget deltager i Beslutningen, medens Anklagemyndigheden kun tilkommer Folkethinget, kan det neppe forsvares at betragte Beslutningen som et blot Forarbejde for Anklagerettens Udøvelse. Denne Opfattelse laa til Grund for Udkastet til Grl. 1849 § 45, hvor Afgjørelsen af Statsregnskabet var henlagt til Folkethinget alene, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 35, jfr. ogsaa Grl. 1863 § 58 i Slutningen, og lige saa lidt er der Grund til at antage den for en simpel Udtalelse af Rigsdagens Ønsker og Anskuelser. Den korrekte Opfattelse er uden Tvivl at betragte Beslutningen som den statsregnskabsmæssige Afgjørelse fra Rigsdagens Side af alle af Revisionen i Anledning af Statsregnskabet reiste Spørgsmaal ligeoverfor de ansvarlige Ministre, s. Rigsdagstidende 6. Session Anhang B Sp. 113. Den kan altsaa hverken præjudicere den Private, hvis Ret er interesseret i Afgjørelsen, f. Ex. den Embedsmand, hvis Pension er bleven strøget, eller dække de underordnede Regnskabsførere mod den administrative Revisions og Decisions Erstatningskrav eller mod et eventuelt Straffesøgmaal, men derimod synes den ligeoverfor Ministrene at maatte betragtes som en definitiv Afgjørelse, der ikke senere kan omstødes eller tilsidesættes. At denne Karakter tilkommer Beslutningen, hvor den gaaer ud paa at billige Udgiften eller, som det pleier at udtrykkes, at Udgiften passerer,

er uden Tvivl klart, men Beslutningen synes ikke ganske at kunne forandre sin Karakter, fordi den i Realiteten faaer et modsat Udfald, idet Posten decideres til Ansvar.

Den trufne Afgjørelse kan imidlertid ikke umiddelbart fuldbyrdes, men Rigsdagen maa, naar den vil gjøre det ved samme begrundede Erstatningsansvar gjældende, gennem Folkethinget henvende sig til Rigsretten. Denne Ret har da i ethvert Tilfælde at bedømme, om Decisionen er afgivet af den kompetente Autoritet, under lovlige Former og inden dens Bemyndigelses lovlige Grændser, ligesom den ogsaa synes selvstændig at maatte kunne afgjøre det Spørgsmaal, om der er skeet et Brud paa Finantsloven. Derimod kan Retten efter det Anførte ikke ansees for berettiget til at prøve Nødvendigheden eller Hensigtsmæssigheden af de uden Hjemmel i Finantsloven gjorte Udgifter eller Ministrenes Tilregnelighed med Hensyn til disses Foretagelse, s. Rigsdagstidende 6. Session Anhang B Sp. 114—15. Ligesom den i Medfør af Grundlovens Bud fattede Rigsdagsbeslutning ikke synes at kunne faae nogen fornuftig Betydning, naar Rigsretten selvstændig skal kunne bedømme dette Punkt, saaledes er det ogsaa vor Lovgivnings Regel, at Decisioner paa Statens Kassebetjentes og lignende Embedsmænds Regnskaber ikke kunne blive Gjenstand for Domstolenes Paakjendelse, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 36, jfr. Skr. 26. Okt. 1848, hvilken Regel ogsaa synes at maatte gjælde i kommunale Forhold, s. Landkommunallov 6. Juli 1867 §§ 28, 54, s. som Undtagelse Kommunallov 4. Marts 1857 § 18.

Efter Decisionen af de enkelte Poster, med Hensyn til hvilke der særlig har været reist Spørgsmaal, pleier Rigsdagen til Slutning for de uomtvistede Poster at give en almindelig Decharge for sit Vedkommende, hvilket nu sædvanlig skeer paa den Maade, at Rigsdagen med de tagne Forbehold frasiger sig Ret til at gjøre Ansvar gjældende med Hensyn til det paagjældende Statsregnskab.

Ifølge Slutningsforskriften i Grl § 50 kunne Forandringer i Paragraphens Bestemmelser skee ved sædvanlig Lov. Herved har det navnlig været Meningen at lette Adgangen til Oprettelse af en Regnskabsret, s. Forfl. 1855 § 55, Grl. 1863 § 57.

Forskjellig fra den egentlige Statsrevision, der kun angaaer det til Finantsloven svarende, almindelige Statsregnskab*), og den til samme sig sluttende Decision ved Rigsdagens Beslutning, er den administrative Revision af de enkelte, fra de paagjældende Oppebørselsembedsmænd og andre Forvaltningsautoriteter indsendte Regnskaber og den til samme sig sluttende Decision og Kvittering, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 36, 37, Bkg. 30. Juni 1860, Resol. 27. Aug. s. A., Bkg. 27. Marts 1865 Nr. 2, jfr. Forfl. 1855 § 55, Grl. 1863 § 57. En administrativ Kontrol med Indtægts- og Udgiftsvæsenet føres derhos ved Statsboghoderiet, hvor der føres Bog over samtlige Statens Indtægter og Udgifter, og hvor alle Ordre angaaende Indtægter og Udgifter, der som saadanne fremtræde i Statsregnskabet, blive at notere, inden de afsendes, s. Resol. 15. Dec., Cirk. 29. Dec. 1848, Bkg. 15. Dec. 1855. Ligeledes blive samtlige Statsregnskabet vedkommende Sager at behandle her, s. Resol. 14. Dec. 1856.

D. Om den Rigsdagen i Øvrigt tilkommende Kontrol med Regeringens Førelse.

§ 122.

Ifølge Grl. § 47 maa intet Mandskab udskrives uden ifølge Lov. Lovgivningsmagten har altsaa ikke blot i Overensstemmelse med Grl. § 90 at fastsætte Reglerne om Værnepligten, s. Lov 2. Marts 1861, men ogsaa at bevilge de ordentlige eller overordentlige Udskrivninger af Mandskab. Imidlertid er det ikke nødvendigt, at der for hvert

*) Et Andet er, at Statsrevisorerne efter Grl. § 50 kunne forlange sig meddelt de specielle Regnskaber til Eftersyn.

enkelt Aar eller hver Finantsperiode skal udstedes en særskilt Lov, som bevilger Udskrivningen, hvilket hidtil har været den sædvanlige Fremgangsmaade, s. Lov 4. Apr. 1866 og en Mængde tidligere Udskrivningslove, men det er tilstrækkeligt, at der overhovedet haves Lovlignelse for, hvor meget Mandskab der i hvert Aar skal udskrives, s. Lov om Hærens Ordning 6. Juli 1867 § 7.

En vigtig Kontrol med Regeringens Førelse er fremdeles tillagt Rigsdagen ved Grl. § 18, hvorefter den Kongen tilkommende Ret til at erklære Krig og slutte Fred samt indgaae og ophæve Forbund og Handelstraktater ikke berettiger ham til uden Rigsdagens Samtykke at afstaae nogen Del af Landet eller indgaae nogen Forpligtelse, der forandrer de bestaaende, statsretlige Forhold. Herom er handlet ovenfor i § 64. Endvidere kan nævnes Reglen i Grl. § 4, hvorefter Kongen ikke uden Rigsdagens Samtykke kan være Regent i andre Lande, s. ovenfor §§ 37—39. Som andre Tilfælde, hvor Rigsdagens Samtykke er nødvendigt til en vis Disposition fra Regeringens Side, kunne nævnes Forskrifterne i Grl. §§ 10 og 21.

Der tilkommer endelig Rigsdagen en vigtig Ret til at føre Kontrol med Regeringens Førelse i det Hele taget, hvilken Kontrol navnlig udøves gennem Retten til at stille Interpellationer, indgive Adresser og gjøre ministerielt Ansvar gjældende ved Rigsretten, men da denne Ret ikke udøves gennem Beslutninger af Rigsdagen som saadan, men gennem de enkelte Thing, vil den blive omhandlet nedenfor.

Tredie Underafsnit. Om Rigsdagens Ukrænkelighed.

§ 123.

Grl. § 43 opstiller den almindelige Regel, at Rigsdagen er ukrænkelig, og tilføier derpaa en nærmere Bestemmelse med Hensyn til en vis Art af Brud paa Rigsdagens Ukrænkelighed, idet den udtaler, at hvo, der antaster Rigsdagens

Sikkerhed og Frihed, gjør sig skyldig i Høiforræderi. Der handles altsaa her ikke om ethvert Forfatningsbrud, end ikke om ethvert Brud paa Rigsdagens Ukrænkelighed, men kun om Angreb paa Rigsdagens Sikkerhed og Frihed. Medens et Angreb paa Rigsdagens Sikkerhed i Reglen til- lige vil indeholde et Angreb paa dens Frihed, behøver det Omvendte ingenlunde at være Tilfældet, og det kan derfor neppe ansees for rigtigt, at Udtrykket »og« i Straffelovens § 95 er ombyttet med »eller«, s. Straffelovens Motiver S. 127. Vil man end ikke betragte Udstedelsen af Anordninger med Lovgivningsindhold eller Anvendelsen af ikke bevilgede eller endog negtede Pengesummer som en Antastelse af Rigsdagens Lovgivnings- eller Bevillingsfrihed, s. Beretning om Rigsrettens Forhandlinger S. 1005, vil dog f. Ex. en Erklæring om, at der ikke vil blive udbetalt Rigsdagsmændene Diæter, hvis Rigsdagen ikke fatter en vis Beslutning, være at betragte som et Angreb paa Rigsdagens Frihed, men derimod ikke paa dens Sikkerhed, og efter det stærke Udtryk, hvormed Grl. § 43 har betegnet den i samme omhandlede Forbrydelse, er der ingen Grund til at udvide dennes Begreb udover hvad Ordene tilsige. Et Andet er, at et Angreb paa Rigsdagens Frihed, selv om det ikke indeholder noget Angreb paa dens Sikkerhed, nu vil blive at straffe efter Straffelovens § 95.

Grl. § 43 tænker vistnok nærmest paa et med fysisk Vold iværksat Angreb paa Rigsdagen, der gaaer ud paa at tvinge den til eller hindre den i at tage en vis Beslutning, saasom Forsamlingens Adsplittelse ved Militairmagt, men efter Ordene maa den ogsaa anvendes paa en ved Trusel om Vold eller paa anden ulovlig Maade iværksat Indvirkning paa Rigsdagens Beslutninger. Angrebet maa være rettet mod Rigsdagen eller en af dens Afdelinger. Et Angreb paa enkelte Medlemmer, f. Ex. en Fængsling, vil vel kunne være ulovligt, s. Grl. § 57, men ikke falde ind under Grl. § 43, medmindre det er iværksat i den Hensigt at indvirke paa Rigsdagens Beslutninger, hvilket navnlig kan være

Tilfældet, naar det er rettet mod et større Antal Rigsdagsmænd, s. Straffelovens Motiver S. 129. En Forudsætning for Anvendelsen af Grl. § 43 er det i Øvrigt, at Rigsdagen virkelig kan betragtes som en lovlig Rigsdag, og Bestemmelsen vilde derfor neppe kunne anvendes paa en Adsplitelse af Rigsdagen, naar denne, uagtet en lovlig Opløsning havde fundet Sted, desuagtet vedblev at forsamle sig og fatte Beslutninger. Derimod er det ligegyldigt, om Angrebet udgaaer fra Regeringen eller Private.

Naar Grl. § 43 erklærer sig anvendelig ikke blot paa den, der selv antaster Rigsdagens Sikkerhed og Frihed eller udsteder en dertil sigtende Befaling, men ogsaa paa den, der blot adlyder en saadan, kan det ikke være Meningens hermed, at Enhver, som adlyder en Befaling, der findes at indeholde en Antastelse af Rigsdagens Sikkerhed og Frihed, ubetinget skal straffes som Høiforræder, men det maa afgøres efter almindelige, kriminalistiske Grundsætninger, om Vedkommende har paadraget sig Ansvar, hvilket navnlig vil beroe paa, om han har indseet Handlingens Ulovlighed; kun kan han ikke ubetinget frie sig for Ansvar ved at henvise til den modtagne Befaling, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3255, jfr. dog Straffelovens Motiver S. 128.

Meningen med Udtrykket Høiforræderi er ikke ganske klar, men synes nærmest at være den, at det paagældende Forhold skal straffes i Lighed med Forgribelser af samme Art mod Kongen, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3251, 3254, jfr. dog Straffelovens Motiver S. 127. Imidlertid maa den nærmere Bestemmelse af Straffen være overladt til den sædvanlige Straffelovgivning. En saadan har nu fundet Sted ved Straffelovens § 95, hvorefter den, der antaster Rigsdagens*) Sikkerhed eller Frihed, udsteder eller adlyder nogen dertil sigtende Befaling, uden at Forbrydelsen gaer ind under Straffelovens § 85, som omtaler Omstyrtelse af

*) Naar Paragraphen benytter Udtrykket «nogen af de lovgivende Forsamlinger», indbefattedes tidligere ogsaa Rigsaadet herunder.

de forfatningsmæssige Institutioner, ansees med Strafarbeide eller Statsfængsel. Som ovenfor bemærket, omfatter denne Bestemmelse ogsaa Angreb paa Rigsdagens Frihed, der ikke tillige kunne betragtes som Angreb paa dens Sikkerhed. Et nærbeslægtet Forhold omhandles i Straffelovens § 87, hvorefter den, der ved Vold, Trusel om Vold eller paa anden ulovlig Maade søger at forhindre Rigsdagens Sammentræden og Virksomhed til en given Tid*), uden at en Kuldkastelse af Forfatningen tilsigtes, straffes med Strafarbeide eller Statsfængsel indtil 8 Aar**).

Paatalen af den i Grl. § 43 omhandlede Forbrydelse foretages af de almindelige Aktionsmyndigheder, s. derimod Straffelovens § 97, og ved de almindelige Domstole, medmindre Betingelserne for Rigsrettens Kompetence ere tilstede, s. Grl. §§ 14, 69. Kongens Benaadningsret er her ikke undergivet nogen Indskrænkning, uden forsaavidt Slutningsbestemmelsen i Grl. § 26 kommer til Anvendelse.

Andet Kapitel. Om de Rettigheder, der tilkomme begge Thing, hvert for sig.

§ 124.

Det vedkommer os ikke her, at i de Tilfælde, hvor en Lov eller en Rigsdagsbeslutning skal tilveiebringes, ethvert af Rigsdagens Thing maa medvirke ved særskilt at tage sin Beslutning, og at følgelig det enkelte Things Negtelse af at fatte nogen Beslutning eller at slutte sig til den af det andet Thing tagne Beslutning bevirker, at Sagen indtil Videre bortfalder, thi i disse Tilfælde virker det enkelte

*) I Klasse hermed stiller Paragraphen det at forhindre Foretagelsen af de forfatningsmæssige Valg.

***) Forskjellen mellem Straffelovens §§ 87 og 95 synes at ligge deri, at den sidstnævnte forudsætter, at den Paagældende søger at tvinge Rigsdagen til eller hindre den i at tage en vis bestemt Beslutning, medens § 87 sigter til en midlertidig Standsning af Rigsdagens Virksomhed.

Thing kun som et Led af Helheden. Vi skulle her kun tale om de Tilfælde, hvor ethvert af Thingene selvstændig kan udøve en vis Rettighed. Foruden de kollegiale Rettigheder, der tilkomme de enkelte Thing, s. ovenfor § 110, tilkommer der dem tillige Ret til selvstændig at udøve en vis Repræsentativmyndighed, hvilken viser sig i følgende Retninger:

1. Ifølge Grl. § 45 kan ethvert af Thingene indgive Adresser til Kongen. Ved en Adresse tænkes nærmest paa en Henvendelse, der ikke indeholder nogen bestemt Indstilling, men kun udtaler Stemninger og Ønsker. Imidlertid kan Ordet meget vel tages i en videre Betydning, indbefattende ethvert Andragende, hvad enten det er af den ovennævnte Beskaffenhed eller gaaer ud paa, at en eller anden bestemt Foranstaltning, f. Ex. Forelæggelsen af et Lovforslag, maa blive truffet, og i denne Betydning er Ordet uden Tvivl taget i Grl. § 45. Det kan nemlig ikke betvivles, at Rigsdagen, der har den større Ret, Initiativet, ogsaa maa have den mindre Ret, at indgive et Andragende om et Lovforslags Forelæggelse, hvilken Ret tilkom de tidligere Provindsialstænder, s. Adn. 28. Mai 1831 § 5, saavel som det ved Forfl. 2. Okt. 1855 indstiftede Rigsraad, s. Forfl. 1855 § 46, jfr. Fdn. 26. Juli 1854 § 27; dette bestyrkes ogsaa ved Sammenhængen mellem Grl. §§ 44 og 45. Et Andet er, at denne Ret for Rigsdagens Vedkommende bliver mindre væsentlig, idet det Samme paa en fyldigere Maade kan opnaaes ved Benyttelsen af Initiativet, Interpellationsretten, Retten til at vedtage Beslutninger o. s. v. Faktisk er heller intet Andragende af den nævnte Beskaffenhed blevet indgivet, s. et Forslag til Indgivelsen af et Andragende om Forelæggelsen af en Fæsteafsløsningslov i Rigsdagstidende 7. Session Anhang A Sp. 599—600, der blev afgjort ved en motiveret Dagsorden, s. Landstingstidende 7. Session Sp. 1027—28. Ligesaa lidt kan det betvivles, at ethvert Thing til Kongen maa kunne indgive Andragender om, at en Foranstaltning af anden Beskaffenhed maa blive truffet,

eller Besværinger over et eller andet Forhold, s. de ovenanførte Bestemmelser, skjøndt ogsaa denne Ret af lignende Grunde faaer mindre Betydning, s. Grl. § 14. En eiendommelig Betydning have Adresser, der gaae ud paa at udtale Tillid eller Mistillid til Ministrene. De sidste danne et Korrelat til Regeringens Opløsningsret og ville, hvor et parlamentarisk System er gennemført, bevirke, at Ministrene enten strax eller i alt Fald, hvis en Opløsning viser sig frugtesløs, maae aftræde, s. som Exempler Landstings-tidende 5. Session Sp. 2385—86, Folkethingstidende 5. Session Sp. 5281—82, jfr. Sp. 5374—75. Grl. § 45 hjemler i Øvrigt kun Ret til at indgive Adresser til Kongen; Adresser fra Rigsdagen eller dens enkelte Thing til andre Personer eller Korporationer maae derfor betragtes som utilstedelige.

2. Grl. § 46 bestemmer, at ethvert af Thingene kan nedsætte Kommissioner af sine Medlemmer til at undersøge almen vigtige Gjenstande, samt at disse Kommissioner ere berettigede til saavel af offentlige Myndigheder, som af private Borgere at fordrø Oplysninger meddelt mundtlig eller skriftlig. Ved de i Paragraphen omhandlede, almen vigtige Anliggender er der uden Tvivl tænkt paa Forberedelsen af Lovgivnings- og Regeringsforanstaltninger, og navnlig sigter Nedsættelsen af Kommissioner til at lette Benyttelsen af Thingenes Initiativ. Derimod kan det ikke ansees for rigtigt at nedsætte en Kommission af den i Grl. § 46 omhandlede Beskaffenhed for at anstille forberedende Undersøgelser med Hensyn til en Rigsretsanklage, s. Folkethingstidende 6. Session 1. Samling Sp. 94, 108—9, hvor der var foreslaaet Nedsættelse af en Kommission til, efter at have indhentet de fornødne Oplysninger, at gjøre Forslag til en Aktionsordre mod Ministeriet, i Stedet for hvilken der senere blev nedsat et Udvalg, s. Rigsretslov 3. Marts 1852 §§ 26, 35—37, 60, 64, s. dog D. T. 1850. 250. Det kan neppe betvivles, at de i Grl. § 46 omhandlede Kommissioner maae kunne fungere i

Mellemtiden mellem Rigsdagens Sessioner, da de ellers ikke let ville være i Stand til forsvarlig at røgte deres Hverv. Derimod maae de, da de repræsenterer det bestemte Thing, som har valgt dem, ophøre, naar dettes Funktionstid udløber, være sig ved en Opløsning eller efter de almindelige Regler. Navnlig synes en af Landstinget nedsat Kommission ogsaa at maatte ophøre, naar i Medfør af Grl. § 39 Halvdelen af Landstingets valgte Medlemmer afgaaer. Forsaavidt Kommissionen medfører Udgifter, maae disse naturligvis paa sædvanlig Maade bevilges ved Finantsloven. Benyttelsen af den omhandlede Institution forudsætter i Øvrigt, naar den skal faae sin fulde Betydning, Fastsættelsen af nærmere Regler om den Maade, hvorpaa Kommissionen skal gjøre sin Myndighed gjældende, navnlig ligeoverfor private Personer. Det er maaskee Manglen af saadanne Regler, der har bevirket, at Institutionen aldrig er bleven benyttet, skjøndt en tilsvarende Bestemmelse fandtes i Grl. 1849 § 50.

3. Efter Grl. § 62 kan enhver Rigsdagsmand i det Thing, hvortil han hører, med dettes Samtykke bringe ethvert offentligt Anliggende under Forhandling og derom søske Ministrenes Forklaring. Forsaavidt en saadan Forespørgsel (Interpellation) ikke staaer i Forbindelse med en anden, paa Dagsordenen opført Sag, maa den skriftlig og bestemt affattet indgives til Thingets Formand, som anmelder den for Thinget, hvorefter dette afgjør, om Forespørgselen maa stilles. Thingets Samtykke kan meddeles enten udtrykkelig eller stiltiende, idet Afstemning kun finder Sted, naar det forlanges, og i saa Fald uden foregaaende Forhandling. Naar Thinget samtykker, foretages Forespørgslen, efter at være meddelt vedkommende Minister, i et følgende Møde, i hvilket det reiste Spørgsmaal kan yderligere forfølges saavel af Spørgeren, som af andre Medlemmer, men ingen Beslutning maa fattes, s. Forretningsorden for Folkethinget § 23, for Landstinget § 27. Ministrene maa ansees for pligtige at møde og svare paa den

stillede Forespørgsel, men Svaret kan naturligvis gaae ud paa, at Ministeren ikke er i Stand til at besvare Spørgsmaalet, eller at han f. Ex. paa Grund af svævende Forhandlingler anseer det for utilraadeligt at besvare det.

4. Naar Thinget ikke finder Anledning til at fatte Beslutning om et Andragende, kan det henvise samme til Ministrene, s. Grl. § 64, jfr. § 63. En saadan Henviſning, der kan skee med eller uden udtrykkelig Anbefaling, og som i Reglen forudsætter, at Andrageren først forgjæves har henvendt sig til vedkommende Ministerium, tilkjendegiver i Almindelighed, at Thinget anseer Sagen for værdig til nærmere Undersøgelse og derfor opfordrer Ministeren til at foretage en saadan og derefter foranstalte det videre Fornødne.

5. Ethvert af Thingene maa fremdeles være berettiget til at vedtage Resolutioner eller Beslutninger, hvorved det foreløbig udtaler sine Anskuelser om visse Forholds nærmere Ordning eller sine Forventninger om, at en vis Foranstaltning vil blive truffet o. s. v. Vedtagelsen af Beslutninger, for derved at udtale sin Mening om visse Forholds Ordning, er i Øvrigt en mindre hensigtsmæssig Fremgangsmaade, da Thinget derved bindes i sine Anskuelser, uden at opnaae noget umiddelbart Resultat. Imidlertid er denne Form ikke sjelden benyttet, s. f. Ex. Folkethingsbeslutning om Oprettelsen af en Sø- og Handelsret, Folkethingstidende 9. Session Sp. 3799, Anhang A Sp. 887—88, jfr. Lov 19. Febr. 1861; overensstemmende Beslutninger af Folkethinget og Landstinget om Retsbetjentes Lønning med fast Gage, s. Rigsdagstidende 11. Session Anhang A Sp. 1081—84, jfr. Lov 19. Febr. 1861; Folkethingsbeslutning om Gjennemførelse af Grl. 1849 §§ 76 og 79, s. Rigsdagstidende 13. Session Anhang A Sp. 1507—8; Folkethingsbeslutning om Undersøgelse af Overskridelserne ved Vridsløselille Forbedringshus, s. Rigsdagstidende 11. Session Anhang A Sp. 1079—80, mfl., jfr. Folkethingstidende 14. Session Sp. 765—66. De her omhandlede Beslutninger maae i Øvrigt vel adskilles

fra dem, som gaae ud paa en umiddelbar Afgjørelse af Noget, s. Grl. §§ 50. 1. M., 60, 66, mfl.

6. Som en anden Maade, hvorpaa Thinget kan udtale sin Anskuelse om et vist Forhold eller sine Forventninger i en eller anden Retning, kan nævnes en saakaldet motiveret Dagsorden. Denne Form benyttes navnlig, naar Thinget ikke finder Anledning til at vedtage et stille Forslag til en Lov, Adresse, o. s. v., men dog anseer sammes Gjenstand for særdeles vigtig og derfor ønsker at udtale sin Anskuelse derom. Ifølge Forretningsordenen for Folkethinget § 25, for Landstinget § 28 kan der under Forhandlingen af et Forslag eller en Forespørgsel fremsættes en med Grunde understøttet Paastand om Overgang til den næste Sag paa Dagsordenen, hvilken Paastand dog forud skriftlig maa være meddelt Formanden.

7. Det kan endelig erindres, at hvert af Thingene udnævner to af Statsrevisorerne, s. Grl. § 50 og ovenfor § 120.

Tredie Kapitel. Om de særegne Rettigheder, der tilkomme Folkethinget eller Landstinget.

§ 125.

Det er allerede tidligere omtalt, at Folkethinget er berettiget til at beslutte, at en Minister ved Rigsretten skal tiltales for hans Embedsførelse*), hvilken Myndighed dog nu ogsaa er tillagt Kongen, s. Grl. §§ 14, 69. I det Tilfælde, at Folkethinget beslutter en saadan Tiltale, vælger det tillige en offentlig Anklager til at udføre Sagen og instruerer ham om, for hvilke Handlinger Tiltalen skal finde Sted, s. Rigsretslov 3. Marts 1852 § 18. Fremdeles udfordres Folkethingets Samtykke, for at Kongen kan benaade Mini-

*) Som Exempel paa Benyttelsen af denne Anklagemyndighed, s. Folkethingstidende 6. Session 2. Samling Sp. 3235—36, Anhang A Sp. 793—98, og den paafølgende Rigsretsdom 28. Febr. 1856 i Beretning om Rigsrettens Forhandlinger S. 1004—7.

strene for de dem ved Rigsretten idømte Straffe, s. Grl. § 26. Endelig er Folkethingets Samtykke nødvendigt, for at Kongen kan lade andre Personer tiltale ved Rigsretten for Forbrydelser, som han finder særdeles farlige for Staten, s. Grl. § 69. I Forbindelse hermed kan maaskee ogsaa nævnes det særegne Fortrin med Hensyn til Behandlingen af Finantsloven og Tillægsbevillingsloven, som ved Grl. § 48 er tillagt Folkethinget.

Landstinget har Ret til blandt sine egne Medlemmer at vælge Halvdelen af Rigsrettens Medlemmer, s. Grl. § 68*). Rigsrettens Thingbøger autoriseres af Landstingets Formand og forsynes med Thingets Segl, s. Rigsretslov 3. Marts 1852 § 14.

Fjerde Kapitel. Om de Rettigheder, der tilkomme den forenede Rigsdag.

§ 126.

Ifølge Grl. § 67 dannes den forenede Rigsdag ved Sammentræden af Folkethinget og Landstinget. Til at tage Beslutning udfordres, at over Halvdelen af hvert Things Medlemmer er tilstede og deltager i Afstemningen. Der tilkommer den forenede Rigsdag dels visse kollegiale Rettigheder, nemlig Ret til at vælge sin Formand og fastsætte de nærmere Bestemmelser, som vedkomme Forretningsgangen, s. Grl. § 67, dels visse repræsentative Rettigheder. Det er imidlertid Grundlovens almindelige Regel, at Rigsdagens Beslutninger maae tilveiebringes ved særskilt Behandling og Afstemning i de to Thing, s. ovenfor § 76, og dær bliver derfor kun Spørgsmaal om Folkethingets og Landstingets Sammentræden til en forenet Rigsdag i de Tilfælde, hvor Saadant tilsiges enten af en udtrykkelig Grundlovsbestemmelse eller af Analogien af eller Grundsætningerne i en saadan. De repræsentative Rettigheder, som herefter tilkomme den forenede Rigsdag, ere ifølge Grl. § 8 følgende:

*) Efter Grl. 1863 § 60 indtraadte endog hele Landstinget i Rigsretten.

1. At bestemme, hvorledes der i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse skal forholdes med Regeringens Førelse, saafremt der ikke ved Lov er truffet nogen Bestemmelse herom. I Overensstemmelse hermed synes den forenede Rigsdag ogsaa at maatte være berettiget til at afgjøre, om der foreligger en saadan Sygdom og navnlig Sindssvaghed, som gjør det nødvendigt, at der træffes særegne Bestemmelser om Regeringens Førelse af Andre i Kongens Sted, s. ovenfor § 39 i Slutningen. Ligeledes synes Grundsætningen i Grl. § 8 at tale for, at det maa tilkomme den forenede Rigsdag at beskikke et Formynderskab for den umyndige eller sindssvage Konge, saafremt et saadant ikke er beskikket af den foregaaende Konge, s. ovenfor § 40 i Slutningen.

2. Saafremt der ved Thronledighed ikke er nogen Thronfølger, vælger den forenede Rigsdag en Konge og fastsætter den fremtidige Arvefølge, s. Grl. § 8.

Derimod ere de Rettigheder, som ved Grl. 1849 §§ 4 og 8 vare tillagte den forenede Rigsdag, ikke tillagte samme ved den nugældende Grundlov, s. Grl. § 1, jfr. § 95 og § 7, og ei heller synes den i Grl. 1849 § 15. 1. M. samme tillagte Ret længere at kunne tilkomme den, s. ovenfor § 39 Nr. 4.

Femte Kapitel. Om de enkelte Rigsdagsmedlemmers Rettigheder.

§ 127.

I Forbindelse med Fremstillingen af Rigsdagens og de enkelte Things Rettigheder er der Anledning til at berøre de Rettigheder, der tilkomme de enkelte Rigsdagsmænd som saadanne, hvilke Rettigheder dels ligefrem følge af Begrebet om en Rigsdagsmand, dels positivt ere tillagte Rigsdagens Medlemmer. Af disse Rettigheders offentligretlige Karakter følger det, at de tillige ere Pligter, idet den Paagældende er forpligtet til paa bedste Maade at udføre det ham overdragne Hverv; men i Øvrigt ligger det i Sagens

Natur, at der ikke bliver Spørgsmaal om Anvendelse af Tvang for at fremkalde Pligtens Opfyldelse, men at denne maa overlades til Enhvers samvittighedsfulde Bedømmelse. Det angivne Synspunkt er endog gjort gjældende med Hensyn til de Rigsdagsmændene tillagte Diæter, som de ere pligtige at modtage, s. Valglov 12. Juli 1867 § 99. Som Rettigheder af den omhandlede Art kunne nævnes:

1. Den almindelige Ret til at møde i Forsamlingen og deltage i dens Forhandlinger og hele Virksomhed, saasom ved at deltage i Valg af Formænd, Udvalgsmedlemmer o. dsl., at tale over den foreliggende Sag, at deltage i Afstemninger, at stille Forslag, Ændringsforslag, Forespørgsler o. s. v. Ligesom disse Rettigheder kun kunne udøves i det Thing, af hvilket den Paagjældende er Medlem, eller i den forenede Rigsdag, saaledes er deres Udøvelse naturligvis undergivet de Indskrænkninger og nærmere Bestemmelser, som følge af Grundlovens og Forretningsordenens Forskrifter.

2. Retten til at overgive Andragender fra Borgerne til Thinget, hvilken Ret kun tilkommer Thingets Medlemmer, s. Grl. § 63. I Øvrigt paahviler der ikke den enkelte Rigsdagsmand nogen Forpligtelse til at overgive Andragender fra hans Valgkredsens Beboere, s. derimod Fdn. 15. Mai 1834 § 68.

3. Ifølge Grl. § 56 ere Rigsdagsmændene ene bundne ved deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere. Ligesom disse følgelig ikke kunne give den Valgte nogen bindende Instrux eller tilbagekalde den ham overdragne Bemyndigelse, saaledes paahviler der heller ikke Rigsdagsmanden nogen Forpligtelse til at aflægge Regnskab for sin Virksomhed.

4. Ifølge Grl. § 57. 2. M. kan intet af Rigsdagens Medlemmer uden Thingets Samtykke drages til Ansvar udenfor samme for sine Ytringer paa Rigsdagen, hvorimod han er pligtig at underkaste sig Formandens Kjendelse angaaende Overholdelsen af den fornødne Orden. Ved Thingets Samtykke maa her, ligesom i Paragraphens første Led, s.

nedenfor Nr. 5, forstaaes et udtrykkeligt Samtykke. Under Yttringer paa Rigsdagen maae uden Tvivl ogsaa indbefattes de i Udvalgene eller Afdelingerne faldne Yttringer og de i Udvalgsbetænkninger forekommende Udtalelser, hvorimod der paa den anden Side naturligvis kun tænkes paa de Udtalelser, der fremkomme under Rigsdagsmandens Udøvelse af sin Virksomhed som saadan, altsaa f. Ex. ikke paa Yttringer, der falde under hans tilfældige Nærværelse i det andet Thing. Den omhandlede Bestemmelse gaaer ud paa at sikkre den parlamentariske Yttringsfrihed, som ikke vilde være tilstrækkelig betrygget, saafremt nogen Udenforstaaende kunde afgjøre, for hvilke Yttringer Rigsdagsmanden skulde kunne drages til Ansvar, samt paa at værne om Thingets Værdighed, der kunde lide ved en modsat Fremgangsmaade. Grundlovens Regel gjælder baade om civilt Ansvar, f. Ex. Erstatnings- og Strafansvar for Fornærmelser mod en Privat, s. Forhandlingerne om Redakteur Billes Andragende i Rigsdagens 12. Session, og om egentlig kriminelt Ansvar, f. Ex. for Fornærmelser mod Kongen, s. Forhandlingerne angaaende Justitsministerens Begjæring om Samtykke til at sætte Redakteur Bille under Tiltale, i Rigsdagens 16. Session. Det maa antages, at Thinget, især hvor Begjæringen fremkommer fra Regeringens Side og har en tilstrækkelig bestemt Karakter, saa at det navnlig udtrykkelig opgives, for hvilken Forbrydelse Tiltale agtes iværksat, vil meddele det begjærede Samtykke, hvor Søgmaalet ikke fremtræder som aabenbart ubeføiet, s. Rigsdagstidende 16. Session Anhang B Sp. 49—58, Folkethingstidende 16. Session Sp. 1076—77. Paragraphens Forskrift frembyder ikke nogen umiddelbar, retlig Hindring for, at en Embedsmand uden Thingets Samtykke kan afskediges paa Grund af sin Optræden paa Rigsdagen, men en saadan Fremgangsmaade vil dog i Almindelighed ikke kunne betragtes som stemmende med Aanden i Grl. § 57, jfr. § 56.

5. Grl. § 57. 1. M. bestemmer, at saa længe Rigsdagen

er samlet*), kan ingen Rigsdagsmand uden Samtykke af det Thing, hvortil han hører, hæftes for Gjæld, ei heller fængsles eller tildales, medmindre han er greben paa fersk Gjærning**). Da denne Fritagelse kun har Hensyn til den Tid, hvori Rigsdagen er samlet, er Thingets Samtykke ikke nødvendigt, for at Rigsdagsmanden efter Rigsdagens Slutning skal kunne fængsles og tildales paa Grund af sit Forhold udenfor Rigsdagen, s. Grl § 57. 2. M., ligesom det heller ikke er nødvendigt, at den tidligere stedfundne Fængsling eller Tiltale ophører, naar Rigsdagen træder sammen; kun vil den allerede iforveien anklagede Rigsdagsmand ikke under Rigsdagens Samling kunne fængsles uden Thingets Samtykke. At Paragraphen ikke udelukker Anlæggelsen af civilt Søgmaal mod Rigsdagsmanden under Rigsdagens Samling, forsaavidt Søgmaalet ikke gaaer ud paa at drage ham til Ansvar for hans Yttringer paa Rigsdagen, er tilstrækkelig klart. I Øvrigt gjælder det saavel om denne Fritagelse, som om den under Nr. 4 omhandlede, at den paagjældende Rigsdagsmand ikke vilkaarlig kan renunciere paa samme***).

6. Endelig kan nævnes Rigsdagsmandens Ret til Diæter og Reiseomkostninger, s. Valglov 12. Juli 1867 § 99 og ovenfor § 104†).

*) Til at udvide Bestemmelsen til det Tilfælde, at Rigsdagens Møder ere udsatte, er der neppe tilstrækkelig Grund, s. dog Folkethings-tidende 16. Session Sp. 1088—89, 1044.

***) Om Betydningen af Udtrykket «fersk Gjærning», s. Folkethings-tidende 16. Session Sp. 1047—48, smh. med Sp. 1050, 1052, 1058—59.

***)) Et Andet er, at den Maade, hvorpaa Rigsdagsmanden selv stiller sig til Sagen, kan have Indflydelse paa Thingets Beslutning.

†) Om den særegne Ret, der ved Forf. 1855 §§ 24, 27 og Valglov 2. Okt. 1855 §§ 29—33 var tillagt Rigsdagens Medlemmer til at vælge et vist Antal Medlemmer til Rigsraadet, bliver der ikke længere Spørgsmaal.

Femte Afsnit. Om Forretningsgangen ved Rigsdagen.

§ 128. Indledende Bemærkninger.

For at give Rigsdagens Forhandlinger en ordnet Form og sikre en paa engang grundig og dog ikke vidtløftig Behandling og Afgjørelse af Sagerne samt for at beskytte Minoriteten mod Vilkaarlighed fra Majoritetens Side, er det nødvendigt, at der foreskrives særegne Bestemmelser for at ordne Rigsdagens Forretningsgang. Enkelte Bestemmelser herom ere allerede givne i Grundloven, men i Øvrigt har denne overladt det dels til de enkelte Thing, dels til den forenede Rigsdag at fastsætte de nærmere Bestemmelser, som vedkomme Forretningsgangen og Ordens Opretholdelse, s. Grl. §§ 66, 67, s. derimod Forfl. 1855 § 38. 4. M., 6. midl. Best., Regul. 28. Febr. 1856, Lov 4. Mai 1856. I Overensstemmelse hermed have saavel Folkethinget, som Landstinget vedtaget deres Forretningsordener, Landstinget d. 28. Nov. 1866, Folkethinget d. 2. Mai 1867, hvilke Bestemmelser vel i det Væsentlige stemme overens, men dog i visse Henseender afvige fra hinanden. Paa Grund af de almindelige Udtryk i Grl. § 66 og Forretningsordenens Karakter som en Lov for Thingets indre Anliggender, s. ogsaa Forfl. 1855 § 38, er det antaget, at Forretningsordenerne ikke blot gjælde for den Samling, hvori de ere vedtagne, men ogsaa for de følgende Samlinger, selv om en Fornyelse af Medlemmerne imidlertid er indtraadt. De vedtagne Forretningsordener kunne naturligvis, forsaavidt de ikke indeholde grundlovmæssige Bestemmelser, til enhver Tid forandres paa samme Maade, paa hvilken de ere vedtagne. Derhos kan der i paatrængende Tilfælde paa Forslag af Formanden eller et vist Antal Medlemmer afviges fra Forretningsordenens Forskrifter, forsaavidt de ikke beroe paa Grundlovsbestemmelser, naar $\frac{3}{4}$ af de stemmegivende Medlemmer ere enige derom, s. Forretningsorden for Folkethinget § 43, for Landstinget § 44. At en kvalificeret Majoritet udfordres, er fuldkommen begrundet i de ovenfor

anførte Betragtninger, der overhovedet have motiveret Indførelsen af særegne Bestemmelser om Forretningsordenen. Det stemmer ligeledes hermed, at Afgjørelsen af Spørgsmaal om Forretningsordenens Forstaaelse og Anvendelse i Almindelighed ikke tilkommer Thingets Majoritet, men dets Formand. Ved Siden af Forretningsordenens Bestemmelser vil der være at tage Hensyn til den Praxis, som under Anvendelsen af samme maatte have dannet sig i Henseende til tvivlsomme eller ikke særlig omhandlede Tilfælde.

§ 129. Om Thingenes Formænd, Viceformænd og Sekretairer.

Ifølge Grl. § 60 vælger ethvert Thing selv sin Formand og den eller dem, der i hans Forfald skulle føre Forsædet, s. derimod Forfl. 1855 § 37. Hvert af Thingene vælger en Formand, to Viceformænd og fire Sekretairer, s. Forretningsorden for Folkethinget § 2, for Landstinget § 1. Alle disse Valg foregaae med absolut Stemme flerhed undtagen Sekretairernes i Folkethinget, s. Forretningsorden for Folkethinget § 3, for Landstinget § 2. De gjælde i Folkethinget kun for 4 Uger, dog saaledes at Gjenvalg kan finde Sted, s. Folkethingets Forretningsorden § 2; i Landstinget derimod for Varigheden af en Session, s. Landstingets Forretningsorden § 1, hvor det tillige udtales, at Ingen uden Thingets Samtykke kan undslaae sig for at modtage Valget, hvilket derimod i Mangel af positiv Hjemmel ikke kan statueres for Folkethingets Vedkommende.

Formanden leder Forhandlingerne i Thinget, sørger for Ordens Vedligeholdelse, modtager alle Meddelelser til Thinget og forestaaer dets Udfærdigelser, ligesom han overhovedet drager Omsorg for, at Thingets Forretninger kunne have deres behørig Gang, s. Forretningsorden for Folkethinget § 5, for Landstinget § 3. Vil han tage videre Del i Forhandlingerne end den, der hører til Formandens Virksomhed som saadan, maa han overlade Forsædet til en af Viceformændene, s. Forretningsorden for Folkethinget § 5,

for Landstinget § 3. I Mellemtiden mellem Sessionerne er Formanden bemyndiget til paa Thingets Vegne at træffe de fornødne Foranstaltninger med Hensyn til Rigsdagens indre Forhold, s. Forretningsorden for Landstinget § 3, for Folkethinget § 50.

Viceformændene træde i Formandens Forfald i alle Henseender i Formandens Sted, s. Forretningsorden for Folkethinget § 6, for Landstinget § 4.

Sekretairerne føre under Formandens Tilsyn en kortfattet Protokol over Forhandlingernes Gjenstand og Udfald, samle Stemmerne ved Afstemningen og besørge under Formandens Ledelse Thingets Udfærdigelser, som underskrives af Formanden og en Sekretair, s. Forretningsorden for Folkethinget § 7, for Landstinget § 5.

§ 130. Om Afdelinger og Udvalg.

Folkethingets Medlemmer fordeles, naar Thinget sammentræder efter nye Valg, ved Lodtrækning i 4, saa vidt muligt, lige store Afdelinger, der have det Hverv at foretage den første, almindelige Prøvelse af Valgbrevene, hvorhos de af hver enkelt Afdeling udvalgte Ordførere i Forbindelse med 3 i Salen valgte Medlemmer danne et Udvalg for Prøvelsen af Valgbreve, som først senere komme tilstede, og for Undersøgelsen af Valg, hvis Anerkjendelse Thinget har udsat, s. Folkethingets Forretningsorden §§ 1, 4. Den i den ældre Forretningsorden indeholdte Bestemmelse, at Afdelingerne skulde forhandle de af Thinget til dem henviste Sager i deres Almindelighed, hvilken Bestemmelse i Øvrigt ikke havde faaet nogen praktisk Anvendelse, er ikke gjentaget i den nugældende Forretningsorden. Ei heller have Afdelingerne længere at vælge Medlemmer til Udvalg. Ved en Fornyelse af Landstinget foretages ligeledes Valgbrevenes Prøvelse i to Afdelinger, saaledes at den ene bestaaer af Repræsentanterne for de Kredse, der have lige Nummere, den anden af Medlemmerne for dem, der have

ulige Nummere, s. Landstingstidende: ordentlig Samling 1866—67 Sp. 13.

Ethvert af Thingene kan nedsette saavel vedvarende Udvalg, til hvilke Sager af et vist Slags blive at henvises, som Udvalg for enkelte Sager, til hvilke dog ogsaa senere nye Sager kunne henvises, naar deres Gjenstand staaer i Sammenhæng eller er beslægtet med den tidligere Sag. Paa ethvert Trin af en Sags Behandling kan et Udvalg nedsettes, eller Sagen henvises til Prøvelse af et allerede nedsat Udvalg, s. Forretningsorden for Folkethinget § 8, for Landstinget § 7. Thinget bestemmer Antallet af Udvalgets Medlemmer, hvilket i Landstinget altid skal være ulige, s. Landstingets Forretningsorden § 8, hvilken Regel ogsaa i Praxis er fulgt i Folkethinget. Valget skeer i Almindelighed efter Flertalsvalgmaaden med absolut Stemme flerhed; dog er i Landstinget $\frac{1}{2}$ af Stemmerne tilstrækkelig, s. Forretningsorden for Folkethinget § 38, for Landstinget § 36. Naar imidlertid et vist større Antal Medlemmer forinden Valget skriftlig forlanger det, foretages Valget efter Reglerne for Forholdstalsvalgmaaden, s. Forretningsorden for Folkethinget § 38, for Landstinget § 37. At konstituere hele Thinget som Udvalg synes ikke vel foreneligt med Begrebet om et Udvalg, og det herved tilsigtede Formaal opnaaes i det Væsentlige lige saa godt ved et hemmeligt Møde af Thinget*). Imidlertid er denne Fremgangsmaade flere Gange benyttet i Folkethinget**), hvorimod den i Landstinget er anseet for utilstedelig, jfr. ogsaa den ovennævnte Forskrift i Landstingets Forretningsorden § 8, smh. med Grl. § 34.

Valgbar til Udvalg er i Almindelighed ethvert Medlem af Thinget; dog synes det uforeneligt med Formandens

*) Der er dog den Forskjel, at det hemmelige Møde ledes af den sædvanlige Formand, medens Udvalget vælger en egen Formand.

**) Dette skete saaledes ved Grundlovsindskrænkningens første Behandling i Rigsdagens 5. Session og ved Loven om Tillægsbevilling i Anledning af Krigsrustningerne i Rigsdagens 6. Session.

Stilling at være Udvalgsmedlem, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 74. Ministre kunne naturligvis kun vælges, naar de ere Medlemmer af Thinget, men selv under denne Forudsætning gjør deres eiendommelige Stilling som Kronens Repræsentanter det meget u hensigtsmæssigt at vælge dem til Udvalgsmedlemmer. Imidlertid kan et saadant Valg neppe ligefrem antages for ugyldigt, s. Landstingets Forretningsorden § 36, hvor det, efterat det er bestemt, at enhver Stemmeseddel, der indeholder et uvedkommende Navn, er ugyldig, udtrykkelig tilføies, at Navnet paa en Minister, der er Medlem af Thinget, ikke ansees som uvedkommende.

Om et Udvalg skal nedsættes eller ikke, beroer ganske paa Thingets Bestemmelse, s. dog Folkethingets Forretningsorden § 4, jfr. tidligere Fdn. 15. Mai 1834 § 72. Om de Grunde, der kunne bevirke Nedsættelsen af et Udvalg, s. Landstingstidende: extraordinair Session 1855. Sp. 199. Nødvendig er dets Nedsættelse kun i det i Grl. § 53 omhandlede Tilfælde, hvor det ene Thing kan fordre, at det andet udnævner Medlemmer til at sammentræde med det første Things Delegerede i et Fællesudvalg; fremkommer derimod ingen saadan Fordring, bliver der ikke Spørgsmaal om Nedsættelsen af et Fællesudvalg. Som den anførte Bestemmelse viser, kan der ogsaa nedsættes Fællesudvalg af Medlemmer fra begge Thing, om hvilke der vil blive handlet nedenfor.

Udvalget vælger en Formand og en Ordfører*). Det afgiver en Betænkning, der trykkes og omdeles mindst 3 Dage, før den foretages i Thinget, s. Forretningsorden for Folkethinget § 9, for Landstinget § 9.

§ 131. Om de almindelige Møder.

1. Møderne ansættes, aabnes og sluttes af Formanden, der tillige ved Slutningen af hvert Møde fastsætter Dagsordenen for næste Møde; dog kan denne i Folkethinget

*) I Folkethinget vælges tillige en Sekretair.

efter Forlangende af 25 Medlemmer ogsaa fastsættes ved Thingets Beslutning, s. Forretningsorden for Folkethinget § 33.

2. At et vist Antal Medlemmer er tilstede, er ikke nødvendigt for at forhandle, men kun for at tage Beslutning, s. Grl. § 61. I Øvrigt ere Medlemmerne forpligtede til at møde, naar de ikke have lovligt Forfald, og naar et Medlem er forhindret fra at møde i Thinget i mere end 3 paa hinanden følgende Møder, skal han anmelde sit Forfald for Formanden, s. Forretningsorden for Folkethinget § 42, for Landstinget § 43. Ifølge Folkethingets Forretningsorden § 42 kan Orlov meddeles af Formanden for et Tidsrum af 14 Dage, ellers af Thinget.

3. Mødet begynder i Almindelighed med Oplæsningen og Vedtagelsen af Protokollen for det foregaaende Møde, hvorefter Formanden anmelder de indkomne Forslag, Andragender, Adresser og deslige. Derefter gaaes der over til Dagsordenen, med hvilken der fortsættes, indtil den er udtømt, eller der paa Grund af manglende Tid eller andre Aarsager maa standses.

4. Thingenes Møder ere offentlige. Dog kan Formanden eller et vist Antal Medlemmer forlange, at alle Uvedkommende fjernes, hvorpaa Thinget afgjør, om Sagen skal forhandles i et offentligt eller hemmeligt Møde, s. Grl. § 65, Forretningsorden for Folkethinget § 39, for Landstinget § 41. Adgangen til de offentlige Møder ordnes af Formanden. Tilhørerne ere pligtige at holde sig aldeles rolige og tause; i modsat Fald kan Formanden lade Uro-stifterne fjerne eller endog Tilhørerpladsen rydde, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 39, 40, for Landstinget § 42.

5. Enhver, der ønsker Ordet, maa forlange det af Formanden, som bestemmer den Orden, hvori de, der have forlangt Ordet, skulle tale. Den, der har erholdt Ordet, taler staaende fra sin Plads*); intet Foredrag maa skee

*) Ifølge Landstingets Forretningsordens § 30 skal Talen stedse henvendes til Formanden.

ved Oplæsning af skrevne Udarbeidelser*). Ingen maa til tale eller ved Navn anføre et andet Medlem, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 27—29, for Landstthinget §§ 30—32. Ethvert Medlem er pligtigt at underkaste sig Formandens Kjendelse angaaende Overholdelsen af den fornødne Orden. Naar et Medlem i samme Møde er kaldt to Gange til Orden, kan Thinget efter Formandens Forslag aldeles negte ham Ordet i dette Møde, og i Tilfælde af almindeligere Uorden paaligger det Formanden at afbryde eller hæve Mødet. Bifalds- og Mishagsyttringer af Thingets Medlemmer ansees som stridende mod god Orden, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 30, 31, for Landstthinget §§ 33, 34.

6. Ifølge Grl. § 59 have Ministrene i Embeds Medfør Adgang til Rigsdagen og ere berettigede til under Forhandlingerne at forlange Ordet, saa ofte de ville, idet de i Øvrigt iagttage Forretningsordenen. Foruden den nævnte Ret til uden Begrændsning at kunne tage Ordet, saa ofte de ville, have de tillige en særegen Ret til at stille Ændringsforslag ved et Lovforslags tredie Behandling, s. nedenfor. Derimod ere ogsaa de undergivne Formandens Kjendelse med Hensyn til Overholdelsen af den fornødne Orden. Nogen særlig Forpligtelse til at være nærværende ved Møderne paahviler ikke Ministrene, men det ligger i Forholdets Natur, at de jevnlige maae være tilstede og deltage i Forhandlingerne, og ved Interpellationer maae de ansees for pligtige at møde og svare, s. ovenfor § 124 Nr. 3. Stemmeret udøve de kun, naar de ere Rigsdagsmænd, s. Grl. § 59.

7. Foruden den ovenfor omhandlede, kortfattede Protokol, som af Sekretairerne føres over Forhandlingerne, optegnes disse fuldstændig af Stenographer og trykkes i en særegen Tidende, hvis Ordning er overladt Formanden og Sekretairerne med Assistance af de ved Rigsdagen ansatte, lønnede Embedsmænd og det øvrige, dertil antagne

*) I Folkethinget er tillige Oplæsning af trykte Udarbeidelser forbuden.

Personale, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 41, 45, 46, 48, 49, for Landstthinget § 40 og Tillæg §§ 2, 3, 5, 6.

§ 132. Om Behandlingen af Lovforslag.

1. Lovforslag kunne fremkomme fra Regeringen, s. Grl. § 23, fra det andet Thing, s. Grl. §§ 44, 53, eller fra selve Thingets Medlemmer, s. Grl. § 44; ogsaa Forslag fra de sidste skulle være affattede i Lovsform, s. Forretningsorden for Folkethinget § 10, for Landstthinget § 11. Private Lovforslag vare tidligere, for at forebygge, at Initiativet skulde misbruges til at fremsætte ganske umodne Forslag, undergive en særegen Censur, idet det beroede paa Thingets Bestemmelse, om og hvorledes Forslaget skulde fremmes; men disse Indskrænkninger ere senere bortfaldne, og alle Lovforslag behandles nu paa samme Maade, uden Hensyn til fra hvem de fremkomme, idet de blive at fremlægge i et Møde og derefter trykkes og omdeles, hvilket skal finde Sted i det Mindste to Dage*) forinden de foretages til første Behandling, s. Forretningsorden for Folkethinget § 10, for Landstthinget § 12.

2. Intet Lovforslag kan endelig vedtages, forinden det tre Gange har været behandlet af Thinget, s. Grl. § 52. Derimod er der Intet til Hinder for, at et Lovforslag, selv om det er fremkommet fra Regeringen eller det andet Thing, kan forkastes allerede ved første eller anden Behandling.

Ved den første Behandling forhandles Forslaget i sin Almindelighed og med Hensyn til sine ledende Grundsæt-

*) Naar Folkethingets Forretningsorden ved Fastsættelsen af Tidsfrister stedse taler om Dage, medens Landstthingets Forretningsorden nævner et vist Antal Gange 24 Timer, maa disse Udtryk ansees for identiske, idet Praxis i Stedet for 24 Timer kun fordrer Forløbet fra en Dag til den følgende, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67 Anhang B Sp. 146.

ninger, og Thinget bestemmer derefter, om Forslaget skal komme til anden Behandling, s. Forretningsorden for Folkethinget § 11, for Landstinget § 13. I Folkethinget maa under første Behandling med visse Undtagelser Ingen tale mere end to Gange uden Thingets Samtykke, s. Folkethingets Forretningsorden § 11, hvorimod denne Indskrænkning ikke gjælder for Landstinget.

Ved anden Behandling, der ikke maa finde Sted før 3 Dage efter den første Behandlings Slutning, forhandles Lovforslagets enkelte Paragrapher med de dertil stillede Ændringsforslag i saadanne Afsnit, som Formanden finder passende, s. Forretningsorden for Folkethinget § 12, for Landstinget § 14.

Ændringsforslag kunne ved denne Behandling stilles ikke blot af Ministrene eller det muligvis nedsatte Udvalg eller sammes enkelte Medlemmer, men ethvert Medlem af Thinget er berettiget til at stille Ændringsforslag, s. Forretningsorden for Folkethinget § 12, for Landstinget § 14. Ligeledes kan ethvert Medlem stille Underændringsforslag eller Forslag til Forandringer i Ændringsforslag samt Forslag om Deling af Afstemningen over en Lovparagraph eller et Ændringsforslag eller om Forening af to særskilte Ændringsforslag under en Afstemning. Dog maae herved Forretningsordenernes Forskrifter om Forslagenes betimelige Indlevering nøie iagttages, s. Forretningsorden for Folkethinget § 22, for Landstinget § 10. De stillede Ændringsforslag kunne tages tilbage, men kunne da ogsaa umiddelbart optages af en Anden, s. Forretningsorden for Folkethinget § 24, for Landstinget § 10. Umiddelbart efter Forhandlingen af hvert Afsnit skrives til Afstemning over de stillede Ændringsforslag og over de Paragrapher, hvortil Ændringsforslag ere stillede, eller hvorom Afstemning udtrykkelig er fordret, eller af Formanden ansees for hensigtsmæssig. Alle øvrige Paragrapher ansees for vedtagne uden Afstemning. Til Slutning afgjøres det ved Afstemning, om Forslaget i den saaledes fremkomne Form skal komme til

trede Behandling, s. Forretningsorden for Folkethinget § 12, for Landstthinget § 14.

Ved tredje Behandling, der ikke maa finde Sted før 3 Dage efter den anden Behandlings Slutning, forelægges Lovforslaget i den Form, hvori det er vedtaget ved anden Behandling, s. derimod Forfl. 1855 § 45. Hensigten med den tredje Behandling er navnlig at rette indløbne Mangler, forbedre Redaktionen og give Leilighed til atter at faae prøvet saadanne Spørgsmaal, der ved anden Behandling ere afgjorte med en tvivlsom Majoritet. Retten til at stille Ændringsforslag, s. den afvigende Regel i Forfl. 1855 § 45, er derfor her indskrænket til Udvalget, vedkommende Minister og et vist større Antal Medlemmer*). De stillede Ændringsforslag, de Paragrafer, hvortil de ere stillede, og Lovforslaget som Helhed forhandles under Et eller i Afsnit efter Formandens Bestemmelse, og Ændringsforslagene bringes under Afstemning. Efterat derpaa en af Sekretarerne under Formandens Ledelse har affattet Lovforslaget i Henhold til samtlige foregaaende Afstemninger, oplæses det, forsaavidt Formanden finder det fornødent, og sættes endelig til Afstemning i dets Helhed, s. Forretningsorden for Folkethinget § 13, for Landstthinget § 15**).

3. Naar et Lovforslag er vedtaget i det ene Thing, bliver det i den Form, hvori det er vedtaget, af Thingets Formand at tilstille Formanden for det andet Thing med Anmodning om at forelægge det for samme, s. Grl. § 53, Forretningsorden for Folkethinget § 14, for Landstthinget § 16. Ønsker man her Lovforslagets oprindelige Form restitueret, kan dette kun skee gennem Ændringsforslag. Af den anførte Bestemmelse i Grl. § 53 er det en Følge,

*) Efter Landstthingets Forretningsorden § 15 gjælder den samme Regel for Underændringsforslag, hvorimod disse i Folkethinget kun behøve en Forslagsstiller, s. Folkethingets Forretningsorden § 22.

**) For Landstthingets Vedkommende er Fremgangsmaaden dog lidt afvigende herfra.

at et Lovforslag ikke, selv under paatrængende Omstændigheder, kan forelægges samtidig i begge Thing*).

Lovforslaget bliver i det andet Thing at behandle ganske efter samme Regler, som i det første, s. Folkethingets Forretningsorden § 16. Foretages der Forandringer i samme, gaaer det tilbage til det første; foretages her atter Forandringer, gaaer Forslaget paany til det andet Thing, s. Grl. § 53. Naar et Thing modtager et tidligere i samme vedtaget, men nu i det andet Thing forandret Lovforslag tilbage, indhentes først en Erklæring fra Udvalget, hvis et saadant har været nedsat, og derefter foretages Forslaget i den Form, det har faaet i det andet Thing, til Forhandling paa den for Lovforslags tredie Behandling foreskrevne Maade, dog saaledes, at ethvert Medlem har Ret til at stille Ændringsforslag, s. Forretningsorden for Folkethinget § 15, for Landstthinget § 17. Samme Fremgangsmaade iagttages, naar et Thing anden Gang erholder et fra det andet Thing samme tilsendt Lovforslag tilbage, s. Forretningsorden for Folkethinget § 17, for Landstthinget § 21.

4. Naar der ved de foretagne Behandlinger ikke er opnaaet Enighed mellem Thingene om et Lovforslag, tages det i hvert Thing under Overveielse, om Thinget vil forlange, at hvert Thing i Henhold til Grl. § 53 udnævner et lige Antal Medlemmer til at træde sammen i et fælles Udvalg for at afgive Betænkning over Uoverensstemmelserne. Beslutter Thinget dette, vedtages det tillige, af hvor mange Medlemmer Udvalget formentlig bør bestaae, hvilket meddeles det andet Thing. Naar begge Thing ere blevne enige om Medlemmernes Antal, udnævner ethvert Thing disse Medlemmer for sit Vedkommende efter de for Udvalg i Almindelighed gjældende Regler, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 17, 18, for Landstthinget § 22.

*) Derimod kan denne Fremgangsmaade vel iagttages med Hensyn til andre Sager.

Fællesudvalget afgiver Betænkning over Uoverensstemmelserne og gjør Indstilling til Thingene, hvorpaa der i hvert Thing for sig forhandles om Betænkningen og afstemmes over Udvalgets Indstillinger samt over Lovforslaget i den Form, det derved har erholdt, s. Grl. § 53, Forretningsorden for Folkethinget § 19, for Landstinget § 23. Det er omtvistet, om Fællesudvalget i sin Indstilling er bundet til de Punkter, hvori der findes Uoverensstemmelser mellem Thingenes Beslutninger, eller om det kan gjøre en Indstilling, der ogsaa berører Punkter, hvorom Thingene ere enige, s. Rigsdagstidende: ordentlig Samling 1866—67 Anhang B Sp. 147—48.

5. I ethvert Tilfælde, hvor der enten ved de sædvanlige Behandlinger eller senere ved fortsatte Behandlinger er opnaaet en overensstemmende Beslutning af begge Thing om et Lovforslags Vedtagelse, bliver denne som en Rigsdagsbeslutning af Formanden i det Thing, som sidst har behandlet Sagen, at tilstille Statsraadet*) for at forelægges Kongen til Stadfæstelse, s. Grl. § 24, Forretningsorden for Folkethinget §§ 15, 16, 17, 19, for Landstinget §§ 17, 19, 21, 23. Saafremt der derimod ikke opnaaes den fornødne Enighed mellem Thingene om Lovens Indhold, bortfalder Forslaget indtil Videre. Da den i Grl. 1849 § 56 givne Regel, at et Lovforslag, der blev forkastet af et af Thingene, ikke oftere kunde foretages af samme Thing i samme Samling, og følgelig heller ikke med Nytte foretages af det andet Thing, ikke er optaget i den nugældende Grundlov, er der i Øvrigt ingen retlig Hindring for, at det forkastede Lovforslag atter kan fremsættes i samme Rigsdagssamling, men det maa da behandles ganske paa samme Maade, som et nyt Forslag.

6. I Folkethingets Forretningsorden § 20 bestemmes det, at Lovforslag, der indeholde Forandring i eller Tillæg

*) I Landstingets Forretningsorden bestemmes det, at Lovforslaget bliver at tilstille Konsellspræsidenten, s. Bkg. 27. Marts 1865 Nr. 9.

til Grundloven, i deres Titel skulle være betegnede som Grundlovsforslag; ere de ikke betegnede saaledes, afvises de af Formanden. Ændringsforslag, der indeholde Forandring i eller Tillæg til Grundloven, kunne kun stilles til Grundlovsforslag; stilles de til andre Forslag, afvises de af Formanden. Disse med Sagens Natur stemmende Regler maae ogsaa anvendes i Landstinget, skjøndt Intet herom bestemmes i dettes Forretningsorden.

§ 133. Om Behandlingen af andre Sager.

Andre Forslag end Lovforslag saavel som alle andre Sager, der forelægges et Thing, hvad enten de komme fra Regeringen, s. Grl. §§ 4, 10, 21, 23, 26, 69 eller fra et Medlem af Thinget, s. Grl. §§ 45, 46, 62, 64, eller de angaae Thingets indre Anliggender, s. Grl. §§ 50, 57, 68, dets Forretningsorden, Tidende, Regnskabsvæsen, o. s. v., skulle anmeldes i et Møde. Thinget beslutter da i et følgende Møde efter Forslag fra Formanden, paa hvilken Maade*) disse Sager skulle behandles, hvilket navnlig kan skee derved, at Sagen enten henvises til foregaaende Behandling i et Udvalg eller antages til umiddelbar Behandling i Thinget. Intet Forslag og ingen Sag maa af Thinget afgjøres i samme Møde, i hvilket det er bestemt, hvorledes den skal behandles, men derimod er det ikke som ved Lovforslag nødvendigt, at Sagen undergives tre Behandlinger, hvilket ei heller er sædvanligt, s. Forretningsorden for Folkethinget § 21, for Landstinget § 24. I Almindelighed anvendes to Behandlinger, men stundom indskrænker man sig til en. I Overensstemmelse med den efter Formandens Forslag vedtagne Behandlingsmaade kan der da under Behandlingen stilles Ændringsforslag og Underændringsforslag paa samme Maade, som ved Lovforslag, s. Forretningsorden for Folke-

*) Efter de ældre Forretningsordener skulde Thinget først bestemme, om Sagen overhovedet skulde fremmes, men dette er bortfaldet ved de nugældende Forretningsordener.

thinget § 22, for Landstinget § 10. Adresser og lignende Meddelelser til Thinget blive efter at være anmeldte af Formanden uden Oplæsning at fremlægge paa Forsamlingens Bord. Skulde Formanden eller det Medlem, der har modtaget Adressen, ønske samme oplæst, bliver Spørgsmaalet herom uden Forhandling at sætte under Afstemning i et senere Møde, dog at Oplæsningen kun tilstedes, naar $\frac{1}{3}$ af de tilstedeværende Medlemmer ere enige deri, s. Forretningsorden for Folkethinget § 26, for Landstinget § 26.

De særegne Regler om Interpellationer ere fremstillede ovenfor i § 124 Nr. 3.

§ 134. Om de forskjellige Maader, hvorpaa et Forslag eller en Sag kan bortfalde.

Som saadanne mærkes:

1. At Forslaget eller Sagen slet ikke admitteres. Dette kan navnlig finde Sted, hvor Sagens Foretagelse er betinget af Thingets foregaaende Samtykke, og dette negtes, s. Grl. § 62. Ligeledes kan det erindres, at det er Formandens Pligt at afvise Forslag, der stride mod Grundloven*), s. ovenfor § 132 Nr. 6.

2. En egentlig Afvisning. Naar et Forslag, et Ændringsforslag eller en Forespørgsel er fremsat og udviklet, er ethvert Medlem berettiget til at forlange sammes Afvisning, saafremt Begjæring herom fremsættes, inden nogen Anden end Forslagsstilleren eller Forespørgeren har havt Ordet. Thinget bestemmer da uden Forhandling, om Afvisning skal finde Sted, s. Forretningsorden for Folkethinget § 25, for Landstinget § 28.

3. En beslægtet Virkning har Vedtagelsen af en motiveret Dagsorden, s. ovenfor § 124 Nr. 6, men i Øvrigt er denne meget forskjellig fra Afvisningen. Afvisning maa

*) Det synes ikke at kunne billiges, at Formanden overlader dette Spørgsmaal til Thingets Afgjørelse, s. Folkethingets Forretningsorden § 20, s. dog Larsens saml. Skr. I 3 § 110 Nr. 1.

fordres og vedtages, inden nogen Diskussion har fundet Sted, en motiveret Dagsorden kan foreslaaes under Diskussionen. Afvisningen er begrundet i, at Forslaget ikke ansees for værdigt til Omtale, hvorimod den motiverede Dagsorden i Reglen anerkjender, at der ligger noget Rigtigt til Grund for Forslaget, om det end ansees som uhensigtsmæssigt nu at vedtage det. Endelig udtaler Dagsordenen de Grunde, hvorpaa den støttes, hvilket ikke er Tilfældet med Afvisningen.

4. Forslagets Tilbagetagelse. Saavel Regeringsforslag, som Forslag af Thingets Medlemmer, kunne paa ethvert Trin af deres Behandling tages tilbage, men da ogsaa umiddelbart optages af en Anden, s. Forretningsorden for Folkethinget § 24, for Landstinget § 25.

5. Forslagets Forkastelse. En Forkastelse i egentlig Forstand finder Sted, naar et Forslag efter at være fuldstændig forhandlet ved Afstemning erklæres for uantageligt, saasom naar et Lovforslag ikke vedtages ved sammes tredie Behandling, eller naar et Ændringsforslag efter stedfunden Forhandling ikke antages ved Afstemningen. I videre Forstand indbefatter man under Forkastelse ogsaa det Tilfælde, at der ved Afstemning negtes en Sag Overgang fra første til anden eller fra anden til tredie Behandling, skjøndt ikke blot Formen, men hyppig ogsaa de Grunde, der motivere Negtelsen, ere forskellige fra dem, der ligge til Grund for den egentlige Forkastelse.

6. En Sag kan endelig bortfalde derved, at der paa Grund af Rigsdagens Slutning eller Opløsning*) ikke bliver Tid til at fuldføre den begyndte Behandling af samme.

*) At Rigsdagens Møder udsættes, bevirker derimod ikke, at Sagen bortfalder, men kun at Behandlingen midlertidig standses, s. ovenfor § 108. At der i Tilfælde af Rigsdagens Slutning eller Opløsning ikke finder nogen retlig Kontinuitet Sted mellem denne og den følgende Samling, er paavist ovenfor § 107 Nr. 2 og § 109 Nr. 4.

§ 135. Om Forhandlingernes Slutning og Afslutning.

En egentlig Slutning af Forhandlingerne finder Sted, naar Ingen mere ønsker*) at tage Ordet over den foreliggende Sag, i hvilket Tilfælde Formanden erklærer Forhandlingen for sluttet og skrider til Afstemning, saafremt en saadan overhovedet skal finde Sted, s. ovenfor § 124 Nr. 3. Finder Formanden imidlertid, at Forhandlingerne drages utilbørlig i Langdrag, kan han foreslaae deres Afslutning, hvilket afgjøres af Thinget uden Forhandling. Samme Ret tilkommer et vist større Antal Medlemmer, s. Forretningsorden for Folkethinget § 32, for Landstinget § 29. Ved Forlangendet om Afslutning standses Forhandlingen; vedtages Afslutningen, skrives der til Afstemning, ligesom efter en sædvanlig Slutning; forkastes den, fortsættes Forhandlingerne, som tidligere.

§ 136. Om Afstemninger.

1. Intet af Thingene kan tage nogen Beslutning, naar ikke over Halvdelen af dets Medlemmer er tilstede og deltager i Afstemningen, s. Grl. § 61, Forretningsorden for Folkethinget § 34, for Landstinget § 35. Ved Beregningen af Medlemsantallet maa der tages Hensyn til samtlige efter Grundloven eller Valgloven normerede Pladser i det paa-gjældende Thing, uden Hensyn til, at Formanden ikke deltager i Afstemningen og uden Hensyn til, om enkelte Pladser maatte være ubesatte, s. Landstingets Forretningsorden § 35, der udtrykkelig tilføier Tallet 34.

2. Alle Spørgsmaal afgjøres med absolut Stemmeferhed, undtagen enkelte, der udkræve en kvalificeret Stemmeferhed, s. Forretningsorden for Folkethinget § 34, jfr. §§ 26, 43, for

*) Lige hermed maa det stilles, naar den, der begjærer Ordet, efter Forretningsordenen er udelukket fra samme, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 11, 30, for Landstinget § 33.

Landstinget § 36, jfr. §§ 26, 44. Formanden deltager ikke i Afstemningen; i Tilfælde af Stemmelighed bortfalder Forslaget, s. Forretningsorden for Folkethinget §§ 5, 34, for Landstinget § 36.

3. Afstemningernes Omfang, Orden og indbyrdes Forhold bestemmes af Formanden; dog kan saadant paa Forlangende af et vist Antal Medlemmer fastsættes af Thinget, s. Forretningsorden for Folkethinget § 36, for Landstinget § 38. Med Hensyn til Afstemningernes Orden følges den Regel, at af flere Forslag eller Ændringsforslag bliver det, som gaaer yderligst eller mest fjerner sig fra det Forslag, hvortil det stilles, først sat til Afstemning, hvorefter Afstemningen i Tilfælde af Forkastelse stedse gaaer fra det mere til det mindre Fjerne. Over Underændringsforslag afstemmes der førend der stemmes over de Ændringsforslag, hvortil de ere stillede, og disse komme følgelig i Tilfælde af Underændringsforslagenes Vedtagelse kun til Afstemning i den Form, de herved have erholdt.

4. Afstemningen skeer i Reglen derved, at Medlemmerne reise sig fra deres Pladser eller blive siddende; den bestaaer af Prøve og Modprøve; Stemmerne tælles af Sekretairerne. Skulde Formanden efter at have modtaget Sekretairernes Beretning være i Tvivl om Afstemningens Udfald, eller viser der sig ved den sædvanlige Afstemning ikke et tilstrækkeligt Stemmetal*), stemmes der efter Navneopraab, s. Forretningsorden for Folkethinget § 37, for Landstinget § 39. I Folkethinget er Formanden ogsaa berettiget til i Stedet for den sædvanlige Afstemning strax at lade foretage Navneopraab, s. Folkethingets Forretningsorden § 37. Ligeledes kan i begge Thing inden Prøvens Begyndelse Afstemning ved Navneopraab fordres af et vist Antal Medlemmer. Hemmelig Afstemning ved Kugler kan forlanges af et vist betydeligere Antal Medlemmer, s. For-

*) I Lighed hermed stilles i Landstingets Forretningsorden § 39 det Tilfælde, at Forskjellen i Stemmetallet ikke overstiger 4.

retningsorden for Folkethinget § 37*), for Landstthinget § 39, men denne Afstemningsmaade er ikke kommen til Anvendelse i Praxis.

5. I Folkethingets Forretningsorden § 35 bestemmes det, at en Beslutning ikke kan forandres under samme Behandling, hvorunder den er taget. Denne med Forholdets Natur stemmende Regel maa ogsaa komme til Anvendelse i Landstthinget.

6. Valg af Formænd, Viceformænd, Sekretairer, Udvalgsmedlemmer o. s. v. foretages ved Stemmesedler og i Reglen med absolut Stemmeferhed, s. Forretningsorden for Folkethinget § 38, jfr. § 3, for Landstthinget § 36, jfr. § 2. Herfra undtages dog Valg af Sekretairer i Folkethinget, hvilket skeer ved simpel Stemmeferhed, s. Folkethingets Forretningsorden § 3, og af Udvalgsmedlemmer i Landstthinget, hvortil en Trediedel af Stemmerne er tilstrækkelig, s. Landstthingets Forretningsorden § 36. Derhos erindres, at Forholdstalsvalgmaaden kommer til Anvendelse ved Valg af Udvalgsmedlemmer og i Folkethinget ogsaa i andre Tilfælde, naar det forinden Afstemningen skriftlig forlanges af et vist Antal Medlemmer, s. Forretningsorden for Folkethinget § 38, for Landstthinget § 37. En Stemmeseddel, der indeholder et større eller mindre Antal Navne, end der skal stemmes paa, eller noget uvedkommende eller ikke tilstrækkeligt betegnende Navn, er ugyldig, s. Forretningsorden for Folkethinget § 38, for Landstthinget § 36; dog gjælder denne Regel efter Folkethingets Forretningsorden ikke, naar Forholdstalsvalgmaaden kommer til Anvendelse.

§ 137. Om Rigsdagens lønnede Embedsmænd og Betjente m. M.

Ved Rigsdagen ansættes som lønnede Embedsmænd en Bureauchef og en Sekretair, s. Forretningsorden for Folke-

*) I Folkethinget kan dog, naar et saadant Forlangende fremsættes af 25 Medlemmer, Thingets Afgjærelse fordres af andre 25 Medlemmer.

thinget § 44, for Landstinget Tillæg § 1. Bureauchefen ansættes og afskediges efter Formændenes Indstilling ved Rigsdagens Beslutning. Han har under Thingenes Formænd og efter disses nærmere Anvisning at bestyre alle under Rigsdagsbureauet henlagte Forretninger, at forestaa Arkivet og føre Tilsyn med Lokaler og Inventarium, ogsaa i den Tid, hvori Rigsdagen ikke er samlet, samt endelig særlig at paasee og, om fornødent gjøres, deltage i Revisionen af Folkethingets Tidende, s. Forretningsorden for Folkethinget § 45, for Landstinget Tillæg § 2. Sekretairen antages og afskediges af Landstinget efter Formandens Indstilling. Han besørger Revisionen af Landstingets Tidende og affatter Registrerne til begge Things Tidender samt har desuden at udføre de ham af Landstingets Formand paalagte Forretninger, s. Forretningsorden for Folkethinget § 46, for Landstinget Tillæg § 3. Begge Emhedsmænd erholde en fast aarlig Gage og desuden Diæter for den Tid, hvori Rigsdagen er samlet. De ere pensionsberettigede efter Loven 5. Jan. 1851, s. Forretningsorden for Folkethinget § 47, for Landstinget Tillæg § 4. Til Bistand ved Rigsdagstidendens Revision antager hvert Things Formand for dette Things Vedkommende det fornødne Antal Assistenters for hver Samling og bestemmer deres Antagelses- og Lønningsvilkaar, s. Forretningsorden for Folkethinget § 48, for Landstinget Tillæg § 5. Det øvrige til Forretningernes Besørgelse fornødne Personale antages, og deres Antagelses- og Lønningsvilkaar bestemmes for hver Samling af begge Thingenes Formænd i Forening, s. Forretningsorden for Folkethinget § 49, for Landstinget Tillæg § 6.

Forretningerne ved Rigsdagens Bibliothek besørger af en Bibliothekar under Tilsyn af to Rigsdagsmedlemmer, som Folkethinget og Landstinget dertil udnævne for hver Samling.

Udgifterne ved Rigsdagen afholdes af Statskassen og opføres paa Finantsloven, see f. Ex. Finantslov 21. Mai 1867 § 14.

Femte Afdeling. Om den dømmende Magt.

§ 136. Om den dømmende Magts Stilling og dens Subjekt.

Naar Grl. § 2 betegner Domsmyndigheden som den dømmende Magt og opstiller den som sideordnet den lovgivende og den udøvende Magt, fremgaaer det heraf, at den dømmende Magt, lige saa vel som den lovgivende og den udøvende, maa betragtes som et selvstændigt og uafhængigt Organ for Statsmagten*), hvilket yderligere bestyrkes derved, at Udtrykkene i det oprindelige Grundlovsudkast »de anordnede Domstole«, hvilke kunde antyde en Afhængighed af Regeringen, bleve ombyttede med Betegnelsen »Domstolene«, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 1481—82. Hermed stemmer det ogsaa, at den dømmende Magts Udøvelse kun kan ordnes ved Lov, ikke ved Regeringsanordning, s. Grl. § 70, at Domstolene ere berettigede til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, s. Grl. § 72, at Dommerne i deres Kald alene have at rette sig efter Loven, s. Grl. § 73, og at Dommerne ikke kunne afsættes uden ved Dom, ei heller forflyttes mod deres Ønske, s. Grl. § 73, jfr. § 71 og 3. midl. Best.

*) At betegne den som en selvstændig Statsmagt er mindre korrekt, da Statsmagten ifølge sit Væsen er udelelig, s. Bornemann: Almindelig Rets- og Statslære § 72.

Naar man har indskrænket den anførte Hovedsætning ved at tilføie, at den dømmende Myndighed dog ikke kan ansees som en selvstændig Statsmagt ganske i samme Betydning, som den lovgivende og den udøvende Magt, s. Larsens saml. Skr. I 3. 163, kan Rigtigheden heraf vel ikke ubetinget modsiges, forsaavidt Domstolenes Opgave er ganske forskjellig fra de andre Statsmagters. Domstolene have nemlig kun efter Opfordring at prøve og afgjøre de dem forelagte Retssager, og deres Afgjørelses Retsvirkning strækker sig ikke udenfor disse; de kunne derfor ikke, saaledes som Repræsentanterne for den lovgivende og den udøvende Magt, selvstændig og af egen Drift gribe ind i og anordne Livsforholdene, men dette er en simpel Følge af deres Virksomheds forskjellige Natur. Forsaavidt der derimod i de anførte Ytringer skal ligge en Antydning af, at den dømmende Magt skulde være de andre Statsmagter mere eller mindre underordnet, kan dette i det Væsentlige ikke billiges. At saaledes Domstolenes Forhold kunne omordnes ved Lov, forsaavidt ikke Grundlovsbestemmelser ere til Hinder derfor, s. Grl. §§ 70, 71, 74, følger ligefrem af Sagens Natur og gjælder under lignende Indskrænkninger ogsaa om den udøvende Magts Forhold. At fremdeles den udøvende Magt har at udnævne Dommerne, s. Grl. § 17, og føre et vist Tilsyn med deres Embedsførelse, kan ei heller bevise, at den dømmende Magt skulde være underordnet den udøvende. Naar Dommerne udnævnes af Regeringen, er denne Regel, der i Øvrigt ingenlunde gjælder ubetinget, s. Grl. §§ 68, 74. 2. M., 17. 2. M. og Lov om Sø- og Handelsretten 19. Febr. 1861 § 3, ikke begrundet i noget Overordningsforhold fra Regeringens Side, men i praktiske Hensyn, og det Tilsyn, der af de administrative Autoriteter føres med Dommerne, indskrænker sig væsentlig til at paa-see, at Dommeren overhovedet forretter sit Embede, hvorimod det tilkommer den overordnede Ret at bedømme, hvorledes han ved de enkelte Retshandlinger gjør dette,

samt til den mere administrative Side af hans Virksomhed, og er saaledes af mere underordnet Betydning.

Naar Grl. § 2 bestemmer, at den dømmende Magt er hos Domstolene, hvorved maa forstaaes de offentlige Autoriteter, som af Staten ere beskikkede til at afgjøre de dem forelagte Spørgsmaal om Retskrænkelsers og Retsnegtelsers Tilværelse og Virkning, ligger det ligefrem i dens Bud, at dømmende Myndighed ikke tilkommer nogen anden Autoritet og navnlig ikke Administrationen eller dennes Overhoved, Kongen. Efter den tidligere Forfatning tilkom der Kongen en saadan dømmende Myndighed, idet han havde forbeholdt sig, naar han selv var tilstede i Høiesteret, at bestemme efter egen Villie og Velbehag, hvorledes Dommen skulde forfattes, s. Instrux 7. Dec. 1771 § 17, en Myndighed, der rigtignok i Praxis kun var af formel Betydning. Hermed stod det i Forbindelse, at Parterne for Høiesteret altid skulde rette deres Tale til Kongen, hvad enten han var tilstede eller ikke, s. 1. 12. 5, Instr. 7. Dec. 1771 § 9, Patent 10. Nov. 1774 § 16, at Høiesterets Stevninger og Domsakter udfærdigedes i Kongens Navn og under hans Segl, og at den saakaldte Høiesteretsorden, der indeholdt en Fortegnelse over de for Retten indstevnede Sager, udstødtes gennem Kancelliet under Kongens Haand og Segl, s. Instr. 1771 § 7, Pat. 1774 § 1, Pl. 21. Mai 1800, ligesom endelig Høiesteret aarlig aabnedes paa en høitidelig Maade i Kongens Nærværelse.

Den anførte dømmende Myndighed, der i Øvrigt i og for sig var af ringe Betydning, kunde ikke forenes med Reglen i Grl. § 2. Da dens Bortfalden saaledes maatte ansees som en naturlig Følge af Grundlovens Bestemmelse, kunde det ikke antages for nødvendigt i Overensstemmelse med Grl. 1849 § 74 (Grl. 1866 § 70) at ophæve den ved Lov, og de fornødne Forandringer iværksattes derfor efter erhvervet kongelig Resolution ved Bkg. 21. Febr. 1850, s. sammes Motiver i D. T. 1850. 337—39.

Skjøndt det er vor Lovgivnings almindelige Regel, at Straf ikke kan paalægges Nogen, medmindre han dertil paa lovlig Maade er dømt, s. Fdn. 5. Apr. 1793 Præm., gives der dog adskillige Tilfælde, hvor der er tillagt Øvrigheden en vis Myndighed til at paalægge eller fastsætte Straf, s. Nellesmann: Civilprocessens almindelige Del S. 72—74. Der kunde nu spørges, om Øvrigheden ikke i disse Tilfælde udøvede en dømmende Myndighed, som var i Strid med den i Grl. § 2 givne Regel og derfor maatte bortfalde med denne. Dette kan imidlertid ikke antages. Ligesom Grl. § 2 mere fremtræder som Udtalelsen af en almindelig statsretlig Grundsætning, end som en umiddelbart anvendelig Regel, saaledes maa det navnlig erindres, at det ikke er Hensigten med samme at give Regler for, hvilke Sager der høre under Domstolene, og hvilke under Øvrigheden, men at den i saa Henseende har henholdt sig til de før Grundloven gjældende Regler. Efter disse maatte nu den i de omhandlede Undtagelsestilfælde Øvrigheden tillagte Myndighed til at fastsætte Straf paa samme Maade, som den Myndighed, der er tillagt samme til at afgjøre visse civile Forhold, betragtes som en Øvrighedsmyndighed og ikke som en dømmende Myndighed, og den maa derfor fremdeles vedblive, forsaavidt den ikke er ophævet ved senere Lovbestemmelser.

At den samme Embedsautoritet forener egentlig judicielle og rent administrative Forretninger, kan ikke siges at stride mod Grl. § 2, idet den da i førstnævnte Egenskab maa betegnes som Domstol. Da en saadan Forening imidlertid er mindre vel stemmende med Principet i Grl. § 2 og dens øvrige Bestemmelser om Domstolenes selvstændige og uafhængige Stilling, er det i Grl. § 71 fastsat, at den bliver at ophæve efter de Regler, der fastsættes ved Lov.

Det kunde fremdeles heller ikke siges at stride mod Grl. § 2, at dømmende Myndighed var knyttet til Besiddelsen af visse faste Eiendomme, idet disses Besiddere for saa vidt ogsaa maatte betragtes som Domstole; men da en

saadan Tilstand i forskjellige Henseender maatte ansees for uheldig, blev det ved Grl. 1849 § 75 bestemt, at den skulde ophæves ved Lov.

Derimod fremgaaer det af Grl. § 2, at der ikke tilkommer Lovgivningsmagten nogen dømmende Myndighed eller nogen Myndighed til ved speciel Lov at afgjøre allerede opstaaede Retstvistigheder. En Indvending herimod kan ikke hentes fra Grl. § 70, der væsentlig sigter til at udelukke en Ordning af den dømmende Magts Udøvelse fra Administrationens Side og derhos nærmest tænker paa en Ordning af en mere almindelig Karakter.

Ligesom der efter det Ovenanførte ikke tilkommer Lovgivningsmagten eller den udøvende Magt nogen regelmæssig dømmende Myndighed, saaledes følger det ogsaa af Grl. § 2, at det ikke kan tilkomme dem i det enkelte Tilfælde at indblande sig i Retssagers Afgjørelse eller forandre afsagte Domme. Denne Sætning, der allerede siden Midten af forrige Aarhundrede var anerkjendt som Regel, s. Nullemann: Civilprocessens almindelige Del S. 57—60, men som ikke havde nogen grundlovmæssig Fasthed, har nu erholdt en saadan ved Grl. § 2, hvortil for Administrationens Vedkommende kan føies Grl. §§ 70 og 73. Saa fremt Administrationen ligefuldt skulde tiltage sig en saadan Virksomhed, vil dens Beslutning i Henhold til Grl. § 72 være at tilsidesætte af Domstolene. Derimod vil det Spørgsmaal, hvorledes Domstolene ere stillede ligeoverfor en Lov, som tiltager sig en Myndighed af den omhandlede Beskaffenhed, afhænge af Besvarelsen af det almindeligere Spørgsmaal, hvorvidt Domstolene kunne tilsidesætte en Lov, fordi den formentlig strider mod Grundloven, hvorom nærmere vil blive handlet nedenfor.

§ 137. Om de i Grundloven opstillede Hovedregler om den dømmende Magt.

Foruden den i § 136 omhandlede Regel i Grl. § 2 har Grundloven i sit 6te Afsnit givet forskjellige, almindelige

Forskrifter om den dømmende Magt, af hvilke nogle indeholde umiddelbart anvendelige Regler, medens andre indskrænke sig til at udtale visse Grundsætninger, der først skulle gennemføres ved en af Lovgivningsmagten foretagen Ordning.

1. I Grl. § 70 bestemmes, at den dømmende Magts Udøvelse kun kan ordnes ved Lov, s. Grl. 1849 § 74, Forfl. 1855 § 13, Grl. 1863 § 64. Som Følge heraf kan ingen Forandring med Hensyn til Retternes Organisation, deres Competence eller de formelle Procesregler foretages uden ved Lov, s. Grl. §§ 71, 74, 2., 3. og 4. midl. Best., Rigsretslov 3. Marts 1852, Lov om Høiesterets Domsgrunde 8. Marts 1856, Lov om Sø- og Handelsretten 19. Febr. 1861, Lov om offentlige Politisager 11. Febr. 1863, foreløbig Lov 13. Febr. 1864 og Lov 3. Aug. s. A. om Sager ang. opbragte Skibe, foreløbig Lov 19. Marts 1864 og Lov 3. Aug. s. A. om Sæetatens kombinerede Ret, mfl. Det Anførte gjælder ikke blot om de egentlige Domstole, men ogsaa om de øvrige Retter, der have en særegen Jurisdiktion, saasom Skifte- og Auktionsretter, s. f. Ex. Fallitlov 30. Dec. 1858. Det er dog kun Administrationens Myndighed til at ordne den dømmende Magts Udøvelse, der er udelukket ved Grl. § 70, hvorimod Intet er til Hinder for, at en saadan Ordning kan skee ved foreløbig Lov, s. de ovenanførte foreløbige Love 13. Febr. og 19. Marts 1864, og ovenfor § 51. Som et Tilfælde, hvor den dømmende Magts Udøvelse er bleven ordnet ad administrativ Vei, kan nævnes Bkg. 1. Juni 1865 ang. Oprettelsen af en Overjustitskommission for de ved Danmark forblevne slesvigske Distrikter, jfr. Bkg. 28. Juli s. A.; men dette havde sin Grund i, at de paagjældende Distrikter endnu ikke vare inddragne under Grundlovens Herredømme.

Bestemmelser angaaende saadanne Forhold ved Retspleien, der ikke falde ind under den ovenfor angivne Regel, saasom om Forandring af Thingsted eller Thingdag, maae uanseet Grl. § 70 fremdeles kunne træffes af Administrationen.

Ei heller synes der at kunne være Noget til Hinder for, at det ved Lov kan overdrages Administrationen indenfor visse Grændser at ordne Jurisdiktionsforholdene, s. Lov 28. Apr. 1850 § 1, Bkg. 21. Nov. 1850, jfr. Fdn. 9. Juni 1847 § 2. Hvad angaaer Forandringer i Jurisdiktionernes lokale Omfang, ansaae Regeringen det tidligere for utvivlsomt, at slige Bestemmelser kunde træffes ad administrativ Vei, og en Mængde slige Forandringer foretoges derfor ved kongelig Resolution, s. f. Ex. Bkg. 29. Nov. 1858, 24. Mai 1859, mfl., s. som Undtagelse Lov om Jurisdiktionsforholdene paa Christiansø 21. Jan. 1857, jfr. D. T. 1856. 1051. Nu er det imidlertid ved Lov om Retsbetjentes Lønning 19. Febr. 1861 § 8 foreskrevet, at Inddragning af Retsbetjentembeder og Forening af de til samme henlagte Forretninger med andre Embeder alene kan skee ifølge særlig Lov, s. Lov om Omordning af visse Retsbetjentembeder 2. Febr. 1866 og som Undtagelse Loven 1861 § 3. Andre Jurisdiktionsforandringer kunne vel iværksættes ad administrativ Vei, men forsaavidt deres Gjennemførelse kræver Forandringer i de ved Lovens § 4 fastsatte Gager, kan Iværksættelsen først skee, naar de i saa Henseende fornødne Bestemmelser ere vedtagne gennem Finantsloven.

Grl. § 70 sigter nærmest til en Ordning af en almindeligere Karakter, s. Grl. 1863 § 64 «omordnes», men det følger dog tillige af sammes Bestemmelse, at ogsaa en Indblanding fra Administrationens Side i den enkelte Retssag er udelukket, s. Grl. §§ 2, 72, 73, og ovenfor § 136. Det kunde herefter synes, at den Myndighed til i forskjellige Tilfælde at anordne extraordinaire Retter eller Kommissioner med dømmende Myndighed, navnlig til at behandle Skifter eller undersøge og paakjende kriminelle Sager, der efter den tidligere Lovgivning eller administrative Praxis tilkom Regeringen, maatte bortfalde ved Grl. § 70, saa meget mere, som en saadan Myndighed i Principet er mindre vel stemmende med konstitutionelle Grundsætninger. Ligesom imidlertid den omhandlede Myndighed, forsaavidt den var støttet paa

udtrykkelige Lovbestemmelser, neppe uden Videre kunde bortfalde ved den almindelige Regel i Grl. § 70, saaledes indeholder ogsaa Grl. § 27, der ikke blot taler om Bevillinger, men ogsaa om Undtagelser fra Lovene, tilstrækkelig Hjemmel til at ansee den omspurgte Myndighed for opretholdt i hele det Omfang, hvori den efter de før 5. Juni 1849 gjældende Regler er i Brug, s. ogsaa Kongeloven 1665 Art. 25, 1. 2. 1, der ifølge Epilogen til Grl. 1849 fremdeles ere gjældende. Endvidere følger det af Grl. § 27, at en lignende Myndighed kan tillægges Regeringen ved en senere Lov, s. Fallitlov 30. Dec. 1858 §§ 5, 6. Ligeledes maa den Myndighed til at meddele processuelle Bevillinger og andre Undtagelser fra de processuelle Love, som tidligere tilkom Kongen eller de paagjældende Øvrigheder, fremdeles vedblive med de i Grl. § 27 hjemlede Begrænsninger, s. Lov om Sø- og Handelsretten 19. Febr. 1861 §§ 51, 53, Lov om Politisagers Behandling 11. Febr. 1863 § 20, Cirk. 1. Nov. 1861, Skr. 28. Jan. 1862 i D. T. 1863. 179, mfl., jur. Ugeskr. 1851. 614, 1861. 339, 771, mfl.

2. Grl. 1849 § 75 bestemte, at den med visse Eiendomme forbundne dømmende Myndighed skulde ophæves ved Lov. Af saadan patrimoniel Jurisdiktion fandtes der efter den tidligere Retsforfatning den Overdommermyndighed i Politisager, som tilkom Lensbesidderne, den Skiftejurisdiktion, som tilkom Lensbesidderne i deres Egenskab af Amtmænd, og den jorddrottlige Skiftejurisdiktion, som tilkom Lensbesiddere og Eiere af komplette Sædegaarde. Desuden var Skifte- og Auktionsjurisdiktion ifølge særlig Bevilling forbunden med Besiddelsen af visse Eiendomme. Den omhandlede dømmende Myndighed er senere fuldstændig ophævet ved Lov 28. Apr. 1850*) og Lov 14. Juni s. A., jfr. provisorisk Fdn. 27. Mai 1848, samt med Hensyn til den

*) Denne Lov angik ikke blot den egentlige, jorddrottlige Skiftejurisdiktion, men ogsaa den, der ifølge særlig Bevilling var knyttet til en faat Eiendom, s. Schlegels Samling af Høiesteretsdomme I 492.

Auktionsjurisdiktion, som tilkom Vemmetofte og Vallø Kloster, ved Resol. 22. Mai 1853 og 12. Jan. 1866*). Da saaledes Øiemedet med Grl. 1849 § 75 var opnaaet, fandtes der ingen Anledning til at optage den i Grl. 1866. Imidlertid har dens Udeladelse den retlige Betydning, at det ikke nu, saaledes som tidligere, kan ansees for stridende mod Grundloven at forbinde dømmende Myndighed med Besiddelsen af faste Eiendomme, Noget, hvorom der dog ikke let vil blive Spørgsmaal.

3. Ifølge Grl. § 71, s. Grl. 1849 § 76, bliver Retspleien at adskille fra Forvaltningen efter de Regler, der fastsættes ved Lov. Denne Regel staaer i nøie Sammenhæng med de i Grl. §§ 72, 73, jfr. ogsaa § 2, udtalte Grundsætninger, idet man af den Dommer, der tillige har administrative Forretninger og i denne Egenskab er Regeringen underordnet, ikke kan vente den Uafhængighedsaand, som bør findes hos Dommere, ligesom paa den anden Side Regeringen vanskeligere kan indrømme en saadan Embedsmand den selvstændige og uafhængige Stilling, som skal gives Dommere, s. Grl. 3. midl. Best., smh. med Grl. § 73. Det tilkommer Lovgivningsmagten at bestemme, paa hvilken Maade og i hvilket Omfang Adskillelsen skal iværksættes, og der er herved givet Leilighed til at foretage de Lempelser, som dels paa Grund af visse Forretningers blandede Natur, dels paa Grund af lokale eller andre særegne Forhold kunne være nødvendige, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2459—60, 2463—65, 3330—32.

4. Grl. § 74.1. M., s. Grl. 1849 § 79, bestemmer, at Ofentlighed og Mundtlighed skal saa snart og saa vidt, som muligt, gennemføres ved hele Retspleien. Som enkelte Love, ved hvilke denne Grundsætning er gennemført, kunne nævnes Rigsretslov 3. Marts 1852, Lov om Sø- og Handels-

*) See D. T. 1866. 519—21. En Lov antoges ikke for nødvendig, da i begge Tilfælde Klosters Kurator paa dets Vegne samtykkede i Ophævelsen.

retten 19. Febr. 1861 og Lov om Behandlingen af Politisager 11. Febr. 1863, jfr. ogsaa Lov om Høiesterets Domsgrunde 8. Marts 1856, men en fuldstændig Gjennemførelse af samme kan først ventes iværksat i Forbindelse med den i Grl. § 71 og § 74. 2. M. bebudede Omordning af Retspleien.

5. I Grl. § 74. 2. M., s. Grl. 1849 § 79, foreskrives det, at i Misgjerningssager og i Sager, der reise sig af politiske Lovovertrædelser, skulle Nævninger indføres. Nævninger skulle altsaa indføres i alle Sager, der reise sig af politiske Lovovertrædelser uden Hensyn til deres større eller mindre Betydning, men i Øvrigt kun i betydeligere Straffesager. Det tilkommer naturligvis den Lovgivning, som skal gennemføre Nævningeinstitutionen, at give den nærmere Fastsettelse af de nævnte, i og for sig mindre bestemte Begreber. Ved Bestemmelsen om Nævningers Indførelse har Grundloven dels søgt at værne om Retfærdigheden, idet den nugældende, lovbestemte Bevistheori vanskeliggjør Domfældelse af den Skyldige og medfører den mislige og principstridige Frifindelse for videre Tiltale*), dels at beskytte den personlige Frihed, som udsættes for Fare ved det inkvisitoriske Princip og den Vægt, der under den lovbestemte Bevistheori maa lægges paa Tilveiebringelse af egen Tilstaaelse, dels endelig at vække og hæve Folkets Interesse for de offentlige Anliggender ved at give det Myndighed til at deltage i Dommen over Medborgeres Liv, Ære og Velfærd. En væsentlig Betingelse for Nævningeinstitutionens heldige Gjennemførelse er nu tilveiebragt ved den under 10. Febr. 1866 udstedte almindelige borgerlige Straffelov. Derimod er selve Nævningeinstitutionen endnu ikke gennemført, ligesaa lidt som de i Grl. §§ 71 og 74. 1. M. bebudede Reformen, skjøndt der saavel fra Regeringens som fra Rigsdagens Side er gjort gjentagne Forsøg derpaa,

*) Siden Ovenstaaende nedskrives, er der ved Lov 3. Apr. 1868 § 5 gjort Forandring heri.

s. Forhandlingerne i Rigsdagens 13de, 14de, 15de og 16de Session. I Øvrigt ere flere Specialretter dels med Hensyn til deres Sammensætning, dels med Hensyn til Bevisreglerne, blevne organiserede efter Grundsætninger, som have nogen Lighed med de for Nævningeretter gjældende, s. Grl. § 68, 2. midl. Best., Rigsretslov 3. Marts 1852 §§ 2, 77, 79, Lov om Sø- og Handelsretten 19. Febr. 1861 §§ 2, 3, jfr. § 44, og Lov om Politisagers Behandling 11. Febr. 1863 § 16.

6. Om den i Grl. § 73, jfr. 3. midl. Best., givne Regel, at Dommerne ikke kunne afsættes uden ved Dom, ei heller forflyttes mod deres Ønske, er handlet ovenfor i § 61.

§ 138. Om Forholdet mellem den dømmende og den udøvende Magt.

Det første Spørgsmaal, som her møder os, er det, hvorledes Grændsen bør drages mellem de Anliggender, der ere henlagte til Domstolene, og dem, der henhøre under den udøvende Magts Afgjørelse. Undersøgelsen af dette Spørgsmaal hører hjemme i Processen, s. Nellemann: Civilprocessens alm. Del S. 61—87, eller Statsforvaltningsretten, og vi skulle derfor her indskrænke os til at bemærke, at man ikke kan opstille nogen almindelig Regel om Grændsen mellem Retsager og Administrationssager, men at Spørgsmaalet i ethvert Tilfælde maa besvares efter Lovgivningens Bestemmelser, i hvilken Henseende der dog naturligvis ikke blot maa sees paa det enkelte Lovbuds Ord, men tillige paa Lovgivningens Grundsætninger om Ordningen af det paa-gjældende Retsforhold eller den paa-gjældende Gruppe af Retsforhold.

Det er indlysende, at der let kan opstaae Tvist, om et givet Forhold hører under Øvrighedens eller Domstolenes Afgjørelse, og der bliver da Spørgsmaal om, hvem Afgjørelsen af Tvisten tilkommer. En saadan Tvist kan enten opstaae derved, at Øvrigheden afgjør et Forhold, medens den interesserede Part paastaaer, at dets Afgjørelse tilkommer Domstolene, eller derved, at Domstolene træffe

en Afgjørelse, som efter Partens Paastand tilkommer Øvrigheden. Det sidste Tilfælde er imidlertid paa Grund af Domstolenes mere begrænsede Virksomhed sjældnere og giver i alt Fald efter de nugældende Forfatningsforskrifter ikke Anledning til særlige Bemærkninger, hvorimod Øvrigheden i sin mangesidige Virksomhed for Statsformaalenes Fremme langt lettere kan komme i Konflikt med den Privates Retssphære. Foreløbig bemærkes, at en egentlig Tvist først foreligger, naar Øvrigheden har truffet en endelig Afgjørelse af det paagældende Forhold, og derfor ikke er tilstede, hvor Øvrigheden selv erkjender sin Afgjørelse som blot foreløbig, saasom i Toldsager, s. Fdn. 1. Febr. 1797 §§ 116—123, Stempelsager, s. Stempellov 19. Febr. 1861 § 82, mfl. Tvist om Øvrighedens Kompetence kan i Øvrigt ikke blot opstaae i Forhold til Domstolene, men ogsaa i Forhold til den lovgivende Magt, idet Øvrigheden kan have udstedt en Bevilling, Anordning eller anden Retsforskrift, til hvis Udstedelse Lovgivningsmagts Beslutning paa-staaes at have været nødvendig. Forsaavidt nu en Privatmands Ret kommer til at afhænge af Gyldigheden af en saadan Øvrighedsbeslutning, opstaaer atter her det Spørgsmaal, om Domstolene ere bundne ved en saadan Beslutning, eller om de selvstændig kunne undersøge dens Lovlighed.

Det kunde synes naturligt, at Tvistigheder om Grænsen mellem den udøvende og den dømmende Magts Kompetence henlagdes til Afgjørelse af en tredie upartisk Autoritet, men en saadan er ikke let at finde. Lovgivningsmagten, hvis Opgave er at give almindelige Retsregler, kan ifølge sin Sammensætning og Bestemmelse ikke være vel egnet til at afgjøre konkrete Retsspørgsmaal. Kongen kan ifølge sin hele Stilling ikke formodes at være sagkyndig og maatte saavel af denne Grund, som efter almindelige, konstitutionelle Principer handle under Medvirkning af sine Ministre, og Kompetencespørgsmaalets Henvisning til hans Afgjørelse maatte derfor betragtes som ensbetydende med dets Hen-

læggelse til Administrationen, s. Instr. 28. Aug. 1795 § 29, Forfl. 2. Okt. 1855 § 20. Organisationen af en særegen Myndighed til Grændsetvistigheders Afgjørelse vilde ikke blot være forbunden med betydelige, praktiske Vanskeligheder, men tillige, som enhver Henlæggelse til udenforstaaende Autoriteter, i høi Grad forsinke Spørgsmaalets Afgjørelse. Naar der saaledes blot bliver Tale om at henlægge Afgjørelsen enten til Administrationen eller til Domstolene, kan Valget neppe være tvivlsomt, idet ikke blot de omhyggeligere Former, hvorunder Domstolene virke, sikre en grundigere Afgjørelse, men tillige Domstolene ere mindre interesserede i at overskride deres Kompetence end Administrationen, der allerede har truffet sin Afgjørelse og altsaa har en naturlig Opfordring til at opretholde den.

I Christian V's Lov findes neppe nogen fast Regel om det heromhandlede Spørgsmaal, og Trangen til en saadan Regel var heller ikke stor, da den absolute Konge, der stod i Spidsen for saavel den dømmende, som den udøvende Magt, i ethvert Tilfælde kunde afgjøre Sagen i den ene eller anden Retning. Naar 1. 2. 8 bestemmer, at Kongens Betjente udenfor Kjøbenhavn svare for det Steds Dommer, hvor de boe, undtagen Sagen deres Bestillinger angaaer, kan man neppe af denne Forskrift i Forbindelse med den Omstændighed, at der ikke er anordnet nogen for slige Sager kompetent Specialret, udlede, at de deres Bestillinger angaaende Sager skulde henhøre under administrativ Afgjørelse, s. 1. 2. 6, 7, og hvad angaaer 1. 26. 3 giver den kun en Tilladelse til ved Klager over Øvrighedens Forhold at andrage Sagen for Kongen, uden at erhverve den i 1. 26. 1 paabudne Erklæring af Øvrigheden, men erklærer ikke denne Fremgangsmaade for nødvendig. Snarere kunde 3. 17. 32 og 5. 10. 45 synes at tale for Domstolenes Myndighed til at afgjøre Kompetencespørgsmaalet, men nogen almindelig Regel kan dog neppe udledes af disse specielle Tilkjendegivelser.

Imidlertid blev, efterhaanden som den Grundsætning gjorde sig gjældende i Praxis, at Domstolene vare uafhængige indenfor deres Sphære, og at en Indgriben i deres Virksomhed fra Kongens eller Øvrighedens Side maatte betragtes som en meget betænkelig og ganske extraordinair Foranstaltning, s. Reskr. 27. Aug. 1712, 4. Novbr. 1778 § 7, det Spørgsmaal af Vigtighed, om Domstolene kunde bestemme deres egen Competence ligeoverfor Øvrighedshandlinger. Af stor Betydning for dette Spørgsmaals Afgjørelse blev Forskriften i Instr. 28. Aug. 1795 § 29, jfr. Instr. 14. Sept. 1798 § 26. Det bestemtes her, at Magistraten og Overpræsidenten i Kjøbenhavn ifølge 1. 2. 8 ikke staae under den almindelige Ret, forsaaavidt deres Øvrighedsemeders Førelse betræffer, men Anke desangaaende skal paa den i 1. 26. 3 anviste Maade gjennem Kancelliet andrages for Kongen, som forbeholder sig enten umiddelbart at afgjøre Sagen ved sin Resolution eller, naar Omstændighederne udkræve det, at beskikke Kommissairer til at paadømme Sagen under Høiesterets yderligere og endelige Paakjendelse; dog gjordes en Undtagelse med Hensyn til det Magistraten ifølge 3. 17. 32 paahvilende Ansvar for Umyndiges Midler, hvilket Ansvar skulde kunne gjøres gjældende ved de almindelige Domstole.

Paa Grund af den Maade, hvorpaa den i Instr. 1795 givne Regel sluttede sig til 1. 2. 8 og 1. 26. 3, betragtedes den som en authentisk Fortolkning af disse Lovens Artikler*). Paa dens Grundlag uddannede der sig derfor en Praxis, som vandt Bestyrkelse ved flere senere Lovbestemmelser, s. Fdn. 4. Apr. 1809 § 6, Adn. 7. Nov. 1832 § 12, Fdn. 28. Dec. 1836 § 34, og som gik ud paa, at Domstolene ikke kunde paakjende noget Spørgsmaal om en Øvrighedshandlings Lovlighed, medmindre Kongen eller i visse Tilfælde Kancelliet samtykkede deri, i hvilket Fald i Alminde-

*) Om Rigtigheden af denne Opfattelse, s. Ørsteds Haandbog 6. B. S. 532 ff., Juridisk Tidsskrift 3. b. S. 11.

lighed særegne Kommissairer udnævntes til Spørgsmaalets Afgjørelse, s. Jur. Tidsskr. 17. 252, 32. 74, 33. 156, Jur. Ugeskr. 1. 195, 270, 2. 703, 7. 609, Schlegels Høiesteretsdomme 3. 555.

Den anførte Regel gjaldt, hvad enten der var Tale om, at Øvrigheden havde overskredet sin Myndigheds Grændser, eller at den uden at overskride disse havde brugt sin Myndighed paa en urigtig Maade. Fremdeles gjaldt den, hvad enten Spørgsmaalet om Øvrighedshandlingens Lovlighed fremkom som Incidentpunkt under en Retssag eller ved et direkte Søgmaal mod Øvrigheden til Omstødelse af den paaankede Afgjørelse eller til Straf eller Erstatning. Derimod angik den omspurgte Regel kun Handlinger af en Øvrighed, hvorved uden Tvivl maatte forstaaes ethvert Organ for den udøvende Magt, hvilket det tilkom selvstændig at beslutte og befale Noget paa Statens Vegne, s. 1. 26. 1, Ørsteds Haandbog 3. B., 24—26, jfr. dog Nellesmann: Civilprocessens alm. Del S. 91. Den var derfor uanvendelig dels paa judicielle Embedsmænds Handlinger, der efter anerkjendte Procesregler maatte paaankes til Overdomstolene, dels paa Handlinger af simple Bestillingsmænd eller af Embedsmænd, der ikke kunde betragtes som Øvrigheds-personer, saasom Præster, Oppebørselsbetjente, s. Jur. Tidsskr. 34. 285, og endnu mere med Hensyn til Sagførere, Landmaalere og lignende Personer, der vel handle ifølge en offentlig Bemyndigelse, men ikke paa Statens Vegne og derfor ikke kunne betragtes som Embedsmænd i egentlig Forstand. Fremdeles var det en Selvfølge, at Reglen var uanvendelig, hvor Øvrighedens Afgjørelse efter sit eget Indhold eller udtrykkelige Lovbestemmelser kun havde en foreløbig Karakter, saasom i Told-, Stempel- eller Udpantningssager. Endelig udledede man af 3. 17. 32 og Instr. 1795 § 29 i Slutningen den Regel, at Domstolene kunde paakjende saadanne Fordringer, som en Privatmand mente at have mod en Embedsmand, for hvad denne i Henhold

til Lovgivningens Bestemmelser i Embedsmedfør havde modtaget i Forvaring for ham.

Et aldeles modsat Princip blev gjort gjældende ved Grl. 1849 § 77, hvorefter Domstolene ere berettigede til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Denne Regel blev rigtignok for Fællesdomstolenes Vedkommende ophævet ved Grlbest. 29. Aug. 1855 §§ 2, 6, Forfl. 2. Okt. 1855 § 20, hvorefter Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser efter foreløbig at være forhandlede i en Ministerkonference endelig skulde afgjøres af Kongen i Geheimestatsraadet, s. Forfl. 1855 § 13, Høieste-retstidende 1860. 760, men Grl. 18. Nov. 1863 § 63 optog atter den i Grl. 1849 givne Regel, og denne er nu ogsaa gaaet over i Grl. 1866 § 72.

Med Hensyn til Fortolkningen af denne Bestemmelse kan foreløbig bemærkes, at den omhandlede Myndighed til at paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser ikke er forbeholdt Høieste-ret, men tilkommer alle Domstole, endogsaa Underretterne*). Der er imidlertid kun givet Domstolene Ret til at paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Grl. § 72 hjemler altsaa ikke Domstolene Ret til at paakjende Spørgsmaal om Lovgivningsmagtens Overskridelse af sin Myndigheds Grændser, ikke engang, forsaavidt angaaer Kongens Myndighed til at udstede foreløbige Love. Om en saadan Myndighed tilkommer Domstolene, maa afgjøres efter andre Hensyn, s. ovenfor § 51 og nedenfor. Derimod maa ved Øvrighed i Grl. § 72 forstaaes ethvert Organ for den udøvende Magt, og Domstolene maae derfor ikke blot med Hensyn til Handlinger af de lokale Øvrigheder og Ministerierne, men ogsaa med Hensyn til de af Kongen i hans Egenskab som Hoved for den udøvende Magt foretagne Handlinger være beret-

*) Den Adskillelse, der efter Grlbest. 1855 og Forfl. 1855 i saa Henseende maatte gjøres mellem særlige og fælles Domstole, bortfaldt ved Grl. 1863.

tigede til at prøve det Spørgsmaal, om de indeholde en Kompetenceoverskridelse, s. Grl. § 72, smh. med § 73. Domstolene maa derfor kunne tilsidesætte en kongelig Anordning, hvis Indhold udkræver Fastsættelse ved Lov, s. Jur. Ugeskr. 1855. 819, en kongelig Resolution, der afgjør et under Domstolenes Afgjørelse henhørende Spørgsmaal, s. Jur. Ugeskr. 1856. 460, og en kongelig Bevilling, der strider mod Grl. § 27, s. dog Jur. Ugeskr. 1861. 339, 771, jfr. Jur. Ugeskr. 1857. 849, og ovenfor § 57. Som det Anførte viser, kunne Domstolene, hvem det er overladt at afgjøre ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, ikke blot paakjende det Spørgsmaal, om Øvrigheden ved sin Afgjørelse har grebet ind paa Domstolenes Omraade, men ogsaa, om den har truffet en Bestemmelse, som det tilkom Lovgivningsmagten at fastsætte, under Forudsætning af, at dette Spørgsmaal bliver af Betydning ved Afgjørelsen af en under Domstolenes Kompetence henhørende Retssag. Derimod maa det vel fastholdes, at Domstolene kun kunne paakjende det Spørgsmaal, om Øvrigheden har overskredet sin Myndigheds Grændser. Kommer Retten i sin Undersøgelse til det Resultat, at Øvrigheden har handlet indenfor sin Myndigheds Grændser, kan den Omstændighed, at Retten finder Øvrighedens Afgjørelse materielt urigtig, ikke berettigede den til at tilsidesætte den truffne Afgjørelse, s. Jur. Ugeskr. 1853. 679, 1858. 379, 1860. 136, 276, 1861. 806, 1862. 353, 1865. 710, Schlegels Høiesteretsdomme 1. 141, Høiesteretstidende 1861. 503, 530, 536, mfl.

Det bliver derfor af Vigtighed at afgjøre, naar Øvrigheden har overskredet sin Myndigheds Grændser. Det er klart, at en saadan Overskridelse foreligger, hvor Øvrigheden har tiltaget sig en Myndighed, som slet ikke tilkommer Administrationen, f. Ex. paabudt Censur, s. Grl. § 86, foretaget en Fængsling, s. Grl. § 80, udstedt en Anordning med Lovgivningsindhold, o. s. v. Fremdeles foreligger der en Kompetenceoverskridelse, naar Øvrigheden har udøvet en Myndighed, som vel tilkommer Administrationen, men

ikke denne bestemte Øvrighed, saasom naar en Amtmand har meddelt en Kongen forbeholdt Bevilling. Tvivlsommere er det Tilfælde, hvor den omspurgte Myndighed vel tilkommer Administrationen og særlig den bestemte Øvrighed, som in casu har handlet, men hvor den er knyttet til visse formelle eller materielle Betingelser. Forsaauidt der er foreskrevet en vis formel Fremgangsmaade, som Øvrigheden skal iagttage forinden eller i Forbindelse med sin Handling, vil en saadan Forskrift i Reglen kun have en instruktorsk Natur, saa at dens Til sidesættelse kun paadrager Øvrigheden Ansvar ligeoverfor den overordnede Øvrighed, men ikke bevirker, at den maa siges at være udenfor sin Myndigheds Grændser; men det Modsatte kan dog ogsaa være Tilfældet, s. Lov 3. Marts 1860 § 2 om Formerne for Udstedelsen af Polititilhold, Lov om Kjøbenhavns Politii 11. Febr. 1863 §§ 11, 12 om Betingelserne for Magts Anvendelse, o. s. v. Forsaauidt de foreskrevne Betingelser ere af materiel Natur, maa det i ethvert Tilfælde undersøges, om det kan antages for Lovgiverens Mening at ville overlade Spørgsmaalet om deres Tilstedeværelse til Afgjørelse ved Øvrighedens Skjøn eller at lade dette Spørgsmaal være Gjenstand for en Bevisførelse og Paakjendelse ved Retten, i hvilken Henseende den tilføiede Betingelses Beskaffenhed vil være af væsentlig Betydning. Saaledes maae Domstolene kunne undersøge, om de Fordringer, der ved Overøvrighedens Resolution autoriseres til Inddrivelse ved Udpantning, have den efter Lovgivningen dertil fornødne Beskaffenhed, Alder, o. s. v., hvorimod det hører under Øvrighedens endelige Afgjørelse, om de efter Loven fornødne Betingelser for en Persons Umyndiggjørelse ere tilstede, om Enkens Forstandighed og Huslighed efter Fdn. 21. Mai 1845 § 18 er tilstrækkelig godtgjort, o. s. v.

Øvrigheden kan endelig overskride sin Competence ved at negte at foretage en Handling, som en Privat er berettiget til at fordre foretaget, f. Ex. Udstedelsen af en Attest eller Foretagelsen af en Expedition, efterat Ved-

kommende har opfyldt de i saa Henseende foreskrevne Betingelser, s. Jur. Tidsskr. 20. 292, Jur. Ugeskr. 1857. 431. Om det har været Lovgiverens Hensigt at tillægge den Private en Ret til at fordre den paagjældende Øvrighedshandling foretaget, saaledes at han i Tilfælde af Negtelse kan gjøre sin Ret gjældende ved Domstolene, eller om han maa antages for indskrænket til at klage til høiere Øvrighed, kan ikke afgjøres ved nogen almindelig Regel, men maa i det enkelte Tilfælde afgjøres efter Lovgivningens Bestemmelser, i hvilken Henseende det kan erindres, at den Omstændighed, at de Betingelser, til hvilke Foretagelsen af den omspurgte, for den Privates Retsnydelse vigtige Handling er knyttet, i og for sig egne sig til Domstolenes Afgjørelse, ikke med Nødvendighed medfører, at Handlingens Foretagelse kan fremtvinges ved Rettens Hjælp, s. Nellemann: Civilprocessens alm. Del S. 78, 96—97.

Forsaavidt Domstolene nu komme til det Resultat, at en paaklaget Øvrighedshandling overskrider Grændserne for Øvrighedens Myndighed, ere de efter Grl. § 72 berettigede til at paakjende dette Spørgsmaal og altsaa til at afgjøre Virkningerne af den stedfundne Overskridelse. Disse Virkninger kunne nu stille sig forskjelligt i de forskjellige Tilfælde. I mange Tilfælde vil det være tilstrækkeligt til den paagjældende Privates Beskyttelse, at Domstolene see bort fra den uhjemlede Øvrighedshandling og afgjøre Sagen, som om denne ikke existerede, hvilket navnlig kan være Tilfældet, naar Øvrighedshandlingen blot fremtræder som Incidentpunkt under en Retssag. Jevnlig vil imidlertid en saadan Ignoreren af Øvrighedens Dekret ikke være tilstrækkelig, hvorimod der til den Privates Beskyttelse vil udkræves en positiv Omstødelse af Øvrighedsdekretet og efter Omstændighederne endnu videre gaaende Skridt. Da Domstolene nu efter Grl. § 72 ere berettigede til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, maae de kunne fastsætte ikke blot de negative, men ogsaa de positive Retsvirkninger af en i saa Henseende

stedfunden Overskridelse, i hvilken Henseende det ogsaa kan bemærkes, at Grl. § 72. 2. M. forudsætter, at den Private optræder som Sagsøger. Resultatet vil i Øvrigt efter Sagens Beskaffenhed kunne stille sig forskjelligt, saasom at Citanten kjendes berettiget til den ham af Øvrigheden negtede Ret, s. Jur. Ugeskr. 1865. 693, eller fritages for den ham af Øvrigheden paalagte Forpligtelse, s. Jur. Ugeskr. 1854. 360, eller at Øvrighedens Dekret kjendes ugyldigt, s. Jur. Ugeskr. 1864. 180, eller at det paalægges Øvrigheden, endog under Tvangsmulkt, at foretage en vis Handling, s. Høiesteretstidende 1859. 836, Jur. Ugeskr. 1866. 292, eller endelig, at der paalægges Øvrigheden Erstatning til den Forurettede*), s. Høiesteretstidende paa anførte Sted**). Det følger imidlertid af Kongens eiendommelige, statsretlige Stilling, at der med Hensyn til de af ham foretagne Øvrighedshandlinger ikke bliver Spørgsmaal om en positiv Ugyldighedserklæring eller om Tilkjendelse af Erstatning.

Det er i det Foregaaende forudsat, at Øvrigheden er optraadt som saadan, som et Organ for Statens Herskermyndighed. Optræder Øvrigheden derimod kun som Repræsentant for de det Offentlige tilkommende Rettigheder eller paa hvilende Forpligtelser af privatretlig Natur, f. Ex. med Hensyn til de af Staten indgaaede Kontrakter, med Hensyn til Driften af Regaler, o. s. v., maa Forholdet bedømmes ganske paa samme Maade, som ved en Tvist mellem to Privatpersoner, s. f. Ex. Jur. Ugeskr. 7. 225, 8. 700, 1857. 429, mfl.

Medens efter det Ovenanførte Domstolene paa ingen Maade ere bundne ved en Beslutning af Øvrigheden, der overskrider Grændserne for dennes Myndighed, kunde det

*) Om de praktiske Vanskeligheder ved Exekutionen af en saadan Dom, s. Nellesmann: Civilprocessens alm. Del S. 99 Anm.

***) Om Paalæggelse af Straf ifølge Søgemaal fra den Privates Side vil der sjældnere blive Spørgsmaal, s. Lov om Politisagers Behandling 11. Febr. 1863 § 2. Nellesmann: Civilprocessens alm. Del S. 98 Anm. 2.

synes tvivlsommere, om den Private, til hvem Øvrigheden retter en Befaling, ikke er pligtig ubetinget at efterkomme samme, under Forbehold af senere at faae Spørgsmaalet om dens Lovlighed prøvet ved Domstolene og efter Omstændighederne sig herved tilkjendt Erstatning. Det er nu indlysende, at en bekræftende Besvarelse af dette Spørgsmaal ikke kan støttes paa den i Grl. § 72. 2. M. givne Forskrift, at den, der vil reise Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, dog ikke ved at bringe Sagen for Domstolene kan unddrage sig fra foreløbig at efterkomme Øvrighedens Befaling. Denne Bestemmelse gaaer kun ud paa at udtale den ganske naturlige Sætning, at den Private, forsaaavidt der overhovedet paahviler ham en Forpligtelse til at efterkomme Øvrighedens Befaling, ikke kan frigjøre sig for denne Forpligtelse ved at bringe Spørgsmaalet om Befalingens Lovlighed for Domstolene. Heraf følger, at han vil blive at dømme, naar den Befaling, som han har negtet at efterkomme, senere af Retten findes at have ligget indenfor Øvrighedsmyndighedens Grændser, selv om dette Spørgsmaal i og for sig maa erkjendes for tvivlsomt, men Grundloven gaaer aldeles ikke ud paa at udtale, at den Private ubetinget er pligtig at efterkomme Øvrighedens Befaling, s. Rigsdagstidende 1848—49. Sp. 1529; dette Spørgsmaal maa afgjøres uafhængig af Forskriften i Grl. § 72. 2. M. Det kan nu neppe paastaaes, at en saadan ubetinget Lydighedspligt mod Øvrighedens Befalinger er hjemlet efter vor Lovgivning og Forfatning. Da Øvrigheden efter Grl. § 72. 1. M. ikke er berettiget til endelig at afgjøre Spørgsmaalet om sin Competence, men dette maa afgjøres af Domstolene, følger uden Tvivl heraf, at den Øvrighedsbefaling, der ved Domstolenes Afgjørelse findes at ligge udenfor Øvrighedsmyndighedens Grændser, maa betragtes som ugyldig fra første Færd af, saa at den ikke har kunnet forpligte Borgerne til Lydighed. Dette synes ogsaa forudsat i Straffelovens § 98 og følgende Paragrapher, hvis Bestemmelser om Vold eller Modstand mod en Embeds-

mand kun komme til Anvendelse, naar det skeer under Udførelsen af Vedkommendes Embedsgjerning eller i Anledning af samme, s. Motiverne S. 135—36. Medens en modsat Sætning i høi Grad vilde svække Betydningen af den Beskyttelse, som ved Grl. § 72. 1. M. er givet Borgerne mod uhjemlede Øvrighedshandlinger, kan det ikke indrømmes, at den her forsvarede Anskuelse skulde udsætte Samfundsordenen for særlig Fare. Det maa nemlig erindres, at den Paagjældende ubetinget bliver ansvarlig, naar den omspurgte Øvrighedsbefaling findes at have ligget indenfor Øvrighedsmyndighedens Grændser, sely om Øvrigheden i Realiteten har brugt sin Myndighed paa en urigtig Maade, og denne Omstændighed kan kun komme i Betragtning til Formildelse af Straffen, s. Straffelovens Motiver S. 136. Øvrigheden maa derhos siges at have handlet indenfor sin Myndigheds Grændser ikke blot, hvor den imod sammes Befaling stedfundne Handling eller Undladelse umiddelbart ved Lovgivningen er belagt med Straf, men ogsaa i de Tilfælde, hvor Øvrigheden har været berettiget til at give det omspurgte Paalæg med den Virkning, at dets Overtrædelse medførte Straf, s. f. Ex. Lov om Kjøbenhavns Politi 11. Febr. 1863 §§ 8, 9, Lov 3. Marts 1860. At det in casu kan have været meget tvivlsomt, om Øvrighedens Befaling ikke gik udenfor dens Kompetence, kan fremdeles, som ovenfor bemærket, ikke frigjøre den Paagjældende for Følgerne af hans Ulydighed, naar Domstolene dog komme til det Resultat, at Øvrigheden ikke har overskredet sin Kompetence. Endelig vil det i Almindelighed staae Øvrigheden frit for ved Magt at bryde Paagjældendes Modstand, hvor den sieblikkelige Gjennemførelse af den omspurgte Foranstaltning maa antages at være af særlig Vigtighed for det Offentlige, dog saaledes at Øvrigheden bliver vedkommende Private ansvarlig for den ham derved tilføiede Skade. Hvad Praxis angaaer, synes den ogsaa, omend nogen Vaklen kan have vist sig, s. Overrettsdom i Jur. Ugeskr. 1859. 442, Overrettsdom i Jur. Ugeskr. 1854. 29, stadfæstet in terminis af Høiesteret, sammenholdt med

Bemærkningerne i Jur. Ugeskr. 1854. 513, at gaae ud fra den her forsvarede Anskuelse, s. Høiesteretstidende 1862. 284, 1863. 261, jfr. Jur. Ugeskr. 1863. 150, mfl.

§ 139. Fortsættelse. Om Øvrighedens Uafhængighed indenfor sin egen Sphære. . . .

Ligesom det ovenfor er paavist, at Domstolene indenfor deres Sphære ere uafhængige af Øvrigheden, saaledes er det paa den anden Side ogsaa en gjældende Regel, at Øvrigheden, saalænge den holder sig indenfor sin Kompetence, er uafhængig af Domstolene. Grl. § 72 hjemler, som tidligere berørt, Domstolene ikkun Ret til at paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Finder Retten, at Øvrigheden har holdt sig indenfor sin Kompetence, kan den ikke indlade sig paa en Undersøgelse af, om Øvrigheden materielt har handlet rigtigt eller ikke, s. Jur. Ugeskr. 1858. 379. Den, som finder sig forurettet ved en saadan Øvrighedsbeslutning, er indskrænket til at klage til høiere Øvrighed, der da enten ad administrativ Vei kan indskride mod Embedsmanden ved Disciplinairstraf eller Afskedigelse eller foranstalte offentligt Søgmaal anlagt mod ham eller bemyndige den Forurettede til at anlægge privat Sag, jfr. Instr. 28. Aug. 1795 § 29. Disse Sætninger følge dels af, at den udøvende Magt ved Grl. § 2 er anerkjendt som et selvstændigt og uafhængigt Organ for Statsmagten, dels af, at Grl. § 72 udtrykkelig kun henlægger Spørgsmaalet om Øvrighedsmyndighedens Grændser til Domstolenes Afgjørelse, og at følgelig Spørgsmaalet om, paa hvilken Maade Øvrigheden har benyttet den samme tilkommende Myndighed, i Overensstemmelse med den tidligere Ret maa være unddraget Domstolene. Selv om Øvrighedens Afgjørelse indeholder en saa aabenbar, materiel Uret, at denne maa siges at være Øvrigheden tilregnelig, kan dette dog ikke berettigede den Private til at reise Søgmaal mod Øvrigheden til denne Retskrænkelses Ophævelse. Har Øvrigheden ikke overskredet sin Kompetence, er Domstolen ikke berettiget til at undersøge Dekre-

tets materielle Rigtighed, og Spørgsmaalet om dettes større eller mindre Urigtighed kommer saaledes slet ikke til at foreligge Retten. Det Stødende, som den her opstillede Ankuelse i Tilfælde af grove Misbrug kan synes at medføre, ~~hæmmes~~ derved, at den høiere Øvrighed, som ovenfor bemærket, selv kan bringe Spørgsmaalet for Domstolene eller bemyndige den Private dertil, og mod Vrangvillighed eller ligefremme Forurettelser fra Regeringens Side vil Rigsdagens Myndighed yde en væsentlig Garanti. En særegen Undtagelse fra den opstillede Hovedregel indeholdes i Lov om Politisagers Behandling 11. Febr. 1863 §2, s. ogsaa Fdn. 3. Juli 1835 §§ 14, 15, Viborg Stændertidende 1838. 2. Sp. 1222, hvorefter Sager angaaende Myndigheds Misbrug af Politiets Personale af den formentlig Forurettede kunne indbringes for Retten og afgjøres af samme, ikke blot hvor Politiembedsmanden har overskredet sin Myndigheds Grændser, men ogsaa hvor han paastaaes at have benyttet den ham tilkommende Myndighed paa en materielt urigtig Maade; men hvad det sidste Punkt angaaer, maa Bestemmelsen betragtes som singular, og vil ikke engang kunne anvendes paa Politifunktionairer udenfor Kjøbenhavn.

Efter det Ovenanførte maa Øvrigheden indenfor sin Sphære betragtes som fuldkommen uafhængig af Domstolene. Medens det nu almindelig indrømmes, at Domstolene ikke umiddelbart kunne omstøde eller tilsidesætte Øvrighedens Handlinger, naar disse holde sig indenfor deres Kompetence, er det derimod omtvistet, om Domstolene ikke kunne paakjende Spørgsmaalet om slige Handlingers Lovlighed, forsaavidt dette fremtræder som Incidentpunkt i en under Rettens Afgjørelse henhørende Sag. Navnlig kan man spørge, om Domstolene ikke, naar en Øvrighedsperson reiser Injuriesag mod en Privatmand paa Grund af Sigtelser for utilbørlig Embedsførelse, ere berettigede til at paakjende den af Indstevnte fremsatte Indsigelse, at Beskyldningen er stemmende med Sandhed, og i dette Øiemed undersøge Lovligheden af den paaankede Øvrighedshandling med den Virkning, at

Injurianten frifindes, saafremt hans Bedømmelse af Øvrighedshandlingen findes retfærdiggjort. For den bekræftende Besvarelse af Spørgsmaalet kan man anføre den almindelige kriminalretlige Regel, at der ikke foreligger nogen Ærefofnærmelse, naar Beskyldningens Sandhed bevises, samt Fdn. 27. Sept. 1799 § 10, der erklærer det for en Selvfølge, at den, der har beskyldt en Embedsmand for Uretskaffenhed i hans Embedsførelse, er berettiget til at bevise Rigtigheden af sin Beskyldning, naar denne kun er bestemt. Ligesom imidlertid den førstnævnte Regel ikke er afgjørende, da Spørgsmaalet netop er, om det er retligt muligt at bevise Sigtelsens Sandhed, saaledes kan Fdn. 1799, der selv efter den her forsvarede Opfattelse ingenlunde bliver betydningsløs, idet den kommer til Anvendelse i alle de Tilfælde, hvor Spørgsmaalet dreier sig om en Overskridelse af Øvrighedsmyndighedens Grændser, samt hvor den paagjældende Embedshandling ikke kan betragtes som en Øvrighedshandling, ikke komme i Betragtning mod de Regler, som maae udledes af den nyere Lovgivning og Forfatning. Indrømmelsen af en saadan Ret for Domstolene vilde nemlig staae i bestemt Strid med den uafhængige og selvstændige Stilling, som ifølge Grundloven, s. navnlig Grl. § 2, tilkommer den udøvende Magt, og vilde derhos faktisk i høi Grad svække Øvrighedsmyndigheden, idet det derved blev Enhver muligt ad en Omvei at drage Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens rette Brug under Domstolenes Paakjendelse. I Praxis haves to i modsatte Retninger gaaende Overrettsdomme, s. Jur. Ugeskr. 1850. 499, 1854. 55. Forsaavidt Retterne i tidligere Domme, s. Jur. Ugeskr. 1. 270, jfr. 2. 703, endog erklære sig inkompetente til at prøve Injuriantens Indsigelse, forsaavidt den gik ud paa, at Øvrigheden ved sin Handlemaade havde overskredet sin Myndigheds Grændser, kan en saadan Indskrænkning af Domstolenes Competence derimod efter Grl. § 72 ikke længere fastholdes.

Af lignende Grunde maatte det antages for mindre rigtigt, naar Domstolene undertiden tidligere i Tilfælde, hvor

en af det Offentlige reist Anklage fandtes at savne al rimelig Grund, frifandt den Tiltalte for Justitiens ubeføiede Tiltale, idet heri indeholdtes en efter det Anførte utilstedelig Kritik over den af Øvrigheden indenfor dens Myndigheds Grændser fattede Anklagebeslutning. Den senere Praxis synes ogsaa at have opgivet denne Betegnelse, s. Høiesteretstidende 1863. 182.

Saafermt en Øvrighedsperson foruretter en Privatmand ikke ved selve den indenfor hans Kompetence liggende Embedshandling, men kun under dennes Udførelse, saasom ved at udskjelde eller voldelig overfalde den Priyate, er det utvivlsomt, at denne derfor kan sagsøge Øvrighedspersonen. Heri indeholdes imidlertid ingen Undtagelse fra den ovenangivne Regel, thi den Omstændighed, at Fornærmeren er en Øvrighedsperson kan, ligesaalidt som Fornærmelsens rent ydre Forbindelse med en Øvrighedshandling, bevirke, at Fornærmelsen selv skulde betragtes som en saadan, s. Jur. Ugeskr. 3. 206, Kskr. 13. Marts, Reskr. 17. Dec. 1817.

A n m. Med denne og den foregaaende Paragraph kan jevnføres: Nullemann: Civilprocessens almindelige Del §§ 12, 13, jfr. § 11.

§ 140. Om Forholdet mellem den dømmende og den lovgivende Magt.

Det er allerede tidligere berørt, at de enkelte Dommere med Hensyn til deres personlige Stilling ere uafhængige ikke blot af Administrationen, men ogsaa af Lovgivningsmagten, idet de kun kunne afsættes ved Dom, altsaa hverken ved Lov eller ved Regeringsbeslutning, s. Grl. § 73, jfr. 3. midl. Best. Vanskeligere bliver det Spørgsmaal, i hvilket Forhold Domstolene i deres Virksomhed staae til de fra den lovgivende Magt udgaaede Beslutninger. I denne Henseende foreskriver Grl. § 73, at Dommerne i deres Kald alene have at rette sig efter Loven. Hensigten med denne Udtalelse er, som det fremgaaer af Udtrykket »alene» og Sammenhængen med Grl. § 72, nærmest at vise, at Domstolene ikke

skulle tage Hensyn til saadanne Beslutninger af den udøvende Magt, der ikke have Hjemmel i Loven. Derimod er det naturligvis ikke Meningen med Grl. § 73, at Domstolene skulde være afskaarne fra at tage Hensyn til andre Retskilder end de egentlige Love; tvertimod maae Domstolene siges at rette sig efter Loven ved at tage Hensyn til enhver ifølge Lovgivningen gyldig Retsregel, hvad enten denne hjemles ved en almindelig eller foreløbig Lov, en Retssædvane, en Regeeringsanordning, en fast Praxis, ved Lovgivningens Analogi og Grundsætninger osv. Ei heller indeholder Grl. § 73 nogen Afgjørelse af det tvivlsomme og omtvistede Spørgsmaal, om Domstolene ubetinget og i alle Tilfælde skulde rette sig efter Loven, eller om de ere berettigede til, inden de anvende Loven, at prøve dens Gyldighed og Retmæssighed.

Forinden vi gaae ind paa en nærmere Undersøgelse af dette Spørgsmaal, vil det være hensigtsmæssigt at begrænse det ved at udsondre de Tilfælde, hvis retlige Behandling i og for sig ikke giver Anledning til Tvivl. Naar man saaledes har spurgt, om Domstolene kunne tilsidesætte en Grundlovsbestemmelse eller en Lov, som ikke strider mod Grundloven, fordi den formenes at være i Strid med høiere religieuse, sædelige eller Fornuftlove*), er Svaret, hvilke Tvivl der end kunne reise sig fra det moralske Standpunkt, i retlig Henseende ikke tvivlsomt. Staten, hvis Anskuelser om Fornuft og Sædelighed ere nedlagte i dens Lovgivning og navnlig i dens Forfatningslove, kan aldrig indrømme, at disse skulde indeholde noget Ufornuftigt eller Usædeligt, og Domstolene, der kun ere Organer for Statsmagten, ere ikke berettigede til at foretrække deres individuelle Anskuelser i saa Henseende for Statens, s. Jur. Ugeskr. 1853. 529. Forudsætningen for, at der overhovedet kan blive Spørgsmaal om Domstolenes Ret til at tilsidesætte en Lov, er den, at Loven paastaaes at stride mod Grundloven, hvad enten dette nu har sin Grund i, at de ifølge Grundloven nødvendige For-

*) Jfr. f. Ex. en saadan Lov som Loven om Udlevering af flygtede Slaver i Nordamerika.

mer ikke ere iagttagne ved dens Tilblivelse, eller dens Indhold strider mod saadanne Bestemmelser i Grundloven, der ikke kunne forandres ved simpel Lov, s. Grl. § 95.

I saa Henseende kan foreløbig bemærkes, at Domstolene, hvis Opgave kun bestaaer i at bedømme de konkrete Retsforhold, der forelægges dem, aldrig kunne være berettigede til at fælde en Dom, som umiddelbart gaaer ud paa at erklære en Lov for ugyldig, men at Spørgsmaalet kun dreier sig om, hvorvidt Domstolene ere berettigede til at undersøge, om Loven paa Grund af formelle eller materielle Mangler strider mod Grundloven, og, saafremt de i saa Henseende komme til et bekræftende Resultat, til at undlade at bringe Loven til Anvendelse i det foreliggende, konkrete Tilfælde, som under en modsat Forudsætning vilde falde ind under Lovens Bestemmelser. Dernæst er det klart, at en under Iagttagelse af de i Grl. § 95 fastsatte Former given Forskrift ikke kan tilsidesættes paa Grund af Strid med Grundloven, idet den selv er en Grundlov og altsaa som den yngre maa gaae forud for den ældre. Fremdeles ville Domstolene ikke kunne tilsidesætte en Lov, fordi den formentlig ikke opfylder de i Grundloven fastsatte Betingelser for dens Lovlighed, naar det efter disses Beskaffenhed maa antages, at Grundloven har villet overlade Bedømmelsen af Spørgsmaalet om deres Tilstedeværelse til Lovgivningsmagten, Rigsdagen eller en af dennes Afdelinger eller Rigsretten, s. f. Ex. Grl. § 25, forsaavidt den forudsætter et særdeles paatrængende Tilfælde, Grl. § 48, forsaavidt den foreskriver, at Forslag til Finantsloven og Tillægsbevillingslove først skulle behandles i Folkethinget, Grl. §§ 82 og 83, forsaavidt de tale om, hvad der er begrundet i Almenvellet, mfl. Endelig vil den følgende Undersøgelse kun beskæftige sig med de almindelige Domstole, idet Rigsretten paa Grund af sin eiendommelige Bestemmelse ikke kan bedømmes efter de samme Hensyn som hine, og derfor vil kunne have en videregaaende Competence. Imidlertid kan det bemærkes, at Spørgsmaalet om en sæd-

vanlig*) Lovs Strid med Grundloven paa Grund af Bestemmelserne om Anklagemyndigheden i Grl. §§ 14 og 69 sjældnere vil blive reist for Rigsretten.

Efter saaledes paa den ene Side at have begrændset Omfanget af den Prøvelsesret, som der overhovedet kan være Tale om at tillægge Domstolene, maae vi paa den anden Side fremhæve, at Domstolene i ethvert Tilfælde maae være berettigede til at undersøge, om det, der forelægges dem under Navn af Lov, i Virkeligheden ogsaa er en saadan. Hertil maa nu, afseet fra foreløbige Love, utvivlsomt fordrres, at den paagjældende Akt er udgaaet fra Kongen og Rigsdagen i Forening, s. Grl. § 2. I førstnævnte Henseende maa forlanges, at Loven er underskrevet af Kongen og kontraseret af en ansvarlig Minister, hvilket Sidste ligefrem følger af den positive Bestemmelse i Grl. § 13 og desuden ganske stemmer med det konstitutionelle Monarkis Grundsætninger, ifølge hvilke de af Kongen uden en Ministers Medvirkning foretagne Handlinger ikke betragtes som foretagne af Kongen som saadan, men kun i Egenskab af Privatmand. I Fordringen om, at Loven ogsaa skal udgaae fra Rigsdagen, ligger ikke blot, at en Forskrift, der bekjendtgjordes som almindelig**) Lov af Kongen uden Rigsdagens Samtykke, ikke kunde respekteres af Domstolene, men det Samme maa uden Tvivl gjælde om en Forskrift, der kun var vedtaget af Rigsdagens ene Thing og derefter stadfæstet af Kongen. Ifølge Grl. § 29 bestaaer nemlig Rigsdagen af Folkethinget og Landstinget, og en Beslutning, der kun er vedtaget af det ene Thing, synes derfor ikke at kunne betegnes som en Beslutning af Rigsdagen, s. dog Nellemann: Civilprocessens alm. Del S. 112. Anerkjendelsen heraf vilde ogsaa være saa meget farligere, som Lands-thinget, hvis Feilen bestod i, at dette var forbignet, ikke

*) Med Hensyn til foreløbige Love vil Spørgsmaalet lettere fremkomme.

**) Med Hensyn til foreløbige Love har Kongen ifølge Grl. § 25 en selvstændig Lovgivningsmyndighed

vilde have noget Middel til at gjøre Ansvar gjældende, s. Grl. §§ 14, 69. Naar det endelig er utvivlsomt, at Domstolene maae være berettigede og forpligtede til at undersøge, om Loven er behørig bekjendtgjort, vedrører dette ikke i og for sig det foreliggende Spørgsmaal, thi Bekjendtgjørelsen er ikke en Betingelse for Lovens Gyldighed, men kun for dens Anvendelse.

Naar der nu spørges, om de almindelige Domstole ere berettigede til at undersøge, om en Akt, der ikke kan negtes at være en Lov, strider mod Grundloven, pleier man hyppigt at gjøre en Adskillelse mellem det Tilfælde, hvor det paastaaes, at de ved Grundloven foreskrevne Former for Lovens Tilblivelse ikke paa behørig Maade ere iagttagne, og det, hvor dens Indhold paastaaes at stride mod Grundlovens Bestemmelser. Medens man nægter Domstolene Ret til at undersøge det sidstnævnte Spørgsmaal, anerkjender man deres Ret til at undersøge det førstnævnte, dog saaledes, at da Formodningen er for offentlige Akters Lovmæssighed, maa det paaligge den deri interesserede Part at oplyse de tilstedeværende Mangler, saafremt disse skulle tages i Betragtning af Retten.

I Mangel af positiv Hjemmel synes der imidlertid ikke at være Grund til at tillægge den frembævede Adskillelse nogen Betydning. Selv om man vil see bort fra, at Spørgsmaalet, om Lovens Indhold strider mod Grundloven, kan forvandles til et Spørgsmaal om Iagttagelsen af den lovlige Fremgangsmaade, naar man nemlig spørger, om Loven ifølge sin Beskaffenhed burde have været behandlet paa den i Grl. § 95 fastsatte Maade, og om denne in casu er iagttaget, maa det fastholdes, at det egentlige Spørgsmaal i begge Tilfælde er det samme, nemlig om Domstolene kunne undersøge, om Loven strider mod Grundloven, og i bekræftende Fald tilsidesætte den. Det kan heller ikke paastaaes, at den nævnte Adskillelse har det Fortrin, at de vigtigere Spørgsmaal overlades til Domstolenes Prøvelse. Tvertimod ville Domstolene herefter komme til at indlade sig paa en Undersøgelse af

temmelig minutieus Natur, saasom om Loven har været underkastet de foreskrevne tre Behandlinger i hvert Thing, s. Grl. § 52, om det behørigte Antal Medlemmer har deltaget i Afstemningen, s. Grl. § 61*), osv., medens de maae respektere den i formel Henseende feilfrie Lov, selv om de maatte finde det nok saa aabenbart**), at dennes Indhold strider mod Grundloven.

Det opstillede Spørgsmaal, om Domstolene kunne undersøge, om en Lov i formel eller materiel Henseende strider mod Grundloven og i bekræftende Fald tilsidesætte dens Bud, findes ikke udtrykkelig afgjort i Grundloven. Paa den grundlovgivende Rigsforsamling var der stillet et Forslag til en Slutningsparagraph, der udtrykkelig udtalte, at alle Love og Anordninger, der strede mod Grundloven, for saa vidt vare uden Gyldighed, og som altsaa gik ud paa dels at opheve alle ældre, med Grundloven uforenelige Love, dels at bemyndige Domstolene til at afgjøre, om fremtidige Love strede mod Grundloven. Denne Paragraph blev efter heftige Debatter forkastet med en ringe Majoritet, s. Rigsdagstidende 1848—49, Sp. 2681—95, 3372—86; men denne Forkastelse kan dog ikke ansees for afgjørende, forsaavidt det samme Resultat maatte fremgaae af Sagens Natur og Grundlovens øvrige Bestemmelser. Ei heller kan nogen Afgjørelse af Spørgsmaalet siges at ligge i Grl. §§ 72 og 73. Ligesom man paa den ene Side ikke fra den Ret, som i Grl. § 72 er tillagt Domstolene til at paakjende Spørgsmaal om Øv-

*) Da de paagjældende Lovbestemmelser ere optagne i selve Grundloven, kan man neppe udelukke Domstolene fra at undersøge Spørgsmaalet om deres lagttagelse ved at gjøre gjældende, at Afgjørelsen i saa Henseende udelukkende maa tilkomme det paagjældende Thing eller dets Formand. Dette kan kun antages, hvor det understøttes af særegne Omstændigheder, saasom med Hensyn til Forskrifterne i Grl. § 48. 2. M., hvorved der er tillagt Folkethinget en Ret, over hvis Overholdelse det selv kan og bør vaage.

**) At dette Moment i retlig Henseende ikke har mindste Betydning, behøver neppe at paavises.

righedsmyndighedens Grændser kan slutte, at der ogsaa tilkommer dem Ret til at paakjende Spørgsmaal om Lovgivningsmagtens Grændser, saaledes foreligge paa den anden Side Betingelserne for en Modsætningsfortolkning heller ikke; Grundloven har ved Bestemmelserne i §§ 72 og 73 slet ikke havt til Hensigt at afgjøre det her foreliggende Spørgsmaal. Man kan fremdeles ikke udlede Noget af Grl. § 2, som vel viser, at der ikke tilkommer Lovgivningsmagten nogen dømmende Myndighed, og at den følgelig heller ikke er berettiget til i det enkelte Tilfælde at tiltage sig en saadan, men som ikke oplyser Noget om Kompetencespørgsmaalets Afgjørelse. Hvad der i saa Henseende skal antages, maa væsentlig beroe paa en Undersøgelse af Forholdets Natur i Forbindelse med Forskriften i Grl. § 95.

Til Fordel for Domstolenes Ret til at undersøge, om en Lov strider mod Grundloven, og til i bekræftende Fald at tilsidesætte den kan man nu navnlig gjøre følgende Betragtninger gjældende*): Det er Domstolenes Ret og Pligt at afgjøre, hvad der i de dem forelagte Tilfælde maa ansees for Ret efter den gjældende Lovgivning, men til denne henhøre naturligvis ikke blot de sædvanlige Love, men ogsaa Grundloven og de i samme indeholdte Forskrifter om Grændserne for den almindelige Lovgivningsmagts Competence og Reglerne for Lovgivningsvirksomhedens Udøvelse. Naar altsaa Domstolene med Hensyn til det dem forelagte Retspørgsmaal finde modsigende Bestemmelser i Grundloven og en senere simpel Lov, have de, ligesom ved enhver anden Lovstrid, at afgjøre, hvilken af disse Love der skal foretrakkes. Forsaavidt Forfatningen nu ikke betinger Forfatningsforandringers Foretagelse af særegne Former, lagttagelse,

*) Vi have i den følgende Undersøgelse nærmest det Tilfælde for Øie, hvor en Lov paa Grund af sit Indhold paastaaes at stride mod Grundloven; men i det Væsentlige ville de samme Betragtninger kunne gjøres gjældende, hvor Spørgsmaalet dreier sig om, hvorvidt de ved Grundloven foreskrevne Former for Lovens Tilblivelse ere lagttagne.

s. f. Ex. Fdn. 26. Juli 1854 § 28, er Sagen ganske simpel, idet i saa Fald den yngre Lov har ophævet den modstridende Forfatningsbestemmelse; men anderledes stiller Forholdet sig, naar Forandringer i Forfatningen eller Afvigelser fra samme, saaledes som Grl. § 95 foreskriver, kun kunne foretages paa en særegen, fra den almindelige Lovsform afvigende Maade. Meningen af en saadan Forskrift kan ikke være den, at Tilsidesættelsen af disse Former skulde være uden Betydning eller dog blot have den Virkning, at den paagældende Bestemmelse ikke var bleven Grundlov og altsaa paany kunde ophæves ved sædvanlig Lov. Virkningen af de grundlovmæssige Formers Tilsidesættelse maa tvertimod være den, at Loven er ugyldig og følgelig maa tilsidesættes af Domstolene. Forsaaavdt man herimod vil indvende, at Lovgivningsmagten maa være berettiget til selv at afgjøre Spørgsmaalet om sin Competence, og at dens Vedtagelse af en Lov følgelig indeholder en bindende Afgjørelse af, at Loven ikke strider mod Grundloven, synes en saadan Antagelse ikke at kunne forenes med Grl. § 95. Denne Paragraph har nemlig ikke anseet Grundlovens Bud for tilstrækkelig garanteret ved den almindelige Lovgivningsmagt, men har af Frygt for, at denne under Indtrykket af en øieblikkelig Stemning skulde gjøre Brud paa Regler, der i alt Fald kun bør forandres efter en gjentagen og grundig Prøvelse, til Forandringer i Grundloven fordret noget Mere end den almindelige Lovgivningsmagts Samtykke, og denne Garanti vilde ganske forsvinde, naar Lovgivningsmagten skulde være udelukkende kompetent til at afgjøre, om en vis Bestemmelse stred mod Grundloven eller ikke. Naar altsaa Grundloven har anseet det for nødvendigt ved særegne Foranstaltninger at sikre sine Forskrifter mod at forandres af den almindelige Lovgivningsmagt, kan den Omstændighed, at denne har vedtaget en Lov, ikke indeholde nogen bindende Afgjørelse af, at denne ikke strider mod Grundloven, og dette Spørgsmaal maa saaledes kunne prøves af Domstolene. Komme da disse til det Resultat, at Loven strider mod Grundloven,

maa Loven for saa vidt betragtes som ugyldig og kan alt-saa ikke bringes til Anvendelse paa det foreliggende Til-fælde, der bliver at afgjøre efter Grundloven og den ældre, med denne stemmende Lovgivning, ganske paa lignende Maade, som naar en kongelig Anordning tilsidesættes, fordi den strider mod en ældre, gjældende Lov, s. Grl. § 72. At Domstolene derved, at den omspurgte Myndighed indrøm-mes dem, skulde blive stillede over Lovgivningsmagten, kan ingenlunde siges. Deres Afgjørelse gaaer kun ud paa, at Loven paa Grund af sin Ugyldighed ikke kan anvendes i det foreliggende, konkrete, under Rettens Kompetence hørende Tilfælde og har ingen videre gaaende Virkning; den ude-lukker derfor ikke Lovgivningsmagten og den udøvende Magt fra at søge at gennemføre deres modstaaende Anskuelser i de under deres Kompetence hørende Tilfælde og med de til deres Raadighed staaende Midler. Domstolene ere altsaa ikke overordnede Lovgivningsmagten, men kun i deres egen Sphære ikke underordnede dens mod Grundloven stridende Befalinger, og naar de tilsidesætte saadanne Lovgivnings-akter, har dette ikke sin Grund i, at de staae over Lov-givningsmagten, men deri, at Grundloven staaer over alle tre Statsmagter; den lovgivende Magt beholder derhos altid en vis Overlegenhed derved, at den gennem en i Overens-stemmelse med Grl § 95 foretagen Grundlovsforandring kan forandre den omtvistede eller enhver anden Grundlovs-bestemmelse.

Det maa fremdeles vel indrømmes, at den fremsatte Anskuelse i praktisk Henseende medfører adskillige Mislig-heder, men disse ville dog uden Tvivl blive mindre betyde-lige, end det ved første Øiekast synes, og kunne i alt Fald ikke komme i Betragtning, hvis de opstillede Regler findes grundede i rigtige Principer. Det kan nemlig ikke negtes, at allerede en enkelt Dom, hvorved en Lov tilsidesættes paa Grund af Uforenelighed med Grundloven, væsentlig vil svække Lovens Betydning, og at den derved opstaaede Konflikt mellem Domstolene og Lovgivningsmagten let kan medføre

fordærvelige Følger. Ligeledes maa det indrømmes, at der vil kunne opstaae en meget mislig Retsusikkerhed, idet en Lov maaske tilsidesættes af en Domstol, medens den oprettholdes af en anden, saa at Borgerne ikke med Sikkerhed kunne vide, om Loven vil blive anerkjendt som gyldig eller ikke. En lignende Retsusikkerhed kan imidlertid opstaae med Hensyn til Spørgsmaal, hvor Domstolenes Competence er hævet over al Tvivl, navnlig med Hensyn til det Spørgsmaal, om ældre Love overhovedet ere hævede ved yngre og navnlig ved Grundloven. I ethvert Tilfælde vil den i det her foreliggende Tilfælde betydelig kunne formindskes derved, at der ad Bevillingsveien eller om fornødent ved Lov træffes Foranstaltning til, at enhver Sag, hvori Spørgsmaalet om en Lovs Uforenelighed med Grundloven er reist, kan indankes for Høiesteret. Paa denne Maade tilveiebringes der Overensstemmelse mellem Domstolenes Afgjørelser, og Konfikten kommer til at versere mellem den lovgivende og den dømmende Magt, men denne Konflikt kan da paa naturlig Maade finde sin Løsning derved, at den lovgivende Magt enten, idet den erkjender sin Uret eller i alt Fald gaar ud fra, at Loven ikke er af overveiende Vigtighed, opgiver sin Fordring paa dens Gjennemførelse eller ligefrem tager den tilbage, eller under en modsat Forudsætning gennemfører den som Grundlovsforandring. Naar man fremdeles, i Overensstemmelse med det tidligere Anførte, fra Spørgsmaalet udelukker de Tilfælde, hvis Afgjørelse Grundloven selv maa antages at ville forbeholde andre Statsmagter, navnlig fordi Afgjørelsen beroer paa et Skjøn eller fordi der er Tale om at gennemføre et almindeligt Princip, vil Kollisionstilfældenes Antal uden Tvivl blive betydeligt reduceret, og ved behørig Forsigtighed fra begge Statsmagters Side vil Spørgsmaalet meget sjældent indtræde. Men derhos maa man heller ikke overse de Misligheder, som den modsatte Anskuelse medfører. Det er nemlig ikke muligt at gjøre nogen Forskjel mellem de mere og de mindre tvivlsomme Tilfælde, og Domstolene ville derfor efter hin An-

tagelse blive forpligtede til at rette sig efter Love, som aabenbart stride mod Grundloven, saasom en Lov, der mod Grl. § 86 indførte Censur eller i Modstrid med Grl. § 76 ophævede Borgernes Ret til at dyrke Gud efter deres Overbevisning. Medens Anerkjendelsen af Domstolenes Ret til at prøve Loves Overensstemmelse med Grundloven allerede ved sin blotte Existens vil afholde Lovgivningsmagten fra overilede, mod Grundloven stridende Beslutninger, og hvor dette ikke lykkes, i alt Fald udelukke disse fra at krænke Borgernes Rettigheder og saaledes vil afgive et kraftigt Værn for Forfatningen, vil denne efter den modsatte Opfattelse ikke være mere beskyttet, end om Grl. § 95 slet ikke var til, thi Ministeransvarligheden vil med Hensyn til sædvanlige Love saa godt som aldrig komme til Anvendelse.

De anførte Grunde for Domstolenes Prøvelsesret ere vel ikke uden Vægt, men synes dog ikke at være afgjørende. Betragter man først Spørgsmaalet efter Forholdets Natur, afseet fra positive Bestemmelser, maa det uden Tvivl siges at have Hjemmel i almindelige Statsretsgrundsætninger, at enhver Statsmyndighed selv maa afgjøre Spørgsmaalet om sin Kompetence ikke blot foreløbig, for at bestemme, om den vil handle eller ikke, men definitivt, saaledes at denne Afgjørelse maa respekteres af de andre Statsmyndigheder. Dette gjælder hos os om Domstolenes Dekreter, der saafremt de blot maa siges at være udgaaede fra en Ret, ikke kunne tilsidesættes eller omstødes af andre Statsmyndigheder, selv om de i formel eller materiel Henseende maatte lide af væsentlige Mangler, men kun kunne forandres ved Appel til høiere Ret. Det Samme gjaldt efter den tidligere Forfatning om de af Administrationen trufne Bestemmelser og maatte uden Tvivl endnu antages, hvis Forholdet ikke var blevet ordnet anderledes ved den positive Bestemmelse i Grl. § 72. Det maa derfor ogsaa antages, at Lovgivningsmagten selv maa være beføiet til definitivt at afgjøre det Spørgsmaal, om den er berettiget til at give en Forskrift af et vist Indhold og i en vis Form. En modsat Anskuelse,

hvorefter enhver Statsmyndighed skulde være berettiget til at tilsidesætte de af en anden Statsmyndighed trufne Bestemmelser, naar disse efter hins Opfattelse overskred deres Kompetence, vilde medføre den største Forvirring og Strid mellem Statsmagtens forskjellige Organer, idet i saa Fald ikke blot Domstolene maatte kunne tilsidesætte Love, som overskredte Lovgivningsmagtens Kompetence, men en lignende Myndighed maatte tilkomme Lovgivningsmagten og, afseet fra Grl. § 72, Administrationen ligeoverfor Domme, hvorved Domstolene havde overskredet deres Kompetence.

Der kunde imidlertid spørges, om ikke en Afvigelse fra det, som formentlig tilsiges af Sagens Natur, hjemles ved Grundlovens eiendommelige Karakter og navnlig ved Grl. § 95, af hvis Bestemmelse det kunde synes at følge, at den Omstændighed, at en Forkrift, der efter sit Indhold krævede Iagttagelse af den ved Grl. § 95 foreskrevne Fremgangsmaade, var udstedt af den sædvanlige Lovgivningsmagt, maatte bevirke, at den omspurgte Forskrift skulde betragtes som ugyldig, hvilket da efter det tidligere Anførte ligeledes maatte antages om en af den sædvanlige Lovgivningsmagt udstedt Lov, ved hvis Tilblivelse de i Grundloven foreskrevne Former ikke vare iagttagne. Konsekvensen af denne Opfattelse, der ligger til Grund for det ovenfor omtalte, paa den grundlovgivende Rigsforsamling forkastede Forslag, maatte da nærmest være den, at en slig Akt var en Nullitet, der ikke behøvede at respekteres af Nogen. Den maatte derfor kunne tilsidesættes ikke blot af Domstolene, men ogsaa af den udøvende Magt, naar denne kom til Erkjendelse af dens Grundlovstridighed, og behøvede heller ikke at adlydes af Borgerne. Fremdeles maatte det da uden Tvivl ogsaa antages, at Domme, der fastsatte noget mod Grundloven Stridende, hvilket meget vel er tænkeligt, maatte kunne tilsidesættes af Lovgivningsmagten og den udøvende Magt, ligesom de ei heller behøvede at respekteres af de private Borgere, hvis Retsforhold de angik. Naar man imidlertid erindrer, at det ikke er muligt ved et objek-

tivt, af Alle anerkjendt Kriterium at afgjøre, om en offentlig Akt strider mod Grundloven eller ikke, men at Besvarelsen af dette Spørgsmaal kræver en nærmere Undersøgelse, hvis Udfald altid til en vis Grad vil afhænge af de subjektive Anskuelser hos den, hvem Afgjørelsen tilfalder, vil det være indlysende, at en saadan Antagelse, der vilde føre til en fuldkommen Opløsningstilstand, umulig kan have ligget i Grundlovens Hensigt. Den endelige Afgjørelse af Kompetencespørgsmaalet maa nødvendigvis ligge hos en bestemt Autoritet.

Efter det Anførte maa man, naar man vil hævde Domstolenes Prøvelsesret, begrunde denne ved at godtgjøre, at Domstolene indtage en eiendommelig Stilling, forskjellig fra de andre Statsmagters, og at derfor Kompetencespørgsmaalets Afgjørelse udelukkende skulde tilkomme dem. Man maatte altsaa gjøre gjældende, at det er Domstolenes eiendommelige Opgave at fortolke og anvende Lovene, s. Høiesteretstidende 1865. 140, og følgelig ogsaa de Love, hvorefter Kompetencespørgsmaalet afgjøres. Dette kan imidlertid ingenlunde paastaas. Enhver Statsmyndighed har i større eller mindre Omfang at anvende Lovene og maa følgelig ogsaa fortolke disse. Efter vor Retsforfatning har saaledes den udøvende Magt i stort Omfang at fortolke og anvende Lovene og maa herved i det Væsentlige gaae ud fra de samme Principer, som Domstolene følge i deres Afgjørelser, s. Nellesmann: Civilprocessens alm. Del S. 63—65. For den lovgivende Magts Vedkommende bliver der ifølge dens eiendommelige Opgave vistnok sjeldnere Spørgsmaal om en Anvendelse af Lovene, men en saadan kan dog meget vel finde Sted, navnlig med Hensyn til Grundlovens Bestemmelser. Ligesom den lovgivende Magt nu, inden den anvender Grundlovens Forskrifter, maa fortolke disse, saaledes sees der i Mangel af positiv Bestemmelse ingen Grund til, at dens herpaa støttede Afgjørelse ikke skulde være endelig. Af Grl. § 95 følger det ganske vist, at Love, der stride mod Grundloven, ikke maa gives i Form af en sædvanlig Lov, men Afgjørelsen af Spørgs-

maalet, om en Lov strider mod Grundloven, kan kun tilkomme Lovgivningsmagten selv. Forinden denne vedtager en Lov, har den paa det Omhyggeligste at overveie, om denne i formel eller materiel Hensende strider mod Grundloven og i bekræftende Fald afhjælpe den omspurgte Mangel eller fjerne den paagjældende Bestemmelse; men naar den kommer til det Resultat at vedtage Loven, saa er det hermed af den kompetente Autoritet afgjort, at Loven ikke strider mod Grundloven, og denne Afgjørelse kan da ikke senere omstødes af nogen Anden, navnlig heller ikke af Domstolene. Af den Omstændighed, at Grundloven har ment at burde foreskrive, at dens Bestemmelser ikke kunne forandres ad den sædvanlige Lovgivningsvei, kan ingenlunde udledes, at den har villet unddrage Lovgivningsmagten Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om en vis Bestemmelse hører til dem, paa hvilke Grl. § 95 finder Anvendelse. Grl. § 95 røber vel forsaavidt en Mistillid til den sædvanlige Lovgivningsmagt, som den gaaer ud fra, at denne, hvis ingen særlig Forpligtelse paalagdes den, let vilde føle sig fristet til at forandre Grundlovens Bestemmelser uden at have anstillet den grundige og omhyggelige Prøvelse, som en saadan Forandring bør forudsætte, men heri ligger ingenlunde den Anskuelse, at Lovgivningsmagten, naar der paalægges den en Forpligtelse til ikke at forandre Grundlovens Bestemmelser ad den sædvanlige Lovgivningsvei, skulde ville tilsidesætte eller eludere denne Forpligtelse.

Til Grund for den Anskuelse, som hævder Domstolenes Prøvelsesret, ligger vistnok væsentlig den Tanke, at der trænges til en Garanti mod Lovgivningsmagtens Overskridelse af sin Kompetence. Ligesom imidlertid en saadan Garanti efter det Anførte hverken kan siges at være begrundet i Sagens Natur eller i positive Forfatningsbestemmelser, saaledes maa det ogsaa erindres, at en Anerkjendelse af Domstolenes Prøvelsesret langt fra vilde yde nogen fuldstændig Garanti, idet den omspurgte Prøvelsesret aldeles ikke vilde komme til Anvendelse i de talrige Forhold, der ikke kunne

gjøres til Gjenstand for Retssag, og det udenfor disse altid vilde afhænge af Tilfældigheder, om en saadan blev reist af Nogen. Den lovgivende Magts Sammensætning af Kongen og begge Rigsdagens i det Væsentlige folkevalgte Thing indeholder i Virkeligheden en meget god Borgen for, at intet mod Grundloven Stridende vil blive vedtaget, og der sees ingen Grund til at antage, at Domstolene, der dog ogsaa kunne feile, skulde komme til et rigtigere Resultat end Lovgivningsmagten. Ganske vist kan det tænkes, at der bliver givet en Lov, som i Virkeligheden maa erkjendes at stride mod Grundloven, og en saadan Lov maa da respekteres, saa længe indtil den ophæves ved ny Lov. Ligesom det imidlertid, hvor der virkelig hersker en almindelig Overbevisning om Lovens Grundlovstridighed, neppe i Længden vil være Lovgivningsmagten muligt at modstaae det Tryk af den offentlige Mening, som i saadanne Tilfælde vilde gjøre sig gjældende gennem Benyttelsen af Pressefriheden, Forenings- og Forsamlingsfriheden samt ved Rigsdagsvalgene, saaledes er det heller ikke umuligt, at Ministeransvarligheden, der ifølge Grl. § 13 ogsaa gjælder for Beslutninger i Lovgivningsanliggender, af Kongen eller et senere Folkething kunde gjøres gjældende for Rigsretten, hvis Afgjørelse ikke vilde være præjudiceret ved den stedfundne Competenceerklæring af Lovgivningsmagten.

Forsaavidt man fremdeles indvender, at Domstolenes Selvstændighed og Uafhængighed kræver, at de ikke indenfor deres egen Sphære forpligtes til at efterkomme Lovgivningsmagtens grundlovstridige Beslutninger, maa hertil bemærkes, at det anførte Princip vistnok medfører, at Domstolene maae være berettigede til at afgjøre Spørgsmaalet om deres egen Competence og navnlig ogsaa til at afgjøre, om de ere berettigede til at indlade sig paa den omspurgte Prøvelse af Loves Strid med Grundloven, men det strider ingenlunde mod deres Selvstændighed og Uafhængighed, at de ved denne Afgjørelse kunne være bundne ved den af Lovgivningsmagten ved Lovens Vedtagelse afgivne Competenceerklæring.

Naar man endvidere har sammenstillet den Ret, som tillægges Domstolene til at afgjøre Spørgsmaal om sædvanlige Loves Strid med Grundloven, med den dem utvivlsomt tilkommende Ret til at afgjøre Spørgsmaal om Strid mellem ældre og yngre Love, har man overseet den væsentlige Forskjel mellem disse Tilfælde, at i det sidstnævnte Lovens Gyldighed forudsættes at være givet, og der blot er Spørgsmaal om, hvorvidt dens Indhold har forandret den ældre Lovs Bestemmelser, hvorimod i det førstnævnte Tilfælde netop Lovens Gyldighed og forbindende Kraft er sat under Spørgsmaal. Det er ogsaa indlysende, at den Retsusikkerhed, der i det sidstnævnte Tilfælde kan opstaae, langt fra er af den Betydning, som den, der opstaaer derved, at en Lov, som er udstedt idag, tilsidesættes af Domstolene imorgen.

Det kan endelig ikke negtes, at Domstolene, naar den omtalte Prøvelsesret indrømmes dem, blive stillede over Lovgivningsmagten, vel ikke formelt, men i Virkeligheden. Ikke blot indrømmes der dem en Kompetence til at afgjøre Spørgsmaal om Lovgivningsaktens Grundlovstridighed, som ikke tillægges Lovgivningsmagten ligeoverfor grundlovstridige Dekreter af Domstolene, men derhos medfører den Omstændighed, at Domstolene tilsidesætte en Lov, at denne, skjøndt den ikke formelt erklæres for ugyldig, lammes i sine Retsvirkninger, og naar en saadan Tilsidesættelse oftere finder Sted, vil den formelle Autoritet, som Loven endnu kan have, være saaledes undergravet, at den i Virkeligheden Intet har at betyde. Der vil derfor ved Domstolenes Benyttelse af den omspurgte Ret kunne opstaae meget alvorlige Konflikter mellem Lovgivningsmagten og Domstolene, og man har ingen Garanti for, at Lovgivningsmagten direkte eller indirekte vil underkaste sig Domstolenes Afgjørelse ved at tage Loven tilbage eller gennemføre den som Grundlovsforandring, og at den ikke meget mere med Magt vil søge at sætte sin Villie igjennem.

Efter det Udviklede antage vi, at Domstolene ikke ere berettigede til at undersøge det Spørgsmaal, om en Lov

strider mod Grundloven eller ikke, men at de maae betragte dette Punkt som afgjort ved Lovgivningsmagtens Vedtagelse af Loven og følgelig rette sig efter denne, saa længe indtil den forandres ved ny Lov. Herved er det naturligvis ikke udelukket, at Domstolene, som skulle anvende Loven, have fuld Frihed til at fortolke denne, og at der, hvor Loven tilsteder Muligheden af flere Fortolkninger, vil være Grund til at foretrække den, som bedst kan forenes med Grundlovens Bestemmelser, selv om den fra andre Sider maatte have Mindre for sig; men hvor kun en, Fortolkning af Loven er mulig, maa denne følges af Domstolene, selv om Loven efter deres subjektive Anskuelser herefter maatte siges at komme i Strid med Grundloven.

De i det Foregaaende fremsatte Betragtninger ere i det Væsentlige ogsaa anvendelige paa foreløbige Love, da disse ere virkelige Love, og man kan navnlig, som tidligere bemærket, ikke af Grl. § 72, der kun taler om Beslutninger af den udøvende Magt, udlede, at Domstolene skulde have Ret til at afgjøre det Spørgsmaal, om Kongen ved Benyttelsen af den ham ved Grl. § 25 tillagte Ret havde overskredet sin Myndigheds Grændser. Ligesom der imidlertid ved disse Love savnes den væsentlige Garanti for Lovens Overensstemmelse med Grundloven, som indeholdes i den sædvanlige Lovgivningsmagts Sammensætning, saaledes maa det uden Tvivl efter den positive Bestemmelse i Grl. § 25 antages, at Domstolene ere berettigede til at prøve det Spørgsmaal, om den foreløbige Lov strider mod Grundloven, og i bekræftende Fald tilsidesætte den. Naar det nemlig i Grl. § 25 udtrykkelig udtales, at den foreløbige Lov ikke maa stride mod Grundloven, skjøndt denne Sætning allerede maatte siges at følge af Reglen i Grl. § 95, synes Meningen hermed ikke at kunne være den blot at give Lovgivningsmagten, in casu Kongen, et Paalæg om ved Benyttelsen af Lovgivningsmyndigheden at respektere Grundloven. Meningen maa være den, at en foreløbig Lov, der strider mod Grundloven, er ugyldig og følgelig heller ikke behøver at

respekteres af Domstolene. Paa lige Maade maae Domstolene da være berettigede til at undersøge, om den foreløbige Lov er udstedt paa en Tid, da Rigsdagen er samlet, og i bekræftende Fald tilsidesætte Loven, hvorimod det ikke kan tilstedes dem at undersøge, om der har foreligget nogen paatrængende Nødvendighed for Lovens Udstedelse, jfr. ovenfor §§ 50 og 51.

Om Domstolenes Stilling ligeoverfor Bevillinger, der paastaaes at stride mod Grl. § 27, er talt ovenfor i § 57. Ligeledes have vi i § 119 omhandlet det Spørgsmaal, hvorvidt der ved Finantsloven kan foretages Forandringer i den bestaaende Lovgivning, og hvilken Stilling Domstolene i saa Henseende indtage.

Hvad Retspraxis angaaer, haves der med Hensyn til det almindelige Spørgsmaal, om Domstolene kunne undersøge sædvanlige Loves Overensstemmelse med Grundloven, ikke nogen Udtalelse af Høiesteret. Af Overretternes Domme synes nogle at forudsætte, at Domstolene ikke kunne indlade sig paa at undersøge Spørgsmaal om Lovgivningsmagtens Overskridelse af sin Kompetence, s. Jur. Ugeskr. 1861. 344, 771 *), hvorimod andre synes at gaae i modsat Retning, s. Jur. Ugeskr. 1860. 277, s. dog Jur. Ugeskr. 1857. 890. Derimod foreligger der om Domstolenes Forhold til Finantsloven en Udtalelse i en Høiesteretsdom 28. April 1865 i Høiesteretstidende 1865. 137, jfr. Overrettsdommen i Jur. Ugeskr. 1864. 549, men i denne ligger dog i og for sig ikke, at Domstolene ere berettigede til at tilsidesætte en Finantslov, som forandrer bestaaende Love, men kun, at det maa have Formodningen imod sig, at en saadan Forandring skulde være tilsigtet, s. Høiesteretstidende 1863. 43, 1866. 172, jfr. Overrettsdommen i Jur. Ugeskr. 1865. 774, Jur. Ugeskr. 1853. 389, jfr. dog Jur. Ugeskr. 1850. 776.

*) Naar disse Domme nemlig antage, at Domstolene ikke kunne tilsidesætte kongelige Bevillinger, fordi disse ere specielle Love, maae de nødvendigvis gaae ud fra, at en saadan Ret saa meget mindre kan tilkomme Domstolene ligeoverfor sædvanlige Love.

Anm. Spørgsmaalet om Domstolenes Ret til at prøve Loves Overensstemmelse med Forfatningen har en betydelig Litteratur. For Danmarks Vedkommende kunne foruden de ovenanførte Forhandlinger paa den grundlovgivende Rigsforsamling nævnes: Nellesmann: Civilprocessens alm. Del § 14, to Afhandlinger i Tidsskrift for Retsvæsen 1863. 214 ff, 1866. 43 ff, samt om Domstolenes Forhold til Finantsloven: Scheel: Privatrettens alm. Del I 228—29, jfr. for Norges Vedkommende: Norsk Ugeblad for Lovkyndighed 5. 77 og 6. 165. En Angivelse af den udenlandske Litteratur findes navnlig i en Afhandling af Bischof i Zeitschrift für Civilrecht und Process 16, 17 og 18 B.

§ 141. Om Rigsretten.

Rigsretten er paa Grund af sin vigtige, politiske Betydning i Hovedtrækkene ordnet ved selve Grundloven, s. Grl. §§ 68 og 69*), jfr. 2. midl. Best., hvilken Ordning nærmere er udført ved Lov 3. Marts 1852. Det angivne Hensyn har derhos medført, at Rigsrettens Ordning væsentlig afviger fra, hvad der gjælder om de sædvanlige Domstole, saa at de for disse og navnlig for Høiesteret, med hvilken Rigsretten nærmest maa sammenstilles, gjældende Regler kun subsidiairt kunne komme til Anvendelse ved Rigsretten, nemlig forsaavidt de kunne bestaae med Grundsætningerne i Loven 3. Marts 1852, s. Lovens § 92.

1. Hvad Sammensætningen angaaer, bestaaer Rigsretten paa Grund af den eiendommelige Beskaffenhed af de Sager, der henhøre under dens Competence, af et politisk og et juridisk Element, begge lige stærke. Den bestaaer nemlig af samtlige ordentlige Medlemmer af Landets øverste Domstol, Høiesteret, og et tilsvarende Antal Dommere, der af Landstinget vælges paa fire Aar blandt Thingets egne Medlemmer, s. Grl. § 68, Grl. 1849 § 72, jfr. derimod Forfl. 1855, 2. midl. Best., Grl. 1863 § 60. For at det ligelige Forhold mellem det juridiske og politiske Element i Rigsretten ikke

*) Jfr. Grl. 1849 §§ 72, 73, Forfl. 1855 §§ 12, 13, jfr. 2. midl. Best., Grl. 1863 §§ 60—62.

skal forrykkes, foreskriver Grl. § 68, at naar i et enkelt Tilfælde ikke det fulde Antal af den øverste Domstols ordentlige Medlemmer kan deltage i Sagens Behandling og Paakjendelse, fratræder et tilsvarende Antal af de af Landstinget sidst eller med det mindste Stemmetal valgte Rigsretsmedlemmer. Skulde omvendt nogle af de af Landstinget valgte Medlemmer ikke kunne deltage i en Sags Behandling og Paakjendelse, indtræde i deres Sted de overtallige Medlemmer, som i Medfør af Lov 3. Marts 1852 § 9 af Landstinget maatte være valgte til Rigsretten; men ere saadanne Suppleanter ikke valgte eller er deres Antal ikke tilstrækkeligt, maa ifølge Grundsætningen i Grl. § 68 et tilsvarende Antal af Høiesterets ordentlige Medlemmer fratræde. Rigsretten kan dog ingensinde holdes med færre end 12 Dommere, 6 af Landstinget og ligesaa mange af Høiesteret, s. Lov 1852 § 10.

Naar et Medlem af Rigsretten ophører at have Sæde i Landstinget eller i Høiesteret, udtræder han tillige af Rigsretten, s. Grl. § 68, Lov 1852 § 7. I Overensstemmelse hermed er det ogsaa den almindelige Regel, at Landstingets Opløsning bevirker, at de af det opløste Thing valgte Medlemmer miste deres Sæde i Rigsretten, s. Grl. § 68; dog synes de kongevalgte Medlemmer, hvis Sæde i Landstinget ikke ophører ved Landstingets Opløsning, s. Grl. § 39. 1. midl. Best., at maatte beholde deres Plads i Rigsretten. For det Tilfælde, at Landstinget opløses, efterat der er reist Sag for Rigsretten, har Grl. § 68 derhos bestemt, at de af det opløste Thing valgte Medlemmer beholde deres Sæde i Retten for denne Sags Vedkommende, s. den ganske afvigende Regel i Lov 3. Marts 1852 § 6.

Rigsretten vælger selv en Formand af sin egen Midte samt en Viceformand, s. Grl. § 68, Lov 1852 §§ 4, 11. Dommerne aflægge Ed paa som Medlemmer af Rigsretten at ville handle og dømme retfærdig og overensstemmende med Rigets Grundlov og øvrige Love, s. Lov 1852 § 12.

Paa Grund af Rettens begrænsede Kompetence er den ikke i stadig Virksomhed, men maa særlig sammenkaldes,

naar den skal fungere, s. Lov 1852 §§ 18, 22, jfr. § 3. Om Retsskriverforretningernes Udførelse, om Thingbøgerne og om Stedet, hvor Retten skal holdes, indeholdes Bestemmelser i Lov 1852 §§ 13—16.

2. Hvad Kompetencen angaaer, dømmer Rigsretten stedse i første og sidste Instants, hvilket nu kun undtagesvis er Tilfældet med Høiesteret, s. 1. 2. 13, 1. 2. 1, Kongelov 1665 Art. 25 og Grl. 1849, Epilogen. Hovedgjenstanden for Rigsrettens Virksomhed udgjøre de Sager, som af Kongen eller Folkethinget anlægges mod Ministrene for deres Embedsførelse, s. Grl. §§ 14, 69, jfr. Lov 1852 § 1. I disse Sager har Rigsretten en udelukkende Competence. Desuden kan Kongen med Folkethingets Samtykke lade ogsaa Andre*) tiltale ved Rigsretten for Forbrydelser, som han finder særdeles farlige for Staten, s. Grl. § 69, L. 1852 § 1. Om Forbrydelsen er særdeles farlig for Staten, maa efter Udtrykkene i Grl. § 69 bedømmes af Kongen og Folkethinget, ikke af Rigsretten. Denne har altsaa i saa Henseende ikke nogen fast Competence, end ikke med Hensyn til de betydeligste Statsforbrydelser. Den angivne Udvidelse af Rigsrettens Competence er i og for sig temmelig betænkelig, forsaavidt den Sigtede derved drages fra sit almindelige lovbestemte Værnething for en Ret, ved hvis Sammensætning der er taget et stærkt politisk Hensyn. Imidlertid har Grundloven anseet det for rigtigst at tillægge Rigsretten den omhandlede, betingede Competence, da denne Ret i extraordinaire Tilfælde, saasom ved Forsøg paa Omstyrtelse af Forfatningen fra mægtige Mænds Side, vilde afgive mere Garanti for Uafhængighed og nyde mere Tillid end de almindelige, i Grl. § 74 bebudede Nævningeretter. Medens efter det Anførte Rigsrettens Competence med Hensyn til de under samme hørende Sager er temmelig begrændset, tilkommer

*) Denne Bestemmelse er uden Tvivl ogsaa anvendelig paa Ministre, forsaavidt Sagen ikke allerede ifølge Grl. § 14 hører under Rigsrettens Competence.

der i disse Sager Rigsretten en betydelig videre gaaende Competence end de almindelige Domstole. Da Rigsretten nemlig har at paakjende de mod Ministrene for deres Embedsførelse anlagte Sager, s. Grl. § 14, jfr. §§ 12, 13, vil den ikke blot, ligesom de almindelige Domstole, være berettiget til at undersøge det Spørgsmaal, om Ministeren har forseet sig ved at overskride Grændserne for sin Øvrighedsmyndighed, s. Grl. § 72, men ogsaa, om han har brugt den ham utvivlsomt tilkommende Øvrighedsmyndighed paa en urigtig Maade. Fremdeles vil Rigsretten være berettiget til at paakjende Spørgsmaal om Lovgivningsmagtens Overskridelse af sin Myndigheds Grændser, forsaavidt dette Spørgsmaal er af Betydning ved Afgjørelsen af, om en Minister derved har paadraget sig Ansvar. Hvad særlig foreløbige Love angaaer, kan Rigsretten ikke blot undersøge, om Loven er udstedt, medens Rigsdagen var samlet, og om den strider mod Grundloven, men ogsaa, om dens Udstedelse er retfærdiggjort ved et saadant særdeles paatrængende Tilfælde, som Grl. § 25 fordrer.

3. Rettergangsmaaden ved Rigsretten er ordnet ved Lov 3. Marts 1862, der ifølge Grl. 2. midl. Best. vedbliver at gjælde, indtil en ny Lov udkommer, kun med de Lempelser, som flyde af de forandrede Bestemmelser i Grundloven. Ved den nævnte Lov er Forfølgningsmaaden ordnet efter Anklageprincippet, samt efter Grundsætningerne om Retspleiens Offentlighed og Mundtlighed, s. Grl. § 74, og den er derfor væsentlig afvigende fra vor sædvanlige, kriminelle Proces. Efterat Sagens Behandling er bleven forberedet ved de foreløbige Undersøgelser, som findes nødvendige, i hvilken Henseende dog den Grundsætning følges, at Bevisførelsen i Sagen saavidt muligt skal bestaae i mundtlige Afhøringer i selve Rigsretten, finder først en foreløbig Forhandling Sted, ved hvilken Anklageren fremlægger et Anklageskrift samt sine Dokumenter og en Fortegnelse over de øvrige Bevisligheder, han agter at benytte, medens Tiltalte paa sin Side fremlægger de Bevisligheder, han vil benytte, eller en Fortegnelse

over dem. Andre Bevisligheder end de saaledes fremlagte eller paaberaabte kunne ikke benyttes under den senere Forhandling uden Parternes Samtykke eller Rettens Bestemmelse, s. Lov 1852 §§ 18—49. Derefter berammes en Dag til Hovedforhandlingen af Sagen, hvorved Anklageskriftet oplæses, og derefter Tiltalte og de indstevnede Vidner forhøres af Rigsrettens Formand, og de skriftlige Bevisligheder oplæses, hvorhos endelig Anklageren og Tiltalte eller hans Forsvarer have at udtale sig og nedlægge deres Paastande, saaledes at Tiltalte har det sidste Ord, s. Lov 1852 §§ 50—73. Naar Forhandlingerne ere sluttede, finder Stemmegivningen Sted, ved hvilken Dommerne ikke ere bundne ved de i den almindelige Lovgivning indeholdte Regler om Bevis, men afsige Dommen efter deres paa den foregaaende Behandling støttede, samvittighedsfulde Overbevisning, hvormed det atter staaer i Forbindelse, at der ikke bliver Spørgsmaal om nogen Frifindelse for videre Tiltale, s. Lov 1852 §§ 74, 77, 79. Tiltalte kan kun dømmes for de i Anklageskriftet nævnte Poster, hvorimod Retten, forsaavidt Idømmelse af Straf angaaer, ikke er bunden ved Anklagerens Paastand, s. Lov 1852 § 78. Rigsrettens Forhandlinger ere med Undtagelse af Stemmegivningen offentlige, medmindre Retten af særlige Grunde finder det nødvendigt, at en Sag behandles eller visse Forhandlinger i samme foregaae inden lukte Døre, s. Lov 1852 § 17, jfr. § 74.

An m. Ifølge Grl. 1863 § 57, jfr. Forfl. 1855 § 55 skulde der ved Lov oprettes en Regnskabsret for Revisionen og Decisionen af de forskjellige Forvaltningsgrenes Regnskaber, hvilken Ret tillige skulde vaage over, at ingen Udgift afholdtes uden tilstrækkelig Hjemmel, samt afgive Betænkning over Statsregnskabet. En saadan Regnskabsret er ikke bleven organiseret, og Bestemmelserne om samme ere ikke gjentagne ved Grl. 1866, men da ifølge Grl. § 50 Forandringer i Paragraphens Bestemmelser om Statsregnskabets Revision og Decision kunne skee ved Lov, er dog Adgangen til Oprettelsen af en Regnskabsret holdt aaben, saa at denne kan skee ad den sædvanlige Lovgivningsvei, uden at Reglerne i Grl. § 95 behøve at iagttages.

Sjette Afdeling. Om Statens Forhold til Kirke og Religion.

Første Afsnit. Om dette Forholds Ordning før Grundloven 1849.

§ 142. Om Statens Forhold til de religiøse Samfund.

Før Grundloven 1849 var den evangelisk-lutherske Kirke egentlig Statskirke. Paa den ene Side havde Kongen med Hensyn til denne Kirke ikke blot de Majestætsrettigheder, som altid maae tilkomme Souverainen ligeoverfor de enkelte Kirkesamfund, men han havde tillige den egentlige Kirke-magt eller Retten til Anordningen af Kirkens indre Forhold, s. Kongelov 14. Nov. 1665 Art. 1 og 6. Kirken var en ren Statsindretning, og dens Embedsmænd egentlige Statsembedsmænd. Paa den anden Side var Kirken udrustet med Statens høieste Beskjærmelse, der dels ydedes direkte ved Penge og Privilegier af forskjellig Art, dels indirekte derved, at andre Religionssamfund vare forbudne eller dog kun taalte under visse betydelige Indskrænkninger, see Kongelov 1665 Art. 1, 6, D. L. 2. 1, 6. 1, mfl.

Fremmede Religionssamfund vare efter Loven i Almindelighed forbudne, s. D. L. 2. 1, 6. 1. 4, jfr. 5. Efterhaanden indrømmedes der imidlertid dels paa Grund af

mildere Anskuelse, dels af politiske Hensyn ved specielle Privilegier enkelte fremmede Trossamfund Ret til Religionsøvelse paa visse Steder, s. for Fredericia Priv. 11. Marts 1682 Art. 21, for de islandske Kjøbstæder Fdn. 17. Nov. 1786 § 1, for Vestindien Reskr. 20. Sept. 1754, 9. Dec. 1820, for Kjøbenhavn Bevilling 26. Sept. 1671, Priv. 15. Mai 1747, 29. Nov. 1748 § 14, Fdn. 19. Sept. 1766 § 11, Adn. og Regl. 29. Marts 1814, mfl., og med Hensyn til enkelte af disse Samfund kunde denne Frihed ventes udstrakt til flere Steder, s. Priv. 15. Mai 1747, 29. Nov. 1748 § 14, Adn. 29. Marts 1814 § 9. Imidlertid var selv paa de Steder, hvor fri Religionsøvelse var tilstaaet, de fremmede Trossamfunds Guds-tjeneste undergivet visse Indskrænkninger, saasom med Hensyn til Sproget, s. Priv. 15. Mai 1747 § 8, Resol. 28. Juli 1815 § 1, med Hensyn til fuldstændig Offentlighed, navnlig Brugen af Klokker, s. Priv. 1747 § 7, o. s. v.

De Religionssamfund, der i Henhold til den saaledes givne Bemyndigelse havde dannet sig paa de tilladte Steder, vare dels undergivne et særligt Tilsyn fra Statens Side, dels nøde de visse særegne Begunstigelser. I førstnævnte Henseende kan bemærkes, at deres Geistlige maatte beskikkes af Kongen, s. Adn. 29. Marts 1814 § 10, eller dog forsynes med kongelig Konfirmation, s. Priv. 15. Mai 1747 § 17, Reskr. 30. Apr. 1777, 9. Dec. 1820, Resol. 9. Juni 1841, at Samfundets Beslutninger, endog i Kirke- og Skolesager, udkrævede kongelig Konfirmation, s. Priv. 1747 § 12, og at biskoppelige og pavelige Anordninger ikke uden Kongens Samtykke maatte bekjendtgjøres for Menigheden, s. Resol. 9. Juni 1841. Paa den anden Side kunde de saaledes med kongelig Udnævnelse eller Konfirmation forsynede Geistlige med borgerlig Retsvirkning foretage kirkelige Handlinger og med offentlig Troværdighed føre Kirkebøger, s. Adn. 29. Marts 1814 §§ 12, 13, 18, Reskr. 30. Apr. 1777 § 4, 28. Juli 1815 § 5, Kskr. 14. Dec. 1833; dog udkrævedes i Almindelighed Kancelliets Tilladelse til Foretagelsen af Vielse, s. Kskr. 27. Marts 1813. Kirke, Kirkegaard og Præstegaard vare i

Almindelighed fritagne for Skatter, s. Priv. 1747 § 9, Reskr. 28. Juli 1815 § 2, Resol. 23. Dec. 1818, 4. Nov. 1840, ligesom de Geistlige vare fritagne for personlige Skatter, s. Reskr. 18. Juni 1712, Priv. 1747 § 9. Fremdeles kunde de fremmede Trossamfund holde egne Skoler for Medlemmernes Børn, s. Priv. 1747 § 4, Fdn. 20. Marts 1844 § 39. Endelig dannede disse Samfund egne Menigheder, og Medlemmerne svarede i Reglen ikke Bidrag til den lutherske Kirke, s. Pl. 9. Juni 1847; kun var det en Selvfølge, at de ikke kunde fritages for reelle Afgifter, navnlig Tiende, og positivt var det paalagt dem at betale Præstepenge, s. Pl. 21. Sept. 1814, jfr. Priv. 1747 § 25, Pl. 24. Okt. 1757.

Udenfor de Steder, hvor fri Religionsøvelse var tilstaaet, vare Medlemmerne af de privilegerede Religionsamfund indskrænkede til Husandagt uden Geistliges Medvirkning, s. Reskr. 17. Aug. 1705, Priv. 29. Nov. 1748 § 14; dog tilstodes der efterhaanden noget større Frihed i saa Henseende, s. Adn. 29. Marts 1814 § 13.

Foruden de saaledes privilegerede Trossamfund, hvortil hørte Jøder, Katholiker og Reformerte, bestode endnu enkelte Samfund, hvilke der paa enkelte Steder var indrømmet en mere begrændset Religionsøvelse, s. Pl. 27. Dec. 1842 §§ 1, 2, Bevilling 12. Marts 1783. Disse Samfunds Geistlige maatte i Forhold til Staten betragtes som Privatpersoner, deres Valg stadfæstedes ikke af Regeringen, s. om en Anmeldelse Pl. 27. Dec. 1842 § 1, og de af dem udførte kirkelige Handlinger havde ingen borgerlig Retsvirkning. Heller ikke var der tillagt disse Samfund de ovennævnte Begunstigelser med Hensyn til Skattefrihed, hvorimod de med Hensyn til Afgifter til Statskirken vare undergivne de samme Regler, som de privilegerede Samfund, s. Pl. 9. Juni 1847, og ovenfor. Samtlige fremmede Trossamfund maatte selv afholde Udgifterne ved deres Religionsøvelse uden hertil at kunne vente nogen Understøttelse fra Staten, s. dog Fdn. 17. Nov. 1786 § 1. Det var dem aldeles forbudt at gjøre eller modtage Proselyter, s. Fdn. 22. Okt. 1701 II Post 1. Kap.,

Pl. 16. Aug. 1734, Reskr. 5. Marts 1745 § 1, Priv. 15. Mai 1747 § 4, Fdn. 19. Sept. 1766 § 1, Pl. 27. Dec. 1842 § 5, jfr. §§ 1, 3, og i visse Tilfælde straffedes endog den blotte Apostasi, s. 6. 1. 1, Fdn. 30. Marts 1827 § 10. I Forbindelse hermed stod det, at de af de fremmede Trossamfund underholdte Skoler i Reglen ikke maatte optage andre end Medlemmernes Børn, s. som Undtagelse Priv. 1747 § 4; at en Dissenter i Almindelighed ikke maatte være Værge for en luthersk Umyndig og navnlig ikke for hans Person, s. Priv. 1747 § 16; at der ved blandede Ægteskabers Indgaaelse toges visse Kauteler, s. nedenfor, og at Overholdelsen af Forbudene mod Proselytmageri kontrolleredes ved Indsendelsen af aarlige Lister over Dissenterne, s. Priv. 1747 § 20, Kskr. 27. Marts 1813, Pl. 27. Dec. 1842 § 1. Endelig vare Angreb paa den lutherske Religion forbudne, s. Priv. 1747 § 5. Paa den anden Side søgte heller ikke Statskirken selv at gjøre Proselyter, s. Priv. 1747 § 16, jfr. 2. 4. 10. Dissenterne maatte fremdeles respektere Folkekirkens Helligdage, s. Priv. 1747 § 6, Fdn. 26. Marts 1845, hvorimod der kun undtagelsesvis toges Hensyn til deres egne, s. Fdn. 18. Mai 1825 §§ 29, 53, Reskr. 17. Jan. 1800 § 3.

Endelig kan erindres, at ethvert Religionssamfund, som taaltes i Kongens Riger og Lande, var beskyttet mod Fornærmelser i Pressen, men i væsentlig ringere Grad end Statskirken, idet kun Spot med Dissenternes Trosbekjendelse eller Religion var strafbar, hvorhos en saadan kun straffedes efter Paaklage og med mildere Straffe end Angreb paa Statskirken, s. Fdn. 27. Sept. 1799 § 5.

§ 143. Om Dissenternes borgerlige og politiske Retsstilling.

1. Med Hensyn til borgerlige Forhold var det Hovedreglen, at Religionsbekjendelsen ikke udøvede nogen Indflydelse paa en Persons Retsstilling. Saaledes kunde Dissenterne i Almindelighed frit indkomme i Riget og der nedsætte sig, hvor de vilde, kun under de i § 142 angivne

Indskrænkninger med Hensyn til deres Religionsøvelse, jfr. de forskjellige Privilegier. Dog udelukkedes Jøder, s. 3. 20. 1, 2, og den samme Regel synes at have gjældt om andre ukristne Personer, s. 3. 20. 3, 3. 11. 8, Fdn. 22. Okt. 1701. II Post 4. Kap. § 3, s. ogsaa om Separatister Reskr. 5. Marts 1745 § 1. Et særligt Forbud gjaldt derhos med Hensyn til Munke, Jesuiter og deslige papistiske Geistlige, s. 6. 1. 3. Hvad Jøder angaaer, tillodes det dog de her fødte Jøder at forblive, ligesom fremmede Jøder kunde erholde særlig Tilladelse til at nedsætte sig i Landet, s. Adn. 29. Marts 1814 § 1. I Formueforhold havde Religionen ingen Indflydelse; navnlig havde Dissentere ogsaa Ret til at købe Jordegods, s. Kskr. 3. Apr. 1802. I Næringsforhold vare fremmede Dissentere endog jevnlig privilegerede fremfor de Indfødte, s. de forskjellige Privilegier. Hvad Familieforholdene angaaer, kunde Dissenterne frit indgaae Ægteskab indbyrdes*), og forsaavidt de hørte til et Samfund, der havde anerkjendte Præster, kunde disse med borgerlig Gyldighed forrette Vielsen, hvorimod de i modsat Fald maatte lade denne udføre af den lutherske Præst. Forsaavidt derimod en Dissenter skulde vies til en Lutheraner, maatte Vielsen i Almindelighed udføres af den lutherske Præst, og dens Foretagelse betingedes af, at Ægtefællerne forpligtede sig til at lade Børnene opdrage i den lutherske Religion; dog gjaldt en Undtagelse for de Reformertes Vedkommende, s. Rosenvinges Kirkeret §§ 26—28.

2. Hvad offentlige Forhold angaaer, udkrævedes Bekjendelsen af den kristelige Religion til Valgbarhed, men ikke til Valgret til Provindsialstænderne, s. Fdn. 15. Mai 1834 § 4 Nr. 2, jfr. § 3, hvorimod Religionsbekjendelsen ikke kom i Betragtning i kommunale Forhold, s. kun med Hensyn til Skolepatronatet Adn. 29. Juli 1814 for Landet § 37. Fra Opnaelsen af Embeder og Bestillinger vare Dissenterne

*) Ægteskab mellem Jøder og Kristne forudsatte dog en kongelig Bevilling.

vel ikke i Almindelighed udelukkede, men ligesom Undervisningsemeder i Reglen ikke kunde betroes dem, s. Fundats 7. Mai 1788 Kap. 1 § 15, Fdn. 11. Mai 1775 § 2, s. dog Fdn. 7. Nov. 1809, saaledes var det tvivlsomt, om de kunde ansees for kvalificerede til at opnaae Dommer- og egentlige Øvrighedsposter, s. Reskr. 20. Sept. 1754, hvilken Tvivl dog ikke fandt Sted med Hensyn til de Reformerte.

3. Dissenterne maatte rette sig efter Landets Love, s. Priv. 1747 § 3, Adn. 29. Marts 1814 § 1, uden at deres modstridende, religiøse Anskuelser kunde komme i Betragtning, s. med Hensyn til Begravelse Pl. 21. Mai 1811, med Hensyn til Ægteskab Adn. 29. Marts 1814 §§ 6, 7; kun undtagelsesvis tog Lovgivningen et vist Hensyn til slige religiøse Anskuelser, s. Pl. 23. Dec. 1771 § 2, Fdn. 10 Mai 1843.

Andet Afsnit. Om Statens Forhold til Kirke og Religion efter den nugældende Forfatning.

§ 144. Indledende Bemærkninger.

Grundlovens Bestemmelser om de kirkelige og religiøse Forhold ere utvivlsomt byggede paa Principet om Religionsfrihed, men dette Begreb har flere forskjellige Sider, og det maa derfor undersøges, om Grundloven kan siges i alle Retninger at have proklameret Religionsfrihed. Der kan for det Første tales om Frihed til at forene sig i religiøse Samfund og Frihed for disse til selvstændig at styre deres Anliggender under et større eller mindre Tilsyn fra Statens Side. Denne Frihed er anerkjendt ved Grl. § 76, sammenholdt med §§ 75 og 78. Fremdeles bliver der Spørgsmaal om den Enkeltes Frihed til uden Hensyn til sin Trosbekjendelse frit at bevæge sig i de borgerlige og offentlige Forhold; denne Frihed er hjemlet ved Grl.

§ 79, jfr. § 77. Endelig tales der om Religionsfrihed i Betydning af den Enkeltes Frihed til frit at bevæge sig i det religiøse Samfund, hvortil han hører. Denne Frihed er ikke hjemlet ved Grundloven*); det følger tvertimod af den førstnævnte Grundsætning om de religiøse Samfunds Selvstyrelsesret, at Staten i Almindelighed maa betragte Ordningen af dette Forhold som sig uvedkommende og som overladt til det paagjældende Samfund selv. Kun undtagelsesvis kan Staten have Anledning til at gribe ind, dels paa Grund af sin almindelige Tilsynsret, dels paa Grund af den eiendommelige Stilling til Staten, som Folkekirken indtager, navnlig saa længe dens Forfatningsforhold endnu ikke ere ordnede, s. Lov 4. Apr. 1855.

Som ovenfor bemærket, angaae Grundlovens Bestemmelser om de kirkelige Forhold dels Statens Forhold til de enkelte Trossamfund, s. Grl. §§ 3, 5, 75, 76, 78, dels dens Forhold til de enkelte Trosbekjendere, s. Grl. § 79, jfr. § 77. I førstnævnte Henseende skjæler Grundloven mellem Folkekirken, s. Grl. §§ 3, 5, 75, og de fra Folkekirken afvigende Trossamfund, s. Grl. § 78, jfr. § 76, og de sidste inddeles atter i anerkjendte og ikke anerkjendte Trossamfund, s. Grl. § 77, en Adskillelse, som navnlig har faaet Betydning ved den senere Lovgivning, s. især Lov 13. Apr. 1851.

De i Grundloven opstillede, fra den tidligere Retstilstand væsentlig afvigende Regler have ganske vist paa mange Punkter umiddelbart forandret den tidligere Ret. Det ligger imidlertid i Sagens Natur, at de paagjældende Grundlovsbestemmelers fuldstændige Gjennemførelse forudsætter en nærmere Ordning ad Lovgivningsveien, ikke blot forsaavidt angaaer de Paragrafer, der udtrykkelig forbeholde en saadan, s. Grl. §§ 75 og 78, men ogsaa med Hensyn til de i Grl. §§ 76 og 79 udtalte Grundsætninger.

*) Et Andet er naturligvis, at det enkelte Samfundsmedlem i Medfør af Grl. § 76 stedse er berettiget til at udtræde af Samfundet.

Som Love, der paa forskjellige vigtige Punkter have gennemført en saadan Ordning, kunne nævnes Lov 13. Apr. 1851, Lov om Daabstvangens Afskaffelse 4. Marts 1857, Lov om Ophævelse af Daabens Nødvendighed som Arveretsbetingelse 30. Nov. 1857, s. ogsaa Straffelov 10. Febr. 1866 §§ 156—58, smh. med §§ 308—10.

Første Kapitel. Om Statens Forhold til de enkelte Trossamfund.

§ 145. Om Folkekirkens Retsstilling.

A. Ifølge Grl. § 3, s. Grl. 1849 § 3, er den evangelisk-lutherske Kirke ikke længere Statskirke, i alt Fald ikke i den ældre, ovenfor i § 142 omhandlede Betydning, men betegnes som den danske Folkekirke. At bestemme Forskjellen mellem Begreberne Statskirke og Folkekirke er ikke let, da disse Begreber, medens de paa den ene Side ere meget forskellige, paa den anden Side ikke ere korrelate, ikke danne nogen logisk Modsætning. Medens Udtrykket Statskirke nærmest betegner Virkningen, den Stilling, som Kirken indtog i sin Sammensmeltning med Staten, udtrykker Benævnelsen Folkekirke navnlig Aarsagen, Grunden til, at der er anvist den evangelisk lutherske Kirke en særegen Stilling, nemlig den, at den er Folkets Kirke, idet ikke blot den overveiende Flerhed af Folket bekjender sig til den, men den tillige staaer i nøie Sammenhæng med Folkets historiske og nationale Udvikling. I selve Benævnelsen Folkekirke ligger derfor endnu Intet om den Stilling, der tilkommer Kirken; denne maa udledes af Grundlovens øvrige Bestemmelser. Det er imidlertid paa Grund af den vigtige Betydning, som den evangelisk lutherske Kirkes Tilstand efter det Anførte har for Folkets Velvære, naturligt, at Grundloven paa den ene Side har tillagt den visse Fortrin fremfor andre Trossamfund, paa den anden Side forbeholdt Statsmagten en større Indfyldelse paa Ordningen af dens Forhold. Med denne Begrænsning skal det overlades

Folkekirken selv at ordne sine Forhold, og den hidtil bestaaende Sammensmeltning af Kirke og Stat skal ophøre, dog saaledes, at Enheden bevares i Kongens Person, s. Grl. §§ 5, 75.

Medens Folkekirken saaledes ikke kan betragtes som Statskirke i Ordets ældre Betydning, kan der spørges, om den ikke maa betragtes som Statskirke i nyere Betydning, forsaavidt herved betegnes den Kirke, paa hvis sædelige Grundlag Staten bygger, hvis Principer den gennemfører i sin Lovgivning, og som den derhos særlig beskytter. Dette kan dog ikke antages. Vel har den evangelisk-lutherske Kirke historisk haft en meget væsentlig Indflydelse paa Statens sædelige Opfattelse af Livsforholdene; den staaer under Statens særlige Beskyttelse, s. Grl. § 3, og dens Forbindelse med Staten bevares i Fyrstens Person, s. Grl. § 5. Men det fremgaaer med tilstrækkelig Klarhed af Bestemmelsen i Grl. § 79 om de politiske Rettigheders Uafhængighed af Trosbekjendelsen, at Staten ikke erkjender nogen Forpligtelse til at bygge sin Lovgivning paa Kirkens Principer, ligesom det ogsaa ligger i Forholdets Natur, at Lovgivningen, om den end kan antages i sin Opfattelse af de sædelige Forhold fortrinsvis at ville bygge paa et kristeligt Grundlag, i intet Fald kunde ansee sig som bunden til en bestemt Konfessions Opfattelse.

Paa den anden Side kan Folkekirken ikke reduceres til en simpel Majoritetskirke, hvis Fortrin blot skulde være bygget paa det statistiske Faktum, at Flertallet af Befolkningen bekjender sig til samme. I denne Henseende kan bemærkes, at Udkastet til Grundloven lød saaledes: »Den evangelisk-lutherske Kirke er som den, hvori den overveiende Del af Folket befinder sig, at ansee som den danske Folkekirke og nyder som saadan Understøttelse af Staten», hvilke Udtryk bleve ombyttede med den nuværende Redaktion, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 1533—34, jfr. Sp. 1481. Som ovenfor bemærket, ligger der i Udtrykket Folkekirke meget Mere end, at Flerheden af Folket be-

kjender sig til samme. Det er ogsaa klart, at den Omstændighed, at Flertallet af Befolkningen maatte træde over til en anden Kirke, ikke uden Videre kunde berøve Folkekirken dens særegne Retsstilling eller overføre denne paa den anden Kirke, men at en saadan Forandring kun kunde føretages paa den for Grundlovsforandringer i Grl. § 95 foreskrevne Maade.

B. Som særlige Fortrin, der i Grundloven tillægges Folkekirken, kunne følgende nævnes:

1) Kongen skal høre til Folkekirken, s. Grl. § 5. Herom er udførlig handlet ovenfor §§ 37—39.

2) Folkekirken understøttes som saadan, c: fordi den af de ovennævnte Grunde har en væsentlig Betydning for Folkets Velvære, af Staten, s. Grl. § 3, jfr. Koloniallov 27. Nov. 1863 § 70. Denne Understøttelse ydes paa forskjellig Maade:

a) Ved Penge eller Penges Værd. Nærmest skulle de til Kirken henlagte eller skjænkede Midler anvendes til at virke for dens Formaal, og kun, hvor disse vise sig utilstrækkelige, skal det Manglende tilskydes af Statskassen. Dette Tilskud er i Øvrigt ikke betydeligt, s. de aarlige Finantslove. Det meget omtvistede Spørgsmaal om Kirkens Eiendomsret over de til samme henlagte eller skjænkede Midler er ikke afgjort ved Grundloven. Et af Grundlovsudvalget paa Rigsforsamlingen 1848—49 stillet Forslag om, at de til Kirker, Skoler og milde Stiftelser henlagte eller skjænkede Eiendele ikke maatte anvendes til noget fremmed Øiemed, blev forkastet af Forsamlingen, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3113, 3368—70, men denne Forkastelse viser kun, at man ikke har fundet Anledning til at optage nogen udtrykkelig Anerkjendelse af den nævnte Sætning, og indeholder ikke noget Bevis mod Kirkens Eiendomsret. Paa den anden Side kan man ikke til Fordel for Kirkemidlernes Ukrænkelighed paaberaabe sig den i Grl. § 82 udtalte Regel, at Eiendomsretten er ukrænkelig, da Spørgsmaalet netop dreier sig om, hvorvidt Kirken har Eien-

domsret over de omspurgte Midler. Lige saa lidt kan man bygge Noget paa, at Grl. § 3 bruger Udtrykket *„understøttes“* og ikke *f. Ex. „underholdes“*. De Forsøg, som senere ere gjorte paa at ordne Kirkeformuens Forhold*), have ikke ført til noget Resultat, og for Tiden bevilges derfor Kirkens Indtægter og Udgifter paa samme Maade, som de egentlige Statsindtægter og Statsudgifter, ved de aarlige Finantslove, forsaavidt de ikke, hvad rigtignok for den aldeles overveiende Del af dem er Tilfældet, umiddelbart tilfalde de Berettigede uden at passere Statskassen.

b) Af større Vigtighed end den omhandlede Pengeunderstøttelse er den Understøttelse, som ydes Folkekirken derved, at dens Lærdomme efter Statens Foranstaltning og paa offentlig Bekostning foredrages ikke blot i Kirkerne, men ogsaa i de offentlige Skoler, s. Grl. § 85, Lov 13. Apr. 1851 § 11, 2. Mai 1855 § 1, 30. Sept. 1864 § 1, og at Staten underholder særegne Dannelsesanstalter for dens Geistlige, saasom det theologiske Fakultet og det islandske Pastoralseminarium.

c) Endelig beskytter Staten Folkekirkens Helligdage, som derfor ogsaa maa respekteres af Dissenterne, naturligvis ikke ved positiv Deltagelse i Gudsdyrkelsen, men ved Afholdelse fra enhver Handling, der kan forstyrre Helligdagens Fred og andægtige Stemning, s. Priv. 15. Mai 1747 § 6, Fdn. 26. Marts 1845. Kun undtagelsesvis tager Staten Hensyn til andre Religionssamfunds Helligdage, s. Fdn. 18. Mai 1825 § 29, smh. med § 53, Reskr. 17. Jan. 1800 § 3.

C. Paa den anden Side har Staten et nøiere Tilsyn med og en større Indflydelse paa Folkekirken end paa andre Trossamfund. Medens Grl. § 78 indskrænker sig til at bestemme, at de fra Folkekirken afvigende Trossamfunds

*) See saaledes et Forslag i Rigsdagens 12te Session om at optage Folkekirken paa Finantsloven som et Institut med særegne Fonds og et Lovforslag i 14de Session om Oprettelsen af et geistligt Lønningsfond.

Forhold, hvorved tænkes paa deres ydre Forhold til Staten og andre Samfund, navnlig Folkekirken, skulle ordnes ved Lov, fastsætter Grl. § 75, at Folkekirken Forfatning skal ordnes ved Lov, hvorved der altsaa er tillagt Staten Indflydelse ogsaa paa Kirkens indre Organisation.

Idet Folkekirken mister den ubetingede og udelukkende Beskjærmelse, der efter Kongeloven tilkom Statskirken, har den Krav paa at fritages for den hertil knyttede Indblanding af Staten i samtlige dens indre Anliggender og paa under Statens Tilsyn selvstændig at styre sine Anliggender. Kirken trænger derhos til en saadan Selvstændighed for friere at kunne udvikle sig og væрге sig mod de andre frit stillede Trossamfund. Statens Værgemaal yder den ikke den i denne Henseende fornødne Garanti, da det vel er foreskrevet, at Kongen skal høre til Folkekirken, s. Grl. § 5, men en lignende Fordring ikke er opstillet med Hensyn til Kultusministeren og ikke kan opstilles med Hensyn til Rigsdagens Medlemmer, s. Grl. § 79, og da saavel Rigsdagsmændene, som Ministrene, i Reglen ville blive valgte efter politiske, ikke efter religiøse og kirkelige Hensyn.

Denne Selvstændighed skal ydes Kirken gennem dens Forfatning. Statens Indflydelse bevares imidlertid derved, at Forfatningen skal ordnes ved Lov, og Staten saaledes bliver raadig over, hvilket Maal af Selvstændighed der skal indrømmes Kirken, hvorhos den engang givne Forfatning naturligvis kun kan forandres ved Lov, s. Grl. § 75. Ved den i Grl. § 75 nævnte Lov er uden Tvivl tænkt paa en enkelt Lov, en Art Grundlov for Kirken, som skal bestemme Formerne og Grændserne for Kirkens Medvirkning ved Bestyrelsen og Afgjørelsen af kirkelige Anliggender ved Siden af den forholdsvis større Myndighed, som maa tilkomme Staten ligeoverfor denne Kirke, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2165. Naar man i de senere Aar har villet fortolke Grl. § 75 saaledes, at den kun skulde udtale, at Folkekirken Forfatningsforhold paa samme Maade, som en Mængde andre i Grundloven nævnte Anliggender, s. f. Ex. Grl. §§ 47, 51,

70, 71, mfl., ere et Lovgivningsanliggende og ikke ensidig kunne ordnes ad administrativ Vei, er denne Fortolkning vistnok ganske uberettiget. Ikke blot strider den fuldstændig mod den Opfattelse af Paragraphen, som gjorde sig gjældende ved dens Vedtagelse paa den grundlovgivende Rigsforsamling i 1848—49, men den synes heller ikke forenelig med Ordene i Paragraphen, der ikke taler om Folkekirkens Forfatningsforhold, men om dens Forfatning. Det vilde ogsaa være lidet naturligt og lidet stemmende med Grundlovens Principer, om Folkekirken, medens den mistede en stor Del af Fordelene ved sin tidligere Stilling som Statskirke, skulde beholde alle Byrderne og Indskrænkningerne ved denne, og om man vilde negte Folkekirken den Selvstændighed, som Grundloven tilsiger enhver Kommune, s. Grl. § 91. Et Andet er, at det følger af Grl. § 75, at saa længe der ikke er givet en Kirkeforfatning, maae de Bestemmelser om Kirkens Forhold og navnlig ogsaa om dens indre Anliggender, hvortil der maatte være Trang, fastsættes ved Loy, forsaavidt de ikke efter deres Beskaffenhed falde ind under Administrationen. Ved Siden heraf synes imidlertid Grundsætningen i Grl. § 75 at medføre, at Ordningen af Kirkens indre Anliggender bør opsættes, indtil dens Forfatning er givet, en Grundsætning, der dog ikke er fastholdt i Praxis, s. Lov 4. Apr. 1855.

Forinden Forfatningen gives, bør Kirkens Stemme høres. Vel blev et Tillæg til Paragraphen, som gik ud paa, at forinden Forfatningen gaves, skulde Betænkning afgives af et af Kongen anordnet Kirkemøde, paa den grundlovgivende Rigsforsamling forkastet, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3059, men dette var væsentlig begrundet i, at den omspurgte Foranstaltning var af administrativ Natur, og at Kultusministeren ved Cirk. 9. Mai 1848 allerede havde bebudet Indkaldelsen af et saadant Kirkemøde, bestaaende af Geistlige og Lægfolk, hvilket Møde imidlertid ikke kom i Stand.

D. For at forberede Lovgivningen om Kirkens Forfatning blev der ved kongelig Ordre 17. Dec. 1853 nedsat en Kommission af geistlige og verdslige Medlemmer for at overveie, hvilke Forandringer i Landets Love og Indretninger der uden Krænkelse af den ved Grundloven hjemlede Religionsfrihed kunde findes tjenlige til at befæste Folkekirken og fremme dens velgjørende Virksomhed. Denne Kommission foreslog i en 1854 afgiven Betsænkning Oprettelsen af et Kirkeraad. Den lovgivende Magt i rent kirkelige Anliggender, vedrørende den præstelige Virksomhed, Kultus og Folkekirken indre Forfatning skulde da tilkomme Kongen alene efter indhentet Betsænkning fra Kirkeraadet. Med Hensyn til andre Love, der vedrørte kirkelige Forhold eller Kirkens materielle Midler, skulde der indhentes Betsænkning fra Kirkeraadet, forinden den af Rigsdagen vedtagne Lov kunde erholde kongelig Stadfæstelse. Derhos skulde Kirkeraadet være berettiget til at indgive Andragende angaaende kirkelige Forhold. Hvad Sættelsen angaaer, foreslog en Minoritet, at Kirkeraadet blot skulde bestaae af Biskopperne, hvorimod det efter Majoritetens Forslag skulde bestaae af samtlige Biskopper, 3 Universitetsprofessorer, 18 af Geistligheden og 26 af Menighedsraadene gennem Valgmænd valgte Medlemmer. Hertil sluttede sig et Forslag om Organisation af Menighedsraad.

Dette Forslag blev imidlertid ikke fremmet, og enkelte private Lovforslag om samme Gjenstand førte heller ikke til noget Resultat. Ved Cirk. 18. Mai 1857 indhentes Betsænkning fra samtlige Landemoder om Indførelsen af en kirkelig Repræsentativforfatning, i hvilken Anledning det ved et andet Cirkulaire af s. D. tillodes Præsterne at tiltræde Landemodets Forhandlinger, dog uden Deltagelse i Afstemningen, men Sagen blev ikke senere fremmet*).

*) Den nu i Virksomhed værende Kirkekommission var ikke nedsat, da Forfatteren nedskrev Ovenstaaende. Udg. Anm.

Medens saaledes Ordningen af Kirkens Forfatning i det Hele taget ikke endnu er tilveiebragt, er der dels ad Lovgivningsveien, dels gennem Administrationen truffet forskjellige Foranstaltninger, sigtende til at ordne enkelte vigtige kirkelige Forhold. Med Hensyn til Kirkens Forhold til Staten mærkes saaledes Lovene 4. Marts og 30. Nov. 1857. Hvad Kirkens indre Forhold angaaer, maa navnlig fremhæves Lov 4. Apr. 1855, jfr. Adn. 2. Okt. 1862, s. ogsaa Cirk. 24. Sept. 1856, hvorved det overlades Præst og Menighed at oprette Menighedsraad, som deltage i Bestyrelsen af Menighedens indre religiøse Anliggender og Sjælesorgen, hvilke der kan affores Betænkning, og som kunne indgive Andragender om kirkelige Foranstaltninger, jfr. det i Rigsdagens 12te Session forelagte Lovudkast om Oprettelsen af Menighedsraad, hvilket ikke førte til noget Resultat. Endelig er der givet forskjellige Love om Ordningen af Geistlighedens Indkomster, navnlig med Hensyn til Tiendevæsenet.

E. For Tiden er Folkekirken vel ikke Statskirke i ældre Forstand, forsaavidt den ikke besidder de denne tilkommende, fortrinlige Rettigheder, men de Indskrænkninger, som den ældre Statskirke fra Statens Side var undergivet, bestaae endnu, saalænge Kirkeforfatningen ikke er tilveiebragt, i det Væsentlige uforandrede. Kongen har ikke blot den Staten tilkommende Majestætsret ligeoverfor Kirken, men ogsaa det egentlige Kirkeregimente, Bestyrelsen af Kirkens indre Anliggender. I Anliggender, som efter deres Natur henhøre under Lovgivningen, deler han i begge Henseender sin Myndighed med Rigsdagen, og Forvaltningen udøves gennem et verdsligt Organ, Kultusministeren, jfr. Adn. 2. Okt. 1862. Kirkens Stemme kommer kun til Orde, forsaavidt der ved Lovgivnings- eller administrative Foranstaltninger pleier at indhentes Betænkning fra Biskopperne og undertiden fra Landemoderne, men selv denne Medvirkning er ikke forfatningsmæssig foreskrevet.

§ 146. Om de fra Folkekirken afvigende Tros-
samfunds Retsstilling.

Ifølge Grl. § 76, s. Grl. 1849 § 81, have Borgerne Ret til at forene sig i Samfund for at dyrke Gud paa den Maade, som stemmer med dens Overbevisning, dog at Intet læres eller foretages, der strider mod Sædeligheden eller den offentlige Orden. Grundloven har altsaa ikke med Hensyn til religieuse Samfund indskrænket sig til, saaledes som med Hensyn til andre Foreninger, at hjemle Borgerne Ret til at forene sig i ethvert lovligt Øiemed, s. Grl. § 87, men tillagt dem en almindelig og ubetinget Ret til at forene sig i Samfund af den i Grl. § 76 omhandlede Beskaffenhed. En udtrykkelig Udtalelse af denne Sætning var ogsaa nødvendig, da Forening i Samfund til Gudsdyrkelse efter den tidligere Lovgivning netop ikke kunde betragtes som en Forening i lovligt Øiemed, s. 6. 1. 4.

A. Hvad angaaer Betingelserne for, at et fra Folkekirken afvigende Samfund lovlig kan bestaae, fordres der utvivlsomt, at Samfundet maa gaae ud paa Gudsdyrkelse. Et Samfund, der ikke gaaer ud paa Gudsdyrkelse, er altsaa ikke beskyttet ved Grl. § 76, hvorimod dets Lovlighed i Henhold til den almindelige Regel i Grl. § 87 maa bedømmes efter den sædvanlige Lovgivning. Derimod kommer det ikke i Betragtning, om den omspurgte Gudsdyrkelse er mere eller mindre udviklet, og der synes end ikke at være tilstrækkelig Hjemmel til at indskrænke den ved Grundloven tillagte Beskyttelse til de Samfund, der kun anerkjende en Gud. At Grl. § 76 bruger Singularisformen »Gud«, kan ikke betragtes som afgjørende, da den vistnok ikke herved har havt til Hensigt at afgjøre Noget om dette Spørgsmaal, og en Gudsdyrkelse af et Samfund, der anerkjender flere Guder, kan neppe uden Videre betragtes som stridende mod Sædelighed, hvilket Begreb i Grundloven ikke kan opfattes fra Religionens Standpunkt.

Tvivlsommere er det, om det maa fordres, at Samfundets Lære ikke strider mod Sædeligheden eller den offentlige Orden. Naar nemlig Grl. § 76 i Slutningen tilføjer »dog at Intet læres eller foretages, som strider mod Sædelighed eller den offentlige Orden«, ligger der i disse Ord umiddelbart ikke Videre, end at Samfundets ved Grundloven anerkjendte Existents ikke berettiger Medlemmerne eller Bestyrelsen til at foretage Handlinger, der stride mod Sædelighed eller den offentlige Orden, under Paaskud af, at disse Handlinger maatte være hjemlede ved Samfundets Lære, eller til at forkynde en Lære af den nævnte Beskaffenhed.

Herefter skulde den nævnte Slutningspassus i Grl. § 76 kun have den Betydning, at den enkelte mod Sædelighed eller offentlig Orden stridende Handling straffes, og at den Forsamling, hvori slige Handlinger foretages, efter Omstændighederne opløses, men ikke udtale nogen Betingelse for et Religionssamfunds lovlige Tilværelse. Det kunde ogsaa synes ret naturligt, at Grundloven ganske i Almindelighed anerkjendte ethvert Religionssamfunds lovlige Tilværelse og kun ligeoverfor disse, ligesom overfor enhver anden Person eller Korporation, fastholdt Statens almindelige Straffemyndighed.

Det synes imidlertid, at Slutningsbestemmelsen i Grl. § 76 ikke kan indskrænkes paa den angivne Maade, men maa opfattes som indeholdende en Betingelse for Samfundets lovlige Tilværelse, saa at et Samfund, hvis Lære strider mod Sædeligheden, selv om den ikke her sættes i Udøvelse, eller som vedkjender sig et Formaal, der strider mod den offentlige Orden, maa ansees som ulovligt. Dette synes dels at fremgaae af den Maade, hvorpaa den nævnte Bestemmelse er forbundet med Paragraphens første Del ved Ordene »dog at«, hvilke synes at skulle udtrykke en Indskrænkning i selve den opstillede Hovedregel, dels af den udtrykkelige Tilføielse af Ordet »læres« ved Siden af »foretages«, hvilket under en modsat Forudsætning synes over-

flødigt. Ligesom Grundloven ikke synes at kunne anerkjende et Samfund, der vedkjender sig en usædelig Lære, som en berettiget Korporation, saaledes vilde dette heller ikke godt stemme med Grl. § 87, som vel ikke er umiddelbart anvendelig paa de religiøse Samfund, men som dog for saa vidt kan komme i Betragtning, som Grundloven ikke kan antages at ville indrømme disse en videre gaaende Frihed til at forfølge ulovlige Øiemed end andre Foreninger. Det synes herefter at maatte antages, at et Samfund, hvis Lære strider mod Sædeligheden eller de til den offentlige Ordens Opretholdelse givne Love, ikke kan have de Rettigheder, som tilkomme andre lovlig bestaaende Samfund, og at det navnlig foreløbig maa kunne forbydes af Regeringen, saaledes at der strax anlægges Sag mod Samfundet til dets Ophævelse, s. Grl. § 87, ligesom ogsaa Lovgivningsmagten maa kunne forbyde visse Samfund, fordi deres Lære findes stridende mod den offentlige Orden, s. Grl. § 78, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 71. For at et Samfunds Lære skal ansees som stridende mod Sædeligheden eller den offentlige Orden, er det imidlertid ikke nok, at en saadan Lære forkyndes af enkelte Prædikanter, men det maa fordres, at Samfundet selv vedkjender sig denne Lære. Derhos er det ikke tilstrækkeligt til at frakjende et Samfund Ret til lovlig Eksistens, at dets Læresætninger ere farlige eller skadelige, naar de ikke kunne siges at stride mod Sædelighed eller de til den offentlige Ordens Betyggelse givne Love. Et Andet er, at en saadan Beskaffenhed af Samfundets Lære kan afgive et Motiv for Lovgivningsmagten til at forbyde Samfundet, s. Koloniallov 27. Nov. 1863 § 71. Ligesom den her forsvarede Opfattelse synes at ligge til Grund for Forhandlingerne paa den grundlovgivende Rigsforsamling, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2541, 2557—58, 2560, 3077, saaledes er den ogsaa antaget af Administrationen, s. Skr. 24. Apr. 1856, 21. Febr. 1859.

Yderligere Betingelser end de angivne fordres ikke; navnlig udkræves der ikke nogen Anmeldelse til Øvrig-

heden om Samfundets Konstituering eller nogen Meddelelse om dets Læres Beskaffenhed.

Som ovenfor bemærket, bliver det Spørgsmaal, om Betingelserne for et Religionssamfunds lovlige Existents ere tilstede, at afgjøre af Domstolene. Regeringen kan kun foreløbig forbyde Samfundet, men der skal da strax anlægges Sag imod det til dets Ophævelse, og med Hensyn til de enkelte Forsamlinger har Regeringen kun den Myndighed, som tilkommer den ligeoverfor enhver anden Forsamling, s. Grl. §§ 87 og 88.

B. Ethvert Trossamfund, der fyldestgør de ovennævnte Betingelser, og som derhos her i Landet tæller et saadant Antal Medlemmer, at de kunne siges at danne et virkeligt, faktisk eksisterende Religionssamfund*), kan betegnes som et bestaaende eller lovlig bestaaende Trossamfund, s. Straffelov 1866 § 156, og har som saadant visse Rettigheder:

1) Medlemmerne kunne i Forening dyrke Gud paa den Maade, som stemmer med deres Overbevisning, s. Grl. § 76, og ere i denne Henseende ikke indskrænkede til noget vist Sted, til nogen vis Tid, s. dog Skr. 29. Januar 1851, eller til Benyttelsen af visse Sprog, s. derimod tidligere Priv. 15. Mai 1747 § 8, Resol. 28. Juli 1815 § 1. De kunne holde religiøse Forsamlinger, som kunne bivaanes ikke blot af Samfundets Medlemmer, men ogsaa af andre Trosbekjendere, navnlig ogsaa af Folkekirkens Medlemmer; kun maa der i Forsamlingen Intet læres eller foretages, som strider mod Sædelighed eller offentlig Orden, s. Grl. § 76. Ulovlig Forhindring af eller Forstyrrelse i Samfundets Gudstjeneste eller enkelte religiøse Handlinger belægges med Straf, s. Straffelov § 157. Samfundets Medlemmer kunne fremdeles indrette saavel egentlige Kirker, som andre Forsamlings-

*) Om dette er Tilfældet, er naturligvis et faktisk Spørgsmaal, der maa afgøres efter de konkrete Omstændigheder, s. Straffelovens Motiver S. 185.

steder. De kunne vælge Præster eller Forstandere, der med kirkelig Virkning for Samfundets Medlemmer kunne foretage Daab, Vielse og andre kirkelige Handlinger, og som, naar Samfundet ikke er anerkjendt, ikke behøve nogen Bekræftelse af eller Anmeldelse for Regeringen. Endelig kunne de indrette Begravelsespladser for Samfundets Medlemmer, Alt dog under Iagttagelse af Sædelighed og de Love, som betrygge den offentlige Orden, navnlig med Hensyn til de foreskrevne Anmeldelser om Fødsel, Død o. s. v., s. Skr. 22. Jan. 1857.

Med Hensyn til enkelte Forhold kan der imidlertid reises Tvivl. Naar det saaledes var forbudt fremmede Trossamfund at have Klokker eller Taarn paa deres Kirker, s. Priv. 1747 § 7, kunne disse Ting vistnok ikke siges nødvendig at høre med til Gudstjenesten, men det ommeldte Forbud synes dog som udelukkende bygget paa Statskirkens ubetingede Eneret at maatte bortfalde med denne, hvilket ogsaa er antaget i Praxis, s. dog Scheels Personret S. 317.

Fremdeles kan der spørges, om det er tilladt at foretage Processioner eller oprette Klostre eller geistlige Ordener. Det maa vistnok antages, at Rettèn hertil ikke er tilsikkert ved Grl. § 76, thi de nævnte Foretagender høre ikke nødvendig med til Gudsdyrkelsen, og Forbud mod dem kunne være motiverede ved ganske andre end religiøse Hensyn, hvorfor slige Forbud ikke sjelden forekomme i katholske Stater. Paa den anden Side ere de paagjældende Foretagender heller ikke ligefrem forbudne ved Grl. § 76, og Spørgsmaalets Afgjørelse vil saaledes beroe paa, om de kunne siges at stride mod Sædeligheden eller den offentlige Orden, eller om de ere forbudne ved ældre, endnu gjældende Love eller blive forbudne ved nyere Love, hvilket uden Tvivl kan skee, uden at man derved kommer i Modstrid med Grl. § 76. Grl. §§ 87 og 88 ere i saa Henseende ikke afgjørende, da det beroer paa den almindelige Lovgivning, hvad der kan betragtes som et lovligt Øiemed, og

da Forsamlingsfriheden dels er begrændset ved Grundloven, s. Grl. § 88 in fine og § 89, jfr. Straffelov § 104, dels maa kunne begrændses ved den almindelige Lovgivning, forsaavidt der ikke er Tale om politiske Forsamlinger, s. f. Ex. Fdn. 26. Marts 1845 §§ 8, 11, 12, 13. Processioner ville nu, forsaavidt de ikke komme i Strid med de gjældende Politilove, være tilladelige, men kunne dog, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred, forbydes af Øvrigheden, s. Grl. § 88 in fine. Derimod ville Tiggermunkeordener være utilstedelige som stridende mod Betlerilovene, og med Hensyn til andre Ordener eller Klostre vil i ethvert Tilfælde det aflagte Ordensløfte efter Lovgivningens Grundsatninger, s. 5. 1. 2, Lov 10. Mai 1854 §§ 1, 9; mfl., være uforbindende, og den Paagjældende vil kunne forlange Statens Bistand, naar der lægges ham Hindringer i Veien for Udtrædelsen. I Øvrigt eksisterer der ikke noget almindeligt Forbud mod Klosters Oprettelse, og de Tvivl, der for Munkeordeners Vedkommende tidligere kunde hentes fra 6. 1. 3, ere bortfaldne, efterat denne Artikel udtrykkelig er ophævet ved Straffelovens § 308.

2) De fra Folkekirken afvigende Trossamfund kunne ikke blot lovlig bestaae i deres hidtilværende Omfang, men kunne ogsaa udvide sig ved Optagelse af nye Medlemmer, navnlig ogsaa af saadanne, som hidtil have hørt til Folkekirken. De tidligere bestaaende Forbud mod Apostasi, s. 6. 1. 1, Fdn. 30. Marts 1827 § 10, maatte utvivlsomt bortfalde ved Grl. 1849 § 81, jfr. Grl. § 76, Straffelov § 308, s. dog om et særeget Forhold Skr. 27. Apr. 1855. Ligeledes maatte Lovene om Proselytmageri bortfalde, forsaavidt de angik simpel Optagelse af Personer, der frivillig meldte sig. Endelig er det en Følge af den ved de anførte Grundlovsbestemmelser tilsikrede Lærefrihed, at Dissenterne ogsaa maae kunne anvende Overtalelser for at formaae Folk til at gaae over til deres Tro, og at de navnlig i dette Øiemed kunne angribe og bekæmpe Folkekirkenes Læresætninger. Derimod ere slige Bestræbelser ikke beskyttede ved Grl.

§ 76, jfr. Grl. 1849 § 81, forsaavidt de stride mod Sædeligheden eller den offentlige Orden. Det synes derfor, at Forledelse til Indtrædelse i et Trossamfund ogsaa efter Grundloven maatte ansees for utilladelig, naar den understøttedes ved Midler, som strede mod Sædeligheden eller den offentlige Orden, saasom ved Penge, ved Forledelse af Børn, navnlig mod Forældrenes Villie, s. Skr. 26. Jan. 1852, 27. Marts 1854. Ligesom det ikke kan betvivles, at Lovgivningsmagten uden at komme i Strid med Grundloven kunde forbyde og straffe saadant Proselytmageri, saaledes syntes de ældre Straffebestemmelser ogsaa efter Grundlovens Emanation at maatte beholde Gyldighed for saadanne Tilfælde. I Straffelovens 15de Kapitel om Forbrydelser med Hensyn til Religionen ere imidlertid ingen Straffebestemmelser mod Proselytmageri optagne, og ved dens § 310 er den i Fdn. 19. Sept. 1766 § 1 optagne Straffebestemmelse udtrykkelig ophævet. Skjøndt det nu er paafaldende, at Straffeloven, i hvis Motiver S. 184 der dog yttres nogen Tvivl om, hvorvidt de tidligere Straffebestemmelser for Proselytmageri i det Hele kunne ansees for hævede ved Grundloven, ikke tillige har hævet Bestemmelserne i Priv. 15. Mai 1747 § 4 og Pl. 27. Dec. 1842 § 5, kan det dog aabenbart ikke være Straffelovens Mening, at Proselytmageri under visse Forudsætninger skulde være strafbart, naar det udøvedes af Reformerte eller Baptister, men ikke, naar det udøvedes af Katholiker, og man synes derfor at maatte gaæ ud fra, at Proselytmageri overhovedet ikke længere kan straffes, forsaavidt det ikke tillige indeholder et Brud paa andre gjældende Love, s. f. Ex. Straffelovens § 213, jfr. Motiverne S. 185*). Derimod maa Forbudet mod, at de fremmede Trossamfunds Præster i deres Prædikener tale hadskelig og med Foragt om den lutherske Konfessions Lærdomme, s.

*) Herved er dog ikke udelukket, at særegne Foranstaltninger kunne træffes imod Børns Forledelse til fremmede Religioner, f. Ex. en Værges Beskikkelse.

Priv. 1747 § 5, endnu staae ved Magt, jfr. den lignende Forskrift med Hensyn til Folkekirkens Geistlige i 2. 4. 10. Ligeledes synes det endnu at maatte gjælde som Hovedregel, at Børn af lutherske Forældre ikke maae optages i Dissenterskoler, og at de navnlig ikke her maae undervises i Religion, jfr. Grundsætningerne i Lov 13. Apr. 1851 § 9, Skr. 1. Dec. 1851, 31. Dec. 1859, 1. Febr. 1861 med Anmærkning, 17. Apr. 1862, Folkethingstidende 15. Session Sp. 2485 ff.

3) De fra Folkekirken afvigende Trossamfund ere anerkjendte som lovlig bestaaende Korporationer. De nyde saaledes i samme Omfang, som Folkekirken, Beskyttelse mod Bespottelse eller Forhaanelse af deres Tros lærdomme eller Gudsdyrkelse, s. Straffelovens § 156, jfr. Lov 3. Jan. 1851 § 8, jfr. derimod tidligere Fdn. 27. Sept. 1799 § 5. Fremdeles kan et saadant Samfund eie Gods, købe faste Eiendomme og modtage Gaver og Legater, i hvilken Henseende dog den almindelige Lovgivning maa kunne gjøre Indskrænkning, saafremt Almenvellet fordrer det. I Øvrigt ere disse Samfund, naar de ikke ere anerkjendte, ikke undergivne noget særligt Tilsyn eller nogen positiv Beskyttelse fra Statens Side. De kunne have egne Skoler, s. Skr. 16. Sept. 1851, og eget Fattigvæsen, men fritages ikke herved for Bidrag til det almindelige Skole- og Fattigvæsen, medmindre saadan Frihed særlig er tilstaaet, s. Regl. 29. Marts 1814 § 22, Lov om Kjøbstædernes kommunale Beskatning 11. Febr. 1863 § 17, Noget, hvorom der dog ikke let vil blive Spørgsmaal uden med Hensyn til de anerkjendte Samfund. Udgifterne ved deres Gudsdyrkelse maae de selv afholde uden hertil at kunne vente nogen Understøttelse af Staten. Om den særegne Regel i Grl. § 77 vil blive handlet nedenfor.

C. De fra Folkekirken afvigende Trossamfunds Forhold ordnes ved Lov, s. Grl. § 78, smh. med § 75, og ovenfor § 145 C. En almindelig Lov herom er ikke udkommet, men nogle af de vigtigste Forhold ere ordnede ved Lov 13. Apr. 1851, som dog mere angaaer de enkelte Trosbekjenderes

end Samfundets Forhold, s. ogsaa Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 4, Straffelov §§ 156, 157, jfr. Lov 3. Jan. 1851 § 8.

§ 147. Fortsættelse. Om Forskjellen mellem anerkjendte og ikke anerkjendte Trossamfund.

Medens ethvert Samfund, der fyldestgjør de i § 146 nævnte Betingelser, har de sammesteds omhandlede Rettigheder og er undergivet den i Grl. § 78 omhandlede Ordning ved Lov, kan man med Hensyn til disse Samfund, der kunne betegnes som bestaaende eller lovlig bestaaende, atter skjelne mellem de anerkjendte og de ikke anerkjendte eller blot bestaaende Trossamfund. Under denne Inddeling kan efter den korrektere Sprogbrug ikke indbefattes Folkekirken, s. Grl. § 75, smh. med § 78, Lov 13. Apr. 1851 § 1, Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 4, da Folkekirken indtager en ganske eiendommelig Retsstilling og dels nyder større Rettigheder, dels er underkastet større Indskrænkninger fra Statens Side end de anerkjendte Trossamfund, s. ovenfor § 145. Da Folkekirken imidlertid i forskellige Retninger er undergivet de samme Regler, som gjælde om de anerkjendte Trossamfund, indbefattes den dog ikke sjelden under den sidstnævnte Betegnelse, s. Grl. § 77, Lov 13. Apr. 1851 §§ 2, 8, 10, 11, 12. Folkekirken kan naturligvis ogsaa betegnes som et bestaaende Trossamfund, s. Straffelov § 156, men paa Grund af dens eiendommelige Retsstilling er denne Betegnelse dog ikke den almindelige.

A. Begrebet om et anerkjendt Trossamfund, hvilket Udtryk i Grundloven kun forekommer i § 77, jfr. Grl. 1849 § 82, er temmelig vanskeligt at bestemme. I Lov 13. Apr. 1851 § 1, smh. med Lovens Titel og §§ 2, 8, 10, 11, 12, defineres det som et Trossamfund, der her i Landet har af Staten anerkjendte og til at forrette Vielser berettigede Præster. Herefter kunne til anerkjendte Trossamfund kun henregnes det reformerte, det katholske og det mosaiske Trossamfund samt efter Bkg. 2. Nov. 1865 tillige det methodistiske Trossamfund, idet Baptisternes Forstander kun

skulde anmeldes for, ikke anerkjendes af Øvrigheden, s. Pl. 27. Dec. 1842 § 1, og de græske og anglikanske Præster i Kjøbenhavn kun vare anerkjendte som Legationspræster. Det er klart, at dette Begreb maa lægges til Grund i alle de Forhold, som ere ordnede ved Loven 1851, og som ganske vist ere de vigtigste, hvori Anerkjendelsen kommer i Betragtning; men derimod stiller Sagen sig noget tvivlsomt med Hensyn til de Forhold, der ligge udenfor Loven 1851 og navnlig med Hensyn til Grl. § 77, jfr. Grl. 1849 § 82. Loven 1851 har nemlig aabenbart ikke havt til Hensigt paa bindende Maade at afgjøre, hvorledes Begrebet »anerkjendt Trossamfund» skulde opfattes med Hensyn til det i Grundloven omhandlede Forhold, idet den i Loven angivne Begrebsbestemmelse ikke fremtræder med Karakteren af en almindelig Legaldefinition. Dertil kommer, at Loven 1851 ikke vel kunde bestemme Begrebet anderledes, end den har gjort, idet den vilde afhjælpe den Trang, der for Dissenterne var tilstede til at erholde et borgerligt Surrogat for de kirkelige Handlinger, som deres Geistlige ikke kunde udføre med borgerlig Retsvirkning, og denne Trang var tilstede hos alle dem, der ikke havde af Staten anerkjendte Præster. Det synes derfor betænkeligt uden Videre at ansee den i Loven 1851 givne Begrebsbestemmelse for anvendelig paa saadanne Forhold, som ikke efter deres Natur kræve en saa snever Fastsættelse af Begrebet.

Vende vi os til selve Grundloven, da indeholder dens § 77, jfr. Grl. 1849 § 82, ikke synderlig Veiledning til Begrebets Fastsættelse, og man synes paa den grundlovgivende Rigsforsamling nærmest at have tænkt sig, at denne skulde skee ved den i Grl. 1849 § 83, jfr. Grl. 1866 § 78, bebudede Dissenterlov, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2167. Da en saadan almindelig Lov imidlertid ikke er udkommet, nødes man til at bestemme Begrebet i Henhold til selve Grundloven. Det synes da klart, at ikke ethvert Samfund, der har dannet sig i Henhold til den almindelige Hjemmel i Grl. § 76, og hvis lovlige Existents saaledes kan siges at

være anerkjendt ved Grundloven, i den heromhandlede Henseende kan betegnes som anerkjendt. Ikke blot vilde et saadant Begreb savne den for den praktiske Anvendelse af Reglen i Grl. § 77 fornødne Bestemthed, men derhos vilde den Modsætning, som Paragraphen aabenbart forudsætter, i saa Fald savnes, s. ogsaa Straffelov § 156, smh. med Lov 13. Apr. 1851, jfr. dog Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2166. Anerkjendelsen maa uden al Tvivl forudsætte en speciel Akt. Paa den anden Side synes hverken den naturlige Betydning af Udtrykket *anerkjendt Trossamfund* eller det nærmeste Øiemed med Bestemmelsen i Grl. § 77. 2. M., at Ingen skal fristes til for pekuniar Fordels Skyld at udtræde af sit Trossamfund, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2166, at kræve en saa snever Fastsættelse af Begrebet, som den i Lov 1851 givne. Man synes derimod at kunne betegne et Samfund som anerkjendt i den i Grl. § 77 omhandlede Retning, naar Lovgivningen har givet visse Regler om Ordningen af dets Forhold, hvorved der er tillagt det visse, omend indskrænkede Rettigheder, der gaae udenfor det, som efter den almindelige Lovgivning vilde tilkomme det, thi heri ligger en speciel Anerkjendelse af Samfundet fra Statens Side. Herimod kan den i Bkg. 2. Nov. 1865 indeholdte Forudsætning neppe komme i Betragtning. Man synes derfor at maatte betegne Baptisterne, hvem en begrændset Religionsøvelse tilstodes ved Pl. 27. Dec. 1842, og de mæhriske Brødre, hvem det ved Pl. 23. Dec. 1771 bevilgedes at aflægge Ed efter en særegen Formular, hvorhos der i Kolonierne endog tilstodes dem meget omfattende Rettigheder som anerkjendte Samfund med Hensyn til Anvendelsen af Grl. § 77. Derimod taler Mere for at lægge det i Lov 13. Apr. 1851 opstillede Begreb til Grund ved Anvendelsen af Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 4 (jfr. Lov 6. Marts 1869 § 61 og § 39), der tillægger Præsterne et særligt Privilegium. I Praxis synes man imidlertid tilbøielig til at ansee det ved Lov 1851 hjemlede Begreb for anvendeligt i alle Forhold, hvor Samfundets Aner-

kjendelse eller Ikke-Anerkjendelse kommer i Betragtning, s. Skr. 3. Dec. 1850, Bkg. 2. Nov. 1865.

B. Med Hensyn til de Samfund, der ikke allerede vare anerkjendte ved Udstedelsen af Grl. 1849, opstaaer det Spørgsmaal, hvorledes Anerkjendelsen skal tilveiebringes. Dette maa uden Tvivl besvares derhen, at det kun kan tilkomme den lovgivende Magt at meddele Anerkjendelsen. Denne kan ikke betragtes som en simpel Embedsudnævnelse, men har en meget væsentlig Indflydelse paa Samfundsmedlemmernes retlige Stilling og henhører saaledes efter sin Natur under Lovgivningsomraadet. Derhos indeholder Anerkjendelsen aabenbart en Ordning af et fra Folkekirken afvigende Trossamfunds Forhold, der efter Grl. § 78, jfr. Grl. 1849 § 83, bør skee ved Lov. De før Grundloven stedsfundne Anerkjendelser synes ogsaa nærmest at maatte opfattes som Lovgivningsakter. Nogen Indvending herimod kan ikke hentes fra den Omstændighed, at Lov 13. Apr. 1851 § 1 kun fordrer, at Præsterne skulle være anerkjendte af Staten, thi ligesom Anerkjendelsen af den enkelte Præst, naar Samfundet engang er anerkjendt, naturligvis skeer ad administrativ Vei, saaledes har Loven aabenbart ikke havt til Hensigt at ndtale Noget om den Form, hvori Anerkjendelsen skal skee. Til at skjelne mellem de forskjellige Retninger, hvori Anerkjendelsen faaer Betydning, saa at den i Grl. § 77 omhandlede Anerkjendelse skulde kunne meddeles ad administrativ Vei, medens Lovhjemmel skulde være nødvendig til Indtrædelsen af de i Lov 13. Apr. 1851 omhandlede Retsvirkninger, er der i Mangel af positiv Hjemmel neppe tilstrækkelig Grund. Ved det Anførte er det naturligvis ikke udelukket, at der ved den i Grl. § 78 omhandlede Lov kan meddeles Regeringen Bemyndigelse til ad administrativ Vei at anerkjende et Trossamfund. Den her forsvarede Opfattelse er imidlertid ikke fulgt af Administrationen, idet Anerkjendelsen af det methodistiske Samfund er skeet ved en kongelig Resolution, s. Bkg. 2. Nov. 1865, men denne Omstændighed er naturligvis ikke

afgjørende, da den nævnte Bekjendtgjørelse ikke er nogen Lov. Som Hensyn, der ved Spørgsmaalet om Anerkjendelsen ville komme i væsentlig Betragtning, kunne nævnes Samfundets historiske Berettigelse, Medlemmernes Talrigbed og efter Omstændighederne Lærens Beskaffenhed *).

C. Virkningerne af Anerkjendelsen ere dels visse særegne Fortrin, dels visse særegne Indskrænkninger.

I førstnævnte Henseende mærkes:

1) De anerkjendte Samfunds Geistlige have offentlig Troværdighed og kunne med borgerlig Retsvirkning udføre kirkelige Handlinger, føre Kirkebøger, o. s. v., s. Lov 13. Apr. 1851. Som Følge heraf kunne Samfundets Medlemmer med borgerlig Gyldighed modtage kirkelig Daab, Vielse, o. s. v. af deres egne Geistlige, men paa den anden Side er der heller ikke aabnet dem Adgang til at benytte den borgerlige Form, som for de ikke anerkjendte Samfunds Medlemmer træder i Stedet for hine Handlinger, s. Lov 13. Apr. 1851.

2) Deres Geistlige ere fritagne for Værnepligt, s. Værnepligtslov, 2. Marts 1861 § 4.

3) Deres Medlemmer yde kun kirkelige Afgifter til selve Samfundet, ikke til Folkekirken eller Skolevæsenet, s. Grl. § 77, og nedenfor.

4) De anerkjendte Samfund have vel ikke noget Krav paa Understøttelse af Staten, men der er dog Intet til Hinder for, at en saadan kan tillægges dem, s. Koloniallov 27. Nov. 1863 § 70, hvorimod der ikke vil blive Spørgsmaal herom med Hensyn til de ikke anerkjendte Samfund.

Paa den anden Side har Staten en større Kontrol med de anerkjendte end med de ikke anerkjendte Samfund. Medens Staten ligeoverfor disse kun har at bringe de al-

*) At denne ikke kan være ubetinget afgjørende, fremgaaer allerede deraf, at det mosaiske Samfund er anerkjendt, medens Anerkjendelse Ingenlunde kan ventes at ville blive tillagt enhver kristelig Sekt, s. Folkethingstidende 7. Session Sp. 1557—1606.

mindelige Love til Anvendelse, har den med Hensyn til de anerkjendte at udnævne eller konfirmere Udnævnelser af deres Geistlige, s. ovenfor § 142, Skr. 28. Sept. 1850, 5. Marts 1851, Resol. 1. Juli s. A., hvilken Udnævnelse eller Stadfæstelse atter maa kunne tilbagekaldes i Tilfælde af Misbrug. Derhos maae de tidligere bestaaende Forbud mod Brugen af Exkommunikation uden Kongens Samtykke, s. Priv. 15. Mai 1747 § 13, Adn. 29. Marts 1814 § 8, og mod uden Regeringens Samtykke at bekendtgjøre kirkelige Anordninger, s. Resol. 9. Juni 1841, uden Tvivl endnu ansees for gjældende, ligesom Regeringen endelig fører et vist Tilsyn med Bestyrelsen af de paagjældende Samfunds Formue, s. med Hensyn til Jøderne Regl. 29. Marts 1814 § 7, Reskr. 22. Mai 1816, Kskr. 12. Apr., 13. Juli 1817, med Hensyn til Katholikerne Kskr. 15. Jan. 1825, 2. Juni 1832, med Hensyn til de Reformerte Kskr. 8. Juni 1824.

Ved Anvendelsen af de ovennævnte Regler maa i Øvrigt erindres det ovenfor under A Bemærkede om Bestemmelsen af Begrebet »anerkjendt Trossamfund«; det der opstillede videre Begreb vil imidlertid vistnok kun faae Betydning med Hensyn til Anvendelsen af den i Grl. § 77 givne Regel.

Andet Kapitel. Om Statens Forhold til de enkelte Trosbekjendere.

§ 148. Om de borgerlige og politiske Rettigheders og Pligters Uafhængighed af Trosbekjendelsen.

Efter Grl. § 79, s. Grl. 1849 § 84, kan Ingen paa Grund af sin Trosbekjendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder eller unddrage sig Opfyldelsen af nogen almindelig Borgerpligt*). Ifølge denne Paragraph er altsaa Trosbekjendelsen erklæret for et irrelevant Faktum i borgerlig og politisk Henseende.

*) Om Adgang til Stiftelser, s. Oppermann: Om Stiftelser S. 125.

Bestemmelsen kan derfor ikke indskrænkes til dem, der have en Trosbekjendelse af en vis Beskaffenhed, og den synes end ikke at kunne erklæres for uanvendelig paa den, der slet ingen Trosbekjendelse har, s. dog Larsens saml. Skr. I 3 S. 179—80. At det ikke kommer i Betragtning, om Vedkommende har sluttet sig til et bestemt Religions-samfund eller ikke, er i ethvert Tilfælde afgjort, da Grl. § 79 slet ikke taler om Statens Forhold til de enkelte Samfund, men kun om dens Forhold til de enkelte Individuer.

Det maa imidlertid vel mærkes, at Grl. § 79 ingenlunde siger, at Alle uden Hensyn til deres Trosbekjendelse skulle have lige Rettigheder i borgerlig og politisk Henseende; den bestemmer kun, at Alle uden Hensyn til Trosbekjendelsen skulle have Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder. Den virkelige Opnaaelse af en borgerlig eller politisk Ret maa derimod forudsætte, at Vedkommende opfylder de foreskrevne Betingelser for dennes Erhvervelse. Forsaavidt der nu blandt disse Betingelser findes saadanne, som ikke kunne opfyldes af visse Trosbekjendere, hvilket navnlig kan være Tilfældet, hvor Rettighedens Erhvervelse er betinget af Aflæggelsen af en Ed, s. Grl. § 55, Grl. § 17, Resol. 20. Sept. 1866, D. T. 1866. 853, D. L. 1. 13, 1. 14, mfl., medens den Paagjældende ikke hører til et Religionssamfund, hvis Medlemmer kunne aflægge Eden efter de i Lovgivningen bestemte Former, vil han altsaa kunne blive udelukket fra Erhvervelsen af en Rettighed, som han vilde have kunnet opnaae, hvis han havde hørt til et andet Trossamfund; men Grunden til denne Udelukkelse ligger da ikke i hans Trosbekjendelse, men deri, at han ikke har opfyldt de for Rettighedens Erhvervelse foreskrevne Betingelser. Et Andet er, at det uden Tvivl følger af Grundsætningen i Grl. § 79, at borgerlige og politiske Rettigheders Erhvervelse ikke lettelig bør knyttes til saadanne Betingelser, som adskillige Personer paa Grund af deres Trosbekjendelse hindres i at opfylde, og at der navnlig, saafremt en Person vilde blive udelukket fra Opnaaelsen

af en saadan Ret, fordi han ikke kan aflægge Ed efter de lovbestemte Former, ad Lovgivningsveien og om fornødent ved foreløbig Lov bør træffes fornøden Foranstaltning til Forandring i Edsformularen for saadanne Tilfælde, s. ovenfor § 103 og Nellemann: den ordinaire civile Procesmaade S. 344.

I Overensstemmelse med det Anførte maa det fremdeles antages, at en Person paa Grund af sin Trosbekjendelse kan blive udelukket fra Opnaaelsen af visse Stillinger, naar det maa antages som givet, at hans Trosbekjendelse vil forhindre ham i paa forsvarlig Maade at udføre nogen af de med Stillingen forbundne Forretninger, hvorimod det mindre Hensigtsmæssige i Stillingens Overdragelse til en Dissenter ikke uden Videre kan udelukke ham, men kun kan bevirke, at Regeringen, forsaavidt der er Tale om en Embedsbesættelse, tager dette Moment med i Betragtning ved Afgjørelsen. Ligesom det er en Selvfølge, at en Dissenter ikke kan beklæde noget geistligt Embede i Folkekirken, ligesaa lidt som en Lutheraner kan indtage en saadan Stilling i en Dissentermenighed*), saaledes er det ogsaa klart, at en Dissenter ikke kan beklæde en theologisk Lærerpost ved Universitetet**). Ligeledes maa det paa Grund af den indgribende Betydning, Religionsundervisningen har som Grundlag for Almueskoleundervisningen, antages, at en Dissenter ikke kan blive Almueskolelærer, s. Cirk. 14. Marts 1850, Lov 13. Apr. 1851 § 11, ligesom det ogsaa kan betvivles, om han vil kunne fungere som Medlem af en Skolekommission eller et Skoleraad, s. Skr. 24. Mai 1854; dog maa der i sidstnævnte Henseende uden Tvivl gjøres en Undtagelse for de Reformertes Vedkommende, s.

*) Da der her ikke er Tale om nogen borgerlig eller politisk Ret, kommer Grl. § 79 allerede af denne Grund ikke til Anvendelse.

**) Anderledes vilde Sagen naturligvis stille sig, hvis det bestemtes, at der ved Universitetet skulde meddeles Undervisning i reformert eller katholsk Theologi.

Adn. 29. Juli 1814 for Landet § 37. Derimod kunne Lærerpøster ved Universitetet, lærde Skoler eller andre høiere Undervisningsanstalter, forsaavidt de ikke have Noget med Religionen at gjøre, meget vel besættes med Dissentere, s. dog 6. 1. 2, som ikke er hævet ved Straffelovens § 308. Paa Grund af den overveiende Indflydelse, som Staten har paa Folkekirkens Forhold, kunde Endel tale for at fordrø den lutherske Trosbekjendelse hos Kultusministeren, men en saadan Fordring kan i Mangel af positiv Hjemmel, s. derimod Grl. § 5, utvivlsomt ikke fastholdes. Til saadanne Øvrighedsposter, til hvilke Forretninger, vedrørende Kirkevæsenet eller Almueskolevæsenet, ere henlagte, navnlig Amtmandspøster, ville Dissentere ikke let blive beskikkede, men i Øvrigt kunne de ikke antages for udelukkede fra Øvrighedsposter *).

Hvad Dommerembeder angaaer, vil en Hindring for Embedets Tiltrædelse kunne ligge deri, at den Paagjældende ikke kan aflægge Dommereden paa den befalede Maade, s. den i et Tillæg til Lovbogen indførte Dommered. Derimod synes den Omstændighed, at Dommeren kan komme til at tage kristne Parter og Vidner i Ed, ikke med Nødvendighed at medføre, at han selv skal være Kristen, da man anerkjender, at en kristen Dommer kan tage jødiske Parter og Vidner i Ed, s. Lov 19. Apr. 1864, Nellesmann: Civilprocessens almindelige Del S. 166, jfr. dog Scheels Personret S. 329. Ligesom der herefter Intet vilde være til Hinder for, at en Jøde kunde blive Dommer, naar Dommereden forandredes saaledes, at han kunde aflægge den, saaledes kunde den engang ansatte Dommer neppe miste sit

*) Den i Bevilling 20. Sept. 1754 udtalte Regel, at katholske Undersaatter i Vestindien efter Omstændighederne kunde vente sig Betjeninger sammesteds, dog med Undtagelse af Poster i Gouvernementet eller Kommandoen, kan neppe være bindende, s. nu ogsaa Koloniallov 27. Nov. 1863 § 72, jfr. dog Scheels Personret S. 329.

Embede, fordi han gik over til den jødiske eller en anden ikke kristelig Religion*).

Naar man har ment, at Grl. § 79 kun kan antages for anvendelig paa de danske Statsborgere, s. Larsens saml. Skr. I 3. 174, kan dette neppe billiges. Udtrykket »Ingen« i Paragraphens Begyndelse er ganske almindeligt, og Udlændinge kunne meget vel være i Besiddelse af borgerlige eller endog politiske Rettigheder her i Riget, s. saaledes Grl. §§ 87 og 88, hvilke ikke uden Vilkaarlighed kunne indskrænkes til danske Statsborgere. Vil man støtte sig paa Udtrykket »den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder«, maa det paa den anden Side erindres, at Grl. § 79 kun taler om Adgang til den fulde Nydelse af disse Rettigheder, og at den Paagjældende for virkelig at opnaae en saadan Nydelse maa opfylde de i Øvrigt dertil knyttede Betingelser, hvorved Udlændinge for en stor Del ville udelukkes. Dertil kommer, at kun den danske Statsborger har en ved Grundloven tilsikkert Adgang til borgerlige og politiske Rettigheder, og at Udlændinge derfor ville kunne berøves denne Adgang ved en Udvisning eller ved en Negtelse af Adgang til Riget, men dette er noget ganske Andet, end at Paragraphens Bestemmelser overhovedet skulde være uanvendelige paa Udlændinge.

Det maa endelig erindres, at Grl. § 79 kun bestemmer, at Ingen paa Grund af sin Trosbekjendelse kan berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder. Bestemmelsen er derfor ikke til Hinder for, at visse fremmede Religionsbekjendere af andre Grunde kunne udelukkes fra saadanne Rettigheder. Dog synes det ikke foreneligt med Grundloven, at samtlige Medlemmer af et vist Religionssamfund som saadanne udelukkes fra visse borgerlige eller politiske Rettigheder, selv om Grunden til en saadan Udelukkelse ikke nærmest maatte ligge i deres

*) I den kjøbenhavnske Sø- og Handelsret har det ogsaa i Praxis været anerkjendt, at Jøder kunne være Medlemmer af Retten.

Religionsbekjendelse, men i andre Omstændigheder, thi Udelukkelsen skeer dog i saa Fald paa Grund af deres Trosbekjendelse.

Efter det Anførte synes det at burde antages, at Forbudet mod fremmede Jøders Adgang til Riget, s. 3. 20. 1, Adn. 29. Marts 1814 § 1, jfr. § 19, var bortfaldet ved Grl. 1849 § 84, jfr. Grl. 1866 § 79. Vistnok maatte disse Bestemmelser overveiende antages for byggede paa politiske Grunde, saasom Frygt for ulovlig Handel, Bedrageri og andre Misligheder, s. 3. 20. 1, smh. med 3. 20. 3 og Fdn. 22. Okt. 1701 II Post 4. Kap. § 3, samt Bestemmelsens Plads i Lovens 3die Bog umiddelbart efter 3. 19, jfr. ogsaa D. T. 1850 S. 124; men da de Paagjældende dog udelukkedes som Medlemmer af det jødiske Religionssamfund, maatte Forbudet uden Tvivl antages for bortfaldet allerede ved Grl. 1849 § 84. Da dette imidlertid ansaaes for tvivlsomt, blev det paagjældende Forbud særlig hævet ved Lov 5. Apr. 1850, hvis Udtryk lode det uafgjort, om det allerede var hævet ved Grundloven eller først nu ophævedes, s. Larsens saml. Skr. I 3. 174—75. Tvivlsommere stillede Sagen sig med Hensyn til 6. 1. 3, hvorefter Munke, Jesuiter og deslige papistiske geistlige Personer under deres Livs Fortabelse ikke maatte lade sig finde eller opholde sig i Kongens Riger og Lande. Forbudet mod, at katholske Geistlige fandtes her i Riget, maatte ganske vist bortfalde ved Grl. 1849 § 81, jfr. Grl. 1866 § 76, da det var en ligefrem Konsekvents af Katholikernes Ret til Gudsdyrkelse, at de ogsaa maatte være berettigede til at have deres Præster og andre Geistlige. Derimod syntes Forbudet mod, at Munke og Jesuiter opholdt sig her i Riget, ikke ligefrem at kunne bortfalde ved Grl. 1849. Ved Grl. § 81 kunde Forbudet neppe bortfalde, da Munke og Jesuiter ikke udgjorde noget særeget Religionssamfund, og da den Ret, som den nævnte Paragraph tillægger Borgerne til at forene sig i Samfund for at dyrke Gud paa den Maade, der stemmer med deres Overbevisning, er begrændset ved

Sædeligheden og de til den offentlige Ordens Opretholdelse givne Love, s. ovenfor § 146 Nr. 1, jfr. dog Scheels Personret S. 265 og Straffelovens Motiver S. 184, og ei heller syntes 6. 1. 3 at kunne bortfalde ved Grl. 1849 § 84, da de paa-gjældende Personer, der, som nys bemærket, ikke dannede et særligt Religionssamfund, ikke væsentlig vare udelukkede paa Grund af deres Trosbekjendelse, men af politiske Grunde, navnlig deres Underordningsforhold til Paven og for Jesuiternes Vedkommende deres statsfarlige Principer, s. Fdn. 19. Sept. 1866 § 11, Skr. 5. Marts 1851 Anm.*). I Øvrigt er Lovens 6. 1. 3 nu udtrykkelig hævet ved Straffelovens § 308.

Med de anførte Begrænsninger vil efter Grl. § 79 Enhver uden Hensyn til sin Trosbekjendelse have Adgang til de samme borgerlige og politiske Rettigheder, som Folkekirkens Medlemmer og i samme Omfang, som disse, jfr. Udtrykket *den fulde Nydelse*. Han kan derfor nedsætte sig, hvor han vil, drive borgerlig Næring, erhverve faste Eiendomme, indgaae Kontrakter, indlade sig i Ægteskab**), beklæde Embeder, vælge og vælges til politiske og kommunale Repræsentationer, Alt under Forudsætning af, at han opfylder de i Øvrigt i Lovene foreskrevne Betingelser for Opnaaelsen af slige Rettigheder.

*) At et Forslag om udtrykkelig Udelukkelse af Jesuiter og Munkeordener blev forkastet paa den grundlovgivende Rigsforsamling, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 3095, er inaturligvis ikke afgjørende med Hensyn til Spørgsmaalets Besvarelse.

**) Naar Bkg. 7. Jan. 1850 udtaler, at der ikke skal udkræves nogen kongelig Bevilling til at sammenvie Personer af den mosaiske Tro med Medlemmer af Folkekirken, var dette, som i Bekjendtgjørelsen selv udtalt, en ligefrem Følge af Grundlovens Bestemmelser. Paa den anden Side maatte det ansees for stridende mod Grl. 1849 § 84, naar den nævnte Bekjendtgjørelse fordrede, at de Paagjældende skulde forpligte sig til, at de Børn, som maatte avles i Ægteskabet, skulde opdrages i den evangelisk-lutherske Religion, s. Folkethingstidende 1. Session Sp. 925 ff. og Larsens saml. Skr. I 3. 175, jfr. nu Lov 13. Apr. 1851.

Ligesom de borgerlige og politiske Rettigheder ere uafhængige af Trosbekjendelsen, saaledes gjælder efter Grl. § 79 det Samme om Pligterne. Dissentere kunne derfor ikke paa Grund af deres eiendommelige Religionsanskuelser fritages for at opfylde Værnepligten, s. Skr. 12. Febr. 1850, Lov 2. Marts 1861 § 50, for at efterkomme Lovgivningens Forbud mod Betleri eller Løsgængereri, s. Skr. 3. Juni 1853, Lov 3. Marts 1860, eller for at aflægge Ed under Retssager*), s. Skr. 15. Marts 1852, 12. Sept. 1853. Et Andet er, at Vedkommendes Trosbekjendelse muligvis ikke yder tilstrækkelig Garanti for Edens Paalidelighed, i hvilken Henseende Dommeren maa anstille fornøden Undersøgelse, s. Jur. Ugeskr. 1854. 525.

§ 149. Fortsættelse. Om Gjennemførelsen af den i Grl. 1849 § 84 udtalte Grundsatning ved den senere Lovgivning.

Formedelst den paa Grundlovens Tid herskende Sammenblanding af Stat og Kirke kunde den i Grl. § 84 udtalte Grundsatning ikke strax gennemføres i sin Renhed. Forskjellige kirkelige Forhold have tillige en borgerlig Side, og den tidligere Lovgivning var saa langt fra at adskille disse to Sider af samme Forhold, at det tvertimod idelig var Tilfældet, at borgerlige Tvangsmidler anvendtes for at fremtvinge Opfyldelsen af kirkelige Forpligtelser, og at kirkelige Betingelser opstilledes for Nydelsen af borgerlige Rettigheder. Den nyere Lovgivning har søgt at fjerne disse Anomalier paa en Maade, der paa engang respekterer Individets Ret til uafhængig af kirkelige Betingelser at udøve borgerlige Rettigheder og det paagjældende Samfunds Ret til alene i Henhold til sin egen Lære at bestemme, om det vil foretage en vis Handling eller ikke, samt til ad

*) Heraf følger dog neppe uden Videre, at Vidnet ubetinget er pligtigt at aflægge Ed efter den sædvanlige Form, s. Nellesmann: Den ordinaire civile Procesmaade S. 345.

kirkelig Vei at indvirke paa det Medlem, som tilsidesætter dets Love, idet den nemlig har anordnet borgerlige Betingelser og borgerlige Former i Stedet for de tidligere kirkelige. Lovgivningen har imidlertid ikke i saa Henseende gennemført en fuldstændig Adskillelse mellem Stat og Kirke, men har væsentlig indskrænket sig til de Tilfælde, hvor en stærk praktisk Trang til en saadan Adskillelse var tilstede, altsaa navnlig med Hensyn til Medlemmerne af de ikke anerkjendte Samfund, hvorimod den med Hensyn til de af Staten anerkjendte og beskyttede Samfund som Hovedregel har fastholdt den Sætning, at disses Tilhængere, saa længe de forblive i Samfundet, ikke ere berettigede til at tilsidesætte dets Love. Dog er en Undtagelse gjort med Hensyn til Ægteskaber mellem Medlemmer af forskellige anerkjendte Trossamfund*), ligesom ogsaa de til Daaben knyttede, borgerlige Tvangsmidler og borgerlige Retsvirkninger ere hævede saavel for de anerkjendte, som for de ikke anerkjendte Samfunds Vedkommende. Idet den nærmere Udvikling forbeholdes Kirkeretten, skulle her de enkelte i Betragtning kommende Forhold kortelig berøres:

1. Ægteskab. Den tidligere Lovgivning anerkjendte som gyldig Stiftelsesform for Ægteskabet kun den geistlige Vielse, der alene kunde foretages af en af Staten anerkjendt Præst, og hvis Opnaaelse var knyttet til forskellige kirkelige Betingelser, s. Fdn. 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 2, medens den paa den anden Side havde saavel borgerlig, som kirkelig Retsvirkning. Herved opstod der Vanskeligheder for Medlemmerne af de ikke anerkjendte Samfund, idet den af disses Geistlige foretagne Vielse ikke havde borgerlig Gyldighed, medens en af en anerkjendt Præst foretagen Vielse dels kunde være besværende for deres Samvittighed, dels volde Vanskelighed med Hensyn til de stillede, kirkelige Betingelser, dels endelig af dem som staaende udenfor

*) I dette Tilfælde maatte nemlig Samfundets Krav vige for den udenfor samme staaende anden Persons Ret.

Menigheden ikke kunde fordres som en Ret. I disse Tilfælde har derfor Lov 13. Apr. 1851 § 1, jfr. §§ 3—7, indrømmet Ret til en borgerlig Vielse, der kun er knyttet til borgerlige Betingelser, og som har fuld borgerlig Gyldighed. Denne Ret kommer efter Udtrykkene i Lov 13. Apr. 1851 § 1 og Grundsætningen i Grl. 1849 § 84, jfr. Grl. 1866 § 79 ikke blot dem tilgode, der bevislig høre til et ikke anerkjendt Samfund, men overhovedet Enhver, der ikke hører til Folkekirken eller et anerkjendt Samfund, i hvilken Henseende en simpel Erklæring ansees for tilstrækkelig, s. Lov 1851 § 12, Skr. 24. Mai 1851, 30. Nov. 1857, 23. Sept. 1859.

Med Hensyn til Personer, der hørte til forskjellige anerkjendte Samfund, vare Vanskelighederne vel mindre, idet en borgerlig gyldig Vielse i saadanne Tilfælde kunde foretages af den kompetente Geistlige, Brudens Sognepræst, men desuagtet kunde der stille sig Hindringer i Veien, idet vedkommende Præst jevnlige betingede Vielsens Foretagelse af, at Ægtefællerne paatog sig visse Forpligtelser, navnlig med Hensyn til Børnenes religiøse Opdragelse, som kunde være besværende for deres Samvittighed. Tidligere afgjorde Staten, forsaavidt der ikke var Tale om Ægteskab mellem Lutheranere og Reformerte, i hvilket Tilfælde Bestemmelsen overlodes Forældrene, s. Reskr. 7. Sept. 1736, Bevilling 31. Jan. 1772, smh. med Priv. 1747 § 14, Spørgsmaalet paa den Maade, at Vielsen, naar blot den ene Part var luthersk, skulde forrettes af den lutherske Præst, og samtlige Børn opdrages i den lutherske Religion, s. Rosenvinges Kirkeret §§ 26, 27, 29; men disse særegne Garantier maatte uden Tvivl allerede være bortfaldne ved Grl. 1849 §§ 81 og 84, s. dog Bkg. 7. Jan. 1850, og kunde i alt Fald ikke vedblivende opretholdes. Der kunde derfor befrygtes Vanskeligheder ikke blot fra de fremmede, anerkjendte Trossamfunds Side, men ogsaa fra Folkekirkens, som nu savner den tidligere af Staten givne Garanti. Disse Vanskeligheder har Staten søgt at fjerne dels ved at lette Adgangen til kirkelig Vielse, idet denne skal kunne forrettes

saavel af Brudgommens, som af Brudens Sognepræst, s. Lov 13. Apr. 1851 § 8, dels ved at give Adgang til borgerligt Ægteskab efter lignende Regler, som i det ovennævnte Tilfælde, s. Lov 1851 §§ 2—7. De samme Grunde gjøre sig med forøget Styrke gjældende, naar Ægtefællerne høre til forskjellige Trossamfund, der ikke begge ere anerkjendte, og Lov 1851 § 2 har derfor ogsaa for dette Tilfælde givet de Paagjældende Ret til at indgaae borgerligt Ægteskab.

Naar endelig begge Ægtefæller høre til samme anerkjendte Trossamfund, kan der vel ogsaa undertiden være Trang til borgerligt Ægteskab, naar Kirken opstiller strengere Betingelser end Staten, saasom med Hensyn til Ægteskab i forbudne Grader, med Hensyn til Vielse af fraskilte Personer o. s. v.; men i disse Tilfælde er der dog ikke givet Adgang til borgerligt Ægteskab, dels fordi de sjeldnere indtræde, og Vanskelighederne jevnlige ville kunne fjernes ved Bevilling til Vielse af en anden Præst, dels fordi Staten i dette Tilfælde, hvor ikke Hensynet til en udenfor Samfundet staaende Persons Ret kommer i Betragtning, ikke har nogen særlig Opfordring til at understøtte de Paagjældende i at overtræde det Samfunds Love, hvortil de høre. Forsaavidt Vanskelighederne derfor ikke kunne fjernes paa anden Maade, kan Ægteskabet kun finde Sted derved, at Ægtefællerne eller dog en af dem udtræde af Samfundet hvilket efter Grl. § 76 altid maa staae dem frit for.

Med Hensyn til Skilsmisse har Lov 13. Apr. 1851 § 12 ophævet Nødvendigheden af den forudgaaende, geistlige Mægling i de samme Tilfælde, i hvilke borgerligt Ægteskab tilstedes efter Lovens §§ 1 og 2, idet Mæglingen her dels ikke ydede nogen Garanti, dels var besværende saavel for Parterne, som for Præsten. Derimod vedbliver Nødvendigheden af Mæglingen, hvor begge Ægtefællerne høre til samme anerkjendte Samfund.

2. Børnenes religiøse Opdragelse.

a) I saa Henseende kan der navnlig opstaae Vanskelighed, hvor Ægtefællerne ere af forskjellig Tro, hvad enten

de høre til anerkjendte eller ikke anerkjendte Samfund. Medens Staten tidligere foreskrev faste Regler for Forholdets Ordning, jfr. ovenfor Nr. 1, overlader den nu denne til Forældrene og indskrænker sig til at fordre, at en Overenskomst mellem de vordende Ægtefæller tilveiebringes, inden Vielsen tilstedes, samt til at vaage over Opretholdelsen af den Ret, som enhver af Ægtefællerne ved Overenskomsten har erhvervet, uden i Øvrigt at gjøre nogen selvstændig Ret gjældende for sig eller Kirken, s. Lov 13. Apr. 1851 § 9, jfr. dog Paragraphens 4. Membrum.

Høre Ægtefællerne til samme Trossamfund, maa der antages at være truffet en stiltiende Overenskomst, i Henhold til hvilken enhver af dem kan fordre Barnet opdraget i den Religion, som begge Forældrene hørte til paa Vielses-tiden, s. Skr. 3. Mai 1858.

b) Daaben var tidligere en Nødvendighed for alle kristne Trosbekjendere. Dens Foretagelse sikkedes ved borgerlige Tvangsmidler, s. Fdn. 30. Mai 1828 §§ 1, 5, og den var i Reglen en Betingelse for Arveret, s. 5. 2. 30, Fdn. 4. Juni 1828. For de ikke anerkjendte Samfunds Vedkommende hævedes Daabstvangen ved L. 13. April 1851 § 10, og i Stedet for Daaben traadte en Anmeldelse om Barnets Navn, der under den ved Fdn. 30. Mai 1828 § 5 foreskrevne Tvang skulde skee inden 8 Uger efter Barnets Fødsel; Attest om saadan Anmeldelse skulde da træde i Stedet for Daabsattest. For de anerkjendte Samfunds Vedkommende hævedes Daabstvangen ved L. 4. Marts 1857, der med Hensyn til Anmeldelse om Barnets Navn indeholder lignende Regler, som Lov 1851 § 10, kun at der, for at Spørgsmaalet om Barnets Daab ikke skal præjudiceres, er fastsat en længere Frist til Anmeldelsen om Barnets Navn. Den kirkelige Forpligtelse til Daabens Foretagelse og Kirkens Indvirkning paa det ulydige Samfundsmedlem for at hævde Overholdelsen af denne Forpligtelse er naturligvis ikke hævet ved L. 4. Marts 1857, s. Cirk. 24. Sept. 1856*).

*) Naar der her formenes, at Forældre af Folkekirken, der uden gyldig Grund forsømme deres Børns Daab, efter Omstændighederne ville

om Daabens Nødvendighed som Betingelse for Arveret hævedes udtrykkelig ved Lov 30. Nov. 1857.

c) Konfirmationen var efter de tidligere Regler Betingelse for Opnaaelsen af visse borgerlige Rettigheder, s. Fdn. 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 2, og for Opfyldelsen af visse borgerlige Pligter, s. endnu Lov 12. Febr. 1849 § 9, og dens Foretagelse sikkedes ved forskellige borgerlige dels direkte dels indirekte Tvangsmidler. Af indirekte Tvangsmidler kan mærkes, at Barnets Skolegang ikke fuldstændig maatte op-høre før Konfirmationen, s. Adn. 29. Juli 1814 for Kjøb-stæderne § 32, for Landet § 25. Mere direkte Tvangsmidler anvendtes, forsaavidt det var foreskrevet, at Enhver skulde være konfirmeret inden sit 19de Aar, s. Fdn. 25. Mai 1759 § 2, og at den, som vægrede sig herved, uden videre Dom skulde indsættes til Tvangsundervisning og Konfirmation i Forbedringshuset, s. Resol. 2. Dec. 1812, Kskr. 9. Apr. 1814, eller senere paa Ladegaarden, s. Cirk. 23. Okt. 1838, Fdn. 20. Marts 1844 §§ 34, 59, jfr. med Hensyn til Baptisterne Pl. 27. Dec. 1842 § 3.

Konfirmationens Betydning med Hensyn til Værne-pligtens Opfyldelse er bortfalden ved Lov 2. Marts 1861 §§ 7, 51, og den ved Skolelovgivningen hjemlede, indirekte Tvang til Konfirmation er hævet ved Lov 2. Mai 1855. Fremdeles er det ved Lov 13. Apr. 1851 § 11 bestemt, at Udskrivning af Skolen for de ikke anerkjendte Samfunds Vedkommende træder i Stedet for Konfirmationen med Hensyn til alle til denne knyttede, borgerlige Virkninger, og følgelig bortfalder for disse Samfund saavel Konfir-mationstvangen, som Konfirmationens Nødvendighed som Ægte-skabsbetingelse, s. Lov 1851 § 5. Med Hensyn til de aner-kjendte Samfund synes Konfirmationen endnu at maatte udkræves som Betingelse for Indgaaelsen af kirkeligt Ægte-

kunne udelukkes fra Kirkens Samfund, kan dette dog neppe forenes med de nugældende Regler om Kirketugten, s. Rosenvinges Kirke-ret § 82

skab, hvorimod Udskrivning af Skolen træder i dens Sted, naar Medlemmer af forskellige anerkjendte Samfund indgaae borgerligt Ægteskab, s. Lov 1851 § 5. Konfirmations-tvungen bortfalder naturligvis med Hensyn til de Børn af Medlemmer af anerkjendte Samfund, der i Medhold af Lov 4. Marts 1857 ikke ere blevne døbte, men derhos synes det at være en Konsekvens af denne Lovs Bestemmelser, at der heller ikke bør anvendes borgerlig Tvang for at formaae døbte Personer til at lade sig konfirmere eller til i dette Øiemed at modtage Undervisning, hvilket i Øvrigt allerede forinden var antaget i Praxis, s. Resol. 26. Mai 1850, Skr. 17. Marts 1852, Folkethingstidende 4. Session 1. Samling Sp. 687. Derimod synes Bestemmelserne i Adn. 29. Marts 1814 § 17, hvorefter den jødiske Konfirmation er Betingelse for Opnaaelsen af en Mængde vigtige borgerlige Rettigheder, ikke at kunne ansees som bortfalden.

d) Medens Dissenterbørn tidligere, forsaauidt de ikke hørte til de privilegerede Samfund, maatte deltage i Religionsundervisningen i de offentlige Skoler, s. Pl. 27. Dec. 1842 § 3, kunne de nu ifølge Lov 13. April 1851 § 11 fordres undtagne fra denne, hvorhos dog Skolebestyrelsen paa ethvert Sted har at paasee, at Børnene ikke savne Oplysning om de moralske og almindelige religiøse Begreber, samt at de, forsaauidt de høre til et kristeligt Trossamfund, erholde Kundskab om Bibelhistorien. Skulde det vise sig, at Børnene i denne Henseende forsømmes, ere Forældrene pligtige at lade dem modtage den fornødne Undervisning herom i Skolen, s. Cirk. 5. Aug. 1853, 8. Febr. 1855, jfr. ogsaa Lov 2. Mai 1855 § 1, 30. Sept. 1864 § 1.

3. Nådverens Nydelse er endnu Betingelse for at stedes til kirkelig Vielse, men fordres derimod ikke ved borgerligt Ægteskab, s. Fdn. 30. April 1824 § 3 Nr. 2, Lov 13. April 1851 § 5.

4. Om Begravelse bestemmes Intet i Lov 13. April 1851. Dissentersamfundene kunne uden Hensyn til, om de ere anerkjendte eller ikke, have deres egne Begravelsespladser,

s. Skr. 22. Jan. 1857, hvor da Begravelsen kan skee under Medvirkning af deres egen Præst og med deres egne Cereemonier. Have de ingen særskilt Begravelsesplads, maae de, da Staten ikke har indrettet almindelige Begravelsespladser, begraves paa Sognets lutherske Kirkegaard, hvor da den lutherske Præst kan forrette Jordpaakastelsen, men ikke er pligtig dertil, s. Skr. 25. Febr. 1852.

5. Med Hensyn til Ed har Lovgivningen foreskrevet en særegen Edsformular for Jøder, s. Lov 19. April 1864, jfr. Fdn. 10. Mai 1843, og for de målriske Brødre, s. Fdn. 23. Dec. 1771. For alle Andre kommer den almindelige Edsformular til Anvendelse, og Lovgivningen har ikke fundet Anledning til at foreskrive en almindelig, borgerlig Edsformular, der kunde benyttes af Enhver uden Hensyn til hans Trosbekjendelse. Adgangen til at aflægge Ed er ikke betinget af nogen vis Trosbekjendelse, men forsaavidt Vedkommende ikke hører til noget anerkjendt Samfund, maa Dommeren eller den anden Autoritet, der skal modtage Eden, undersøge, om hans Trosbekjendelse afgiver Garanti for, at han med Sandhed kan aflægge Eden i den sædvanlige Form, s. Skr. 15. Marts 1852, 12. Sept. 1853, Jur. Ugeskr. 1854. 525; er dette ikke Tilfældet, kan han ikke aflægge Ed.

§ 150. Om Grundlovens § 77.

Efter Grl. § 77, jfr. Grl. 1849 § 82, er Ingen pligtig at yde personlige Bidrag til nogen anden Gudsdyrkelse end den, som er hans egen. Derimod er det en Selvfølge, at han ikke paa Grund af sin Trosbekjendelse kan fritages for at svare de paa faste Eiendomme hvilende Afgifter til Folkekirken, navnlig Tiende og den Høstdag, som for visse Klasser af Personer træder i Stedet for denne, s. Skr. 3. Dec. 1850, 5. April 1854, ligesom han heller ikke vil kunne fritages for at yde Kirkens Embedsmænd det dem lovlig tilkommende Vederlag, naar han benytter deres Tjeneste, saasom ved Udstedelse af Attester, Forrettelse af Vielse osv. Derimod er han fritaget for at yde de rent personlige Af-

gifter til Folkekirken og dens Embedsmænd, navnlig ikke blot, som tidligere, for Høitidsoffer, s. Pl. 9. Juni 1847, men ogsaa for Præstepenge, s. derimod tidligere Pl. 21. Sept. 1814 § 1.

For at Ingen skal fristes til for pekuniar Fordels Skyld at udtræde af det Samfund, hvortil han hører, har imidlertid Grl. § 77. 2. M. fastsat, at Enhver, der ikke godtgjør at være Medlem af et her i Landet anerkjendt Trossamfund, skal til Skolevæsenet svare de til Folkekirken lovbefalede, personlige Afgifter, hvorimod en saadan Forpligtelse ikke paahviler Medlemmerne af de anerkjendte Samfund. Om Forstaaelsen af Begrebet »anerkjendt Trossamfund» i denne Henseende henvises til det ovenfor § 147 Nr. 1 Bemærkede. Ved de omhandlede personlige Afgifter forstaaes alle saadanne personlige Afgifter, hvilke Folkekirkens Medlemmer som saadanne ifølge Lovgivningen ere forpligtede til at yde, selv om Størrelsen ikke er lovbestemt, altsaa navnlig Høitidsoffer og Præstepenge. Afgiftens samlede Beløb bestemmes af Kjøbstadkommunalbestyrelsen eller Amtsraadet, s. Pl. 9. Juni 1847, Skr. 22. Dec. 1853, 5. Januar 1854. Ved Skolevæsenet sigtes til Kommunens almindelige Skolekasse, s. Skr. 22. Dec. 1853.

Anm. Med denne Afdeling kan jevnføres Scheels Personret S. 311—29.

Syvende Afdeling.

Om det statsborgerlige Forhold.

Første Afsnit. Om Indfødsret.

§ 151. Indfødsrettens Begreb og Arter.

Indfødsret betegner i videre Betydning Indbegrebet af alle de Rettigheder, som tilkomme Indfødte eller Indlændinge i Modsætning til Udlændinge, i snevrere og sædvanlig Betydning et Indbegreb af visse bestemte Rettigheder, som ogsaa kunne tillægges Udlændinge. Den første Art erhverves i Henhold til Lovgivningens almindelige Regler ved Tilstedeværelsen af visse faktiske Betingelser, navnlig Fødsel i Territoriet, den anden kan tillige erhverves ved en særlig Meddelelse, Naturalisation. Indfødsretten i begge Betydninger kan vel henføres under det statsborgerlige Forhold i videre Forstand, forsaavidt den medfører visse statsborgerlige Rettigheder og Pligter, s. Kundgj. 22. Dec. 1866 Art. 2, men den er dog væsentlig forskjellig fra Statsborgerforholdet i snevrere Betydning eller det undersaatlige Forhold, dels med Hensyn til Betingelserne, idet Indfødsret paa den ene Side i Reglen forudsætter Fødsel i Territoriet eller Naturalisation, paa den anden Side ikke, saaledes som det egentlige Statsborgerforhold, er knyttet til fast Bopæl i Territoriet, dels med Hensyn til Virkningerne, dels endelig med Hensyn til Ophøret.

§ 152. Indfødsrettens Stiftelse.

A. I Henhold til Lovgivningens almindelige Regler.

Forskrifterne herom findes i den saakaldte Indfødsret 15. Jan. 1776, der i denne Henseende ikke er forandret ved de senere Forfatningsbestemmelser, og til hvis Regler de yngre Love, der tillægge Indfødsretten forskjellige eien-dommelige Virkninger, maae antages at have henholdt sig. Betingelsen for Indfødsrets Erhvervelse er herefter i Al-mindelighed Fødsel i det danske Monarki; dog tilkommer Indfødsret ikke ubetinget Enhver, der er født i Monarkiet, og omvendt kan den undtagelsesvis tilkomme Personer, der ere fødte udenfor samme.

Efter Fdn. 1776 have følgende Personer Indfødsret:

1. De, som ere fødte i Monarkiet af Forældre, der selv have Indfødsret, s. Fdn. § 1, sammenholdt med § 9, hvad enten denne beroer paa Fødsel eller Naturalisation, s. Fdn. §§ 2—7. Disse Personers Indfødsret er ubetinget og for-tages ikke derved, at Forældrene kort efter Fødselen ud-vandre med Børnene, s. Fdn. § 1, smh. med § 9. Heller ikke kan det fordres, at Forældrene paa Fødselstiden skulle have fast Bopæl i Monarkiet, eller at Børnene, som fødes under Forældrenes midlertidige Ophold her, skulle forblive i Staten, s. Fdn. § 1, smh. med § 9.

2. De, som ere fødte udenfor Monarkiet af Forældre, der have Indfødsret ifølge Fødsel eller Naturalisation, s. Fdn. § 1, smh. med §§ 2—7, og som ere fraværende paa Reiser eller for den kongelige Tjenestes Skyld, s. Fdn. § 1, jfr. Skr. 6. Nov. 1851, 7. Jan. 1852. Denne Regel er altsaa ikke anvendelig, naar Forældrene paa Fødselstiden defini-tivt havde expatrieret sig, ei heller naar Forældrene ere faste Undersaatter uden læt have Indfødsret. Da der læg-ges Vægt paa Fødselen, er det ikke tilstrækkeligt, at Bar-net er avlet i Monarkiet eller under Forældrenes midlertidige Fraværelse fra samme, naar det først fødes, efterat For-

ældrene definitivt ere udvandrede, s. Scheels Personret S. 12—13. Ogsaa denne Indfødsret er ubetinget og fortæbes ikke derved, at Barnet maaske aldrig kommer hertil, eller i alt Fald ikke forbliver her, s. Fdn. § 1, smh. med § 9.

3. De, som fødes i Monarkiet af Forældre uden Indfødsret, naar de her i Staten forblive, s. Fdn. § 9. Det er Børnenes Forbliven, som det i saa Henseende kommer an paa, hvorimod det er ligegyldigt, om Forældrene forblive her eller ikke. Ei heller kan det komme de her fødte Børn til Skade, at de ere avlede før Forældrenes Indvandring.

At Børnene forblive her i Staten, er i Almindelighed*) en Forudsætning for, at de kunne udøve de til Indfødsretten knyttede Rettigheder, og man kan derfor spørge, om der ved den angivne Tilføielse til Fdn. § 9 blot skal betegnes den nævnte Forudsætning for Indfødsrettens Udøvelse, eller om Børnenes Forbliven her er en Betingelse for Indfødsrettens Tilværelse. For den førstnævnte Anskuelse kan anføres, at Fdn. § 1. 1. M., smh. med 2. M., kun fordrer Fødsel i Monarkiet uden Hensyn til, om Forældrene have Indfødsret eller ikke, s. ogsaa Fdn. § 2, og at Pl. 15. Febr. 1776 og Regl. 22. April 1829 § 5 i Forhold, hvor Indfødsret er nødvendig, kun fordrer Bevis for, at Vedkommende er født i Monarkiet. Da den omspurgte Sætning imidlertid efter Ordføiningen maa opfattes som en Betingelse, og da Bestemmelsen i Fdn. § 9 efter den førstnævnte Fortolkning vilde blive overflødig, synes man at være berettiget til at antage en indskrænkende Fortolkning af Fdn. § 1. 1. M., saaledes at de af Fremmede her i Landet fødte Børn kun erhverve Indfødsret under Betingelse af, at de forblive her i Staten. Modsetningen mellem Fdn. § 1. 1. og 2. M. forklæres derved, at de her fødte Børn af ikke indfødte Forældre dog ikke ubetinget ere udelukkede fra Indfødsret, og

*) Ubetinget gjælder dette dog ikke, saasom med Hensyn til Udnævnelse som dansk Gesandt i Udlandet, med Hensyn til Indskrivning i Klostre osv.

Pl. 1776 og Regl. 1829 kunne kun antages at have tænkt paa de almindelige Tilfælde, saa meget mere, som deres Udtryk dog i ethvert Tilfælde ikke ere ganske korrekte, s. Fdn. § 1. 2. M.

Den omspurgte Betingelse kunde synes at være fyldestgjort, naar Børnene paa Fødselstiden vare bestemte til at forblive her, saa at den Omstændighed, at de snart efter Fødselen udsendes af Riget for at opdrages i Udlandet, naar det dog er Meningen, at de skulle vende tilbage, eller endog, at Forældrene paa Grund af forandret Villiesbestemmelse senere udvandre med Børnene, ikke synes at kunne berøve disse den engang erhvervede Indfødsret. Herfor kan navnlig anføres det mindre Naturlige i, at det ellers i lang Tid kan henstaae uafgjort, om Vedkommende skal have Indfødsret eller ikke. Imidlertid tilstede Ordene neppe denne Fortolkning, ligesom det ogsaa i Praxis vilde være vanskeligt at oplyse, hvilken Villiesbestemmelse Forældrene paa et maaske langt tilbageiggende Tidspunkt have fattet. Man maa derfor tage Hensyn til den faktiske Omstændighed, om Barnet er forblevet her i Staten. Hertil kan det nu ikke fordres, at Vedkommende bestandig forbliver her, da han i saa Fald aldrig vilde opnaae nogen definitiv og ubetinget Indfødsret, hvilket ikke vilde være foreneligt med Bestemmelsen i Fdn. § 9 om, at de Paagjældende skulle agtes og ansees fuldkommen for Indfødte, men der maa efter de i Forordningens Præmisser udtalte Synspunkter sees paa, om Barnets Opdragelse er skeet her. Saalænge Barnets Opdragelse ikke er fuldendt her, har det kun erhvervet en betinget Indfødsret, hvilket navnlig kan være af Betydning med Hensyn til Pigebørns Indskrivning i Klostre, s. Fdn. § 8, og nedenfor.

Der kan fremdeles spørges, om Fdn. § 9 er anvendelig paa alle Børn af Fremmede, der fødes her i Landet, selv om det skeer under Forældrenes midlertidige Ophold her, eller kun paa Børn af saadanne Fremmede, der have taget fast Bopæl her i Landet. For at give Bestemmelsen det

videre Omfang tale dels de almindelige Udtryk i Begyndelsen af Fdn. § 9, dels den almindelige Hovedregel i Fdn. § 1. 1. M., der ikke bør indskrænkes mere end nødvendig. Herimod kan nu vel bemærkes, at de følgende Udtryk i Fdn. § 9 -have dog lige med dem fuld Frihed til at boe (ikke bosætte sig) og nære sig osv., synes at forudsætte, at Forældrene ere bosatte her, og at Fdn. § 1. 2. M. synes at gaae ud fra den Grundsætning, at der med Hensyn til Indfødsretten ikke sees paa Forældrenes midlertidige, men kun paa deres faste Opholdssted, s. Ørstedes Haandbog 2. D. S. 539, hvortil kommer, at de almindelige Udtryk i Fdn. § 1. 1. M. ere mindre afgjørende, da Bestemmelsen efter det ovenfor Bemærkede nærmest maa antages at angaae Børn af Indfødte. Imidlertid tale uden Tvivl overveiende Grunde for at tillægge Bestemmelsen i Fdn. § 9 et videre Omfang. Paragraphens Udtalelser om de Fremmedes Adgang til at boe og nære sig her ere ikke saa bestemte, at de berettigede til at indskrænke Bestemmelsen om Børnene, der refererer sig til de almindelige Udtryk i Paragraphens Begyndelse, og af Fdn. § 1. 2. M. kan man ikke med Sikkerhed slutte til den ovennævnte Grundsætning, at Indfødsretten udelukkende skal beroe paa Forældrenes faste Opholdssted, da der Intet er til Hinder for, at en Person kan have Indfødsret paa to Steder, Skr. 11. Marts 1852. Endelig synes det, da de omspurgte Børns Indfødsret i ethvert Tilfælde er betinget af deres Forbliven her, at være ret vel stemmende med Sagens Natur og de i Forordningens Præmisses udtalte Synspunkter at tage mere Hensyn til Børnenes end til Forældrenes Forhold til den danske Stat, s. dog Skr. 7. Sept. 1854, 5. Febr. 1856.

Til at udelukke Børn af Personer, der nyde Exterritorialitetsret, er der neppe tilstrækkelig Grund.

4. Paa Grund af Udtrykkene i Fdn. 1776 § 8 i Slutningen kan der spørges, om de foran opstillede Regler ogsaa komme til Anvendelse ved Afgjørelsen af Spørgsmaal om Kvinders Indfødsret, eller om denne retter sig efter

deres Mands eller Faders Forhold i saa Henseende. Det sidstnævnte Resultat, der i flere Tilfælde er antaget af den øverste Administration, s. Kskr. 28. April 1787, i Registret til Reskriptsamlingen under Rubrum «Fremmede», Mskr. 8. Marts 1849, er ikke uforeneligt med Ordene i Fdn. § 8, og det støttes med Hensyn til Fruer derved, at Hustruens Retsstilling i personlige Forhold i Almindelighed retter sig efter Mandens, hvilket navnlig ogsaa gjælder med Hensyn til det undersaatlige Forhold, s. Kskr. 14. Okt. 1845, Ørstedes Haandbog 2. D. S. 539. Imidlertid har det uden Tvivl Mest for sig alene at bedømme Kvinders Indfødsret efter deres egne Forhold i Overensstemmelse med de almindelige i Fdn. §§ 1 og 9 opstillede Regler. Ligesom disse Paragrapher efter deres Ord ogsaa indbefatte Kvinder, saaledes forstaaes Udtrykkene i Fdn. § 8 «Fruer og Jomfruer af Landets Indfødte» efter Sprogbrugen naturligt som «blandt Landets Indfødte», og denne Fortolkning vinder en vægtig Bestyrkelse ved Gjengivelsen i Indfødsrettens tyske Text «aus den Eingebornen des Landes*»). Fremdeles vilde Reglen om Indfødsrettens Afhængighed af Mandens og Faderens Retsforhold med Hensyn til Jomfruer komme i Strid med Lovgivningens almindelige Regler, ligesom den heller ikke synes forenelig med Slutningsordene i Fdn. § 8 «eller dem, som dermed lige agtes». Skulle disse Udtryk nemlig paa samme Maade, som de foregaaende, forstaaes genitivisk, altsaa om Hustruer eller Døttre af naturaliserede Udlændinge, fremkommer det unaturlige Resultat, at en naturaliseret Udlændings Døttre, men ikke hans Sønner have Indfødsret, og forstaaes de om Kvinderne selv, kommer der til at gjælde forskellige Regler om Kvinders Erhvervelse af Indfødsret i Henhold til den almindelige Lov-

*) Dette stemmer ogsaa med den forudgaaende Regel i Fdn. § 8, at der ikke ved Hoffet af noget Kjøen skal anvendes uden Personer, der ere eller kunne regnes for Indfødte, hvorved aabenbart henvises til de almindelige Regler i Fdn. §§ 1 og 9.

givning og ved Naturalisation, idet Indfødsretten i første Tilfælde kommer til at beroe paa Mandens eller Faderens, i sidste Tilfælde paa Kvindens eget Retsforhold, s. Kabinetsordre 18. Marts 1776 § 2, hvilket aabenbart maa have Formodningen imod sig; ligesom derhos den omspurgte Regel synes at stride mod den almindelige Grundsætning i Fdn. 1776 og navnlig mod Udtalelserne i dens Præmisses, saaledes ere ogsaa Reglerne om Indfødsrettens Erhvervelse og Fortabelse saa forskellige fra de tilsvarende Regler om det undersaatlige Forhold, at man ikke fra dette kan drage nogen bindende Analogi. Det gaaer endelig ikke an at følge en Middelvei ved at antage, at den indfødte Kvinde bevarer sin Indfødsret uanseet sit Ægteskab med en Udlænding, men at den udenlandske Kvinde i Overensstemmelse med den ovenanførte Regel, at Hustruens personlige Retsstilling retter sig efter Mandens, ved Ægteskab med en Dansk erhverver Indfødsret, thi Reglen i Fdn. § 8 er aabenbart udtømmende, jfr. Udtrykkene »forbeholdne ene og alene for» osv.

De ovenfor fremstillede Regler komme ikke blot til Anvendelse, hvor der er Spørgsmaal om Adgang til Stifter og Klostre, men ogsaa i andre Forhold, i hvilke det for en Kvinde har Betydning at have Indfødsret, saasom med Hensyn til Ansættelse ved Hoffet, s. Fdn. § 8, med Hensyn til Adgang til Næringsdrift, s. Næringslov 29. Dec. 1857 § 7, jfr. § 2 Nr. 4, med Hensyn til Adgang til Embeder og offentlige Bestillinger osv.

5. Forsaavidt efter det Ovenanførte et Barns Indfødsret kan beroe paa, om Forældrene have Indfødsret, maa der ifølge Lovgivningens almindelige Grundsætninger ved ægte Børn tages Hensyn til Faderens, ved usægte til Moderens Retsstilling, s. Skr. 8. Marts 1849, 6. Nov. 1851, 7. Jan. 1852.

6. Forsaavidt det i Reglen er en Betingelse for Indfødsrets Erhvervelse i Henhold til Lovgivningens almindelige Regler, at Personen er født i Monarkiet, maa det uden Tvivl

være tilstrækkeligt at være født i hvilken som helst Del af samme. Fdn. § 1 fordrer kun, at Personen er født i Kongens Stater, og naar der senere hen nævnes Danske*), Norske og Holstenere, har dette sin naturlige Grund i, at det var disse Lande, som dengang udgjorde Kongens Stater, s. dog Scheels Personret S. 230. At Bilandene og Kolonierne ikke særskilt opregnes, forklares deraf, at disses Beboere maatte indbefattes under Danske og Norske. Det fremgaaer ogsaa utvivlsomt af forskjellige Udtalelser i Lovgivningen, at de i Bilandene eller Kolonierne fødte Personer have Indfødsret, s. Regl. 11. Febr. 1848 § 3 Nr. 1, smh. med § 4 Nr. 1 og 2, Lov 15. April 1854 §§ 2, 3, Koloniallov 27. Nov. 1863 §§ 9, 18, 19. Hvad senere erhvervede Lande angaaer, synes ogsaa, selv om man ikke umiddelbart vil indbefatte dem under Udtrykket i Fdn. 1776 § 1 «Vore Stater», Forordningens Grunde afgjørende at tale for at tillægge dem Indfødsret, der ere fødte i samme efter Erhvervelsen**), s. Regl. 22. April 1829 § 5. De i Lauenborg fødte Personer maatte derfor antages at være i Besiddelse af Indfødsret, s. Kskr. 21. Aug. 1819, Forfl. 2. Okt. 1855 § 29, der for Lauenborgs Vedkommende atter ophævedes ved Kundgj. 6. Nov. 1858 og Kundgj. 16. Nov. 1864 § 19; men da Fdn. 1776 ikke var udvidet til Lauenborg, antoges Indfødsret ikke for nødvendig til Opnaelse af Embeder sammesteds. Hvad Afstaaelse af Land angaaer, er det indlysende, at Indfødsret ikke kan tilkomme dem, der fødes i et afstaaet Land efter Afstaaelsen. I Øvrigt kan der ved Erhvervelser og Afstaaelser af Land opstaae meget tvivlsomme Spørgsmaal, der egne sig til positiv Ordning, hvilket i de vigtigste Tilfælde ogsaa har fundet Sted, s. Traktat 14. Jan. 1814 §§ 20, 26, Plak. 1. April s. A., Cirk. 15. April 1823 § 1, Kskr. 29. Nov. 1836, Kundgj. 16. Nov. 1864

*) Herunder indbefattedes ogsaa Slesvigere, s. Reskr. 20. Okt. 1758.

**) De tidligere sammesteds fødte Personer kunne ikke siges at være fødte i Kongens Stater, og Grundene til Fdn. 1776 passe heller ikke fuldstændig paa dem.

Art. 19. Ifølge den sidstnævnte Bestemmelse skulle alle de Personer, som have Indfødsret paa den Tid, da Udvekslingen af Ratifikationerne af Fredstraktaten fandt Sted *), bevare denne, saavel i Kongeriget som i Hertugdømmerne, s. nærmere Scheels Personret S. 229—31. Bevarelsen af denne Indfødsret er ikke betinget af, at de Paagjældende i Overensstemmelse med de tidligere Forskrifter i Fredstraktatens Art. 19 bevare deres undersaatlige Forhold til den danske Stat. Derimod maa der til Nydelsen af de enkelte Rettigheder, som ere forbeholdte de Indfødte hyppig fordres, at de Vedkommende staae eller træde i et i det Mindste midlertidigt eller endog vedvarende Undersaatsforhold til den danske Stat; men ubetinget kan dette dog neppe kræves, og i alt Fald er der neppe Grund til at behandle de i Hertugdømmerne fødte Personer, som i Overensstemmelse med Fredstraktaten 1864 Art. 19 bevare deres Indfødsret, paa anden Maade end andre Personer, der have Infødsret. Medens saaledes et vedvarende Undersaatsforhold maa være tilstede, for at Nogen kan udøve de politiske eller kommunale Valgrettigheder, der ere betingede af Indfødsret, maa et midlertidigt Undersaatsforhold være tilstrækkeligt for at opnaae de af Indfødsret betingede Stipendier og andre Fordele ved Kjøbenhavns Universitet og forskjellige andre Undervisningsanstalter, og til Opnaaelsen af Embeder kan det ikke fordres, at den Paa-gjældende allerede staaer i undersaatligt Forhold til den danske Stat, hvorimod det er en Selvfølge, at han ved Ansættelsen i Embedet indtræder i et saadant. Hvad angaaer Adgangen til Klostre og Stiftelser, kan det vistnok ei heller som Betingelse for Indskrivningen fordres, at de paa-gjældende Fruer eller Jomfruer skulle være bosatte i Kongeriget. Ligesom man ikke vil kunne negte Indskrivningen af et Pigebarn, der er født under Forældrenes midlertidige Ophold i Udlandet, s. Fdn. 1776 § 1. 2. M., selv om hun efter Forældrenes Død forbliver i Udlandet, saaledes synes det

*) Denne har fundet Sted den 16. Nov. 1864.

heller ikke at kunne negtes en Slesviger eller Holstener at indskrive sin før den 16. Nov. 1864 fødte Datter i et dansk Kloster. Naar der i Indfødsrettens Præmisses tales om Landets Børn i Modsætning til Fremmede, menes herved de Personer, der i Overensstemmelse med Forordningens Regler have Indfødsret i Landet, og ligeledes synes Udtrykkene i Fdn. § 8 •Frueer og Jomfrueer af Landets Indfødte• kun at kunne forstaaes om Frueer og Jomfrueer, der have Indfødsret i Landet. Vel maa der ved •Landet• tænkes paa det nuværende Rige; men efter Kundgj. 1864 Art. 19 skulle netop de før den 16. Nov. 1864 i Hertugdømmerne fødte Personer bevare deres Indfødsret i Danmark, s. dog Scheel: Privatrettens almindelige Del 2. D. S. 289—91.

7. Hvad Omfanget angaaer, strækker den ved Fødsel erhvervede Indfødsret sig over hele Riget, og ifølge Kundgj. 16. Nov. 1864 Art. 19 skulle de Personer, der før den 16. Nov. 1864 havde Indfødsret, ogsaa bevare den i Hertugdømmerne, s. dog det ovenfor Nr. 6 med Hensyn til Lauenborg Bemærkede.

§ 153. Fortsættelse.

B. Om Indfødsrettens Stiftelse ved Naturalisation.

Ifølge Fdn. 1776 §§ 6, 7 kunde Indfødsret ogsaa erhverves ved en kongelig Naturalisationsbevilling. Om de Betingelser, under hvilke en saadan kunde ventes meddelt, indeholdtes nærmere Forskrifter i Fdn. §§ 3—5, hvis Bestemmelser bleve udvidede og modificerede ved forskjellige senere Forskrifter, s. Fdn. 17. Nov. 1786 § 8, Resol. 9. Dec. 1820, 24. April 1827, Kskr. 14. Okt. 1828, Pl. 1. Aug. 1785, Regl. 2. Marts 1804 § 22, 1. Juni 1808 § 74, Resol. 31. Aug. 1804. Ved Siden heraf havde Kongen ved Fdn. § 10 forbeholdt sig, naar et ganske særdeles vigtigt Tilfælde indtraf, at kunne meddele Indfødsret udenfor de sædvanlige Regler. Naturalisationsbrevene, der altid skulde udfærdiges gennem Monarkiets Hovedkollegium, det danske Kancelli, s. Fdn. 1776

§ 6 og Kabinettsordre 1. og 8. Febr. 1776, gave Indfødsret overalt i Kongens Stater og pleiede at lyde paa, at saavel den Paagjældende selv, som hans ægte Børn skulde have Indfødsret, hvorved altsaa ogsaa de her til Landet medbragte Børn erholdt Indfødsret, s. med Hensyn til Island Adn. 17. Nov. 1786 § 8.

En Forandring heri indtraadte ved Grl. 1849 § 54, hvorefter ingen Udlænding kunde erholde Indfødsret uden ved Lov. Herved bortfaldt altsaa Regeringens Ret til at meddele Naturalisationsbevillinger for de Landes Vedkommende, for hvilke Grundloven var gjældende. For Slesvigs og Holstens Vedkommende opfattedes Forholdet paa den Maade, at Kongens Sanktion af den af Rigsdagen vedtagne Lov om Meddelelse af Indfødsret antoges at afgive den fornødne Hjemmel for Lovens Gyldighed i hine Landsdele, s. Bkg. for Slesvig 19. Mai 1855, for Holsten 14. Mai s. A., D. T. 1855. 468.

Grl. 1849 § 54 afløstes af den tilsvarende Regel i Forfl. 1855 § 47, hvorefter Indfødsret maatte meddeles ved en af Rigsraadet vedtagen og af Kongen stadfæstet Lov, der da, som alle andre paa lignende Maade tilveiebragte Love, med Hensyn til hvilke ingen Indskrænkning var gjort, havde Gyldighed for Monarkiets hele Omfang, jfr. dog med Hensyn til Lauenborg ovenfor § 152 Nr. 6.

Da Forfl. 1855 ved Kundgj. 6. Nov. 1858 hævedes for Holstens og Lauenborgs Vedkommende, kunde den ved en af Rigsraadet vedtagen og af Kongen stadfæstet Lov meddele Indfødsret kun have Virkning for de Rigsraadets Lovgivningsmyndighed underlagte Landsdele. Imidlertid hævdedes Indfødsrettens Enhed for hele Monarkiet med Hensyn til den ved Lov 8. Dec. 1859 forskellige Udlændinge meddele Indfødsret, idet der ved en Resolution 8. Dec. 1859 (i Lovsamlingen som Anmærkning til Loven) meddeltes de i Loven ommeldte Personer Indfødsret i det danske Monarki. Paa Grund af de politiske Forholds Tryk blev imidlertid en anden Vei betraadt ved Lov 26. Mai 1863, hvorved der meddeltes forskellige Udlændinge Indfødsret i Kongeriget og

Slesvig med tilhørende Bilande og Kolonier*), uden at nogen supplerende Akt for Holstens Vedkommende samtidig eller senere blev udvirket, s. Kundgj. 30. Marts 1863 Art. 5. Den saaledes fulgte Vei blev ved Grl. 1863 gjort til den regelmæssige, idet efter Grl. § 49 ingen Udlænding kunde erholde Indfødsret uden ved Lov, og ifølge Grl. § 18 en af Rigsraadet vedtagen og af Kongen stadfæstet Lovs Virksomhed i Kongeriget og Slesvig kun ved en i Loven optagen, udtrykkelig Bestemmelse kunde gjøres afhængig af en tilsvarende Lovs Vedtagelse for et andet Lovgivningsomraade eller for en enkelt Landsdel, jfr. Kundgj. 30. Marts 1863 Art. 5 og Lov 27. Nov. 1863.

De ovennævnte Vanskeligheder med Hensyn til Indfødsrettens Omraade bortfaldt ved Hertugdømmernes Afstaaelse, og naar Grl. 1866 § 51 gjentager de tidligere Grundloves Bestemmelse, at ingen Udlænding kan erholde Indfødsret uden ved Lov, har en saadan Indfødsret naturligvis kun Gyldighed for Rigets nuværende Omraade.

Meningen med Grl. § 51 er nærmest, at hvert enkelt Spørgsmaal om Meddelelse af Indfødsret særlig skal afgjøres af Lovgivningsmagten, men ligesom flere Personer kunne forenes i en Lov, der i saa Fald betragtes som bestaaende af ligesaa mange særskilte Paragrapher, saaledes kan det heller ikke antages, at Grl. § 51 skulde udelukke Adgangen til at give almindelige Lovregler, ifølge hvilke Indfødsret skulde tilkomme Udlændinge under visse bestemte Betingelser. De Betingelser for Meddelelse af Naturalisationsbevilinger, der tidligere vare fastsatte ved Indfødsretten 1776 §§ 3—5 og de dertil sig sluttende senere Bestemmelser, kunne ikke være bindende for Lovgivningsmagten ved Afgjørelsen af Spørgsmaal om Meddelelse af Indfødsret; men

*) Med Hensyn til de forskjellige Tvivl, der kunde reises om denne Indfødsrets Omfang, henvises til de i Lovsamlingen 1863 S. 135 indførte Bemærkninger af Konsellspræsidenten ved Lovudkastets tredje Behandling i Rigsraadet.

denne kan baade meddeles, hvor de mangle, og negtes, hvor de ere tilstede, s. D. T. 1850. 226. I Virkeligheden er der ogsaa, navnlig i den senere Tid, ved Meddelelsen af Indfødsret taget andre Hensyn end de ovennævnte, idet der, afseet fra de Tilfælde, hvor Vedkommende er indkaldt til et offentligt Hverv, s. Fdn. 1776 § 5, eller hvor hans Opdragelse er foregaaet her, væsentlig er lagt Vægt paa, at han har et pletfrit Rygte, at han er det danske Sprog mægtig, at han er knyttet til Landet ved Familiebaand, og at han i en længere Aarrække har havt Bopæl i Landet, hvorimod der ikke tages synderligt Hensyn til de i Indfødsrettens §§ 3 og 4 opstillede Formuebetingelser, s. Rigsdagstidende: Ordentlig Samling 1866—67 Anhang B Sp. 874—76, jfr. Sp. 11—28.

Medens Indfødsretten ved de tidligere Love meddeltes ubetinget, er der ved den efter Grl. 1866 udstedte Indfødsretslov 31. Mai 1867 tilføjet den Betingelse, at de Paagjældende inden et Aar fra Lovens Kundgjørelse for Indenrigsministeriet maae godtgjøre at være løste fra deres tidligere undersøttelige Forhold. Denne Betingelse, der er tilføjet; dels fordi Nabostaterne opstille en lignende Betingelse endog blot for at vinde Borgerret, dels for at undgaae de praktiske Misligheder, der kunde flyde af det tidligere Undersøttelsesforholds Vedbliven, har til Følge, at de Paagjældende, saalænge Betingelsen ikke er opfyldt, ikke kunne nyde de af Indfødsretten betingede Rettigheder, og at Indfødsretten aldeles bortfalder, hvis Betingelsen ikke opfyldes inden Udløbet af den fastsatte Frist.

Den, der har erholdt Indfødsret ved Lov, behøver ingen yderligere Naturalisation. Paa den anden Side er det en ligefrem Følge af Grundlovens Bestemmelse, at Indfødsret ikke kan meddeles ved kongelig Bevilling, og ligeledes synes Bestemmelsen i Adn. 17. Nov. 1786 §§ 7 og 8, hvorefter Meddelelsen af et islandsk Borgerbrev under visse Betingelser skulde medføre Indfødsret, at maatte være bortfalden ved Grundloven.

At Kvinder kunne naturaliseres, var allerede tidligere utvivlsomt, s. Fdn. 1776 § 8, Kabinetsordre 18. Marts 1776 C § 3, og et Exempel paa en saadan Naturalisation haves nu ogsaa i Lov 31. Mai 1867 Nr. 48. Et Andet er, at dette sjeldnere vil forekomme, da Indfødsretten for Kvinden ikke har saa udstrakt en Betydning som for Manden. At en Kvinde ikke erhverver Indfødsret ved at ægte en Mand, der har Indfødsret, er paavist ovenfor § 152 Nr. 4.

§ 154. Indfødsrettens Virkninger.

Idet vi med Hensyn til Indfødsrettens Omraade henviser til det i §§ 152 og 153 Bemærkede, skulle vi her omhandle Indfødsrettens Virkninger, hvorved vi kun tænke paa de Virkninger, der flyde af Indfødsretten som saadan. Det er nemlig en Selvfølge, at den Indfødte, forsaavidt han tillige er egentlig Statsborger, er i Besiddelse af de en saadan tilkommende Rettigheder, men disse Rettigheder, om hvilke der vil blive talt nedenfor, er der her saa meget mindre Grund til at berøre, som den Indfødte ingenlunde behøver at være egentlig Statsborger. Med Hensyn til de for Indfødsretten eiendommelige Virkninger er der i Øvrigt Anledning til at skjelne mellem dem, der ere fælles for begge Arter af Indfødsret, og dem, der ere knyttede til den ved Fødselen erhvervede Indfødsret.

A. Som Retsvirkninger, der ere fælles for den ved Fødsel og den ved Naturalisation erhvervede Indfødsret, mærkes følgende:

1. Udelukkende Adgang til Embeder og Tjenester, af hvad Navn nævnes kan, være sig ved Hoffet eller i den geistlige, civile og militaire Stand, s. Fdn. 1776 §§ 1, 8. Dette gjælder ikke blot om de Embeder, der besættes af Kongen, s. Grl. § 17, men ogsaa om andre Embeder og offentlige Bestillinger, s. Fdn. 1776 Præm., §§ 1, 8, Pl. 15. Febr. 1776, Cirk. 19. Mai 1804 § 1, jfr. Aab. Br. 22. Mai 1818 § 6. Reglen er udtrykkelig erklæret for anvendelig paa Hofembeder, s. Fdn. 1776 §§ 1, 8; men i Øvrigt synes den, forsaavidt Vedkommende

ikke har kongelig Udnævnelse, s. Grl. § 17, at maatte indskrænkes til den egentlige Statstjeneste, og Indfødsret kan saaledes i Almindelighed ikke antages for nødvendig til Opnaelsen af kommunale Embeder og Bestillinger. Det er maaske af denne Grund, at Administrationen har antaget, at Indfødsret ikke udfordres for at erholde Ansættelse som Skolelærer, s. Skr. 7. Dec. 1861, jfr. den noget afvigende Kskr. 25. Marts 1786 (i Registret til Reskriptsamlingen under Rubrum "Fremmede"), et Resultat, der i Øvrigt ikke kan billiges, da Skolelærernes Stilling ingenlunde kan opfattes som rent kommunal. I alle Bestillinger og Beskikkelser til Embeder eller Bestillinger, hvortil Indfødsret udkræves, skal udtrykkelig indføres, at Vedkommende har de i Fdn. om Indfødsretten fastsatte Egenskaber, s. Fdn. 1776 § 1, Pl. 15. Febr. 1776. Indfødsret udfordres ikke for at opnaae Rang eller anden Udmærkelse, s. Kabinetsordre 18. Marts 1776 B § 2, ei heller til Konstitution i Embeder, s. Resol. 9. Dec. 1820, 24. April 1827, s. fremdeles Fdn. 1776 § 9, Fundats 7. Mai 1788 Kap. 5 § 6, Fdn. 9. Jan. 1824 § 6, Resol. 8. April 1828.

2. Indfødsret udfordres som Betingelse for Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen, s. Grl. §§ 30, 31, 35, 38, samt til det færøiske Lagthing, s. Lov 15. April 1854 §§ 2, 3. Derimod er den ikke ubetinget nødvendig for Valgret og Valgbarhed til det vestindiske Kolonialraad, s. Koloniallov 27. Nov. 1863 §§ 18 og 19, og kommer slet ikke i Betragtning ved det islandske Althing, s. Fdn. 6. Jan. 1857 §§ 1 og 2. Hvad de kommunale Repræsentationer angaaer, udkræves Indfødsret til Valgret og Valgbarhed til Københavns Borgerrepræsentantskab, s. Lov 23. Dec. 1865 §§ 1, 2, og til Sogneraadene og Amsraadene paa Landet, s. Kommunallov 6. Juli 1867 §§ 3, 35, hvorimod den udtrykkelig er erklæret for unødvendig med Hensyn til Borgerrepræsentationerne i Kjøbstæderne, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 3, 4.

3. Adgangen til Stifter og Klostre i Kongens Stater er forbeholdt Fruer og Jomfruer, der ere i Besiddelse af Ind-

fødsret, s. Fdn. 1776 § 8. Herved kan dog uden Tvivl kun være sigtet til saadanne Stiftelser, der ere bestemte for Adelige eller Privilegerede, jfr. Udtrykket «Fruer.»*) og Resol. for Slesvig og Holsten 9. Mai 1788.

4. Forskjellige Begunstigelser for Studerende ere betingede af Indfødsret, s. Bkg. 20. Dec. 1833 § 4, Regl. 11. Febr. 1848 § 3 Nr. 1, Bkg. 28. Juli 1857 §§ 29, 31, Lov om Veterinair og Landbohøiskolen 8. Marts 1856 § 3.

5. Til at vinde Borgerskab eller Næringsbevis udfordres i Reglen, at Vedkommende enten har Indfødsret eller i 5 Aar har opholdt sig og ernæret sig ærlig her i Riget, s. Næringslov 29. Dec. 1857 § 2 Nr. 4, s. ogsaa Lov om danske Skibes Registrering 13. Marts 1867 § 1. De Fortrin, der ved den tidligere Lovgivning vare tillagte Indfødte med Hensyn til Næringsdrift, ere derimod dels ligefrem ophævede, s. Lov 1857 § 100, dels have de tabt deres væsentligste Betydning, s. Lov 1857 § 25. Omvendt ere de Fortrin med Hensyn til Næringsdrift, der tidligere tilkom Fremmede, ophævede ved Lov 1857 § 99.

6. Som andre Begunstigelser for Personer, der have Indfødsret, kunne nævnes Regl. 22. April 1829 § 5, 27. Marts 1831 § 43 og Pl. 28. Jan. 1840, jfr. Lov om Koncession paa en Jernbane 9. Febr. 1866 § 1 Nr. 17.

7. Som en særegen Forpligtelse kan mærkes, at Værnepligten paahviler alle Mandspersoner i Kongeriget, der have dansk Indfødsret, medens denne Forpligtelse for Udlændinge er betinget af fast Hjem i Riget og selv under denne Forudsætning kan bortfalde ved særegne Konventioner eller ved undersaatligt Forhold til fremmede Stater, s. Værnepligtslov 2. Marts 1861, jfr. dog Lovens § 2 og D. T. 1868. 296.

B. Særegne Retsvirkninger af den til Fødselen knyttede Indfødsret.

Ved Naturalisationen opnaar Udlændingen Indfødsret, s. Grl. § 51, og skal agtes og ansees lige med Indfødte, s.

*) Se Oppermann: om Stiftelser S. 126.

Fdn. 1776 §§ 2—7. Skjøndt han altsaa maa antages lige med de virkelig Indfødte at have Adgang til alle de Rettigheder, der ere betingede af Indfødsret, jfr. ovenfor Litra A, ligger der dog allerede i de anførte Udtryk, at han ikke er Indfødt, og at han ikke ubetinget ophører at være Udlænding. Fdn. 1776 omtaler Indfødsretten kun som Betingelse for Adgang til Embeder og Tjenester, s. Fdn. Inskription og § 1, og til Stifter og Klostre, s. Fdn. § 8, og dens § 7 omtaler Naturalisationsbrevet kun som en Betingelse for, at den Fremmede lige med Indfødte kan haabe sig Veien banet til Embeder. Det er ogsaa ganske naturligt, at Staten kan ville tilstaae en dertil kvalificeret Fremmed Nydelsen af de særegne Rettigheder, som positivt ere knyttede til Indfødsret, uden derfor i alle Henseender at ville stille ham lige med den, der ved selve Fødselen er knyttet til Landet. Det maa derfor antages, at Ordet Indfødsret i Grl. § 51 er brugt i den snevrere og sædvanlige Betydning som Indbegrebet af de bestemte Rettigheder, der i Lovgivningen ere knyttede til den nævnte Kvalifikation, s. Skr. 11. Marts 1852 og ovenfor § 151, og at den naturaliserede Udlænding fremdeles maa være undergivet de særegne Regler, som Lovgivningen indeholder om Udlændinge eller Fremmede, forsaavidt ikke vedkommende Bestemmelses Indhold viser, at Ordet er taget i en anden Betydning, s. Pl. 30. Nov. 1821.

1. Forsaavidt Lovene negte visse Personer Adgang til Riget, s. nedenfor, ere disse Regler i Almindelighed uanvendelige paa danske Undersaatter, ligegyldig om de have Indfødsret eller ikke, og om denne Indfødsret i første Fald beroer paa Fødsel eller Naturalisation, s. dog tidligere 6. 1. 3. Forsaavidt imidlertid den fremmede Undersaat, der falder ind under hine Love, har Indfødsret ifølge Fødselen, vil hans Modtagelse her i Reglen ikke blive negtet, saasom naar han udvises af den fremmede Stat paa Grund af Forbrydelser, eller fordi han ikke kan forsørge sig selv, s. Kskr. 18. April 1835, 29. Nov. 1836, 23. Marts 1839, jfr. Mskr.

15. Marts 1850, 9. Jan. 1851. Derimod gjælder dette ikke om den naturaliserede Udlænding.

2. Medens Landsforvisningsstraffen, der var anvendelig paa alle Personer, som kunde drages for de kongerigske Domstole, er bortfalden ved Straffelov 1866, kan Udvisning af Riget som Politiforanstaltning endnu finde Sted, s. Fdn. 30. Marts 1827 § 9, jfr. Straffelov § 309. En saadan Udvisning kan ikke finde Sted ligeoverfor den, hvis Indfødsret hviler paa Fødselen*), hvorimod den efter Omstændighederne vil kunne anvendes mod den naturaliserede Udlænding. Dette gjælder navnlig i følgende Tilfælde:

a. Naar en Udlænding, der bliver trængende til Fattigunderstøttelse, ikke ved Ophold i noget enkelt Fattigdistrikt i den lovbestemte Tid har erhvervet Forsørgelsesret, bliver han at udføre af Riget, s. Pl. 14. Dec. 1810 §§ 2, 3, Fdn. 24. Jan. 1844 § 10.

b. Naar en Udlænding, der ikke i de 5 sidste Aar har haft stadigt Ophold i den danske Stat, har gjort sig skyldig til Strafarbejde, bliver han tillige at dømme til efter udstaaet Straffetid at bringes ud af Riget. Det Samme skal efter Omstændighederne og navnlig efter Beskaffenheden af den begaaede Forbrydelse kunne finde Sted, naar den Paagjældende findes at have gjort sig skyldig til Straf af Fængsel paa Vand og Brød, og han tidligere i eller udenfor Kongeriget er straffet for Forbrydelser, s. Straffelovens § 16, jfr. den ældre i flere Henseender afvigende Regel i Pl. 19. April 1805.

c. Med Hensyn til Udlevering til fremmede Stater paa Grund af begaaede Forbrydelser gjøres derimod i Almindelighed ingen Forskjel paa dem, der have Indfødsret ifølge Fødselen, og dem, hvis Indfødsret blot hviler paa en Naturalisation, s. Traktat 10. Dec. 1809 Separatartikl. § 2, Kundgj. 16. April 1851 Art. 1, 20. Febr. 1852 Art. 1, 22. Dec. 1866 Art. 2.

*) S. derimod tidligere 6. 1. 1, Fdn. 30. Marts 1827 § 10.

§ 155. Om Indfødsrettens Ophør.

I Almindelighed vil Indfødsretten kun kunne ophøre ved Døden. Den ved Fødselen erhvervede, personlige Egenskab som Indfødt er i og for sig ufortabelig, og det Samme maa i Mangel af positiv Bestemmelse gjælde om Indfødsretten, forsaavidt den kan betegnes som en i bemeldte personlige Egenskab liggende Betingelse for visse Rettigheder. Ei heller give de særlige Love, hvorved Indfødsret meddeles Udlændinge, noget Vink om, at den meddelte Indfødsret skulde kunne fortabes*). Et Andet er, at de vigtigste, til Indfødsretten knyttede Rettigheder kunne fortabes, navnlig som Følge af et lovstridigt Forhold; men Grunden hertil er ikke den, at Indfødsretten er tabt, men at andre Betingelser for den paagjældende Rettighed mangle, og forsaavidt derfor denne Mangel kan hæves, saasom ved en meddelt Æresoprejsning, s. Lov 3. April 1868 i D. T. 1868. 273, ville de af Indfødsretten betingede Rettigheder paany indtræde, uden at der behøves nogen Naturalisation. Navnlig er det afgjort, at Indfødsretten ikke tabes ved Udvandring, skjøndt en saadan hæver det undersaatlige Forhold, s. Lov om danske Skibes Registrering 13. Marts 1867 § 1. Vel vil i dette Tilfælde hyppig Betingelser for Rettighedens Udøvelse mangle; men ligesom dette dog neppe kan siges ubetinget, s. ovenfor § 152 Nr. 6, s. dog Scheels Personret S. 238, vedbliver i ethvert Fald Rettigheden selv at bestaae og vil, uden at der behøves nogen Naturalisation, paany kunne udøves, naar den Paagjældende vender tilbage til Danmark. End ikke den Omstændighed, at den Paagjældende er traadt i undersaatligt Forhold til eller endog har erhvervet Indfødsret i en fremmed Stat, kan bevirke den danske Indfødsrets Fortabelse, s. Kskr. 9. April 1833, 18. April 1835, Mskr. 11. Marts 1852. Det eneste Tilfælde, der kan give Anledning til Tvivl, er det, at Vedkommende ved en kongelig Resolu-

*) Et Andet er, at den ved Lov 31. Mai 1867 meddelte, betingede Indfødsret kan bortfalde, naar den stillede Betingelse ikke opfyldes.

tion aldeles løses fra sit undersaatlige Forhold, s. Resol. 17. Febr. 1853, hvilket undertiden skeer for at lette ham Adgangen til Optagelse i en fremmed Stat, hvorimod en saadan Løsning ikke er nødvendig til at hæve det almindelige Undersaatsforhold. I dette Tilfælde er det ved Skr. 13. Sept. 1851 antaget, at Indfødsretten tabes, og denne Anskuelse synes ogsaa at ligge til Grund for en Sessionskjendelse i Høiesteretstidende 1867. 560, ligesom den bestyrkes ved Fdn. 15. Febr. 1854 § 6 og 11. Juni 1854 § 6*), s. ogsaa Kundgj. 22. Dec. 1866 Art. 4 smh. med Art. 2. De nævnte Forordninger kunne imidlertid ikke være afgjørende for Kongeriget, og dettes Lovgivning indeholder uden Tvivl ingen Hjemmel for Regeringen til at meddele slige Bevillinger med den anførte Virkning. Indfødsrettens Ufortabelighed synes derfor ogsaa at burde fastholdes i dette Tilfælde, hvilket ogsaa nærmest synes forudsat i den til den ovennævnte Sessionskjendelse sig sluttende Høiesteretsdom i Høiesteretstidende 1867. 558 (jfr. Ordene: I Forhold til Udskrivningsvæsenet maatte Indstævnte saaledes betragtes som Udlænding). At en dansk Kvindes Indfødsret ikke fortabes derved, at hun indgaaer Ægteskab med en Udlænding, er paa vist ovenfor § 152 Nr. 4.

Andet Afsnit. Om det statsborgerlige Forhold i egentlig Forstand eller det undersaatlige Forhold.

§ 156. Begreberne Undersaat og Statsborger.

Til Undersaat kan henføres Enhver, der er en vis Statsmagt undergivet, og dansk Undersaat er da den, der er den danske Statsmagt undergivet. Det undersaatlige Forhold kan imidlertid være mere eller mindre fuldstændigt. Til Under-

*) Derimod kan man neppe med Sikkerhed udlede Noget af Lov om Indfødsret 31. Mai 1867.

saatter kunne nemlig henregnes ikke blot de faste Undersaatter, der have fast Hjem eller bygge og boe i Riget, men ogsaa de, der blot midlertidig opholde sig her og endelig endog de, der slet ikke opholde sig her, men i visse begrænsede Forhold ere den danske Statsmagt undergivne, saasom danske Konsuler i Udlandet, s. med Hensyn til det lignende Forhold, hvori her bosiddende Personer kunne staae til fremmede Stater Fdn. 15. Mai 1834 § 4 Nr. 1, Pl. 25. Sept. 1834, Fdn. 8. Marts 1843 § 5 Nr. 1, jfr. Fdn. 6. Jan. 1857 § 2, Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 1, mfl. Derimod kan man neppe til danske Undersaatter henregne dem, der boe og opholde sig i Udlandet, men som staae i Retsforhold her og som Følge heraf i visse Henseender kunne blive de danske Love undergivne, saasom de, der eie Gods, føre Processer eller afslutte Retshandler her i Landet. Under Begrebet dansk Undersaat i strengere Forstand indbefattes derhos kun den, der har fast Hjem i Riget, hvad enten han tillige opholder sig her eller midlertidig er fraværende, s. 1. 1. 5 •Kongens Undersaatter og alle de, som i Kongens Riger og Lande sig opholde eller handle«, smh. med Lovens Fortale.

Begrebet Statsborger i egentlig Forstand svarer til det angivne, snevrere Begreb om Undersaat, s. Lov om danske Skibes Registrering 13. Marts 1867 § 1. Det førstnævnte Udtryk, der betegner Vedkommende som Led af Statsforbindelsen, fremhæver ham nemlig som berettiget ligeoverfor Staten, medens Udtrykket Undersaat mere fremhæver hans Pligter mod Staten. Begrebet Statsborger er i Øvrigt noget videre, idet Kongen er Statsborger, men ikke Undersaat. Statsborgerne kunne være aktive eller passive, eftersom de have en lovbestemt Adgang til at deltage i Statsmagtens Udøvelse eller ikke. Fremdeles kunne de være indfødte, der fra Fødselen af have været Statsborgere, eller optagne, der have været Statsborgere i en fremmed Stat, men ere traadte i Statsborgerforhold til den danske Stat. Denne Adskillelse falder ikke sammen med Adskillelsen mellem dem,

der have Indfødsret, og dem, der ikke ere i Besiddelse heraf, idet dels de naturaliserede Udlændinge, forsaavidt de overhovedet staae i egentligt Statsborgerforhold til den danske Stat, maae betragtes som optagne Statsborgere, dels den, der ifølge Fødselen har Indfødsret, maa betragtes som optagen Statsborger, naar han efter at have været Borger i en fremmed Stat, atter tager Domicil her, skjøndt hans Indfødsret vil bevirke, at han indtager en eiendommelig Stilling, jfr. ovenfor § 154.

De Personer, der ifølge Folkerettens Regler have Exterritorialitetsret, kunne i intet Tilfælde betragtes som danske Statsborgere eller Undersaatte.

Udtrykkene «Fremmede» og «Udlændinge» benyttes undertiden i Modsætning til danske Statsborgere og Undersaatte om dem, der ikke have fast Hjem i Riget, s. 1. 2. 23, 3. 2. 2, Pl. 30. Nov. 1821; men i Almindelighed indbefattes dog under de nævnte Udtryk Alle, der ikke ere indfødte Undersaatte, selv om de ere faste Undersaatte, og selv om de ved Naturalisation have faaet Indfødsret, s. Fdn. 1776 §§ 3, 4, 6, 7, 9, Fdn. 30. Marts 1827 § 9, Straffelov § 16, Grl. § 51.

§ 157. Det statsborgerlige Forholds Stiftelse.

Det statsborgerlige Forhold stiftes:

1. Ved Fødsel. Der kan i denne Henseende uden Tvivl ikke udelukkende sees paa det faktiske Fødested, men maa tages Hensyn til det Sted, hvor Forældrene paa Fødselstiden havde fast Hjem, s. Fdn. 24. Jan. 1844 §§ 2, 3, saa at paa den ene Side det af her bosatte Forældre under et midlertidigt Ophold i Udlandet fødte Barn maa ansees som dansk Statsborger, s. Indfødsretten 1776 § 1. 2. M., paa den anden Side det her i Landet under Forældrenes midlertidige Ophold fødte Barn bliver at betragte som fremmed Statsborger*).

*) Naar et modsat Resultat ovenfor § 152 Nr. 3 er antaget med Hensyn til Indfødsret, har dette sin Grund i de positive Bestemmelser i Fdn. 1776.

Forsaavidt imidlertid Forældrenes midlertidige Ophold gaar over til at blive fast, synes Barnet, indtil det opnaar personlig Myndighed, at maatte følge deres Retsforhold, s. Fdn. 24. Jan. 1844 § 9. Forældrenes Egenskab som Indfødte eller Ikke-Indfødte kan neppe komme i Betragtning.

2. Ved Indvandring, hvorved forstaaes den Handling, at en Fremmed kommer ind og bosætter sig her i Riget. Adgangen hertil staaer i Almindelighed aaben for enhver Fremmed, og en Tilladelse fra Regeringen eller den Kommune, hvor Udlændingen vil nedsætte sig, er ikke nødvendig, s. Skr. 31. Jan., 2. Mai 1851, 31. Juli 1861, Bkg. 12. Aug. 1865 Art. 4, s. derimod med Hensyn til Danskes Adgang til at bosætte sig i Slesvig eller Holsten Bkg. 12. Aug. 1865 Art. 2, 3, jfr. Kundgj. 16. Nov. 1864 Art. 19. Dog ere visse Personer, der ansees for farlige eller besværlige for Staten, enten ubetinget udelukkede fra Adgang til Riget, eller denne Adgang er betinget af Tilveiebringelsen af en særegen Legitimation eller af Tilladelse fra de danske administrative Autoriteter. Dette gjælder saaledes om:

a. Tatere, s. 3. 20. 3, jfr. 3. 11. 8, som viser, at Bestemmelsen ikke er indskrænket til de Tatere, som bevislig omløbe og besvige Folk. / Skjøndt Fdn. 22. Okt. 1701 Post 2 Kap. 4 § 3 henviser til Loven og Forordningerne om Jøder, Tatere og andre ukristne Personer, kan 3. 20. 3, der aabenbart ikke væsentlig er motiveret ved religiøse, men ved Politihensyn, ikke antages for ophævet ved Grl. 1849 § 84, Grl. 1866 § 79.

b. Betlere, s. 3. 11. 7, Fdn. 18. Dec. 1715, 18. Marts 1778 §§ 1, 3, Plan 1. Juli 1799 § 158, jfr. Regl. 5. Juli 1803 for Kjøbstæderne § 49, for Landet § 66, mfl.

Derimod ere de tidligere Forbud mod, at Jøder, Munke, Jesuiter og deslige papistiske geistlige Personer indkom i Riget, s. 3. 20. 1, 6. 1. 3, hævede ved Lov 5. April 1850 og Straffelov § 308, jfr. Grl. 1849 § 84.

De under a og b nævnte Personer ere ubetinget udelukkede fra Adgang til Riget. Derimod kunne føl-

gende Personer under visse Betingelser indkomme i Riget:

c. Komedianter, Liniedansere, Taskenspillere og Andre, som omløbe med Dyr eller noget andet Rart og Usædvanligt, maae ikke indfinde sig her, medmindre de have Øvrighedens Bevilling til at fremvise deres Kunster, s. Fdn. 21. Marts 1738, 27. Okt. 1773, Cirk. 27. Marts 1861.

d. Udlændinge, som ere forviste fra andre Steder, maae ikke admitteres uden Justitsministeriets Tilladelse, der kun meddeles, naar der haves Betyggelse for, at de ikke paa nogen Maade ville falde Landet til Byrde, s. Kskr. 2. Aug. 1814, 10. Mai 1823, 16. Mai 1826, 3. Nov. 1827.

e. Fremmede Haandværkssvende maa der, kun tilstedes Adgang, naar det er rimeligt, at de kunne og ville ernære sig her i Landet ved deres lovlige Arbeide. Det fordrer derfor godtgjort, at Vedkommende er udlært Svend, hidtil lovlig har ernæret sig, og er i Besiddelse af de fornødne Pengemidler, s. Fdn. 10. Dec. 1828 §§ 1—12.

f. I Henseende til Enhver, der fra fremmed Sted agter at begive sig ind i Landet, og som ikke er Haandværkssvend, skal det iagttages, at naar hans Stilling og Udvortes er af den Beskaffenhed, at derved vækkes Tvivl, om han ikke kunde falde Landet til Byrde ved sin Reise, bør denne ikke tilstedes, forinden Politiovrigheden ved en anstillet Undersøgelse finder Tvivlen svækket, s. Fdn. 10. Dec. 1828 § 14.

Foruden de særegne Regler, der efter det Anførte gjælde om visse Klasser af Personer*), var det tidligere den ganske almindelige Regel, at ingen Udlænding maatte indkomme i Riget uden rigtigt Pas eller Besked, s. 3. 19. 21, Fdn. 6. Okt. 1731, Reskr. 9. Okt. 1744, Fdn. 30. Marts 1827 § 9.

*) Disse særegne Regler ere naturligvis ikke bortfaldne ved Lov 12. Febr. 1862, omend deres Anvendelse med Hensyn til de Personer, der høre hjemme i de Lande, i Henseende til hvilke Pasfrihed er indrømmet, til en vis Grad er bleven modificeret, s. Cirk. 4. April 1862 (i Lovsamlingen 1862. 525).

Cirk. 24. Dec. 1855. Denne Regel er imidlertid ved Lov 12. Febr. 1862 § 1 ophævet for de Personers Vedkommende, der høre hjemme i Sverrig, Norge eller Storbritanien, hvorhos Lovens § 2 bemyndiger Kongen til under Forudsætning af Gjensidighed at tilstaae Personer, som høre hjemme i andre Stater, en lignende Fritagelse, s. Kundgj. 2. April 1862, 5. Marts 1863, 4. Jan. 1865, 29. Marts 1867, jfr. Cirk. 11. Juli 1862 i D. T. 1862. 578, Bkg. 8. Juli 1865. Med Hensyn til de Vanskeligheder, som kunne opstaae derved, at Personer, der høre hjemme i de fritagne Stater, jevnlig ikke ville kunne føre noget tilstrækkeligt Bevis herfor uden netop ved Pas, er det ved Cirk. 4. April 1862, i Lovsamlingen 1862. 525, udtalt, at der i Reglen ikke bør affordres Vedkommende Bevis for, at han hører hjemme i en af de fritagne Stater, men hans Erklæring i saa Henseende maa ordentligvis ansees for tilstrækkelig, saa at særegne Oplysninger om dens Rigtighed kun bør forlanges, naar Omstændighederne give Grund til at antage den for usand.

Medens efter det ovenfor Bemærkede Adgangen til at indvandre i Riget staaer aaben for Enhver, der ikke hører til de Klasser af Personer, hvem Adgangen til Riget undtagelsesvis er forment, og som derhos, forsaavidt han ikke hører hjemme i de særlig fritagne Lande, er forsynet med rigtigt Pas, maa det imidlertid bemærkes, at Fremmede dog ikke kunne antages at have en selvstændig Ret til at komme ind i Riget og navnlig ikke en saadan, som kan gøres gjældende ved Domstolene, men at Regeringen under det almindelige konstitutionelle Ansvar maa kunne forbyde dem Adgangen til Riget, naar den anseer deres Nærværelse her som farlig for den offentlige Sikkerhed, s. Kollegialtidende 1843. 174 og Kskr. 22. April 1847.

Indvandringen er fuldendt, og det statsborgerlige Forhold gjennem samme stiftet, naar Udlændingen har erhvervet fast Hjem her i Riget. Ved Bedømmelsen af, om dette er skeet, kan det være af Vigtighed, om der foreligger en

Handling, som viser den Paagjældendes Villie til at træde i nærmere Forbindelse med Staten, saasom Erhvervelse af Adkomst til Næringsdrift, Indtrædelse i Embedsstilling, Kjøb af Jordeiendomme for selv at drive dem, osv., ligesom ogsaa Opholdets Langvarighed kan komme i Betragtning; men disse Forhold faae kun Vægt som Momenter ved Bedømmelsen af det faktiske Spørgsmaal, om fast Hjem er erhvervet, men ere ikke Betingelser for Undersaatsforholdets Stiftelse. Naar Edikt 29. Nov. 1748 § 1 fordrede, at de Fremmede forinden Nedsættelsen skulde aflægge Troskabsed, kunde dette ei heller ansees som en Betingelse for, at de kunde betragtes som Undersaatter, men kun for, at de kunde nyde de særlige, dem tillagte Friheder, s. nu Næringslov 29. Dec. 1857 § 99.

3. Naar en fremmed Undersaat maatte blive udnævnt til dansk Gesandt i Udlandet, indtræder han herved i dansk Undersaatsforhold.

4. Det Samme gjælder, naar en fremmed Kvinde ægter en dansk Undersaat, uden at denne selv træder i undersaatligt Forhold til den fremmede Stat, s. Kskr. 14. Okt. 1845, Mskr. 8. Marts 1849.

Et midlertidigt Undersaatsforhold stiftes, naar den Fremmede kommer ind i Riget, s. Lovens Fortale og 1. 1. 5.

§ 158. Det statsborgerlige Forholds Ophør.

Det statsborgerlige eller undersaatlige Forhold ophører:

1. Ved Udvandring. Herved forstaaes nærmest den Handling, at en dansk Undersaat opgiver sit Domicil her i Riget og tager fast Bopæl i en fremmed Stat, men det synes dog ogsaa at maatte henregnes til Udvandring, at den Paagjældende definitivt opgiver sit faste Hjem i Danmark, selv om han endnu ikke har erhvervet et saadant i en fremmed Stat. Derimod kan en midlertidig Fraværelse i Udlandet, selv om denne er af længere Varighed, ikke betragtes som en Udvandring eller være tilstrækkelig til at hæve det undersaatlige Forhold, s. Lovens Fortale, 1. 1. 5,

Fdn. 15. Jan. 1776 § 1, 30. Marts 1827 § 2, 30. Mai 1827, Straffelovens §§ 4—6, Kskr. 9. April 1833, 3. Marts 1840, mfl.

Udvandring er i Almindelighed tilladt Enhver, og den tidligere Forpligtelse til at forsyne sig med Pas til Reiser til Udlandet er bortfalden ved Lov 12. Febr. 1862 § 3*). Imidlertid maa den, hvem særegne Forpligtelser paahvile, som personlig skulle opfyldes her, først fyldestgjøre disse, s. 3. 3. 3, Pl. 24. Jan. 1772 § 2. Værnepligten er i Reglen ikke til Hinder for Udvandring; dog skal den, der henhører til Hærens eller Søværnets Linie, og den, der paa Sessionen er behandlet til Udskrivning, uden at det er afgjort, hvorvidt han saaledes bliver at ansætte, have henholdsvis Krigsbestyrelsens eller Justitsministeriets Tilladelse, og det er ubetinget forbudt ved Bortreise i Krigstid at unddrage sig Udskrivning, s. Værnepligtslov 2. Marts 1861 §§ 41—45.

Private Gjældsforpligtelser eller Processer kunne ingenlunde i og for sig betragtes som lovlige Hindringer for Udvandring, s. Pl. 24. Jan. 1772 § 2, Kskr. 9. April 1833, Jur. Tidsskr. 13. B. 1. H. S. 109, og saafremt en Privatmand derfor vil hindre en Persons Bortreise paa Grund af Gjældsfordringer, maa han nedlægge formeligt Forbud mod Udstedelsen af Reisepas og behørig forfølge dette, s. Pl. 28. Okt. 1791 § 6, 15. Mai 1839, et Retsmiddel, der i Øvrigt efter Lov 12. Febr. 1862 § 3 har tabt en stor Del af sin Betydning.

2. Ved en kongelig Resolution, der opløser det undersaatlige Forhold, s. Skr. 13. Sept. 1851, Resol. 17. Febr. 1853, og ovenfor § 155. En saadan Resolution kan i Øvrigt efter det ovenfor under Nr. 1 Anførte ikke antages for nødvendig til at opløse det undersaatlige Forhold, og paa den anden Side maa det antages, at dens Virkning bortfalder, naar

*) Ligeledes ere de Afgifter, som efter 5. 2. 76 skulde erlægges af den medtagne Formue, hævede ved Konventioner med de allerfleste fremmede Stater.

Vedkommende desuagtet vedbliver at beholde sit faste Hjem her i Landet.

3. Naar en dansk Undersaat erhverver Exterritorialitetsret.

4. Naar en dansk Kvinde søger en fremmed Undersaat, uden at denne selv træder i undersaatligt Forhold til den danske Stat, s. Kskr. 14. Okt. 1845, Mskr. 8. Marts 1849.

Efter den tidligere Lovgivning hævedes det statsborgerlige Forhold ogsaa ved Landsforvisning, naar denne var idømt paa Livstid*); men herom bliver der ikke længere Spørgsmaal, efterat Landsforvisningsstraffen er hævet ved Straffeloven.

At en dansk Undersaat i en enkelt Henseende træder i undersaatligt Forhold til en fremmed Stat, f. Ex. bliver fremmed Konsul, ophæver ikke hans almindelige Egenskab som dansk Undersaat.

Forskjellig fra Statsborgerforholdets Opløsning er den Forbrydelse eller Suspension af visse dertil knyttede Rettigheder, som i forskellige Tilfælde kan indtræde, saasom af den Paagjældendes Valgret eller Valgbarhed, s. Grl. §§ 30, 31, 35, 38, Kommunallove 31. Marts 1860 §§ 3, 4, 23. Dec. 1865 §§ 1, 2, 6. Juli 1867 §§ 3, 35, hans Ret til at drive Næring, s. Næringsloven 29. Dec. 1857 §§ 2, 11, hans Ret til at tjene i Hæren eller Søværnet, s. Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 5, hans Adgang til Embeder og offentlige Bestillinger, osv. Det vil let sees, at disse Forhold ikke hæve Statsborgerforholdet som saadant, og at der følgelig ikke behøves nogen Fornyelse af dette for at kunne udøve den fortabte eller suspenderede Rettighed, naar Hindringen for dennes Udøvelse bortfalder, s. f. Ex. Lov 3. April 1868.

Det blot midlertige Undersaatsforhold hæves, naar den Paagjældende atter forlader Riget.

*) Saafremt den var idømt paa Tid, maatte det beroe paa den Landsforviste selv, om han vilde vedligeholde sit Domicil her i Riget og derved bevare det undersaatlige Forhold, eller om han vilde hæve det efter Reglerne om Udvandring.

§ 159. Om de til det statsborgerlige Forhold knyttede Rettigheder.

Som saadanne kunne nævnes:

1. Ret til at forblive i sit Forhold som Statsborger.
2. Ret til Beskyttelse mod vilkaarlig Indgriben, fra Statens Side i Individets Rettigheder, s. Grl. 6te og 7de Afsnit samt §§ 80—82, jfr. § 83.

3. Ret til i visse Tilfælde at modtage positiv Understøttelse af det Offentlige, s. Grl. §§ 84, 85.

4. Ret til positivt at indvirke paa de offentlige Forhold, s. Grl. 4de Afsnit og §§ 86—89, jfr. § 91.

Samtlige disse Rettigheder pleie at benævnes som statsborgerlige Rettigheder og Friheder, men ubetinget kan dette dog kun siges om de under Nr. 1 anførte, der tilkomme Statsborgerne som saadanne og kun disse. Af de andre ere nogle knyttede til Indfødsret og tilkomme altsaa ikke enhver Statsborger som saadan, s. f. Ex. Grl. §§ 30, 31, 35, 38; nogle forudsætte andre særegne Betingelser, s. Grl. § 84, og atter andre tilkomme Enhver, selv den Fremmede. Saaledes have Fremmede samme Adgang til Domstolene, som de egentlige Statsborgere, Bestemmelserne om Religionsfriheden, s. Grl. §§ 76, 79, jfr. § 77, samt om Personens, Boligens og Eiendommens Ukrænkelighed, s. Grl. §§ 80—82, maae ligeledes antages at komme ogsaa Fremmede tilgode, og selv de under Nr. 4 omhandlede Rettigheder af mere politisk Karakter kunne ingenlunde ubetinget antages for indskrænkede til de egentlige Statsborgere, s. Grl. §§ 86, 87, 88, i hvilken Henseende Udtrykket »Borgerne» i de to sidstnævnte Paragrapher ingenlunde kan være afgjørende. Det maa derfor i ethvert Tilfælde afgjøres ved en Undersøgelse af den paagjældende Grundlovsbestemmelses eget Indhold og Karakter og den øvrige Lovgivning, om den paagjældende Rettighed kan antages at være betinget af egentlig Statsborgerret eller ikke. Naar man desuagtet pleier at betegne de omhandlede Rettigheder som statsborgerlige, finder dette sin Forklaring

dels i den eiendommelige Karakter, som de paagjældende Bestemmelser have faaet ved at optages i Grundloven, dels i den Omstændighed, at kun de egentlige Statsborgere have en selvstændig Ret til at opretholdes i deres statsborgerlige Forhold, og at Fremmede følgelig ved en Udvisning af Riget kunne udelukkes fra Nydelsen af de omspurgte Rettigheder. Som Følge heraf bliver Statsborgerret i Almindelighed Betingelsen for en tilsikkert Adgang til Nydelsen af hine Rettigheder, og vi skulle derfor i det Følgende omhandle dem alle under Et.

§ 160. A. Om Statsborgerens Ret til at forblive i sit Forhold som saadan.

Det statsborgerlige Forhold medfører ikke blot umiddelbart eller middelbart en Mængde vigtige Rettigheder for Statsborgeren, men indeholder tillige i sig selv en Berettigelse, idet ikke blot den indfødte, men ogsaa den optagne Statsborger maa antages at have et Retskrav paa at forblive i sit Forhold som saadan og navnlig paa at opholde sig her i Landet, hvilket i Almindelighed er en Betingelse for Udøvelsen af de statsborgerlige Rettigheder. Forudsætningen for den omspurgte Ret er, at Statsborgerforholdet er fuldstændig og gyldig stiftet, og forsaavidt derfor en Fremmed, hvem Adgangen til Riget var forbudt eller dog kun tilladt under en vis Betingelse, som ikke er opfyldt, har taget fast Hjem i Riget, synes han ikke at have Krav paa at beskyttes i sit statsborgerlige Forhold. Som enkelte Retninger, hvori den omhandlede Rettighed faaer Betydning, mærkes:

1. At Statsborgeren er berettiget til, naar han midlertidig har forladt Landet, atter at komme ind i samme, s. de i § 157 Nr. 2 omhandlede Bestemmelser, der kun angaa fremmede Undersaatter, s. dog Fdn. 10. Dec. 1828 § 13 og tidligere 6. 1. 3.

2. At han ikke af Regeringen kan udvises af Landet, med mindre han befinder sig i et af de Tilfælde, hvor Lo-

vene hjemle saadan Udvisning*), s. Straffelov § 16, Fdn. 14. Dec. 1810 §§ 2, 3, Fdn. 24. Jan. 1844 § 10, og forsaavidt han er indfødt Statsborger, vil Udvisning end ikke kunne finde Sted i disse Tilfælde. s. ovenfor § 154 B 2. Medens Fremmede, der endnu ikke ere blevne faste Undersaatter, ikke kunne antages at have nogen selvstændig Ret til at forblive her og derfor ~~maa~~ kunne udvises af Regeringen, ikke blot, naar de ikke burde have været modtagne her i Riget, eller naar de begaae saadanne Forbrydelser, der medføre Udvisning, eller blive trængende til Fattigunderstøttelse, inden de have erhvervet Forsørgelsesret, s. Fdn. 30. Marts 1827 § 9**), men ogsaa ellers, naar de ansees som farlige for den offentlige Sikkerhed, selv om de ikke have begaaet nogen Forbrydelse, s. Kollegialtidende 1843, 174, Kskr. 22. April 1847, kan Regeringen ikke antages for berettiget til udenfor de lovbestemte Tilfælde at udvise en dansk Statsborger, selv om han ikke har Indfødsret. Naar Lovgivningen tillægger Statsborgeren forskellige vigtige Rettigheder og endog giver disse en grundlovmæssig Betyggelse, vilde det være modsigende, om den Ret, som er Betingelsen for hine eller i alt Fald for deres Udøvelse, vilkaarlig skulde kunne betages Borgeren, og den Omstændighed, at den indvandrede Borgers Ret stiftes ved en vilkaarlig Handling, kan, naar det først anerkjendes, at der er stiftet en Ret, ikke svække dennes Fasthed.

3. Da Retten til at opholde sig her kun fortabes i de lovbestemte Tilfælde, bør det uden Tvivl antages, at Regeringen, ligesom den efter Folkerettens Regler ikke er forpligtet til at udlevere Statens faste Undersaatter til fremmede Stater, selv om de ved Forbrydelser have krænket

*) Den Undtagelse, som tidligere fandt Sted, naar Vedkommende var dømt til Landsforvisningsstraf, er bortfalden ved denne Strafs Ophevelse ved Straffeloven.

**) Det er derfor mindre korrekt, naar denne Forordning bruger Udtrykkene: •forbryde den dem i saa Henseende tilstaaede Ret. •

disses Love, s. Traktat 10. Dec. 1809, Separatartikel §§ 1 og 2*), Kundgj. 16. Apr. 1851 § 1, Patent 16. Okt. 1861 Art. 2, Konv. 28. Sept. 1862 Art. 1, Kundgj. 22. Dec. 1866 Art. 1, 2, jfr. dog Kundgj. 20. Febr. 1852 § 1, s. fremdeles Straffelov § 6, smh. med Motiverne S. 12—13, saaledes efter Statsrettens Regler ikke er berettiget til at udlevere en dansk Statsborger til en fremmed Stat, selv om han der har begaaet en Forbrydelse. De Betragtninger, som ovenfor under Nr. 2 ere fremsatte med Hensyn til Udvisning, tale i endnu høiere Grad imod Berettigelsen af Udlevering, og en saadan vilde derfor kun kunne retfærdiggøres ved en positiv Hjemmel. En saadan haves imidlertid ikke og kan navnlig ikke søges i den ovenfor anførte Kundgj. 20. Febr. 1852 § 1, der ikke har været forelagt Rigsdagen, s. Grl. 1849 § 23, Forfl. 1855 § 17, Grl. 1863 § 15, Grl. 1866 § 18, og ovenfor § 64.

§ 161. B. Om Borgernes Ret til at beskyttes mod vilkaarlige Indgreb i deres individuelle Rettigheder.

Grundloven indeholder forskellige Bestemmelser, der dels gaae ud paa at tillægge de enkelte Borgere visse Rettigheder af mere individuel, navnlig personlig Natur, dels paa at tillægge disse Rettigheder en særegen Beskyttelse mod vilkaarlige Indgreb, navnlig fra Statens Side. Som saadanne kunne nævnes:

1. Uhindret Adgang til Retsforfølgning ved Domstolene, s. Grl. 6. Afsnit, og ovenfor femte Afdeling.

2. Religionsfrihed, s. Grl. 7. Afsnit, og ovenfor sjette Afdeling.

*) Skjøndt det i § 1 ikke udtrykkelig udtales, maa det dog uden Tvivl forudsættes, at Forbryderen er Undersaat af det Land, der forlanger ham udleveret, eller i alt Fald ikke af det Land, af hvilket Udleveringen forlanges, s. Indledningens Udtryk »deres retmæssige Regering.« Forskjellen mellem § 1 og § 2 bestaaer derfor ikke deri, at Staten i første, men ikke i sidste Tilfælde er forpligtet til at udlevere sine egne Undersaatter, men i, at Udleveringen efter § 2 skal skee uden Hensyn til, hvor Forbrydelsen er begaaet.

3. Den personlige Friheds Beskyttelse mod ubeføiet Fængsling. Ifølge Grl. § 80 kan Ingen underkastes Varetægtsfængsel for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Pengebod eller simpelt Fængsel. Derhos kan Varetægtsfængsel kun paalægges ved en af en Dommer afgivet og af Grunde ledsaget Kjendelse, hvilken Kjendelse af Vedkommende strax særskilt kan indankes for høiere Ret, s. Grl. §§ 80, 4. midl. Best. Derimod kan Anholdelse, hvorved forstaaes en Persons Paagribelse og Fastholdelse i det Øie-med at fremstille ham for Retten til videre Foranstaltning, foretages af Politivrigheden og de denne underordnede Officianter, s. Fdn. 11. Nov. 1791 § 4 d og e, Pl. 27. Nov. 1839 § 2, Instr. 31. Dec. 1800 § 15, Lov om Kjøbenhavns Politi 11. Febr. 1863 § 10, og efter Omstændighederne endog af Private, s. 1. 19. 2 ff., 6. 17. 4, 13, mfl. . For at betrygge mod Misbrug skal imidlertid ifølge Grl. § 80 Enhver, som anholdes, inden 24 Timer stilles for en Dommer, og denne skal da, hvis den Anholdte ikke strax kan sættes paa fri Fod, ved en af Grunde ledsaget Kjendelse, der afgives snarest muligt og senest inden 3 Dage, afgjøre, at han skal fængsles, og hvis han kan løslades mod Sikkerhed, bestemme denne Art eller Størrelse. For Krigsmagten er denne Bestemmelse kun anvendelig med de Indskrænkninger, der følge af de militaire Loves Forskrifter. s. Grl. § 94.

4. Boligens Ukrænkelighed. Efter Grl. § 81 er Boligen ukrænkelig. Husundersøgelse, Beslaglæggelse og Undersøgelse af Breve og andre Papirer maa, hvor ingen Lov hjemler en særegen Undtagelse, alene skee efter en Retskjendelse, s. Jur. Ugeskr. 1855. 671, jfr. Lov 3. Jan. 1851 § 13. Da Grl. § 81 ikke taler om Undersøgelse paa Personen, s. ogsaa Paragraphens 1ste Membrum, er der ingen grundlovmæssig Hindring for, at en saadan Undersøgelse kan foretages uden foregaaende Retskjendelse, og heller ikke den almindelige Lovgivning kan antages at fordre en saadan, s. Lov om Kjøbenhavns Politi 11. Febr. 1863 § 10, Instr. 23. Juni s. A. a, Regl. 7. Mai 1846 D. § 11. Fremdeles

er en Retskjendelse ikke nødvendig til Foretagelsen af de i Grl. § 81 nævnte Handlinger, naar den Vedkommende, nemlig Beboeren af Huset eller Etagen eller Besidderen af Brevene, Papirerne osv. samtykker i, at Undersøgelsen foretages, uden at nogen Retskjendelse er afgivet; men dette Samtykke bør uden Tvivl være udtrykkeligt, saaledes at den Omstændighed, at den Paagældende ikke protesterer, neppe kan ansees for tilstrækkelig til at retfærdiggjøre Undersøgelsens Foretagelse uden Retskjendelse. Endelig er en Retskjendelse unødvendig, hvor en Lov hjemler en særegen Undtagelse, hvorimod den almindelige Hjemmel til Husundersøgelse, som den tidligere Lovgivning gav Øvrigheden, s. navnlig Kundgj. 11. Juli 1840 II 16, 8. Okt. s. A. II 20, maa ansees for bortfalden. Som saadanne ved Lovgivningen hjemlede, særegne Undtagelser kunne nævnes: Sager om ulovlig Skovhugst og lignende Forseelser, s. Fdn. 26. Jan. 1733 § 31, Pl. 26 Juli 1837 § 6, Fdn. 29. Okt. 1794 § 22, Brændevinssager, s. Fdn. 14. Mai 1845 §§ 1—13, Lov 7. Febr. 1851 § 18, Toldsager, s. Fdn. 2. Apr. 1814 §§ 14, 15, samt endelig Lov om Kjøbenhavns Politi 11. Febr. 1863 § 11, Instr. 23. Juni s. A. a.

5. Eiendomsrettens Ukrænkelighed. Ifølge Grl. § 82 er Eiendomsretten ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaae sin Eiendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun skee ifølge Lov og mod fuldstændig Erstatning. Disse Bestemmelser stemme i det Hele med de i den tidligere Lovgivning udtalte Grundsætninger, s. Fdn. 13. Dec. 1793 § 14 ff., Pl. 31. Juli 1801, 28 Dec. 1809, Fdn. 5. Marts, 23. Apr. 1845, Fdn. 29 Juli 1846 §§ 56—58, 67—68, Pl. 6. Juni 1848.

Det vil let sees, at Grl. § 82 ikke giver en almindelig, grundlovmæssig Beskyttelse for alle velerhvervede Rettigheder, men kun for Eiendomsretten. Vel maa ogsaa andre lovlige Rettigheder respekteres, saalænge de bestaae, og de ville ikke kunne hæves uden ved Lov, men den Berettigede har da intet Retskrav paa Erstatning; navnlig ere Rettig-

heder af personlig Natur ikke sjeldent hævede uden Erstatning, s. Grl. 1849 §§ 95, 97, Grl. 1866 §§ 90, 92. Grundloven indeholder altsaa ikke, saaledes som enkelte fremmede Forfatninger, s. den norske Grundlov 4. Nov. 1814 § 97, den amerikanske Grundlov I Nr. 9 og 10, et almindeligt Forbud mod Love med tilbagevirkende Kraft. Derimod har Grl. § 82 erklæret Eiendomsretten for ukrænkelig og i Overensstemmelse her med udtalt, at Ingen kan tilpligtes at afstaae sin Eiendom uden under de Betingelser og efter de Regler, som Paragraphen bestemmer, og det er derfor af Vigtighed at bestemme Betydningen af disse Forskrifter. Det fremgaaer nu klart af Grundlovens Udtryk, at dens Bestemmelser ere anvendelige, hvad enten den paagjældende Eiendom skal overdrages til Staten eller til en Privat, eller den slet ikke skal overdrages til Nogen, men f. Ex. tilintetgjøres. Vanskeligere er det at bestemme, hvilke Rettigheder der ere beskyttede ved Grl. § 82. Dennes Forskrifter komme utvivlsomt til Anvendelse paa Eiendomsretten i dette Ords sædvanlige Betydning som den almindelige, fuldstændige og udelukkende Raadighed over en legemlig Ting i alle Retninger, hvori denne Raadighed ikke særlig er indskrænket. Da Eiendomsretten er erklæret for ukrænkelig, maa dette ogsaa gjælde om de enkelte i denne indbefattede Beføielser, og heraf følger da, at Grl. § 82 er anvendelig ikke blot paa en tvungen Overdragelse eller Afstaaelse af selve Eiendommen, men ogsaa paa en mindre omfattende Indskrænkning af Eiendomsretten, saasom en Berøvelse af Brugsretten, Paalæggelse af egentlige Servituter osv., s. Kskr. 10. Mai 1831, Fdn. 5. Marts 1845 § 1, Lov om Gangstier 4. Juli 1850 § 4. mfl. En saadan vil altsaa kun kunne foregaae efter de Regler, som i Grl. § 82. 2 og 3. M. ere foreskrevne med Hensyn til Eiendoms Afstaaelse, thi den herved givne nærmere Bestemmelse af Hovedreglen i Paragraphens 1. M. kan aabenbart ikke have til Hensigt at forandre Hovedreglen selv. Dog synes Grl. § 82 ikke anvendelig paa en Paalæggelse af saakaldte legale Servituter, der ved

Lovbud paalægges alle eller visse Arter af faste Eiendomme. Disse medføre ikke nogen Eiendomsindskrænkning i egentlig Forstand, og deres Paalæggelse kan derfor neppe af Grundloven være betragtet som en Krænkelse af Eiendomsretten. Derimod kan Grl. § 82 uden Tvivl ikke anvendes paa tinglige Rettigheder over en fremmed Ting, da disse baade i sig selv ere aldeles forskjellige fra Eiendomsretten og i Lovsproget pleie at modsættes denne, s. Fdn. 28. Marts 1845 § 9, smh. med § 11. Retten til at oppebære Tiende er vel i og for sig væsentlig forskjellig fra Eiendomsret, men da Tiende dog hyppig i Lovsproget betegnes som Eiendom, s. Amtstuefdn. 8. Juli 1840 § 2, Fdn. 28. Marts 1845 §§ 4, 9, Lov om Kirkesyn 19. Febr. 1861 §§ 2—3, mfl., og derhos i forskjellige Retninger, saasom med Hensyn til Beskatning og Bankheftelse, behandles efter lignende Regler, som faste Eiendomme, taler Endel for at ansee Grl. § 82 for anvendelig paa Tiende. Reelle Privilegier med Hensyn til Næringsdrift kunne uden Tvivl, selv om de hvile paa en særegen, privatretlig Adkomst og saaledes afgive en virkelig erhvervet Ret*), ikke betragtes som nogen Eiendom. Skulde derfor Grl. § 82 ansees for anvendelig paa slige Privilegier, maatte dette nærmest støttes paa, at Privilegiet burde betragtes som et uadskilleligt Tilbehør til og en Del af selve den faste Eiendom, saa at Eiendomsretten over denne maatte siges at blive krænket ved Privilegiets Borttagelse, men denne Betragtning synes dog ikke at kunne fastholdes. Et Andet er, at Lovgivningsmagten i slige Tilfælde i Almindelighed vil give Erstatning, s. Lov 15. Apr. 1855, 11. Nov. 1860. Endnu mindre kan der være Tale om at ansee Grl. § 82 for anvendelig paa den en fast Eiendom tilkommende Skattefrihed, selv om denne undtagelsesvis maatte støtte sig paa en mere privatretlig Adkomst, s. Lov om Hartkornsudjevning 20. Juni 1850 § 3. 2 M., smh. med §§

*) Dette vil kun undtagelsesvis være Tilfældet, s. D. T. 1850. 350, 1852. 117—18, Jur. Ugesk. 1860. 276 ff.

4, 8, Grl. 1849 § 97. At Retten til Hoveri og lignende Pligtarbeide ikke kan betragtes som nogen Eiendom, selv hvor det som en selvstændig Realbyrde hviler paa den behæftede Eiendom, behøver formentlig heller ikke nogen nærmere Paavisning. At obligatoriske Rettigheder ikke kunne henføres under Grl. § 82, om de end undertiden ved en usøiagtig Sprogbrug betegnes som Eiendom, s. Fdn. 11. Apr. 1840 § 76, er tilstrækkelig indlysende; dog er Sagen tvivlsom med Hensyn til Gjældsbreve, og navnlig synes Gjældsbreve, der lyde paa Ihændeoveren, ligefrem at maatte betragtes som Gjenstand for Eiendomsret, s. Fdn. 9. Febr. 1798 Præm. og § 3, Lov 11. Marts 1851 § 11 Nr. 1, mfl.

Angaaende de andre Spørgsmaal, hvortil Grl. § 82 giver Anledning, henvises til Tingsretten. Kun skal her med Hensyn til Kompetencespørgsmaalet bemærkes, at det tilkommer Lovgivningsmagten at afgjøre, om Almenvellet kræver Eiendomsafstaaelse til et vist Formaal, hvilket da atter kan skee enten med Hensyn til et bestemt, foreliggende Tilfælde eller ved at hjemle Expropriation med Hensyn til en vis Art af Foretagender overhovedet. Administrationen anvender Expropriationsloven paa det omspurgte Foretagende og i bekræftende Fald paa den enkelte Eiendom, og Domstolene afgjøre, om Erstatning skal gives og i bekræftende Fald dens Størrelse. Hvad Domstolenes Stilling til Administrationen angaaer, er det paa den ene Side klart, at de kunne tilsidesætte Øvrighedens Fortolkning af Expropriationsloven, forsaavidt angaaer Spørgsmaalet, om det omspurgte Foretagende falder ind under Lovens Bestemmelser, og at paa den anden Side Øvrighedens Afgjørelse af, om det in casu er ønskeligt at expropriere til det paagjældende Foretagende, og om det er nødvendigt at tage netop de omspurgte Eiendomme, maa betragtes som endelig. Med Hensyn til Forholdet mellem Domstolene og Lovgivningsmagten er det klart, at dennes Afgjørelse af Spørgsmaalet, om Almenvellet kræver Expropriation, er endelig.

Domstolenes Stilling med Hensyn til Erstatningsspørgsmaalet vil beroe paa, hvad man antager om Domstolenes Stilling til Lovgivningsmagten overhovedet. Forsaaavidt man antager, hvad der uden Tvivl har Mest for sig, s. ovenfor § 140, at Domstolene ikke ere berettigede til at afgjøre det Spørgsmaal, om en Lov strider mod Grundloven, ville Domstolene ikke kunne tillægge den formentlig Forurettede Erstatning, medmindre en saadan maa siges at være hjemlet ved Loven, ligesom de ei heller kunne indlade sig paa at undersøge, om den ved Loven tillagte Erstatning kan betragtes som fuldstændig.

6. Erkjendelse af Principet om Næringsfrihed, s. Grl. § 83, ifølge hvilken alle Indskrænkninger i den frie og lige Adgang til Erhverv, som ikke ere begrundede i det almene Vel, skulle hæves ved Lov, en Grundsætning, hvis nærmere Gjennemførelse naturligvis beroer paa den sædvanlige Lovgivning. Næringslovgivningen er undergaaet en vigtig Reform i frisindet Retning ved Lov 29. Dec. 1857, om hvis Bestemmelser der henvises til Næringsretten, s. Scheels Personret S. 485 ff. Med Hensyn til Næringsdrift ere Fremmede væsentlig indskrænkede, idet Adgangen til at vinde Borgerskab og Næringsbevis ifølge Lov 1857 § 2 Nr. 4 i Reglen er betinget af, at Vedkommende enten har Indfødsret eller i det Mindste i 5 Aar har opholdt sig og ernæret sig ærlig heri Riget, og saadan Adkomst følgelig i de fleste Tilfælde kun vil kunne erhverves af danske Undersaatter. Derimod have Fremmede Adgang til at drive fri Næring, til at tage Tjeneste som Medhjælper hos Næringsdrivende, s. L. 1857 § 66, samt en vis indskrænket Handelsret, s. Lov 1857 §§ 38, 39, 42, mfl. Hvad Sønæringen angaaer, er Fiskeri under de danske Kyster forbeholdt danske Undersaatter, s. Reskr. 12. Mai 1696, 15. Dec. 1758, Kskr. 15. Okt. 1833; Adgangen til at blive Lods er betinget af Indfødsret, s. Regl. 27. Marts 1831 § 43, og et Skibs Adgang til at føre dansk Flag er betinget af, at dets Eier eller Eiere enten ere blevne danske Statsborgere ved at have vundet fast

Hjem i Danmark eller have dansk Indfødsret og ikke ere bosatte i Udlandet, s. Lov om danske Skibes Registrering 13. Marts 1867 § 1. Derimod ere de tidligere Indskrænkninger med Hensyn til Adgangen til at drive det saakaldte vidtløftige Fiskeri og til at forhyres med danske Skibe hævede ved Lov om Sønæringen 19. Febr. 1861 § 1 og Lov 23. Jan. 1862. Adgangen til indenrigsk Fragtfart med mindre Skibe er vel endnu forbeholdt danske Undersaatter, s. Pl. 1. Sept. 1819; men ved Lov 14. Apr. 1865 er Regeringen bleven bemyndiget til under Forudsætning af Gjensidighed at indrømme fremmede Staters Skibe Adgang til denne Fart.

§ 162. C. Om Borgernes Ret til i visse Tilfælde at erholde positiv Understøttelse af det Offentlige.

1. Ret til Fattigunderstøttelse. Ifølge Grl. § 84 er den, der ikke selv kan ernære sig og Sine, og hvis Forsørgelse ikke paaligger nogen Anden, berettiget til at erholde Hjælp af det Offentlige, dog mod at underkaste sig de Forpligtelser, som Lovene herom paabyde. Betingelserne for Retten til Fattigunderstøttelse ere altsaa, at den Paagjældende ikke paa lovlig Maade kan forskaffe sig og de Personer, som han er pligtig at forsørge, nødtørftig Underholdning, s. Plan 1 Juli 1799 § 32, Regl. 5. Juli 1803 for Kjøbstæderne § 3, for Landet § 5, og at hans Forsørgelse ikke paahviler nogen Anden, i hvilken Henseende en Forsørgelsespligt navnlig kan være begrundet i visse nære Familieforhold, s. Scheels Personret S. 386—90. Endelig forudsættes i Almindelighed en Begjæring om Hjælp fra den Fattige, skjøndt en saadan ikke er ubetinget nødvendig. At den Paagjældende underkaster sig de ved den almindelige Lovgivning paabudne Forpligtelser, kan vel efter Omstændighederne fremtræde som en Betingelse for Fattigunderstøttelse, forsaavidt denne kan bortfalde, naar den Fattige vægrer sig ved at efterkomme de ham i Medfør af Loven paalagte Forpligtelser, men maa dog nærmest be-

tragtes som en Virkning af Understøttelsens Modtagelse*). Paa Grund af de fastsatte Betingelsers Beskaffenhed vil den Fattige ikke kunne gjøre sin Ret til Forsørgelse gjældende ved Domstolene. Derhos ere Domstolene positivt udelukkede fra at afgjøre Tvistigheder mellem de forskjellige Kommuner om Forsørgelsespligten, s. Regl. 5. Juli 1803 for Kjøbstæderne § 2, for Landet §§ 3, 4, Fdn. 24. Jan. 1844 § 10, Skr. 8. Juli 1850, hvorimod Spørgsmaal om en Privatmands Forpligtelse til at forsørge en Trængende egne sig til juridicel Afgjørelse.

Naar de ovenanførte Betingelser ere tilstede, haves Ret til Hjælp af det Offentlige, det er af vedkommende Fattigkommune. Modtagelsen af saadan Understøttelse medfører imidlertid væsentlige Indskrænkninger i den Understøttedes Rettigheder, s. Grl. 1849 § 96. Disse Virkninger indtræde dog ikke som Følge af Modtagelsen af den saakaldte frie Fattigunderstøttelse, s. Lov 8. Marts 1856, og ligeledes har Lovgivningen oftere fastsat, at den paa Grund af Dyrtid eller en Forsørgers Indkaldelse under Krigsforhold ydede Understøttelse ikke skal medføre de sædvanlige Følger af oppebaaren Fattigunderstøttelse, s. Lov 27. Nov. 1853, 15. Febr. 1855, 15. Jan. 1856, foreløbig Lov 17. Dec. 1863, Lov 12. Marts 1864.

2. Ret til fri Undervisning i Almueskolen for de Børn, hvis Forældre ikke have Evne til at sørge for deres Oplærelse, s. Grl. § 85. Denne Bestemmelse er ogsaa anvendelig paa Børn af her bosiddende Fremmede, s. Skr. 15. Juli 1863, i D. T. 1864. 534. Til den angivne Ret svarer Forældrenes Forpligtelse til under Tvang at sørge for deres Børns Undervisning enten privat eller ved at lade dem besøge de offentlige Skoler, s. Adn. 20.

*) I Reglen forudsættes det derhos, at den Fattige ved Fødsel eller femaarigt Ophold har erhvervet Forsørgelsesret i en bestemt Kommune, s. Fdn. 24. Jan. 1844, men efter Omstændighederne kunne dog ogsaa andre Personer blive at forsørge, s. Pl. 28. Dec. 1827.

Marts 1844 §§ 33, 45, jfr. § 31, And. 29. Juli 1814 for Kjøbstæderne §§ 14, 24, 33, jfr. §§ 20—22, for Landet §§ 7, 17, 26, jfr. §§ 12, 14, 15, Lov 13. Apr. 1851 § 11, 8. Marts 1856 § 1, 2. Mai 1855, 29. Dec. 1857, 30. Sept. 1864. En Omordning af Borger- og Almueskolevæsenet paa Landet og i Kjøbstæderne har fundet Sted ved Lov 8. Marts 1856, jfr. for Kjøbenhavn Lov 29. Dec. 1857.

§ 163. D. Om Borgernes Ret til positivt at indvirke paa de offentlige Forhold.

I saa Henseende mærkes:

1. Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen, s. Grl. §§ 30, 31, 35, 38. Disse Rettigheder tilkomme vel ikke enhver Statsborger, men kun den, der har Indfødsret, men paa den anden Side er Statsborgerret i Almindelighed tillige nødvendig, s. dog Grl. § 31. Herom er handlet ovenfor §§ 77—81 og §§ 87—92.

2. Valgret og Valgbarhed til de kommunale Repræsentationer. Grl. § 91, s. Grl. 1849 § 96, bestemmer, at Kommunernes Ret til under Statens Tilsyn selvstændig at styre deres Anliggender vil blive ordnet ved Lov. Grundloven har altsaa ikke selv truffet nogen Ordning af Kommunernes Forhold, men henvist denne til Lovgivningsmagten. Imidlertid har den foreskrevet to hinanden begrænsende Grundsætninger, der skulle følges ved den bebudede Ordning. Paa den ene Side anerkjender den nemlig Kommunernes Selvstændighed paa deres eget Omraade, idet de kommunale Anliggender skulle bestyres af Kommunerne selv uden positiv Indgriben fra Statens Side, paa den anden Side skal Staten dels for sin egen Skyld, dels for at værne om Kommunens virkelige Interesser og navnlig beskytte Minoriteten føre et Tilsyn med Bestyrelsen. Overensstemmende med dette Princip er Kjøbenhavns Kommunalforfatning bleven omordnet ved Lov 4. Marts 1857 og Landkommunernes Forfatning ved Lov 6. Juli 1867. Der-

imod er en saadan Ordning endnu ikke tilveiebragt for Kjøbstædernes Vedkommende, s. som enkelte i denne Retning gaaende Love Lov om Borger- og Almueskolevæsenet 8. Marts 1856, Lov om Kjøbstædernes kommunale Beskatning 11. Febr. 1863, jfr. Lov om Forandring i Adn. 24. Okt. 1837, 23. Jan. 1862.

Om Kommunalbestyrelsernes Sammensætning indeholder Grl. § 91 ingen ligefrem Forskrift, men det stemmer saavel med dens Princip, som med de i Øvrigt i Grundloven udtalte Grundsætninger, navnlig om Valgene til Rigsdagen, at Bestyrelsen sammensættes efter Regler, der afgive Garanti for, at den bliver et sandt Udtryk for Kommunalbefolkningens Villie. Dog kunne Reglerne om Rigsdagsvalgene ikke uden Videre overføres paa Kommunalvalgene paa Grund af den forskjellige Beskaffenhed af de i begge Tilfælde i Betragtning kommende Interesser, og det kan i saa Henseende bemærkes, at Valgret til Kommunalrepræsentationerne altid er betinget af en vis Skatteydelse, s. Lov. 31. Marts 1860 § 3, 23. Dec. 1865 § 1, 6. Juli 1867 §§ 3, 35. En frisindet Ordning af Kommunalbestyrelsernes Sammensætning har fundet Sted for Kjøbenhavn ved Lov 4. Marts 1857, 23. Dec. 1865, for Kjøbstæderne ved Lov 31. Marts 1860, jfr. Lov 23. Jan. 1862 og for Landet ved Lov 6. Juli 1867. For Færøerne mærkes Lov 15. Apr. 1854, for Vestindien Koloniallov 27. Nov. 1863. I Øvrigt maa med Hensyn til Kommunernes Retsforhold henvises til Statsforvaltningsretten.

3. Petitionsretten eller Retten til at ingive Andragender og Besværinger til Kongen, Repræsentationen eller Øvrigheden. Denne Ret er ikke udtrykkelig hjemlet ved Grundloven, men forudsat som selvfølgelig, s. Grl. §§ 63, 64, Fdn. 15. Dec. 1820, Lov 2. Febr. 1866, Straffelov §§ 226, 227. De Indskrænkninger i Petitionsretten, navnlig med Hensyn til dens Udøvelse af Flere i Forening, som undertiden forekomme i andre Forfatninger, s. Fdn. 15.

Febr. 1854 § 8, 11. Juni 1854 § 7, finde ikke Sted hos os, s. Grl. § 87.

§ 164. Fortsættelse. Om Trykkefriheden.

Grl. § 86, jfr. Grl. 1849 § 91, bestemmer, at Enhver er berettiget til ved Trykken at offentliggjøre sine Tanker, dog under Ansvar for Domstolene, samt at Censur og andre forebyggende Forholdsregler ingensinde paany kunne indføres, s. Koloniallov 27 Nov. 1863 § 78, der kun har optaget den første Del af Grundlovens Regel. Forinden vi gaae over til at udvikle Betydningen af disse Sætninger, vil det være hensigtsmæssigt at forudskikke en kort Oversigt over Presseforholdenes historiske Udvikling hos os.

Efter 2. 21. 1 og 2, jfr. Fdn. 1. Okt. 1737 vare alle trykte Skrifter underkastede Censur, hvorved forstaaes et saadant foregaaende Gjennemsyn af Haandskriftet, hvorved det bestemmes, om det maa trykkes, og i fornødent Fald med hvilke Forandringer. Denne Censur ophævedes ved Reskr. 14. Sept. 1770, i Lovsamlingen ved Fdn. 1. Okt. 1737, saa at Ingen skulde være pligtig til at lade sine Bøger og Skrifter, som han vilde overgive til Trykken, underkaste den hidtil anordnede Censur og Approbation eller til den Ende at indlevere samme for at gjennemsees af dem, hvem sliq Forretning hidtil havde været overdraget. Det maatte imidlertid betragtes som en Selvfølge, at den saaledes bevilgede Trykkefrihed ikke maatte misbruges til derved at overtræde andre borgerlige Love, og at de i et trykt Skrift indeholdte Ærefornærmelser og andre strafbare Udtalelser kunde straffes efter de almindelige Love. Dette blev udtrykkelig udtalt ved et Reskr. 7. Okt. 1771, i Lovsamlingen ved Fdn. 1. Okt. 1737, jfr. Reskr. 20. Okt. 1773, Pl. 4. Dec. 1790, hvorhos det fastsattes, at Forfatteren skulde være ansvarlig for Skriftets Indhold, at Bogtrykkeren skulde bære Ansvar, naar han ikke kunde angive Forfatteren, og at derfor ingen Bog maatte trykkes, medmindre enten Forfatterens eller Bogtrykkerens Navn var anført paa

samme. Da disse Bestemmelser ikke fandtes tilstrækkelige til at værne mod Trykkefrihedens Misbrug, s. Præmisserne til Fdn. 27. Sept. 1799, blev en ny Ordning truffet ved Fdn. 27. Sept. 1799, der senere erholdt adskillige vigtige, for Størstedelen skærpene Tillæg, s. Plakat 18. Okt. 1805, 2. Okt. 1810, 13. Mai 1814, 1. Nov. 1837, 3. Juni 1846. Efter disse Bestemmelser var Pressens Tilstand i Hovedtrækkene følgende.

1. Ingen maatte udøve Bogtrykkerkunsten uden der-til at have erholdt kongeligt Privilegium, og Intet maatte trykkes uden hos de privilegerede Bogtrykkere, s. Fdn. 1799 §§ 15, 16.

2. Anonymitet var forbudt. Paa ethvert trykt Skrift skulde nævnes Forfatteren, Forlæggeren, Bogtrykkeren og Trykkestedet, s. Fdn. 1799 § 16. Ansvar for Skriftets Indhold paahvilede Forfatteren uden Hensyn til, om han paa Skriftet var navngivet ved sit rette Navn, men i Øvrigt skulde Forlæggeren og Bogtrykkeren begge indestaae for, at den paa Skriftet navngivne Forfatter var den sande, samt at han i Tilfælde af Paatale var og forblev tilstede, saa at han kunde drages til Ansvar for Indholdet, da de i modsat Fald maatte bære Ansvar i Forfatterens Sted, s. Fdn. 1799 §§ 16, 17.

3. I alle Journaler og periodiske Blade skulde foruden Forlæggeren og Bogtrykkeren tillige Forfatteren af hver Artikel nævnes tilligemed Redakteuren, hvilken sidste skulde staae til Ansvar for Bladets Indhold lige med Forfatteren. I Aviser eller offentlige Tidender skulde ligeledes Redakteuren nævnes og være ansvarlig for Indholdet lige med Udgifveren, s. Fdn. 1799 § 19.

4. Censur fandt i Reglen ikke Sted, s. Fdn. 1799 Præmisserne. Imidlertid kom Enhver, der ved Dom var bleven kjendt skyldig i Overtrædelse af Fdn. 1799, under Censur, saa at han ikke maatte lade noget Skrift trykke, førend Manuskriptet var blevet forevist Stedets Politimester

og af ham havde erholdt Paategning om, at det maatte trykkes, s. Fdn. 1799 § 20. Efter Fdn. 1799 var Censuren livsvarig, men ved Pl. 1. Nov. 1837 § 3 blev dens Varighed for adskillige Tilfælde nedsat til et eller flere Aar. Fremdeles fandt en vigtig Undtagelse fra Hovedreglen Sted derved, at de privilegerede Blade ifølge Privilegiernes Indhold fuldstændig vare underkastede Censur, s. Priv. 12. Marts 1811.

5. Ifølge Fdn. 1799 §§ 26, 27 skulde der af alle Aviser, Journaler og periodiske Blade saavel som af ethvert Skrift, der ikke udgjorde mere end 24 Ark, fra Bogtrykkeren tilstilles Politimesteren et Exemplar, førend noget saadant uddeltes eller solgtes til Andre. Saafremt Politimesteren fandt noget Strafværdigt eller Utilbørligt i Skriftet, skulde han strax forbyde Udsalget og tage alle trykte Exemplarer under Forsegling samt indsende Skriftet med sin Betænkning til Kancelliet, der tog Beslutning i Sagen. Disse Bestemmelser, efter hvilke Skriftet kunde sælges eller uddeles umiddelbart efter, at et Exemplar var tilstillet Politimesteren, undergik en meget væsentlig Skærpelse ved Pl. 13. Mai 1814, der bestemte, at Udsalget og Uddelingen af de i Fdn. 1799 §§ 26, 27 omhandlede Blade og Skrifter ikke maatte skee, før Politivrigheden havde tilkjendegivet, at Gjennemsynet havde fundet Sted, eller der var forløbet en saadan Tid, som kunde være tilstrækkelig til at gennemgaae Skriftet, hvilken Tid med Hensyn til Blade, der ikke oversteg et Ark, bestemtes til 24 Timer, og med Hensyn til større Skrifter til 4 Dage. Ved Pl. 3. Juni 1846 § 2 indskrænkedes disse Bestemmelser til Skrifter, der ikke oversteg 6 Ark, og Tiden til Gjennemsynet til henholdsvis 24 og 48 Timer, hvorimod der med Hensyn til større Skrifter indtil 24 Ark alene skulde forholdes efter Forskrifterne i Fdn. 1799 §§ 26, 27. Det ved Pl. 13. Mai 1814 hjemlede, foreløbige Gjennemsyn havde i Forbindelse med paafølgende Beslaglæggelse i det Væsentlige

samme Virkning, som Censur*), men adskilte sig dog fra denne dels derved, at det ikke var Haandskriftet, men det trykte Skrift, som var Gjenstand for Gjennemsynet, dels derved, at Spørgsmaalet om Skriftets Lovlighed eller Ulovlighed paa den Paagjældendes Forlangende skulde afgjøres af Domstolene, s. Pl. 3. Juni 1846 § 3.

6. En væsentlig Indskrænkning i Trykkefriheden skete fremdeles ved Pl. 2. Okt. 1810, hvorefter politiske Nyheder og Efterretninger kun maatte meddeles i saadanne Blade, der havde erholdt et særligt, kongeligt Privilegium og som Følge heraf vare underkastede Censur. Denne Bestemmelse blev for de upriviligerede Blade saa meget haardere, som Udtrykkene politiske Nyheder og Efterretninger bleve tagne i en meget vid Betydning, idet hertil henregnedes ikke blot Meddelelse af simple Fakta, men ogsaa selvstændige Bemærkninger og Raisonnements over fremmede Staters Forfatning eller Forvaltning eller over det gjensidige Forhold mellem dem indbyrdes eller til det danske Monarki, s. Cirk. 16. Apr. 1836, Pl. 3. Juni 1846 § 1. Dertil kom, at Kanceliet havde tiltaget sig Afgjørelsen af, om en Meddelelse i et upriviligeret Blad kunde henregnes til politiske Nyheder eller Efterretninger, saaledes at Bladet i bekræftende Fald konfiskeredes, uden at der aabnedes Vedkommende Adgang til at faae Spørgsmaalet undergivet Domstolenes Prøvelse, s. Kskr. 9. Juni 1836. Heri skete der dog ved Pl. 3. Juni 1846 § 1 den Forandring, at den Paagjældende, naar han ikke vilde lade det beroe ved Beslaglæggelsen, kunde fordrø Domstolenes Afgjørelse, saaledes at disse, naar de fandt, at der forelaa en Overtrædelse af Pl. 2. Okt. 1810, skulde ansee Vedkommende med Bøder.

7. Til de ovennævnte Forskrifter sluttede sig forskellige Straffebestemmelser. Efter Fdn. 1799 vare dels Straffene temmelig haarde, dels var Omfanget af strafbare Hand-

*) Faktisk antog det ikke sjelden Karakteren af en virkelig Censur, idet Udgifveren for at sikre sig mod Ansvar lod Embedsmanden gjennemsee Skriftet i Manuskript, s. Cirk. 10. Juni 1834.

linger temmelig udstrakt, s. Fdn. 1799 §§ 2, 3, 6, 7, jfr. Fdn. 30. Marts 1827 § 7. Medens der i førstnævnte Henseende skete adskillige Formildelser ved Pl. 1. Nov. 1837, udvidedes derimod Omfanget af de strafbare Handlinger betydeligt, s. Pl. 18. Okt. 1805, 10. Juni 1818 og især 1. Nov. 1837 § 1, der i visse Tilfælde fastsatte Straf for uagtsomme Presseforseelser.

Ved provisorisk Fdn. 24. Marts 1848, der stadfæstedes ved Lov 5. Juli 1850, blev samtlige efter Fdn. 27. Sept. 1799 udkomne Love om Presseforholdene satte ud af Kraft, hvorhos den i Fdn. 1799 § 20 fastsatte Censur for domfældte Forfattere ophævedes, og de i Fdn. hjemlede, haarde Straffe blev nedsatte til simpelt Fængsel. Selve Fdn. 1799 vedblev med de ved Fdn. 1848 og Grl. 1849 § 91 indførte Forandringer at være gjældende, indtil den ophævedes ved Presselov 3. Jan. 1851 § 17.

§ 165. Fortsættelse. Om det Omfang, i hvilket Trykkefriheden grundlovmæssig er tilsikkert Borgerne.

GrL. § 86, jfr. GrL. 1849 § 91, udtaler i Modsætning til den tidligere Lovgivning den Regel, at Enhver er berettiget til at offentliggjøre sine Tanker ved Trykken, og at han i saa Henseende skal staae til Ansvar for Domstolene, hvorhos den tilføier, at Censur og andre forebyggende Forholdsregler ingensinde paany kunne indføres. I Spidsen stilles altsaa den Regel, at Enhver har en grundlovmæssig Ret til at offentliggjøre sine Tanker ved Trykken. Denne Ret tilkommer Enhver og kan ikke berøves Nogen. Det kan altsaa ikke ved Lov bestemmes, at den, der gjør sig skyldig i Forbrydelser af en vis Art, ved Dom skal forbyrde sin Ret at lade Noget trykke. Fremdeles ligger det uden Tvivl allerede i hin Hovedsætning, at Censur, hvorved det overlades til en administrativ Embedsmands ensidige Bestemmelse, hvorvidt Noget maa trykkes, er uforenelig med Grundloven, hvad enten den er almindelig eller indskrænket

til visse Personer, saasom domfældte Forfattere, om det end er anseet for passende udtrykkelig at udtale denne Sætning.

Den anførte Frihed er imidlertid begrændset, idet der tilføies »dog under Ansvar for Domstolene«. Den, der offentliggjør Noget ved Trykken, er altsaa ansvarlig derfor; men dette Ansvar kan ikke bestemmes af nogen administrativ Autoritet, men kun af Domstolene. Som Følge heraf vil et Skrift ikke kunne undertrykkes eller konfiskeres ad administrativ Vei, men kun ved Dom, s. Straffelovens § 34, jfr. Lov 3. Jan. 1851 § 12. Ligeledes synes det at stride mod Grl. § 86, at der af Administrationen kan meddeles en Redakteur Advarsler med den Virkning, at Bladet, naar disse lades upaaagtede, enten undertrykkes ad administrativ Vei, eller at det fastsættes, at Udgiveren paa Grund af saadan Overhørighed skal dømmes til Bladets Undertrykkelse. Hvad endelig angaaer Beslaglæggele af et Skrift, følger det af Grl. § 81 og Lov 3. Jan. 1851 § 13, at den kun kan skee ifølge en Retskjendelse.

Medens Ansvaret efter det Anførte i de enkelte Tilfælde bliver at bestemme af Domstolene, følger det af disses almindelige Stilling, jfr. Grl. § 73, at Ansvarets Fastsættelse ved almindelige Regler beroer paa Lovgivningsmagten, der indenfor den ved Grl. § 86 fastsatte, grundlovmæssige Grændse frit kan ordne Forholdet ved sædvanlig eller efter Omstændighederne ved foreløbig Lov.

Lovgivningsmagten har saaledes at bestemme, hvem der skal betragtes som Publikant af et trykt Skrift og som Følge heraf bære Ansvar for samme, s. Lov 3. Jan. 1851 § 3. Den har i saa Henseende væsentlig frie Hænder, og det kan navnlig ikke paastaaes, at et Forbud mod Anonymitet vilde stride mod Grundloven, s. Fdn. 27. Sept. 1799 § 16.

Fremdeles bestemmer Lovgivningsmagten Ansvarets Størrelse. Skjøndt det vistnok lidet vilde stemme med den liberale Aand, som gennemtrænger Grundloven, at foreskrive

uforholdsmæssig haarde Straffe for Presseforseelser, er der dog ingen grundlovmæssig Begrændsning i saa Henseende, og det kan end ikke siges at stride mod Grundlovens Aand, at der fastsættes et temmelig alvorligt Ansvar for Presseforseelser. Grundloven fordrer kun, at Ansvarret skal bestemmes af Loven og gjøres gjældende for Domstolene, men indeholder Intet om dets Størrelse.

Lovgivningsmagten bestemmer endelig, i hvilke Tilfælde Ansvarret indtræder, og er i denne Henseende ikke indskrænket til at fastsætte Straf for de Handlinger, som ogsaa ere strafbare, naar de begaaes udenfor Pressen, men kan fastsætte Straf for Handlinger, der udenfor Pressen vilde være ustrafbare. Navnlig maa Lovgivningen ogsaa under Strafansvar kunne forbyde Publikationen af visse Ting. Vistnok indrømmer Grundloven en almindelig Frihed til at lade trykke, hvad man vil, og det gaaer aabenbart ikke an af Udtrykket i Grl. § 86 »sine Tanker« at slutte, at Grundloven kun hjemler Ret til at offentliggjøre sine Reflexioner over visse faktiske Forhold, men derimod ikke er til Hinder for at forbyde Publikationen af visse Fakta, en Adskillelse, som praktisk ogsaa vilde være aldeles uigjennemførlig. Men Grundloven begrænder atter hin almindelige Frihed ved at tilføie »under Ansvar for Domstolene«, og maa derfor antages ogsaa i denne Henseende at overlade Afgjørelsen til den almindelige Lovgivning. Det følger nu af den almindelige Hovedsætning i Grl. § 86, at saadanne Forbud mod Publikationen af visse Ting bestandig maae beholde Karakteren af Undtagelser, og navnlig vilde det, da Trykkefriheden væsentlig har en politisk Betydning, være stridende mod Grundloven, om en Lov i Almindelighed forbød Publikationen af politiske Meddelelser; men derimod er der Intet til Hinder for, at Lovgivningen af særegne Hensyn forbyder Publikationen af visse Ting, og Lovgivningsmagten kan end ikke antages for udelukket fra af politiske Grunde at forbyde at offentliggjøre Et eller Andet, saasom at diskutere Beskaffenheden og Styrken af det retlige Grundlag, hvor-

paa Statens Ordning hviler. Det følger imidlertid af den almindelige Hovedsætning i Grl. § 86, at en slig Udelukkelse kræver et udtrykkeligt Forbud, og det er derfor utvivlsomt, at den Omstændighed, at en Diskussion af visse Materier kan være farlig eller skadelig, ikke eo ipso bevirker, at den er utilladelig eller strafbar, s. Høiesteretstidende 1866. 714. Derhos vil et Forbud mod visse Udtalelser gennem Pressen efter Omstændighederne kunne stride mod andre Bestemmelser i Grundloven. Saaledes vilde et Forbud mod at laste Kongens Regering, s. Fdn. 1799 § 2, smh. med Forordningens Epilog, være uforeneligt med den i Grl. § 12 udtalte Regel om Ministrenes ikke blot juridiske, men ogsaa politiske Ansvarlighed.

At Lovgivningsmagten af særegne Hensyn maa kunne forbyde Publikationen af Et eller Andet, stemmer ikke blot ganske med Sagens Natur, men bestyrkes ogsaa ved den positive Lovgivning, skjøndt denne i saa Henseende har iagttaget stor Varsomhed. Saaledes forbyder Straffelov § 184, jfr. Fdn. 1799 § 9, Lov 3. Jan. 1851 § 8, at offentliggjøre utugtige Skrifter, uden Hensyn til, om disse indeholde nogen Ærefornærmelse mod bestemte Personer, eller om de kunne betragtes som indeholdende en direkte Opfordring til usædelige Handlinger. Ligeledes havest flere Exempler paa Forbud mod Offentliggjørelse af Krigsefterretninger, s. foreløbig Lov 8. Juli 1849, Lov 5. Juli 1850, 21. Marts 1864. De Misbrug, der herved kunne befrygtes, ville, naar Sagen afgjøres af den sædvanlige Lovgivning, ikke være farlige, og hvor foreløbig Lov anvendes, maa Garantien søges i Ministeransvarligheden.

Foruden den anførte Hovedregel tilføier Grl. § 86 »Censur og andre forebyggende Forholdsregler maae ingen- sinde paany indføres«. Ordet »paany« kan kun antages at indeholde en mindre heldig Polemik mod Pressens tidligere Tilstand, men medfører ikke, at saadanne forebyggende Forholdsregler, som hidtil have været ukjendte her,

retsgyldig skulde kunne indføres*). Grundloven forbyder altsaa Indførelsen af enhver forebyggende Forholdsregel. Som Exempel paa saadanne nævnes først Censur, der altsaa hverken kan indføres som almindelig Foranstaltning eller ved Dom paalægges Nogen. Imidlertid ere ogsaa andre forebyggende Forholdsregler forbudne, selv om de ere mindre virksomme end Censur, idet det ikke blot er andre lignende forebyggende Forholdsregler, der ere udelukkede, men overhovedet alle Forholdsregler af den angivne Beskaffenhed. Censur eller andre forebyggende Forholdsregler kunne altsaa ikke indføres ved en sædvanlig Lov, men kun gennem en i Overensstemmelse med Grl. § 95 foretagen Grundlovsforandring, der selvfølgelig ikke er udelukket ved det mindre heldige Udtryk »ingensinde».

Som ovenfor antydet er det imidlertid ikke enhver for Pressens frie Brug generende eller besværende Forholdsregel, der er udelukket ved Grl. § 86, men denne er kun til Hinder for forebyggende Forholdsregler. Herved maa i Modsetning til repressive Forholdsregler, som gaae ud paa at ramme det allerede stedfundne Retsbrud, forstaaes saadanne Foranstaltninger, som ligefrem forhindre eller dog give Adgang til at forhindre Folk fra at offentliggjøre deres Tanker ved Trykken. Til forebyggende Forholdsregler maa det saaledes henregnes, naar Retten til at udgive Skrifter af en vis Art eller at give Meddelelser af et vist Indhold betinges af en foregaaende administrativ Tilladelse, s. Pl. 2. Okt. 1810. Ligeledes maa det betragtes som en forebyggende Forholdsregel, naar det befales, at et Skrift skal gennemses af det Offentlige, inden sammes Uddeling maa finde Sted, s. Pl. 13. Mai 1814, hvorimod en Bestemmelse om, at

*) At Ordet er optaget i den gennemsete Grundlov, forklares ved den Frygt, man nærede for uden bestemt Nødvendighed at gjøre nogen Forandring i Grundlovens Udtryk, i hvilken Henseende det navnlig kan bemærkes, at hele Grundlovens 8de Afsnit ordret er optaget af Grl. 1849.

der samtidig med Skriftets Udlevering skal afgives et Exemplar til Øvrigheden, for at denne i fornødent Fald kan foranstalte Paatale iværksat, s. Fdn. 27. Sept. 1799 §§ 26, 27, Lov 3. Jan. 1851 § 4, paa ingen Maade kan betegnes som en forebyggende Forholdsregel. Mere tvivlsomt er det, om det vilde stride mod Grundloven at betinge Retten til at udgive offentlige Blade af, at Udgiveren stillede et vist Kautionsbeløb. Hensigten med denne Foranstaltning, der i Øvrigt ikke er bleven benyttet hos os*), er væsentlig kun at skaffe Sikkerhed for, at det Ansvar, som eventuelt maatte paadrages Udgiveren, kan blive fyldestgjort; men da en saadan Forholdsregel ligefrem forhindrer den Ubemidlede i at udgive slige Blade, synes den rettest at burde betragtes som forebyggende, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2618—25. Derimod kan et i en Lov indeholdt Forbud mod at offentliggjøre visse Meddelelser ikke betragtes som en mod Grundloven stridende, forebyggende Forholdsregel. Vel forebygges ved en saadan Bestemmelse slige Meddelelser, men ved de i Grundloven forbudne, forebyggende Forholdsregler kan aabenbart kun være tænkt paa saadanne, der hindre Folk i Brugen af deres lovlige Ret til at offentliggjøre deres Tanker ved Trykken, og denne Ret kommer efter det ovenfor Bemærkede ikke til Anvendelse i det omspurgte Tilfælde. At et Forbud mod Anonymitet ikke kan henregnes til forebyggende Forholdsregler behøver ikke nærmere at paavises, og endnu mindre kan der være Tale om herunder at indbefatte Fastsættelsen af meget strenge Straffe for Presseforseelser. Ei heller kan Fastsættelsen af en Stempelafgift for Blade, hvilket kun indeholder en Anvendelse af Statens Beskatningsret, betragtes som en forebyggende Forholdsregel.

*) Derimod var den foreslaet i det Udkast til en Presselov, som af Regeringen i 1844 forelagdes Stænderne.

§ 166. Fortsættelse. Om den almindelige Lovgivnings Ordning af Pressens Brug.

1. Retten til at drive Bogtrykkeri er i Kjøbstæderne kun betinget af sædvanligt Borgerskab, s. Næringslov 29. Dec. 1857 § 15, hvorimod der paa Landet udkræves en kongelig Bevilling, s. L. 1857 § 29.

2. Paa ethvert Skrift, som udleveres fra et Trykkeri her i Riget, skal Bogtrykkerens Navn tilligemed Trykkestedet være anført. For Overtrædelse heraf straffes Bogtrykkeren, og naar denne ikke kan udfindes, den, der har Skriftet til Forhandling eller Uddeling, med Bøder fra 5—200 Rd. For urigtig Angivelse af Bogtrykker bødes fra 10—500 Rd., hvilken Straf ogsaa rammer den, der vidende om saadan Angivelse har Skriftet til Forhandling eller Uddeling, s. Lov 3. Jan. 1851 §§ 1, 2, Skr. 24. Jan. 1856, Cirk. 2. Febr. s. A.

3. En særlig Interesse have Bestemmelserne i Lov 3. Jan. 1853 § 3 om, hvem Ansvar for Indholdet af et her i Riget ved Trykken offentliggjort Skrift paahviler, hvilke Forskrifter ere meget afvigende fra de almindelige, kriminalretlige Regler om Meddelagtighed i Forbrydelser. De Grundsætninger, som have været ledende ved Affattelsen af Paragraphens Forskrifter, ere disse, at man i ethvert Tilfælde skal have en Person, der bærer Ansvar for Skriftets Indhold, at dette Ansvar paahviler den, der fremtræder som Publikant af Skriftet, at Ansvar kun paahviler denne og ingen Anden, og at der følgelig ikke bliver at anstille nogen Undersøgelse om, hvo der i Øvrigt kan betragtes som Ophavsmand til Offentliggjørelsen. I Overensstemmelse hermed er det fastsat, at Ansvar paahviler Forfatteren, naar han paa Skriftet har navngivet sig og derhos enten, da Skriftet udkom, havde fast Bopæl her i Riget, eller ved Sagens Anlæg er inden Statens dømmende Myndigheds Omraade. Har ingen saadan Forfatter nævnt sig, paahviler Ansvar under samme Vilkaar Udgiveren og dernæst Forlæggeren eller Kommissionshandleren. Mangler nogen af de fastsatte Betingelser for, at en af de nævnte Personer kan drages til

Ansvar, paahviler dette Bogtrykkeren. Naar i et af Flere i Forening udgivet Skrift den Enkelte fremtræder som Udgiver af visse tilstrækkelig afsondrede Dele af samme, bortfalder for saa vidt Ansvar for de øvrige Udgivere. Enhver af de Personer, hvem Ansvar saaledes kan komme til at paahvile, er, naar han dertil opfordres og ikke selv vil overtage Ansvar, pligtig at meddele de Oplysninger, som maatte være fornødne for at godtgjøre, at Ansvar paahviler en af de Foregaaende; dog skal saadan Opfordring skee inden tre Maaneder, efterat Bekjendtgjørelse om Skriftets Udgivelse første Gang har været indrykket i et offentligt Blad, da Ansvar for ham i modsat Fald bortfalder.

Efter de anførte Bestemmelser paahviler Ansvar i en bestemt Rækkefølge Forfatteren, Udgiveren og Forlæggeren eller Kommissionshandleren, saaledes at Ansvar, naar Betingelserne for samme mangle med Hensyn til en af disse, gaar over paa den efterfølgende. Ansvar er for samtlige de nævnte Personers Vedkommende knyttet til to Betingelser. For det Første fordres der, at den Paagjældende har navngivet sig paa Skriftet, hvortil der ikke paahviler ham nogen Forpligtelse, da Anonymitet er tilladt, s. derimod Fdn. 1799 § 16, jfr. Skr. 25. Jan. 1856. Navngivelsen maa være skeet paa Skriftet, og det er derfor ikke tilstrækkeligt, at han har navngivet sig i Skriftet, da man ikke heraf kan slutte, at han har villet overtage Ansvar for Offentliggjørelsen. Fremdeles maa han være betegnet paa Skriftet med sit virkelige Navn. Er han angivet med et urigtigt Navn, har han intet Ansvar for Skriftets Indhold, selv om han altid bruger dette Navn, naar han fremtræder som Forfatter, ligesom der ei heller paahviler ham noget særligt Ansvar for den urigtige Angivelse af Navn. Er Forfatteren ikke navngivet paa Skriftet, eller er han her betegnet med et urigtigt Navn, kan Ansvar ikke overføres paa ham derved, at han, naar Paatale finder Sted, erklærer sig villig til at bære Ansvar, s. Jur. Ugeskr. 1855. 518. En Undtagelse fra Reglen i Lov 1851 § 3, at Forfatteren kun er

ansvarlig, naar han har navngivet sig paa Skriftet, synes dog at maatte gjøres, naar det strafbare Indhold er fremsat paa en saadan skjult Maade, at Forfatteren maa antages at have regnet paa, at dette ikke vilde blive bemærket af dem, hvem Ansvarret efter Lovens § 3 vilde komme til at paahvile, fordi Forfatteren ikke har navngivet sig. At den, der saaledes har overtaget Ansvarret uden at kjende dettes Betydning, ikke kan straffes, turde være indlysende; men det synes derhos, skjøndt det ligger udenfor Lovens Bogstav, at stemme med dens Hensigt at antage, at Forfatteren, der ved sin svigagtige Fremfærd har bevirket, at den, der formelt fremtræder som Publikant, ikke kan dømmes, maa betragtes som den virkelige Publikant og dømmes som saadan, s. Bornemanns sml. Skr. 4. B. S. 310. Anm. 1. Dette er dog ikke antaget i en Dom i Jur. Ugeskr. 1854. 302, der gik en besynderlig Middelvei ved i et Tilfælde af den angivne Beskaffenhed at dømme Tiltalte for de i Manuskriptet indéholdte Fornærmelser.

Fremdeles fordres der, at den Paagjældende enten, da Skriftet udkom, havde fast Bopæl her i Riget, eller ved Sagens Anlæg er inden Statens dømmende Myndigheds Omraade. Saafremt han altsaa, da Skriftet udkom, havde fast Bopæl i Riget, er Betingelsen for hans Ansvar tilstede, og den Efterfølgende bliver ikke ansvarlig, omend Formanden forinden Sags Anlæg dør eller forlader Riget. Paa den anden Side er det tilstrækkeligt, at Formanden ved Sagens Anlæg opholdt sig her, selv om han ikke ved Skriftets Udgivelse havde fast Bopæl i Riget, og selv om han unddrager sig Sagens Følger ved at forlade Riget, og Ansvarret overføres ikke af denne Grund paa Eftermanden. I dette Tilfælde kan der ogsaa erholdes Dom over den Indstevnte, og gennem denne kan den Fornærmede i det Væsentlige opnaae Fyldestgjørelse, om end den Straf, der maatte blive idømt, ikke bliver fuldbyrdet.

Foruden de tvende ovennævnte Betingelser maa der som Betingelse for Anvendelsen af Straf endnu fordres, at

de almindelige Betingelser for Tilregnelighed ere tilstede, saasom at den Tiltalte er over kriminel Lavalder, at han ikke er afsindig, osv.; men Mangler i saa Henseende ville dog, naar de to førstnævnte Betingelser ere tilstede, ikke bevirke, at Ansvarret overføres paa en Efterfølgende.

Mangle Betingelserne for Ansvar med Hensyn til Forfatteren, Udgiveren og Forlæggeren eller Kommissionshandleren, paahviler Ansvarret Bogtrykkeren, der ifølge Lov 1851 §§ 1, 2 skal være angivet paa Skriftet med sit rigtige Navn. Som Bogtrykker maa den ansees, der har Bevilling eller Borgerskab paa at drive det Bogtrykkeri, hvori Skriftet er trykt, og det kan i saa Henseende ikke komme i Betragtning, om han muligvis slet ikke befatter sig med Trykkeriet, men lader samtlige med dette forbundne Forretninger udføre af Andre, s. Høiesteretstidende 1857. 272—74. Han synes kun at kunne fritages for Ansvar, naar det særlige Indhold af en meddelt Bevilling maatte medføre dette, s. Høiesteretstidende 1857. 270—72; men slige Bevillinger ville neppe kunne meddeles efter Udstedelsen af Lov 3. Jan. 1851, s. Grl. 1849 § 32, Grl. 1866 § 27. At Bogtrykkeren har overtraadt den ham ved Lov 1851 § 1 paalagte Forpligtelse til at navngive sig paa Skriftet, kan naturligvis ikke befrie ham fra det ham paahvilende Ansvar, hvorimod det kan være tvivlsomt, om i saa Fald tillige de andre Personer, som have medvirket til Offentliggjørelsen, kunne drages til Ansvar for samme, s. nærmere Bornemanns saml. Skr. 4. B. S. 311—12.

4. Af ethvert Skrift paa ikke over 6 Ark skal Bogtrykkeren samtidig med Skriftets Udlevering fra Trykkeriet og senest inden en Time fra Udleveringens Begyndelse afgive et Exemplar paa Politikammeret, hvorfor, om forlanges strax skal meddeles Tilstaaelse. Overtrædelse heraf straffes med Bøder fra 20—500 Rd. Er ingen eller en urigtig Bogtrykker anført paa Skriftet, og Trykkeren ikke kan findes, gaaer Ansvarret over paa Forlæggeren eller Kommissionshandleren, s. Lov 3. Jan. 1851 § 4.

5. Enhver, der i et periodisk Skrift anseer sig for personlig angrebet, eller som ønsker at berigtige ham vedkommende Meddelelser i Skriftet, kan i dette fordre uden Betaling optaget en Bekjendtgjørelse om Sags Anlæg i Anledning af Angrebet saavel som om Sagens Udfald eller en Henvisning til en Berigtigelse i et andet Skrift. Denne Optagelse skal skee i et af de to første Nummere af Skriftet, som udgives, efterat Optagelsen bevislig er forlangt; Undladelse af at efterkomme denne Forpligtelse straffes med Bøder fra 20—100 Rd., og den begjærede Optagelse kan fremtvinges ved daglig Mulkt efter Rettens Kjendelse, s. Lov 1851 § 11.

6. Om de materielle Presseforseelser gives nærmere Bestemmelser ved Lov 1851 §§ 5—10, hvis Forskrifter ere betydelig mildere end de ældre Loves, dels forsaavidt visse Udtalelser, der forhen straffedes, efter L. 1851 bleve strafrie, dels forsaavidt de tilbageblivende Forbrydelser i Reglen straffedes med mildere Straffe end tidligere. Derhos skulde visse Forhold, der forhen paataltes af det Offentlige, nu kun kunne paatales ved privat Søgemaal, s. Lov 1851 §§ 5—10, 12, 13. I Forbindelse hermed mærkes Forskrifterne i Lovens §§ 14 og 15 om Fremgangsmaaden med Hensyn til her indførte fremmede Skrifter. Bestemmelserne i Lov 1851 §§ 5—10 og § 12 ere i Øvrigt nu ophævede ved Straffelovens § 309, og Bestemmelserne om de materielle Presseforseelser findes nu i Straffelovens §§ 82, 83, 86, 87, 90, 93—96, 156, 184, 216, 217, 220, jfr. § 34. Derimod har Straffeloven ikke forandret Reglerne om de formelle Presseforseelser i Lov 1851 §§ 1, 2, 4.

7. De i Lov 3. Jan. 1851 givne Bestemmelser om trykte Skrifter gjælde tillige om alle ved mekaniske Midler frembragte Gjengivelser af Skrift. Paa Kobberstik, Træsnit, Stentryk og andre billedlige Fremstillinger ville ligeledes de angaaende trykte Skrifter givne Bestemmelser med Undtagelse af § 4 være analogisk anvendelige. Dog skal, saafremt de udgaae i Forbindelse med et Skrift og som Bestanddele af dette, den, der bærer Ansvar for Skriftet, tillige have Ansvar for disse, s. Lov 1851 § 16.

8. Lov 3. Jan. 1851 § 17 bestemmer, at denne Lov træder i Stedet for Lov 5. Juli 1850 (en Stadfæstelse af provis. Fdn. 24. Marts 1848) og de tidligere givne Bestemmelser om Pressens Brug. Som Følge heraf maae alle ældre, almindelige Love om Pressens Brug antages for bortfaldne, undtagen forsaavidt de indeholde enkelte Bestemmelser, der ikke angaae Pressens Brug; thi i saa Fald maae disse endnu fremdeles vedblive at gjælde, s. Fdn. 27. Sept. 1799 § 10 2. og 4. M., § 11, s. D. T. 1850. 159. Derimod kan Spørgsmaalet, om saadanne ældre, særegne Bestemmelser, der staae i Forbindelse med Pressens Brug, ere bortfaldne ved L. 1851 § 17 og GrL 1849 § 91, jfr. GrL 1866 § 86, ikke ganske i Almindelighed besvares bekræftende, men maa afgjøres efter Indholdet af hine Forskrifter og efter Reglerne om en ny, almindelig Lovs Indfyldelse paa ældre, særegne Love. Det er saaledes utvivlsomt, at Lov 1851 ikke har berørt de ældre Forskrifter, der indeholdt Forbud mod Eftertryk, s. Fdn. 7. Jan. 1741, 7. Mai 1828, Pl. 9. Juni 1831, s. D. T. 1850. 111, hvilke Forskrifter i Øvrigt nu ere afløste af Lov 29. Dec. 1857, jfr. 23. Febr. 1866, Lov 21. Febr. 1868, i D. T. 1868. 129. Ei heller synes Eneretsbevillinger til at trykke eller udgive visse Ting at kunne ansees for bortfaldne, s. Adressekontoirets Privilegium 17. Dec. 1828, s. Jur. Ugeskr. 1852. 797, 1854 Følgeblad 4. S. 29, hvilket Privilegium i Øvrigt senere er bortfaldet. Ligeledes antoges Bestemmelsen i Fdn. 1799 § 15, jfr. Resol. 25. Mai 1849, om Nødvendigheden af et særligt Privilegium til Anlæggelsen af et Bogtrykkeri, ikke at være ophævet ved Lov 1851 § 17, s. Skr. 31. Jan. 1849, 9. Aug. 1852, jfr. nu Næringslov 29. Dec. 1857 §§ 15, 29. Ligesom det endelig ovenfor § 165 er bemærket, at GrL § 86, jfr. GrL 1849 § 91, ikke er til Hinder for, at den sædvanlige Lovgivning af særegne Grunde forbyder Offentliggjørelsen af Et eller Andet, saaledes kunne de ældre Forbud af lignende Beskaffenhed, som laae udenfor den almindelige Trykkefrihedslovgivning og vare motiverede ved særegne Hensyn, heller ikke uden Videre antages for bortfaldne, s. f. Ex. Fdn. 7. Nov. 1682 § 27, Pl. 1. Dec. 1779, jfr. Skr. 16.

Mai 1857, Høiesteretstidende 1859. 411, Plan 1. Juli 1799 § 137, Pl. 24. Jan. 1806, 12. Sept. 1823, jfr. Lov 22. Dec. 1850 § 5, samt Resol. 24. Dec. 1772, jfr. Cirk. 23. Nov. 1824 om Recensioner over utrykte Prædikener, med Hensyn til hvilket sidste Forbud Sagen dog stiller sig noget tvivlsommere, s. Larsens saml. Skr. I 3. 190—91.

§ 167. Fortsættelse. Om Foreningsfriheden.

Ifølge Grl. § 87, jfr. Grl. 1849 § 92, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 79, have Borgerne Ret til uden foregaaende Tilladelse til at indgaae Foreninger i ethvert lovligt Øiemed. Ingen Forening kan ophæves ved en Regeringsforanstaltning. Dog kunne Foreninger foreløbig forbydes, men der skal da strax anlægges Sag mod Foreningen til dens Ophævelse*). Efter de anførte Bestemmelser have Borgerne altsaa Ret til at indgaae Foreninger i ethvert Øiemed, som ikke forbydes ved Lovene**). Af hvilken Beskaffenhed Øiemedet i Øvrigt er, maa være ligegyldigt, og navnlig ere Borgerne ogsaa berettigede til at indgaae Foreninger i politiske Øiemed, med Hensyn til hvilke Reglen i Grl. § 87 endog fortrinsvis har Betydning. Om Foreningens Øiemed kan betragtes som skadeligt eller farligt, kommer ikke i Betragtning, naar det ikke strider mod Lovene. Som ulovligt maa Øiemedet betragtes, ikke blot, naar det strider mod de Love, som ere givne i den offentlige Sikkerheds eller Ordens Interesse, men ogsaa, naar det strider mod andre Borgeres lovhjemlede Rettigheder, s. f. Ex. Næringslov 29. Dec. 1857 § 4. Med Hensyn

*) For Krigsmagten komme disse Bestemmelser dog kun til Anvendelse med de Indskrænkninger, der følge af de militaire Loves Forskrifter, s. Grl. § 94.

***) De tidligere Forbud mod Foreninger af en vis Beskaffenhed ere derfor ikke bortfaldne ved Grundloven, men maae vedblive at bestaae, indtil de hæves ad den sædvanlige Lovgivningsvei, s. f. Ex. Fdn. 23. Dec. 1681 § 12, 21. Marts 1800 § 2 og § 11 Nr. 9—11, smh. med Næringslov 29. Dec. 1857 §§ 25, 67, 87, Pl. 23. Okt. 1835, smh. med Lov om Forandringer i Paslovgivningen 12. Febr. 1862 § 5.

til religiøse Foreninger er en videregaaende Frihed tilstaaet ved Grl. § 76, idet Borgernes Frihed til at forene sig i Samfund af den i Paragraphen angivne Beskaffenhed ikke kan indskrænkes ved sædvanlig Lov.

Ifølge Grl. § 87 kan ingen Forening ophæves ved en Regeringsforanstaltning, s. derimod tidligere Kskr. 4. Nov. 1844. Ordentligvis vil en Forening blive at ophæve ved Dom; men den kan dog ogsaa ophæves ved en sædvanlig eller foreløbig Lov, hvad enten Forbudet i dette Tilfælde rettes særlig mod den enkelte Forening eller mod alle Foreninger af en vis Art. I dette Tilfælde vil Foreningen naturligvis kunne forbydes, selv om dens Øiemed ikke strider mod den tidligere Lovgivning, thi Øiemedet bliver ulovligt ved den nye Lovs Udstedelse. Naar derimod Grundloven bemyndiger Regeringen til foreløbig at forbyde en Forening, maa et saadant Forbud forudsætte, at Foreningen strider mod de gjældende Love, da der i modsat Fald ikke kan erholdes Døm over Foreningen til dens Ophævelse. At Øvrigheden uafhængig af, om et saadant foreløbigt Forbud mod Foreningen beslattes, eller ikke, kan lade Deltaerne i den formentlig ulovlige Forening tiltale til Straf, forsaavidt en saadan formenes at være forskyldt ved deres Deltagelse i Foreningen, og at ligeledes den Private, der antager sin Ret for krænket ved Foreningens Virksomhed, kan paatale denne Retskrænkelse, behøver ikke nærmere at paavises.

§ 168. Fortsættelse. Om Forsamlingsfriheden.

Grl. § 88, jfr. Grl. 1849 § 93, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 80, bestemmer, at Borgerne have Ret til at samle sig ubevæbnede. Offentlige Forsamlinger har Politiet Ret til at overvære. Forsamlinger under aaben Himmel kunne forbydes, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred. Paa Krigsmagten ere disse Bestemmelser dog kun anvendelige med de Indskrænkninger, der følge af de militaire Loves Forskrifter, s. Grl. § 94. Til Grl. § 88 slut-

ter sig § 89, som gaaer ud paa, at ved Opløb maa den væbnede Magt, naar den ikke angribes, kun skride ind, efterat Mængden tre Gange i Kongens og Lovens Navn forgjæves er opfordret til at adskilles, jfr. Grl. 1849 § 94, Koloniallov 1863 § 80, Lov om Kjøbenhavns Politi 11. Febr. 1863 § 12, Straffelov § 104, Bkg. 10. Jan. 1860. Hovedreglen i Grl. § 88 er efter det Anførte, at Borgerne have Ret til at samle sig ubevæbnede. For ret at forstaae Betydningen af denne Sætning maa det erindres, at den fortrinsvis har Hensyn til Forsamlinger i politiske Øiemed og har til Hensigt at fjerne den Tvivl, der tidligere herskede om slige Forsamlingers Berettigelse, s. Cirk. 14. Sept. 1835, 8. Nov. 1845, 14. Mai 1846, Ny Kollegialtidende 1846. 380—387. Som Følge heraf ere Forsamlinger af Ubevæbnede i politiske Øiemed ubetinget tilladelige; de kunne, afseet fra det i Grl. § 88. 3. M. nævnte Tilfælde, ikke forbydes af Administrationen, og selv Lovgivningsmagten kan ikke antages for berettiget til at forbyde slige Forsamlinger. Derimod ere Forsamlinger af Bevæbnede i politiske Øiemed ubetinget utilladelige. Forsamlinger af Ubevæbnede i ikke-politiske Øiemed ere vel ogsaa i Almindelighed tilladelige og kunne udenfor det i Grl. § 88. 3. M. nævnte Tilfælde ikke forbydes af Administrationen. Derimod kunne de Love, som af særlige, ikke-politiske Grunde have forbudt visse Forsamlinger eller betinget dem af en administrativ Tilladelse, ikke antages for bortfaldne ved Grundloven, s. Pl. 1. Marts 1803, jfr. med Cirk. 27. Marts 1861, Fdn. 26. Marts 1845, jfr. med Lov. 29. Dec. 1862, Næringslov 29. Dec. 1857 § 62, og ei heller kan der være Noget til Hinder for, at Lovgivningen af særlige Grunde gjør nye Indskrænkninger med Hensyn til slige Forsamlinger. Om Forsamlinger af Bevæbnede i ikke-politiske Øiemed ere tilladelige eller ei, vil beroe paa, om Øiemedet er lovligt, saasom naar et Selskab samles til Jagt, Skydeøvelser eller deslige, eller ikke.

I Øvrigt skjælnes Grundloven mellem offentlige og private Forsamlinger og med Hensyn til den første Klasse atter

mellem offentlige Forsamlinger under aaben Himmel og offentlige Forsamlinger under Tag. Private Forsamlinger ere tilladelige og ikke undergivne nogen særlig Kontrol af Politiet. Derimod har dette Ret til at overvære offentlige Forsamlinger, og forsaavidt disse skulle holdes under aaben Himmel, kunne de forbydes, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred, s. Cirk. 27. Mai 1854. At Politiet for at kunne benytte sin ommeldte Ret kan fordre en foregaaende Anmeldelse om Forsamlingens Afholdelse, er antaget ved Skr. 23. Juli 1852, s. ogsaa Scheels Personret S. 453; men det er dog tvivlsomt, om man i Mangel af positiv Hjemmel kan forlange en saadan Anmeldelse, der ikke nødvendig synes at følge af Øiemedet med den Politiet tillagte Ret, idet det ikke let vil blive dette ubekjendt, at en offentlig Forsamling tilsigtes afholdt. Kun hvor Deltagerne positivt lægge an paa at holde Politiet i Uvidenhed om den tilsigtede Forsamling, synes denne at maatte betragtes som utiladelig.

Om Forsamlingen er offentlig eller ikke, maa bedømmes efter samtlige foreliggende Omstændigheder, navnlig Stedet, Sammenkaldelsesmaaden, Medlemmernes Antal, Adgangens Almindelighed, ligegyldigt om der skal betales for samme eller ikke. Det kan derfor ikke billiges, naar Straffelov § 104 udelukkende lægger Vægt paa Stedet, og dette Moment kan i alt Fald i andre Forhold ikke være ubetinget afgjørende. Det tilkommer Domstolene at afgjøre, om en Forsamling er offentlig eller afholdes under aaben Himmel, hvorimod Øvrigheden har den endelige Afgjørelse af Spørgsmaalet, om en Forsamling af den sidstnævnte Art giver Anledning til at befrygte Fare for den offentlige Fred. Ved offentlige Forsamlinger under aaben Himmel er der ingen Tvivl om Udstrækningen af Øvrighedens Berettigelse. Forsaavidt Forsamlingen ikke i Overensstemmelse med Grl. § 88. 3. M. forud forbydes, skal Politiet yde sin Bistand til at opretholde Ordenen. Opstaaer der Uorden, som udarter til voldelig Adfærd, kan Politiet fordre Forsamlingen hævet;

efterkommes denne Fordring ikke, kan Politiet selv erklære Forsamlingen for hævet, og det skrider da ind som ved Opløb, s. Lov om Københavns Politi 11. Febr. 1863 § 12, Straffelov § 104.

Hvad offentlige Forsamlinger under Tag angaaer, fremgaaer det klart af Mod sætningen mellem Grl. § 88, 2. og 3. M., at Politiet ikke er berettiget til forud at forbyde Forsamlingen, selv om der efter de Forhold, hvorunder Forsamlingen tilsigtes afholdt, de Gjenstande, som i samme skulle forhandles osv., er Grund til at befrygte Fare for den offentlige Fred. En Undtagelse herfra finder kun Sted, naar Forsamlingen ifølge særegne Lovbestemmelser maa betragtes som ulovlig, eller naar den paa Grund af sin særegne Karakter udkræver foregaaende Tilladelse af Øvrigheden, s. ovenfor. Tvivlsommere er det, hvilken Myndighed der i Øvrigt tilkommer Politiet ligeoverfor slige Forsamlinger. Herom foreskriver Loven 11. Febr. 1863 § 12, at Politiet efter Anmodning fra Forsamlingens Leder kan yde sin Bistand til Ordenens Opretholdelse og paa hans Begjæring, eller naar der opstaaer Ufred eller Slagsmaal, anholde eller med Magt fjerne Fredsforstyrreerne. At denne Myndighed i ethvert Tilfælde maa tilkomme Politiet, er indlysende, hvorimod det er tvivlsomt, om det skal antages at være indskrænket her til, eller om der kan antages at tilkomme det den større Myndighed, hvoraf det er i Besiddelse ved offentlige Forsamlinger under aaben Himmel, at det i Tilfælde af Uorden, som udarter til voldelig Adfærd, kan fordre Forsamlingen hævet, og hvis denne Fordring ikke efterkommes, selv erklære Forsamlingen for opløst og derefter skride ind, som ved Opløb. Denne sidstnævnte Anskuelse ligger til Grund for Straffelovens § 104, som ganske almindelig bestemmer, at naar en paa offentligt Sted forsamlet Mængde tre Gange af Øvrigheden i Kongens og Lovens Navn er opfordret til at skilles ad, straffes de, der ikke efterkomme denne Befaling, med Bøder eller Fængsel. Spørges der nu først om Forstaaelsen af Grl. § 88, kunde det ganske vist synes, at denne Paragraph, idet den

indrømmer en betinget Ret til at forbyde offentlige Forsamlinger under aaben Himmel, medens den med Hensyn til andre offentlige Forsamlinger kun tillægger Politiet Ret til at overvære dem, derved har villet antyde, at Politiet med Hensyn til offentlige Forsamlinger under Tag kun skal kunne benytte sin Nærværelse til at mærke sig, hvad der passerer, og til at skride ind mod den eller de Enkelte, der maatte foretage sig noget Ulovligt, men derimod være udelukket fra paa Stedet at kunne opløse Forsamlingen, om den end truer med at blive farlig for den offentlige Orden. Imidlertid kan der af Modsætningsforholdet mellem Grl. § 88, 2. og 3. M. med fuldkommen Sikkerhed kun udledes saa Meget, at Politiet ikke er berettiget til forud at forbyde Afholdelsen af en offentlig Forsamling under Tag, og det kan ikke negtes, at der er en væsentlig Forskjel mellem forud at forbyde en saadan Forsamlings Afholdelse paa Grund af en mere eller mindre løs Formodning om sammes Karakter, og at opløse Forsamlingen, naar det har vist sig, at den udsætter Samfundsordenen for Fare eller Forstyrrelse. Imod Hensynet til disse Farer kan Frygten for Misbrug af en slig Myndighed, hvilke dog aldrig ganske kunne afvendes, og for hvilke Øvrigheden naturligvis staaer til Ansvar, neppe komme i Betragtning, og man synes derfor at maatte indrømme Politiet den omspurgte Myndighed, hvilken ogsaa maatte antages at tilkomme det efter den tidligere Lovgivning, s. Straffelovens Motiver S. 141—42. I alt Fald kan der neppe indvendes Noget imod, at en slig Myndighed ved Lov tillægges Politiet.

Saafernt denne Anskuelse billiges, maa den omhandlede Myndighed i ethvert Tilfælde tilkomme Politiet udenfor Kjøbenhavn i Medfør af Straffelov § 104, og der bliver kun Spørgsmaal om, hvorvidt den i Lov 11. Febr. 1863 § 12 givne Regel for Kjøbenhavn er hævet ved Straffelov § 104. Dette synes at maatte besvares bekræftende, da Lov 1863 § 12 fremtraadte som en Anvendelse af en formentlig almindelig Regel i Grl. § 88 og derfor synes at maatte bortfalde, naar

den omspurgte almindelige Regel ved Lov forklares paa en anden Maade. Mener man derimod, at Grl. § 88 kun kan forstaaes paa den ovennævnte mere indskrænkede Maade, vil Afgjørelsen atter afhænge af, om man antager Domstolene for berettigede til at afgjøre Spørgsmaal om sædvanlige Loves Strid med Grundloven, s. ovenfor § 140. Besvares dette Spørgsmaal bekræftende, maa Bestemmelsen i Straffelov § 104 for saa vidt tilsidesættes. I modsat Fald maa denne Bestemmelse respekteres, men den kan da ikke antages at udstrække sig videre, end dens Indhold nødvendigvis kræver, og navnlig ikke at have hævet L. 1863 § 12.

Anm. At Borgernes Ret til at forsamles og deres deraf flydende Ret til at diskutere offentlige Anliggender ikke medfører nogen Ret til at holde egentlige Læreforedrag eller at oprette Skoler, behøver neppe nærmere at paavises. De Indskrænkninger, som ved tidligere Love af særegne Grunde ere gjorte i Retten hertil, kunne derfor ikke antages at være bortfaldne ved Grl. § 88, s. Pl. 25. Juli 1821, Adn. 20. Marts 1844 § 36, jfr. §§ 37—44, smh. med Lov 30. Sept. 1864 § 2. Kun paa det religiøse Gebet er Lærefrihed hjemlet ved Grl. § 76.

§ 169. Om de af det statsborgerlige Forhold følgende Pligter.

Af de til det statsborgerlige Forhold knyttede Pligter omtales kun en enkelt i Grl. § 90, ifølge hvilken enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til Fædrelandets Forsvar efter de nærmere Bestemmelser, som Loven foreskriver. Efter den ældre Lovgivning paa-hvilede Værnepligten for Hærens Vedkommende Bondestanden, for Flaadens de søfarende Kjøbstadbeboere og Beboerne af de saakaldte Sølimitdistrikter, s. Fdn. 20. Juni 1788 § 14, 8. Mai 1829 Præm., 8. Jan. 1802 §§ 1, 2. Den hermed forbundne Ubillighed, der tildels blev endnu mere fremtrædende ved de tilføjede Undtagelser, fremkaldte efter forskjellige frugtesløse Bestræbelser Lov 12. Febr. 1849, jfr. Adn. 23. Sept. 1848, der indtørte almindelig Værnepligt uden Hensyn til Stand

eller Herkomst, og denne Grundsætning erholdt derefter en grundlovmæssig Bekræftelse ved Grl. 1849 § 95 og Grl. 1866 § 90. De nugældende Regler om Værnepligten indeholdes i Lov 2. Marts 1861*), hvorefter Værnepligten paahviler dels alle Mandspersoner i Kongeriget Danmark, der have dansk Indfødsret, s. Lov 1861 § 1, dels Udlændinge, som have erhvervet fast Hjem her i Riget, forsaavidt ingen Konvention med en fremmed Stat eller noget undersaatligt Forhold til en saadan maatte være til Hinder derfor, s. Lov 1861 § 1, jfr. §§ 2, 7, 32 Nr. 2, D. T. 1868. 296, Kollegialtidende 1843. 926—27, Schlegels Høiesteretsdomme I 693, Høiesterets-tidende 1857. 307, 477, 1859. 120, 1860. 149, 1867. 558.

Idet Grl. § 90 henviser til de nærmere Bestemmelser, som Loven foreskriver, udtaler den paa den ene Side, at Lovgivningen kan indrømme Fritagelser for Værnepligt, paa den anden Side, at saadanne Fritagelser kun kunne hjemles ved Lovgivningen. Loven 1861 har kun i meget indskrænket Omfang indrømmet Fritagelse for Værnepligten, idet en saadan kun tilkommer dem, der have modtaget den geistlige Ordination, eller ere Geistlige ved et af Staten anerkjendt Trossamfund, s. L. 1861 § 4, jfr. § 50. Som en Fritagelse for Værnepligten kan det nemlig ikke betragtes, at Utjenstdygtige udslettes af Rullen, s. L. 1861 § 14, jfr. Grl. § 90, ei heller, at de, som ere dømte paa Æren eller have lidt Straf af offentligt Arbeide, som uværdige udelukkes fra at tjene i Hæren eller ved Søværnet, s. Lov 1861 § 5. Naar Grl. § 90 bestemmer, at den vaabenføre Mand med sin Person skal bidrage til Fædrelandets Forsvar, følger det ligeledes af den tilføjede Henvisning til Lovens Bestemmelser, at den almindelige Lovgivning maa kunne indrømme Adgang til Stilling eller Vilkaarbytning, s. Lov 1861 §§ 26, 27, 29, 31, 35; men i Øvrigt er nu ved Lov om Hærens Ordning 6. Juli 1867 § 7 Adgangen til ved Stilling eller Vilkaarbytning at frigjøre sig for sin Værnepligt eller en Del af samme ophævet for

*) See nu L. 6. Marts 1869.

de efter 1844 fødte Værnepligtiges Vedkommende og opfører for de øvrige Værnepligtige med Udgangen af 1869.

Som almindelige Borgerpligter pleier man at nævne en Mængde ved den sædvanlige Lovgivning fastsatte Pligter, som alle kunne indbefattes under den Hovedforpligtelse at vise Lovgiveren Lydighed. Disse kunne imidlertid ikke ganske i Almindelighed betegnes som statsborgerlige Pligter i egentlig Forstand. Nogle af dem ville vel forudsætte, at den Forpligtede er egentlig Statsborger, saasom Forpligtelsen til at udføre borgerlige Ombud og andre offentlige Hverv, s. D. L. 3. 5, 3. 18, Fdn. 24. Okt. 1837 §§ 13, 24, Lov om Borgerrepræsentantvalg 23. Dec. 1865 § 24, Landkommunallov 6. Juli 1867 §§ 9, 40, Valglov 12. Juli 1867 § 75, mfl., hvorimod andre ogsaa paa hvile den midlertidige Undersaat, saasom Forpligtelsen til at afholde sig fra strafbare Handlinger, s. Lovens Fortale, 1. 1. 5, Straffelov § 2, Forpligtelsen til at angive eller forebygge visse farlige Forbrydelser, s. Straffelov § 109, Forpligtelsen til at komme den, der er stædt i Livsfare, til Hjælp, s. Straffelov § 199, mfl., og atter andre kunne endog paa hvile Personer, der boe og opholde sig i Udlandet, saasom Forpligtelsen til at svare Skat af faste Eiendomme.

Til de saakaldte almindelige borgerlige Pligter synes endnu at maatte regnes Forpligtelsen til i Tilfælde af Ildbrand at yde al den Tjeneste, man formaaer, s. Landpolitilov 2. Marts 1861 § 32, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 82, Høiesteretstidende 1862. 284. Noget tvivlsommere er det, om man, forsaa vidt ikke positive Bestemmelser haves, kan erklære det for en almindelig Borgerpligt at yde Politiet Bistand i Tilfælde, hvor der ikke er Tale om nogen betydelig Fare, s. 1. 24. 44, Pl. 28. Febr. 1817 § 7, Lov om Kjøbenhavns Politi 11. Febr. 1863 § 13, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 82, jfr. Høiesteretstidende 1863. 261.

Tredie Afsnit. Om Udjevningen af Standsforskjellen mellem Statsborgerne.

§ 170.

Den Adskillelse af Folket i fire Stænder, Adel, Geistlighed, Borgerstand og Bondestand, som ogsaa i Danmark fandt Sted i Middelalderen, havde allerede før Grl. 1849 tabt den største Del af sin Betydning. Geistligheden, hvis overveiende Indflydelse allerede var bleven brudt ved Reformationens Indførelse i 1536, udgjorde og udgjør ikke nogen særegen Stand, men kun en i forskellige Retninger eiendommelig stillet Klasse af Embedsmænd. Kjøbstæderne danne vel i Almindelighed selvstændige, fra det tilgrænsende Land adskilte Distrikter med egen Retspleie og Administration samt egen Kommunalforfatning, men i Øvrigt var Forskjellen mellem deres og Landets retlige Stilling allerede paa Grundlovens Tid kun ringe og er, forsaavidt den ikke kan ansees for grundet i Forholdenes naturlige Beskaffenhed, i det Væsentlige hævet ved den senere Lovgivning, s. foreløbig Lov 15. Sept. 1850, Lov 7. Febr. 1851, Næringslov 29. Dec. 1857. Bondestandens Stilling var vel ved Regeringsforandringen i 1660 og endnu i lang Tid efter i høi Grad trykket; men efterat Vornedskabet var blevet afskaffet ved Fdn. 21. Febr. 1702 og Stavnsbaandet ved Fdn. 20. Juni 1788, blev der ved en Række af hensigtsmæssige Landboreformer, s. nærmere Landboretten, paa en virksom Maade sørget for Bondestandens Frihed og Velstand, ligesom der ogsaa gennem Skolelovgivningen virkedes for dens Oplysning. Bondestandens Stilling blev herved i høi Grad forbedret og den var med Hensyn til borgerlige og offentlige Rettigheder i det Væsentlige stillet lige med de øvrige Stænder. I en Henseende var imidlertid Bondestandens Retsstilling væsentlig ugunstigere end de øvrige Stænders, idet nemlig Værnepligten og navnlig Tjenesten ved Hæren var lagt som en særegen personlig Forpligtelse paa Bondestanden, medens de øvrige

Stænder vare fritagne for samme, s. Fdn. 20. Juni 1788 § 14, 8. Mai 1829 Præm. Denne Ulighed blev imidlertid ophævet ved Lov 12. Febr. 1849 og Grl. 1849 § 95, jfr. Grl. 1866 § 90.

Hvad endelig Adelen angaaer, maatte det, efterat denes overveiende politiske Indflydelse var bleven tilintetgjort ved Regeringsforandringen i 1660, være en vigtig Opgave for den nye Regering at udjevne den betydelige Ulighed, som fandt Sted mellem Adelen og de øvrige Stænders Retsstilling. Dette skete dels ved aldeles at ophæve adskillige hidtilværende adelige Rettigheder, dels ved at erklære andre for almindelige borgerlige Rettigheder, dels endelig ved at give en Mængde uadelige Statsborgere Adgang til som lige med Adelen Privilegerede at deltage i Nydelsen af de Rettigheder, der endnu forbeholdtes Adelen, s. Privilegier 24. Juni 1661 for den adelige, geistlige og borgerlige Stand, jfr. Priv. for kongelige Betjente 23. Nov. 1661, 11. Febr. 1679 samt Rosenvinges Retshistorie §§ 68, 74. Af væsentlig Betydning blev det navnlig, at det tillodes Alle at købe og besidde frit eller adeligt Jordegods, s. Priv. for Kjøbenhavn 24. Juni 1661 § 4, Fdn. 28. Jan. 1682 § 1, D.L. 5. 3. 19, hvilket havde til Følge, at Adelen efterhaanden for en stor Del mistede den væsentlige Støtte for sin Magt og Indflydelse, som ligger i en betydelig og uafhængig Grundbesiddelse. Vel søgte Kongen ved Priv. 25. Mai 1671 af nogle tidligere, adelige Familier samt af rige, borgerlige Familier at danne en ny, paa en betydelig Grundbesiddelse funderet, høiere Adel, jfr. ogsaa Bestemmelsen i 5. 2. 65 om Tilladelse til at oprette Stamhuse, hvilken i Øvrigt ikke udelukkende tilkom Adelen; men ligesom disse Foranstaltninger for en stor Del bidroge til at nedtrykke den ældre danske Adel, saaledes var Adelen Indflydelse som Stand eller politisk Korporation definitivt tabt. Den havde navnlig ikke nogen udelukkende Adgang til visse Embedsposter, og den blev ei heller som saadan kaldet til Repræsentation i Provindsialstænderne.

Imidlertid havde Adelen endnu adskillige, ikke uvæsentlige Forrettigheder fremfor de øvrige Stænder, i hvilken

Henseende man kunde skjelne mellem den simple Adel paa den ene Side, s. 1. 2. 11, 3. 2, Resol. 29. Nov. 1815, samt de lige med Adelen Privilegerede, nemlig alle Rangspersoner og de ægte Børn af Embedsmænd i de tre første Klasser af Rangen, s. Priv. 11. Febr. 1679 § 1, Fdn. 14. Okt. 1746, Bkg. 12. Aug. 1808, og den høiere Adel eller Grever og Friherrer paa den anden Side, s. Priv. 25. Mai 1671. Med Hensyn til begge Klasser kunde man skjelne mellem de rent personlige Forrettigheder og de blandede Rettigheder, hvilke sidste foruden privilegeret Stand tillige forudsatte Besiddelsen af en fast Eiendom af en vis Beskaffenhed.

Den simple Adel og de lige med denne Privilegerede havde en Mængde personlige Rettigheder, af hvilke nogle vare af ringe Betydning, saasom Retten til at holde Jaord og Fritagelsen for Lysning fra Prædikestolen, s. 3. 16. 10, 11, Fdn. 6. Febr. 1694, 4. Jan. 1799, 30. April 1824 § 2, Retten til at give Morgengave, s. 5. 4. 2, 5. 2. 25, 26, Fdn. 21. Mai 1845 § 16, forskjellige Privilegier med Hensyn til Luxus, s. Fdn. 7. Nov. 1682, 13. Marts 1683, andre vare vel mere vigtige, men ikke udelukkende forbeholdte Adelen, saasom Fritagelse for Værnepligt, s. Fdn. 20. Juni 1788 § 30, 8. Jan. 1802 § 3 a, 8. Mai 1829 §§ 13, 14, Fritagelse for borgerlige Ombud, s. 3. 4. 11, jfr. Regl. 25. Nov. 1825 § 1, Kskr. 29. Mai 1832, medens atter andre vel vare vigtige og derhos eiendommelige for Adelen, men tillige af den Beskaffenhed, at deres Udøvelse forudsatte et for den Privilegerede mere eller mindre ulykkeligt Tilfælde, saasom Retten til at have Høiesteret til Værnething i Livs- og Æressager, s. 1. 2. 11, Priv. 24. Juni 1661 § 13, Ret til i Sager af anden Beskaffenhed at fritages for Varetægtsfængsel mod at stille Kaution, s. Priv. 1661 § 14, forskjellige Begunstigelser med Hensyn til Exekutionen af Domme i civile Sager og Bødesager, s. 1. 24. 36, 42, Fdn. 6. Dec. 1743 § 11, 21. Jan. 1778, 25. Jan. 1805 § 20, osv.

Fremdeles havde de nævnte Personer adskillige blandede Rettigheder, navnlig Hals- og Haandsret med den dertil knyttede Sigts- og Sagefaldsret, s. 5. 3. 20, jfr. 3. 1. 2, 3. 2. 1,

6. 6. 3, 4, Fdn. 15. Dec. 1826, Birkeret, s. 5. 3. 20, 3. 2. 1, Fdn. 5. Mai 1696, 3. Juni 1809, Kaldsret, s. 5. 3. 20, 3. 2. 1, Reskr. 1. Juli 1690, Fdn. 8. Nov. 1726, 3. Juni 1809, Adn. 29. Juli 1814 § 50, Forstrandsret, s. Priv. 24. Juni 1661 § 18, 4. 4. 2, 4, Fdn. 28. Dec. 1836 §§ 4, 29, 30, 11. Aug. 1815, og Ret til at oprette Sædegaarden til Stamhus, s. 5. 2. 65.

Af disse blandede Rettigheder forudsatte de to førstnævnte, at den Privilegerede besad en komplet Sædegaard, hvorimod Retten efter 5. 2. 65 ikke nødvendig forudsatte, at Sædegaarden var komplet, og Kaldsretten var end ikke betinget af Besiddelsen af en Sædegaard, s. Fdn. 8. Nov. 1726, hvilket uden Tvivl heller ikke var nødvendigt til Forstrandsretten. I Øvrigt havde disse Rettigheder ved den senere Lovgivning tabt en stor Del af deres Betydning, idet Sigt- og Sagefaldsretten paa Grund af Formuestraffenes Indskrænkning var bleven af ringe Værdi, Hals- og Haandsretten endog mere havde antaget Karakteren af en Byrde, s. Pl. 15. Dec. 1826, og den med Kalds- og Birkeretten forbundne Udnævnelseret for Præsters og Birkebetjentes Vedkommende var bleven indskrænket til en Forslagsret, hvorhos den fremtidige Erhvervelse af disse Rettigheder var bleven standset, s. Fdn. 3. Juni 1809, hvilket Sidste ogsaa gjaldt om Forstrandsretten, s. Fdn. 11. Aug. 1815.

Grever og Friherrer havde foruden samtlige de den simple Adel tillagte personlige Forrettigheder adskillige eiendommelige personlige Forrettigheder, af hvilke den vigtigste var den, at de i alle Sager havde Høiesteret til Værnething, s. 1. 2. 12, jfr. Kskr. 8. Juni 1843. Fremdeles havde de, naar de i Øvrigt opfyldte Betingelserne for samme, alle den simple Adels blandede Rettigheder, tildels endog i noget større Omfang, s. Priv. 25. Mai 1671 for Grever § 5, for Friherrer § 4, D. L. 1. 6. 11, Fdn. 10. April 1750, Resol. 3. Sept. 1823. Endelig havde de, naar de vare i Besiddelse af et Len, forskjellige til dette knyttede saakaldte reelle Rettigheder. Blandt disse kunde navnlig mærkes Majoratsretten eller Retten til, at Lenet med Alt, hvad der henhørte til

samme, udelt tilfaldt den, der efter den for Lenet bestemte Arvefølge var den nærmeste Lensberettigede, s. Priv. 1671 for Grever § 1, for Friherrer § 1, Amtmandsmyndigheden, s. Priv. 1671 for Grever § 16, for Friherrer § 14, samt den dertil knyttede Myndighed til at paadømme Politisager i anden Instants, s. Fdn. 25. Marts 1791 §§ 30, 31, Pl. 27. Dec. 1809, Retten til Skattefrihed for et vist Kvantum Bøndergods, s. Priv. 1671 for Grever § 9, for Friherrer § 8, Jagtret paa Fællig, s. Priv. 1671 for Grever § 12, for Friherrer § 11, Fdn. 20. Mai 1840 §§ 6, 18, og Ret til Sæde i Amsraadet, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 24.

§ 171. Fortsættelse. Om Ophævelsen af de til Adel, Titel og Rang knyttede Forrettigheder.

Efterat nogle af de til den simple eller høiere Adel knyttede Forrettigheder vare blevne suspenderede eller ophævede ved provisorisk Fdn. 17. Mai 1848, prov. Fdn. 27. Mai 1848 og Værnepligtslov 12. Febr. 1849, bestemte Grl. 1849 § 97, jfr. §§ 75, 98, at enhver i Lovgivningen til Adel, Titel og Rang knyttet Forret er afskaffet, hvilken Regel er gjentaget ved Grl. 1866 § 92. Da de omtalte Forrettigheder allerede vare bortfaldne ved Grl. 1849 § 97, synes Reglens Gjntagelse i den nugældende Grundlov alene at kunne have den Betydning, at nye Forrettigheder ikke ad den sædvanlige Lovgivningsvei kunne knyttes til Adel, Titel og Rang. Med Hensyn til Forstaaelsen af den anførte Grundlovs-paragraph mærkes Følgende:

Grundloven har ikke hævet Adel, Titel eller Rang, men kun de i Lovgivningen hertil knyttede Forrettigheder. Som Følge deraf kan den til Adel og navnlig til den høiere Adel knyttede Rang ikke antages for bortfalden, s. Priv. 24. Juni 1661 § 7, Priv. 25. Mai 1671 for Grever § 26, for Friherrer § 23, Fdn. 14. Okt. 1746, Bkg. 12. Aug. 1808. Ei heller er Kongens Ret til at ophøie Nogen i Adelstanden eller med-

dele Titel eller Rang bortfalden*), s. Patent 15. Jan. 1856, Resol. 13. Juni 1860, i Reskriptsamlingen som Anm. til Skr. 23. Mai 1860. Det er fremdeles kun de til Adel, Titel og Rang knyttede Forrettigheder, der ere bortfaldne, hvorimod de særegne Byrder, som ere knyttede hertil, navnlig Rangskatten, ikke ere hævede, s. Cirk. 4. Juni 1850. Endvidere har Grundloven kun hævet de i Lovgivningen hjemlede Forrettigheder. Under Udtrykket »Lovgivningen» maa nu vel indbefattes ikke blot de sædvanlige Love, men ogsaa de ovenfor anførte Standsprivilegier, der ganske maa betragtes som Love. Derimod har Grundloven ikke hævet de Forrettigheder med Hensyn til Adgangen til adelige Stifter og Jomfruklostre og visse andre Stiftelser, som ved de paagældende Fundatser ere tilføjede Adelige og lige med Adel Privilegerede, s. Rigsdags-tidende 1848—49 Sp. 2653, 2659, s. Kskr. 14. Jan. 1809, Resol. 22. Mai 1824, Fundats 23. Apr. 1834 § 18, 14. Mai 1838 § 9, Regl. 15. Okt. 1851 § 1, mfl., og Besiddelsen af Adel, Titel eller Rang har saaledes endnu en ikke uvigtig, praktisk Betydning. Det er endelig kun de til Adel, Titel og Rang knyttede Forrettigheder, der ere hævede ved Grundloven. Forsaa vidt altsaa en vis Forret, skjøndt den tilkommer en Adelig, ikke er tillagt ham som saadan, men hviler paa en særlig, privatretlig Adkomst, maa den fremdeles blive bestaaende, s. med Hensyn til Forstrandsretten Cirk. 5. Febr. 1850, Jur. Ugeskr. 1852. 363, Schlegels Høiesteretsdomme I 610. Paa den anden Side har Grundloven hævet enhver Forret, der maatte siges ved Lovgivningen at være knyttet til Adel, Titel og Rang, hvad enten den hørte til de rent personlige, som vare betingede af privilegeret Stand alene, s. om Fritagelse for Lysning, Skr. 13. Dec. 1849, 26. Jan. 1850, eller til de blandede, hvilke tillige forudsatte andre Betingelser, idet ogsaa de sidste som betingede af Adel,

*) Et ved Grundlovens Revision stillet Forslag om at ophæve denne Ret blev forkastet, s. Rigsraadstidende 2. overordentlige Samling 1864—65. Forhandlinger paa Landstinget Sp. 927, jfr. 390 mfl.

Titel eller Rang maatte betegnes som knyttede til disse Kvalifikationer, s. Rigsdagstidende 1848—49 Sp. 2633 ff., 3228 ff. Dette er ogsaa anerkjendt i Praxis, s. med Hensyn til Kaldsretten Skr. 19. Jan. 1850, jfr. Lov 8. Marts 1856 § 9, Jur. Ugeskr. 1852. 245, 1855. 621, med Hensyn til Forstrandsretten de ovenanførte Data, med Hensyn til Lensbesiddernes Amtmandsmyndighed Cirk. 5. Juli 1849, med Hensyn til Grevernes Ret til Dannefæ Skr. 8. Okt. 1853, med Hensyn til Birkeretten Lov 28. Apr. 1850 § 1, Bkg. 21. Nov. 1850, Lov 16. Marts 1851. Hvad den sidste angaaer, er det dog kun Forslagsretten, der fuldstændig er ophørt ved Grundloven, hvorimod de private Birker vedblive at vedligeholdes som særskilte Jurisdiktioner indtil de i dem beskikkede Embedsmænds Afgang, hvorefter det tages under Overveielse, om de for Fremtiden skulle vedligeholdes som kongelige Birker eller forenes med de tilgrænsende Retskredse, s. de ovenanførte Bestemmelser og Lov om Retsbetjentes Lønning 19. Febr. 1861 § 8 og den vedføjede Tavle A. Indtil det ovennævnte Tidspunkt maa derfor ogsaa de af Birkeretten flydende Forpligtelser for Birkepatronen vedblive, s. Skr. 23. Okt. 1851, Jur. Ugeskr. 1852. 828. Ligeledes maa ikke blot Sigt- og Sagefaldsretten, men ogsaa den med samme forbundne Hals- og Haandsret være bortfalden ved Grundloven, skjøndt den sidste i Tidens Løb mere havde antaget Karakteren af en Byrde. Retten til at oprette Stamhuse var allerede hævet ved provis. Fdn. 17. Mai 1848, der er stadfæstet ved Grl. 1849 § 98, jfr. Grl. 1866 § 93.

Lensbesiddernes Myndighed som Overdommere i Politisager og deres Skiftejurisdiktion som Amtmænd, af hvilke den første foreløbig var hævet ved provis. Fdn. 27. Mai 1848, vilde i og for sig være bortfaldet ved Grl. 1849 § 97, hvis ikke samme Grl. § 75 havde forbeholdt Ophævelsen af den med visse Eiendomme forbundne dømmende Myndighed ad den sædvanlige Lovgivningsvei, s. Lov 28. Apr. 1850, 14. Juni 1850.

Adskillige i Forbindelse med Adel, Titel eller Rang staaende Rettigheder, med Hensyn til hvilke man dels ansaae det for tvivlsomt, om de vare bortfaldne ved Grl. 1849 § 97, dels ikke i Praxis havde været opmærksom paa, at de vare bortfaldne, ere senere hævede ved forskjellige Love, s. om Grevernes Frihedshartkorn, Lov om Hartkornsudjevningen 20. Juni 1850 § 8*), om Jagtret paa Fællig, Lov 20. Juni 1850 § 13, 25. Marts 1851 §§ 2, 3, om Appel fra Lensbirkerne Lov 14. Juni 1850 § 8 og om Lensbesiddernes Sæde i Amtsraadet Lov 10. Marts 1852. I Forbindelse hermed kan mærkes, at forskellige mindre vigtige Bestemmelser, hvorved der var tillagt Rangforskjellen en vis Indfyldelse, ere hævede ad administrativ Vei, s. Resol. 18. Jan. 1850, s. D. T. 1850. 73, Resol. 19. Febr. s. A., Skr. 13. Apr. s. A.

Af de i Lovgivningen til Adel knyttede Forrettigheder er der dog en, som ikke er bortfaldet ved Grundloven, nemlig den ovenfor omtalte Majoratsret med Hensyn til Lenene. At denne Ret vedbliver at være bestaaende, følger deraf, at den er en nødvendig Følge af Lenets eieendommelige Karakter, og at Lenene ikke ere ophævede ved Grundloven, men tvertimod opretholdte ved Grl. 1849 § 98.

Det kan endelig erindres, at adskillige offentlige Stiftelser ifølge særlig Bevilling eller fra gammel Tid have udøvet flere eller færre af Adelen's blandede Rettigheder paa deres Godser, s. Fdn. 3. Juni 1809 § 2, smh. med Fdn. 11. Aug. 1815, Fundats. 7. Mai 1788 Kap. 7 § 7, 28. Jan. 1827 §§ 4, 5, 14. Mai 1838 §§ 1, 24—26. Forsaavidt disse Rettigheder tilkom Stiftelsen i dens Egenskab af adelig Stiftelse, maae de antages at være bortfaldne ved Grl. 1849 § 97, der ophæver enhver i Lovgivningen til Adel knyttet Forret, og

*) Da denne Ret uden Tvivl maatte betragtes som bortfalden ved Grl. § 97, blev der ikke tilstaaet noget Vederlag for dens Ophævelse, saaledes som med Hensyn til det øvrige privilegerede Hartkorn, s. Lov 1850 §§ 3, 4.

som ikke kan indskrænkes til privilegerede, physiske Personer, s. Jur. Ugeskr. 1851. 730, smh. med Høierteretsdom i Jur. Ugeskr. 1854 Følgeblad 4 S. 31.

At den særegne privilegerede Retsstilling, som Medlemmerne af Kongehuset indtog, ikke er forandret ved Grl. 1849 § 97, behøver neppe at bemærkes, s. Grundlovens Epilog, og ovenfor. §§ 73, 74.

Virkningen af, at de til Adel, Titel og Rang knyttede Forrettigheder ere afskaffede, kan i de forskjellige Tilfælde stille sig forskjellig. Naar Rettigheden var af den Art, som ellers udøves af Staten, saasom Kaldsret, Birkeret, Forstrandsret, Amtmandsmyndighed, bliver den nu altid at udøve af Staten ogsaa i de Tilfælde, hvor den forhen tilkom Adelen. Indeholdt Retten en Undtagelse fra et almindeligt Lovgivningsforbud, synes de Adelige nu at falde ind under den almindelige forbydende Regel, saasom med Hensyn til de forskjellige Luxusanordninger, jfr. ogsaa Priv. for Grever § 27. Var endelig Retten blot betaget andre Statsborgere, fordi den skulde være forbeholdt Adelen, synes den nu at maatte tilkomme Enhver, saasom Retten til at føre adeligt Skjold og Hjelm, s. 1. 2. 11. Paa hvilken Maade Forholdet i det enkelte Tilfælde skal betragtes, kan jevnlige være tvivlsomt, s. saaledes Priv. for Grever § 28, for Friherrer § 25, men Spørgsmaalet har ikke synderlig praktisk Interesse.

§ 172. Fortsættelse. Om Forbudet mod Opretelse af Len, Stamhus og Fideikommissgodser.

Gr. 1849 § 98, der er gjentaget ved Gr. 1866 § 93, bestemmer, at intet Len, Stamhus eller Fideikommissgods for Fremtiden kan oprettes, hvorhos den tilføier, at det ved Lov nærmere skal ordnes, hvorledes de nu bestaaende kunne overgaae til fri Eiendom. Ved Fideikommissgods maa der være tænkt paa en med fideikommissarisk Baand belagt, fast Eiendom, og der er derfor Intet til Hinder for, at Løsøregjenstande, navnlig Penge, kunne belægges med

et saadant Baand. Det følger af Grl. § 93, at en Forlængelse af det Godset paahvilende, fideikommissariske Baand ud over den Tid, i hvilken samme efter det oprindelige Erektionsbrev vilde have paahvilet Eiendommen, ikke kan finde Sted, s. Skr. 31. Mai 1854, og at heller ikke en Forøgelse af de alt bestaaende Len, Stamhuse eller Fideikommissgodser kan tilstedes, s. Jur. Ugeskr. 1849. 714, og det er endog antaget, at en saadan Forøgelse ikke kan finde Sted ved Benyttelsen af en i ældre Skjøder betinget Forkjøbsret, s. Skr. 5. Aug. 1861, jfr. dog Resol. 29. Sept. 1860. Forøgelsen af Fideikommissgodser er dog kun udelukket, forsaavidt den bestaaer i faste Eiendomme, og det synes derfor, at en Tiende maa kunne erhverves for et Fideikommis, s. Skr. 9. Juni 1853, 15. Marts 1855. Resol. 13. Juli s.'A., jfr. provis. Fdn. 17. Marts 1848 Præm. For et Mageskifte af de til et Fideikommissgods hørende Eiendomme mod andre Eiendomme er der Intet til Hinder, naar Godset ikke derved forøges, s. Skr. 27. Mai 1850, 11. Febr. 1854, jfr. Skr. 23. Jan., 14 Apr. 1855.

Medens Grundloven har forbudt Oprettelsen af nye Fideikommissgodser, har den opretholdt de nuværende Lens, Stamhuses og Fideikommissgodsers Egenskab som saadanne med de deraf flydende Indskrænkninger i Besiddernes Dispositionsret og den dermed forbundne, særegne Arvefølge. Imidlertid har den bebudet en Lov, hvorved det nærmere skal ordnes, hvorledes de nævnte Godser kunne overgaae til fri Eiendom, saa at der altsaa skal gives de Vedkommende Adgang til at faae det fideikommissariske Baand ophævet, uden at der i saa Henseende udøves nogen Tvang. En saadan Lov er endnu ikke tilveiebragt. Kun for Bøndergodsets Vedkommende er der ved Lov 21. Juni 1854, jfr. Lov 12. Apr. 1851, givet Besidderne af de omhandlede Godser Ret til uden særlig Bevilling at afhænde det til Besiddelsen hørende Bøndergods til Selveiendom eller Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte til Fæsterne eller med disses Samtykke til deres Livsarvinger, Svigerbørn eller

Stedbørn samt ved Fæsteledighed til de sidstnævnte Personer, hvorimod Afhændelse til Andre forudsætter særlig Bevilling. Et Minimum for Kjøbesummen fastsættes paa Besidderens Andragende for et vist Aaremaal af Justitsministeriet, og den indvundne Kjøbesum tilfalder Lenet, Stamhuset eller Fideikommisset med Undtagelse af visse Procenter, der, forsaavidt de kunne udredes af, hvad Kjøbesummen overstiger det fastsatte Minimum, tilfalde Besidderen, s. Lov 1854 §§ 1—3, jfr. §§ 5, 6.

I Bevilling 27. Mai 1857 have Exempel paa, at Regeringen har anseet sig for berettiget til at tillade Bortsalget af et Stamhus mod, at det indvundne Beløb anbringes i udenlandske Eiendomme.

Anm. Med hele denne Afdeling kan jevnføres Scheels Personret §§ 32—55 samt §§ 87—90.

Tillæg. Om Garantierne for Forfatningen.

Naar vi spørge, ved hvilke Garantier Forfatningen har søgt at sikre sin Bestaaen, tænke vi ikke paa den ganske vist særdeles væsentlige, moralske Garanti, som ligger i, at Forfatningens Indhold er bygget paa fornuftige Anskuelser og derhos afpasset efter Folkets Eiendommeligheder, hvilken Omstændighed, navnlig naar Forfatningen uantastet har virket i en længere Aarrække, vil bevirke, at den slaaer Rod i Folkets Retsbevidsthed og vinder dets Kjærlighed; men vi tænke kun paa Garantier af retlig Natur. I denne Henseende kan det først erindres, at Grl. § 95 har sørget for, at Forandringer i Grundloven kun ville finde Sted efter moden Overveielse, og naar de billiges af Folkets Flerhed. Fortrinsvis tænkes imidlertid paa Garantier mod ulovlig Omstyrtelse af Forfatningen eller Tilsidesættelse af dens Bestemmelser. Som saadanne kunne nævnes:

1. Den ordentlige Rigsdags Ret til af sig selv at sammentræde den første Mandag i Oktober, dersom Kongen ikke har indkaldt den til at møde forinden, s. Grl. § 41.

2. Bestemmelsen om, at Skatterne ikke maae opkræves, forinden Finantsloven er vedtaget, s. Grl. § 49, hvoraf følger, at Borgerne, naar denne Betingelse ikke er opfyldt, ere berettigede til at nægte at betale de dem affordrede Skatter.

3. Reglerne om Ministrenes Ansvarlighed, s. Grl. §§ 12—14, jfr. §§ 26, 68, 69.

4. Bestemmelsen om, at der skal aflægges Ed paa Grundloven af Kongen, s. Grl. § 7, af Rigsdagens Medlemmer, s. Grl. § 55, og af enhver civil og militair Embedsmand, s. Grl. § 17, jfr. Resol. 20. Sept. 1866, i D. T. 1866. 853, s. ogsaa Rigsretsloven 3. Marts 1852 § 12.

5. Domstolenes Ret til at tilsidesætte Øvrighedsafgjørelser, hvorved Øvrigheden har overskredet sin Myndigheds Grændser, s. Grl. § 72, hvilken Myndighed selvfølgelig ogsaa kommer til Anvendelse, hvor Øvrighedsdekretet strider mod Forfatningen.

6. Straffebestemmelser for ulovlige Angreb paa Forfatningen, s. Straffelovens §§ 85—87, jfr. § 43 og Straffelovens §§ 95, 96.

RETTelser.

Første Deel.

- S. 46, Linie 29—30 Rigsdagstidende læs Rigsraadstidende
- 112, Linie 15 Rigsdagen læs Regjeringen
- 130, sidste Linie rantage læs antager
- 181, Linie 13 f. n. Foreningen læs Forening
- 265, Linie 8 f. n. Pensionerne læs Pensionsloven
- 269. Den anden Note under Texten hører hjemme paa næste Side.
- 315, Linie 15 f. n. paa første Sted Dronningens læs Dronningen

Anden Deel.

- S. 61, Linie 11 ingen læs nogen
- 138, Linie 8 ff. Det iagttages ingenlunde ubetinget at erhverve Kongens Resolution.
- 139, Linie 22 Denne Fordring gjøres practisk slet ikke.
- 166, nederst Statsrevisorernes Løn opføres ikke paa Finantsloven, men den afholdes af den til Rigsdagen bevilgede Sum, hvilken Bevilling i det Hele taget har en særegen Karakter.
- 167, Linie 5 Her maa mærkes: Bestemmelse om Valget af Statsrevisorer i Rigsdagstid. f. 1866—67, Anh. A, Sp. 2889.
- 189, Linie 5 f. n. Rigsdagens Landsting anseer det ikke heller for utilstedeligt, at hele Thinget constituerer sig som Udvalg, see et Exempel herpaa i Rigsdagstid. f. 1867—68, Forhandl. paa Landsth. Sp. 652.

1
AP